
DOGRI DG-201

CONTENTS

Lesson No.	TITLE	PAGE NO.
1	Dogri	1 - 5
2	Dogri	6 - 11
3	Dogri	12 - 19
4	Dogri	20 - 25
5	Dogri	26 - 30
6	Dogri	31 - 38
7	Dogri	39 - 46
8	Dogri	47 - 55
9	Dogri	56 - 67
10	Dogri	68 - 78
11	Dogri	79 - 81
12	Dogri	82 - 83
13	Dogri	84 - 87

ਲੇਖਕ

- 1.1.0. — ਪਾਠ ਦਾ ਚਹੇਥਾ
- 1.1.1. — ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ
- 1.1.1.1. — ਸੰਦਰਭ
- 1.1.1.2. — ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ
- 1.1.1.3. — ਵਾਖਿਆ
- 1.1.2. — ਕਿਸ ਗਦਿਆਂਝੋ ਦੀ ਵਾਖਿਆ
- 1.1.3. — ਆਖਾਸ
- 1.1.0. ਚਹੇਥਾ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਕਿਸ ਗਦਿਆਂਝੋ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਦਾ ਅਮਾਸ ਕਰੋਆਧਾ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਸਮਝਾਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੋਂ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਹਰ ਕਢੀ ਗੀ ਕਿਸ ਚਾਲਲੀ ਬੇਹਤਰ ਫੱਗਾ ਕਨੈ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

1.1.1 ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਸਮੇਤ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਇਸ ਆਸਤੈ ਸੰਦਰਭ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਖਿਆ ਤ੍ਰਕ ਮੁਕਖ ਤਤਵਾਂ ਗੀ ਖੋਹਲਿਯੈ ਯੁਕਿਤਿਆਂ ਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਕਨੈ ਸਮਝਾਧਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਪਹੀ ਕਿਸ ਇਕ ਗਦਿਆਂਝੋ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਪਾਠ ਦੇ ਅੰਤ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਦੇ ਆਖਾਸ ਆਸਤੈ ਕਿਸ ਪਾਠ੍ਯ ਸਮਗ੍ਰੀ ਚਾ ਉਦਾਹਰਣ ਬੀ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਨਾਲ ਸੁਆਲ :- ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਗਦਿਆਂਝ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ :-

“ਪਾਪਾ, ਜਦੂ ਤੁਸ ਤੇ ਮਮੀ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਡੀ ਨਿਕਕੀ ਹੀ। ਮੇਰੇ ਲੇਈ ਤਾਂ ਨੇਂ ਦੁਏ ਬਾਹ ਦੀ ਗਲਲ ਬੀ ਨੇਂ ਨੇਈ ਸੌਚੀ। ਅਜਜ ਵੀ ਮਮੀ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਕਿਸ ਮਤੀ ਨੇਈ ਹੋਈ। ਦਿਕਖਨੇ ਚ ਬਿਲਕੁਲ ਜਵਾਨ ਲਗਦਿਆਂ ਨ। ਬੇਬਾਕ ਤੋਂ ਤੇ ਦੱਨੋਗੀ ਮੇਰੀ ਬਡੀ ਮੈਨ ਸਮਝਾਵੇ ਨ। ਕੇਡੀ ਬਡੀ ਕੁਰਖਾਨੀ ਤਾਂ ਨੇਂ ਮੇਰੇ ਆਸਤੈ ਕੀਤੀ ਏ। ਜੇ ਹੂਨ ਮੇਰਾ ਬਾਹ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਹ ਇਕਕਾਲਿਆਂ ਕਿਧਾਂ ਰੋਹਡਨ? ਚੁਲੀ—ਚੁਲਿਯੈ ਮਰੀ ਨੇਈ ਜਾਡਣ? ਮੇਰੇ ਬਾਗੈਰ ਤੇ ਆਹ ਇਕ ਦਿਨ ਬੀ ਨੇਈ ਰੇਹੀ ਸਕਦਿਆਂ।

ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਬੇਲਲੈ ਕਿਸ ਗਲਲੋਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਕਖੀ ਲੈਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ।

(ਕ) ਸੁਆਲ ਚ ਪੁਛੇਅ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਗੇਦਾ ਏ? (ਇਸ ਸੁਆਲ ਚ ਗਦਿਆਂਝ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਤੇ ਪਹੀ ਉਸਦੀ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ)

ਕਰੋ ਗਲਾਂਸਾ ਰੇਣਾ ਹੈ।)

- (੫) ਪੁਅਖੇਆ ਮੈਟਾ ਬਚਲਾ ਜੇਕਰ ਚੱਥੀ ਹੈ ਤਾਂ ਏਹ ਸ਼ਨਾਦ ਹੋਵੇਂ ਰਾਕਵਾ ਹੈ। ਤੇ ਜੇਕਰ ਸ਼ਨਾਦ ਏਂ ਤਾਂ ਉਸੀ ਭਾਲ੍ਸੇ ਆਹਲਾ ਕੁਨ ਹੈ ? (ਇਸ ਸੁਝਾਤ ਚ ਗਚਾਰ ਕੀ ਜੇ ਚੱਥੀ ਹੈ ਤੇ ਏਹ ਸ਼ਨਾਦ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੀ ਬੋਲਨੇ ਆਹਲਾ ਪਾਤ ਛੋਣੀ ਹੈ।)
- (੬) ਜਹਾਂ ਵਿਨ੍ਦੇ ਫੇਲੇ ਕਿਉਂ ਲੋਕ ਸਿਦਧਾ ਪ੍ਰਸਾਗ ਕੋਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਨ। ਜਦ ਕੇ, ਕਿਸ ਲੋਕ ਇਸੀ ਹੋਠ ਤਿਹੁੰ ਤੌਰੇਕੇ ਛੁਜੂਤਾਰ ਤਿਖਦੇ ਨ।

ਖਾਡ : -

- 1.1.1.1 ਸੰਦਰਮ :- ਏਹ ਸਤਰਾਂ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਹ੍ਯ ਪੀਥੀ 'ਤੁਟਠੀ ਦੀ ਢੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਧਾਂ ਰੇਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਰਘਨਾਕਾਰ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਨ।
- 1.1.1.2 ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ :- ਸਤ੍ਯੇਨ ਤੇ ਅਰਲਣਾ ਦੇ ਤਤਾਕ ਕਨੈ ਉਂਦੀ ਥਿਓ ਫੱਲੀ ਗੀ ਸਮਨੋਂ ਜਾ ਸਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਉਤੀ ਅਪਨੇ ਆਪੇ ਕੋਲਾ ਬਖ਼ਬਰੇ ਰੈਹਨਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਸੀ ਮਾਰੋ ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਧਾਨ ਰਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫੱਲੀ ਗੀ ਅਪਨੇ ਪਾਥੇ ਦੀ ਕਮੀ ਸੁਣਾਂ ਖਟਕਦੀ ਰੋਂਹਦੀ ਹੈ।
- 1.1.1.3 ਕਾਥਿਆ : -

ਇਤੇ ਗਦਾਂਸਾ ਚ ਫੱਲੀ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਸਤ੍ਯੇਨ ਕਨੈ ਗਲਲ ਕਰਾ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਏਹ ਸਮਝਾਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾ ਦੀ ਹੈ ਕੇ ਚਤੁਰੀ ਮਨੀ ਨੇ ਉਤ ਆਤਮੈ ਕਿਨੀ ਬਲਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤਲਾਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਫੱਲੀ ਬਣੀ ਲੌਹਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰੀ ਕਲਨਾ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਰ ਬਾਹ ਵਾਰੇ ਨੇਈ ਸੋਕੇਆ। ਅਜ਼ਜ, ਜਿਸਲੈ ਕੇ ਫੱਲੀ ਜੋਆਨ ਹੋਵੇਂ ਚੁਕੀ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਲਣਾ ਵੀ ਦਿਕਲਨੇ ਚ ਜਨੀ ਚੁਨੀ ਦੀ ਨੇਵੇਂ ਲਗਦੀ। ਓਪਰੇ ਲੋਕ ਉਸੀ ਫੱਲੀ ਦੀ ਬਲਡੀ ਮੈਨ ਸਮਝਦੇ ਨ। ਅਜ਼ਜ ਆਹ ਬਾਹ ਕਰਿਧੈ ਅਪਨੀ ਨਮੀ ਟੁਨਿਆਂ ਬਚਾਈ ਤਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਹ ਫੱਲੀ ਕਰੀ ਐਸਾ ਨੇਵੇਂ ਕਰਾ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਚ ਫੱਲੀ ਅਪਨਾ ਬਾਹ ਕਰੀ ਲੈਗ ਤਾਂ ਅਲਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕਫਲੀ ਰੇਹੀ ਜਾਹਗ। ਓਹਦਾ ਫੱਲੀ ਬਾਂਗ ਜੀਨਾ ਮੁਖਿਕਲ ਹੋਵੇਂ ਜਾਹਗ। ਫੱਲੀ ਗੀ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਜੇ ਅਲਣਾ ਓਹਦੇ ਬਾਂਗ ਇਕ ਦਿਨ ਵੀ ਨੇਵੇਂ ਰੇਹੀ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਕਰੀ, ਫੱਲੀ ਵੀ ਅਪਨੇ ਬਾਹ ਵਾਰੇ ਨੇਵੇਂ ਸੋਚੀ ਸਕਦੀ। (ਤੁਝੋਂ ਦਿਕਲਦੇਆ ਜੇ ਅਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੋਂ ਸੰਦਰਮ ਗੀ ਬਾਦਦੂ ਜੋਡੇਆ ਹੈ। ਸੰਦਰਮ ਗੀ ਅਸ ਚਿਟਠੀ ਉਪਰ ਲਖਾਏ ਦੇ ਪਤੇ ਆਂਗਰ ਮਨੀ ਸਕਨੇ ਵਾਂ। ਚਿਟਠੀ ਜਿਨੀ ਸ਼ੀਲ ਕੀਤੀ ਨੇਵੇਂ ਹੋਏ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਉਪਰ ਚਿਟਠੀ ਮਿਲਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਗੈ ਨੇਵੇਂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੇਹ ਹੋਗ? ਚਿਟਠੀ ਉਸ ਕੋਲ ਪੁਜ੍ਜੀ ਗੈ ਨੇਵੇਂ ਸਕਗ। ਠੀਕ ਇਧਾਂ ਗੈ, ਸੰਦਰਮ ਦਾ ਅਪਨਾ ਚੇਤਾ ਸ਼ਹਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੋਂ ਗਦਾਂਸਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਦੱਲੋਂ ਜਾਂ ਤ੍ਰਾਂਕੋਂ ਗਲਲੋਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਆਹ ਗਲਲਾ ਨ।

(੩) ਏਹ ਸਤਰਾਂ ਕੁਥੁੰ ਲੈਤਿਧਾਂ ਗੇਦਿਧਾਂ ਨ? (ਤੁਟਠੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਚਾ)

(੪) ਇੰਦਾ ਰਘਨਾਕਾਰ ਕੁਨ ਏ? (ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ)

ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਆਹਲੀ ਕਫੀ ਚ ਗਦਾਂਸਾ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੇ ਦੀ ਗਲਲਾ ਗੀ ਥੋਹੁੰ ਸ਼ਵਦੇ ਚ ਆਖਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਜਿਧਾਂ ਕਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਥਾ ਚਿਰ ਮਹਾਰਾ ਔਨੇ ਆਹਲਾ ਛਾਤ੍ਰ ਅਪਨੇ ਜਮਾਤੀ ਕੋਲਾ ਪਢਾਏ ਗੇਦੇ ਸ਼ਬਕ ਵਾਰੇ ਪੁਚ਼ੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜਮਾਤੀ ਥੋਹੁੰ ਲਫ਼ਜ਼ ਚ ਉਸੀ ਜੋ ਕਿਸ ਸਨਾਈ ਓਹ ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਹੋਗ – ਪਢਾਏ ਗੇਦੇ ਸ਼ਬਕ ਦਾ। ਠੀਕ ਤਾਂ ਗੈ, ਤੁਝੋਂ ਗਦਾਂਸਾ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੇ ਘਟੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਰੇ ਦਸ਼ਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਨ ਰਵੈ, ਪੁਚ਼ੇ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸਾ ਵਾਰੇ ਇਥੈ ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਚ ਤੁਸੇ

ਕਿਸ ਨੇਹੁੰ ਜਾਖਨਾ ਹੋਂਦਾ ਐ।

ਵਾਖਿਆ ਚ ਪੁਜ੍ਹੇ ਗੇਂਦੇ ਪਾਸਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਰਲ ਤੇ ਆਪਨੇ ਲਾਫ਼ਜੈ ਚ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਵਾਖਿਆ— ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਪੁਜ੍ਹੇ ਮੇਂਦੇ ਗਈਆਂ ਥਾ ਕੀਨੀ (ਤੈ ਗੁਨੀ) ਹੋਨੀ ਚਾਹਿੰਦੀ ਐ।

ਇਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਗੀ ਗੁਆਰਨੇ ਆਸਟੀ ਦੀ ਹੋਰ ਗਲ਼ਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨਾ।

1. ਸਦਮੰ ਥਾ ਬੀ ਪੈਹਲੈ ਇਧਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੋ :—

ਅਵਤਰਣ :—

‘ਥਾਸਾ, ਜਦੂ ਤੁਸ ....., ਰੇਹੀ ਸਕਦਿਆਂ।’

(ਸਦਮੰ ਥਾ ਪੈਹਲੈ ਅਵਤਰਣ ਦਾ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਲਾਹ ਹੋਂਦਾ ਐ ਜੇ ਨਿਰੀਕਾਕ ਗੀ ਝਟ ਪਤਾ ਚਲੀ ਜਨਦ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਿਸ ਗਈਆਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਐ। ਦੂਆ, ਤੁਸੀਂ ਯਕੀਨ ਹੋਈ ਜਨਦ ਐ ਜੇ ਤੁਸ ਹਰ ਕਮੀ ਗੀ ਬਢੇ ਵਾਖਿਆਂ ਦੀ
ਕਾਨੂੰ ਕਰਦੇ ਓਹ। ਕੀਆ ਏਹ ਤਰੀਕਾ ਦਿਕਖਾਨੇ ਗੀ ਵੀ ਸ਼ੀਲ ਲਗਦਾ ਐ।)

2. ਵਾਖਿਆ ਲਿਖੀ ਲੈਨੇ ਪੈਰੈਂਤ ਇਕ ਹੋਰ ਕਡੀ ਲਿਖੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ ਐ :—

ਖਾਸ ਗਲ਼, ਖਾਸ ਟਿਧਣੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੁਪ ਸ਼ੀਰਕ ਤੈਹਤ ਦੀ—ਤੈ ਸਤਰਾ ਅਪਨੇ ਪਾਸੇਆ ਚੌਥੀ ਟਿਧਣੀ ਕਿਵੇਂ
ਆਲੈਂ ਰਾਖਿਆਂ ਜਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹੇ ਚ ਕਿਸ ਲਿਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਐ। ਨੇਹੁੰ ਤਾਂ ਇਸ ਵੱਡੇ
ਗੀ ਵਿਨ ਲਿਖੇ ਛੋਡੇਆ ਵੀ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਐ।

* * *

1.1.2 ਹੁਨ ਆਓ ਕਿਸ ਹੋਰ ਗਈਆਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਾਖਿਆ ਕਰਦੇ :—

(ਕ) ‘ਗਲ਼ ਸਿੰਫ ਦਾਂ ਜਨੇ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਦੀ ਨੇਹੁੰ ਮਮੀ। ਦਾਂ ਮਨੁਕਖੋਂ ਦਾ ਰਿਖਤਾ ਜਿਸਲੈ ਇਕ ਤ੍ਰਿਏ ਗੀ ਜਨਮ ਦਿਨ
ਹੋ ਤਾਂ ਓਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੀਤ ਨੇਹੁੰ ਸੋਚਦਾ? ਮਮੀ, ਤੁਸੋਂਗੀ ਤੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਗੀ ਤੇ ਕਨੂੰਨ ਨੇ ਬਕਖੋ—ਬਕਖ ਕਰੀ ਓਡੇਆ। ਕਿਵੇਂ
ਕੋਈ ਏਤ੍ਤਾ ਕਨੂੰਨ ਕੀਤ ਨੇਹੁੰ ਵਨੇਆ, ਜੇਹਡਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਗੀ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰੀ ਓਡੇਦਾ? ਤੁਸੋਂਗੀ ਨੇਹੁੰ ਸੱਹੇ ਜੇ
ਮਿਲਾ ਕਰਦੀ ਏਹੋ?’

(ਖ) ‘ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਕਾਨੂੰ ਕੋਈ ਬਾਸਤਾ ਗੈ ਨੇਹੁੰ ਰੇਹਾ, ਓਹਦਾ ਅਫੈਸ਼ਸ ਕੋਲ ਰਕਖਨੇ ਦਾ ਕੇਹ ਲਾਹ? ਕੁਝੇ ਥਾ ਦੂ
ਜਾਨੇ ਆਸਟੀ ਗੈ ਮੈਂ ਬਦਵੀ ਥਮਾਂ ਦਿਲ੍ਲੀ ਅਪਨੀ ਬਦਲੀ ਕਰਾਈ ਹੀ। ਹੁਨ ਇਨ੍ਹੇ ਬਾਰੋਂ ਪਿਛੁਆਂ ਪਰਤਿਧੀ ਇਤੇ ਆਨਾ ਪੇਯਾ। ਖ਼ਬਰੇ
ਕੀਤ ਮੇਰੇ ਭਾਗੋਂ ਚ ਸੁਖਾ ਦਾ ਇਕ ਸਾਹ ਵੀ ਨੇਹੁੰ ਲਖੋਏ ਦਾ?’

(ਗ) ‘ਜਿਸੀ ਦੁਨਿਆਂ ਚ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨਾ ਗਮ, ਓਹ ਮੁਦਟੀ ਨੇਹੁੰ ਹੋਗ ਤਾਂ ਕੇਹ ਹੋਗ? ਅਸੋਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਵਾਹ ਕੀਤਾ,
ਨਾਂ ਤਲਾਕ ਲੇਆ, ਨਾਂ ਕੁਝੇ ਦੀ ਗਲਾਮੀ ਕੀਤੀ, ਨਾਂ ਬਚਵੇ ਦਾ ਝੰਡਾਟ ਪਾਲੇਆ। ਅਜਾਦ ਪੈਂਡੀ ਆ, ਖ਼ਨੇ ਆ ਤੇ ਮੁਦਟੇ ਹੁਨ੍ਹੇ ਆ।
ਅਪਨੇ ਘਰੇ ਦੇ ਦਰਖਾਜੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹੇ ਖੁਲਲੇ ਕਰਵਾਈ ਲੇਦੇ ਨ ਜੇ ਏਹਦੇ ਥਾ ਭਵਲ ਵੀ ਹੋਈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਮਿਗੀ ਲਘੁਨੇ ਚ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼
ਨੇਹੁੰ ਹੋਏ।’

੦ ਉਧਰ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਤ੍ਰੀਨੈਂ ਗਈਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਸਮੇਤ ਵਾਖਿਆ ਇਧਾਂ ਹੋਗ :—

(क) अवतरण :-

‘गल्ल सिर्फ द’ऊं ..... गिला करदी ऐ।’

संदर्भ :- एह गद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘त्रुट्टी दी डोर’ उपन्यास थमां लैता गेदा ऐ ते इसदे रचनाकार देद राही होर न।

प्रसंग :- अपने पति थमां तलाक लैने परैत्त अरुणा ने उसदे कनौ अपने रिश्ते गी ते खत्म करी दित्त दा ऐ। उन्नै अपने भावें पर ते अकुश लाई लेदा ऐ। पर, उन्नै ऐसा करदे बेल्लै अपनी सन्तान डॉली दे वारे च किश नेई सोचेआ। डॉली दे मनै पर केह बीतग? उसदा मन अपने पापा कनौ गिलने आसै हुस्सडग, अरुणा ने नेई सोचेआ।

व्याख्या :- इस गद्यांश च डॉली अरुणा कनौ सम्बोधन करदे आक्खा दी ऐ जे तलाक दा मसला सिर्फ द’ऊं लोकें दा पति-पत्नी दा गै मसला नेई ऐ। पति-पत्नी दा रिश्ता जिस त्रिये रिश्ते गी वी जनम दई देरे तां एह मसला त्रीए दा बी होई जंदा ऐ। दोरे जने उसदे बारे कीड़ नेई सोचदे। डॉली मम्मी पापा गी ते कनून ने बक्खो-बक्ख करी दित्त। पर डॉली ते उसदे पापा सत्येन दे रिश्ते गी खत्म नेई करी सकेआ। डॉली दे मनै च अपने पापा कनौ मिलने दी किन्नी तड़प ऐ। डॉली दी समझा च नेई औंदा जे उस कोला केह पाप होई गेआ ऐ जिसदी एड़डी बड़डी सजा मिला करदी ऐ। डॉली दे दुख गी कोई बी मसूस नेई करी पा करदा ऐ। डॉली गी इस गल्लै दा झूरा ते दुख दे ते ओह अपनी बेबसी उपर सिर्फ रोई गै सकदी ऐ।

(ख) अवतरण :-

‘जिस आदमी ..... नेई लखोए दा।’

संदर्भ :- एह गद्यांश साढ़ी पाठ्य पुस्तक ‘त्रुट्टी दी डोर’ उपन्यास थमां लैता गेदा ऐ, ते इसदे रचनाकार वेदराही होर न।

प्रसंग :- एह उपन्यास तलाक दी समस्या उपर आधारित ऐ। पति-पत्नी गी ते कनून बक्ख करी सकदा ऐ। पर, ऐसा कोई कनून नेई ऐ जेहडा, उन्दे कनौ-कनौ उन्दी सन्तान दे रिश्ते गी बी खत्म करी देरे। तलाक कनौ पति-पत्नी गी ते बक्ख कीता जाई सकदा ऐ, पर इसदा किन्ना माडा असर उन्दी सन्तान उपर पैई सकदा ऐ, इस बारे नां ते सन्तान दे माता-पिता सोचदे न ते नां गै कनून बनाने आहले।

व्याख्या :- प्रस्तुत सतरें च जिसलै डॉली अपनी मम्मी अरुणा कोला अपने डैडी सत्येन दा पता पुछदी ऐ तां अरुणा बी खिंजियै इयै परता दिन्दी ऐ। जिस आदमी कनौ हून उसदा कोई बास्ता नेई रेहदा। जिस कोला उन्ने आपै बक्ख होने आस्ते पैहल कीती ही ते अपनी तबदीली बमर्डी थमां दिल्ली कराई लेई ही। उसदा पता सांभियै रखने दी उस कोल कोई तुक्क नेई ही। इन्ना किश करदे ते डॉली अग्गै हून इस बेल्लै बी अरुणा गी अपनी सन्तान दा कोई ख्याल नेई आया। ओह अपने विचारें च गै गुआची दी, सत्येन ते अपने आपै कनौ मानसिक संघर्ष करदे एह गल्ल भुल्ली गेई जे डॉली दा इस घटना कनौ कोई रिश्ता नेई ऐ। उसदा कोई कसूर नेई ऐ। पर, पति-पत्नी दे संघर्ष च समनैं शा मता नुक्सान ते उस्सै दा होआ करदा ऐ। उसी मम्मी ते पाण चा सिर्फ इक्कै दा साथ नसीब होआ करदा ऐ। अरुणा ते सत्येन अपने सुखा आस्तै, अपने अहंकार ते स्वाभिमान आस्तै डॉली गी दाझ उपर लाई

(ग) अवतरण :-

‘जिसी दुनिया च नेह ठोए।’

संदर्भ :- एह मध्यांश साढ़ी पाहुय पूरतक ‘बुद्धी वी डोर’ उपन्यास थगां लैता गेदा ऐ से इसदे रचनाकार ब्रेदरामी होर न।

प्रसंग :- “बुद्धी वी डोर” उपन्यास महानगरी जीवन ते उत्थृ दिये समस्याए पर आधारित ऐ। महानगरी जीवन च ऐसेता धीजा न, जि ने उत्थृ दे लोके गी अपने शक्ति च करसे दा ऐ। कलापा गी उनै चीजे चा इक ऐ इस कलापे चा मुझे पाने आस्ती गई लोक गी नेह, वले जनानिया गी कलवे ते किट्टी पाटिये च जान लगी पेदिया न ते अपने दुखे ते समस्याए कोला छुटकारा पाने आस्तै नशाखोरी तक करन लगी पेदियां न। अरुणा दी इक सहेली कोमल गी इक ऐसा गी जीव ऐ।

व्याख्या :- उपरले मध्यांश च अरुणा दी सहेली कोमल नशे च अरुणा अग्ने अपने मने दी सच्चाई ते लौहतन गी फूड़ा करदी ऐ। कोमल कोल पैसे दी कोई कमी नेह ऐ। सिर्फ कमी ऐ तां सामां कट्टने दी। कीछ च उस शोल कोई काम जो परिवारिक जिम्मेदारी नेह ऐ। ऐशप्रस्त जीवन गी भोगदे उसी पता गी नेह बलेआ जे ओह कुत्तलै ब्याह करने दी इक खास उमर टप्पी गेह। इक ब्याह नेह करने कन्है होर कोई झंझटें कोला गी वज्ही गेह गसलन तलाक कोला। कुरी दी गलापी कट्टने कोला ते वज्हों गी पालने दे झंझट कोला। आखने गी ते कोमल अपने जापे गी अजाद पैछी आखदी ऐ पर अन्दरो—अन्दरी उसादे मने च इक टीस बी है ते आखदे न जे नशे च माहनू सज्ज चोलदा ऐ। कोमल गी अपने मने दे सच्चे भावें गी अरुणा अग्ने प्रकट करा करदी ऐ। ओह अरुणा दे ब्याहनू जीवन उपर मुख्या पर हलका फुलका कटाक्ष बी करा करदी ऐ कीछ जे ब्याह करिये गी उसी केह घोजा? तलाक ते कलाप। ते इस सहावे कोमल दी शिंगति बी कोई गती भाड़ी नेह ऐ — इन्हे सतारे च ओहदे इयै भाव प्रकट होजा करदे न।

१.१.३ अन्यास :-

‘ठेर लिखे दे मध्यांशों दी सारांग ब्याख्या करो।—

(क) ‘चुन र्भजु इक गल्ल तुगी होर सनानी ऐ। ममी इक थाहर मेरे ब्याह दी गल्ल चलाइ करदिगां न। एह गल्ल सुनियै तू सड़ी ते नेह मोहै? इल्लिये, अपने मना चा एह यैस्म कफ्फाही दे। मै भला ब्याह करड़? मार एह दे गोई शक्क नेह जे जागत शैल ऐ। इस्ती करियो गे ममी गी किंश आखेजा गी नेह। ममी दा दिल गी किंया त्रोड़ा?’

(ब) ‘अस दोऐ ना समझ है ढोली। मै समझोजा हा जे मै अरुणा गी सजाइ देआ करना। ओह समझावी ही जे ओह मिगी सजाइ देआ करदी ऐ। पर असे दोने जपनी जवानी दे चौदा वरे इक बनवास आंगर बतीत कीरे देह दिच्चा।’

DOGRI

ਕਹਰੇਖਾ

1.2.0 - ਪਾਠ ਦਾ ਉਦੇਸ਼

1.2.1 - ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਾ

1.2.1.1 - ਸਾਂਦਰਭ

1.2.1.2 - ਪ੍ਰਸੰਗ

1.2.1.3 - ਵਾਖਿਆ

1.2.2 - ਕਿਥਾ ਗਈਅਂਝੋ ਦੀ ਵਾਖਿਆ

1.2.3 - ਬਨਿਆਤ

1.2.0 ਉਦੇਸ਼

ਇਹ ਪਾਠ ਚ ਕਿਥਾ ਗਈਅਂਝੋ ਦੇ ਸਾਂਦਰਭ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋਅਗਾ ਜਾਹਮ ਜੋ ਹਦ ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਵਾਲੀ ਬੇਹਤਰ ਫੱਲਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1.2.1 ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਾ

ਇਹ ਪਾਠ ਚ ਵੀ ਸਾਂਦਰਭ, ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥੀ ਉਦਾਹਰਣੋਂ ਤੇ ਯੁਕਿਤਿਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਾਂਝਾਂਦੇ ਹੋਵੇ ਵਿਦਾਇਵਿਂ ਵੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਆਤਮੀ ਕਿਥਾ ਗਈਅਂਝੋ ਦੀ ਸਾਂਝਾਂਗ ਵਾਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਖੀਰਾ ਚ ਰੰਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਸੁਆਲ :- ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਗਈਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝਾਂਗ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ :-

“ਜਿਧਾ-ਜਿਧਾ ਅੱਠ ਅਗੇ ਬਧਨਾ, ਨਿਕਕੇ ਗੁਟਟੇ ਸਾਥੀ ਮੇਰੇ ਕਿਵੇਂ ਰਲਦੇ ਚਲਦੇ ਨ ਤੇ ਮੇਰਾ ਆਕਾਰ ਬਚਦਾ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਅਖਾਵੇ, ਜੀਗੁਨ ਦੀ ਜੋਤ ਸੋਭਾਵੀ ਹੋਆ ਦੀ ਹੋਏ। ਉਤਪੁਆਂ ਅਧੇ ਮੇਰਾ ਰਸਤਾ ਕਦੇ ਕੁਝੇ ਤੱਥ ਕਦੇ ਮੋਕਲੀ ਘਾਟੀ ਚਾ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਕੁਝੇ ਥਾਹਿਰ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਅਪਨੇ ਸਾਜੌ-ਖੜ੍ਹੇ-ਤੁਚ੍ਛੇ-ਤੁਚ੍ਛੇ ਕਾਲੇ ਫਿਲਲੇ, ਤੇ ਉਦੇ ਦੂਰ ਤੁਧਰ ਗਾਸੀ ਦੀ ਇਕ ਗੀਲੀ ਲੜ੍ਹੀ ਮੇਹੀ ਲਕੀਰੀ ਦੇ ਸਥਾਏ ਹੋਰ ਕਿਥਾ ਨੈਵੀ ਲਗਦਾ। ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨੀ ਗੀ ਕਿਥਾ ਘੋਟ-ਜਨ ਬਜੋਂਦੀ ਹੈ।”

ਇਸ ਵਾਲੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਵੇਲੇ ਕਿਥਾ ਗਈਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖੀ ਲੈਗਾ ਚਾਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਕ) ਸੁਆਲ ਚ ਪੁੱਕੇਆ ਕੇਹੁ-ਕੇਹੁ ਗੇਦਾ ਹੈ? (ਇਸ ਸੁਆਲ ਚ ਗਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਉਸਦੀ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ

ਗਾਰੇ ਗਲਾਅਥਾ ਗੇਦਾ ਏ।)

(੩) ਜਵਾਬ ਦਿਨੇ— ਪੇਤ੍ਤੇ ਕਿਥਾ ਸੋਕ ਸਿਦਾਂਗ ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਕੋਲਾ ਸ਼ੁਲੁ ਕਰਦੇ ਨ। ਜਦ ਕੇ, ਕਿਥਾ ਲੋਕ ਇਸੀ ਹੋਟ ਲਿਆਂ ਤੌਰੀਕੇ ਕਾਨੀ ਬਿਖਾਦੇ ਨ।—

ਜਵਾਬ :—

1.2.1.1 ਸੰਦਰਭ — ਇਹ ਸਤਾਰਾ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਹੁਣ ਪੀਥੀ 'ਸੀਰਾਜਾ ਹੋਗਰੀ ਨਮਰ-154' ਦੇ ਵਿਖੇ 'ਚੰਦ੍ਰਮਾਗਾ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ' ਥਮਾ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ ਤੇ ਇਸ ਨਿਰਨਥ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਨ — ਵਿਵਹਨਾਲ ਲਚੁੰਨਿਆ।

1.2.1.2 ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- ਇਹ ਨਿਰਧਾਰ ਆਤਮਕਥਾਤਕ ਸ਼ੀਤੀ ਹੈ ਲਿਖੋਆ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾਗਾ ਦੇਖਾ ਦੇ ਸਾਂਗੀਕਲਾ ਕਾਰਿੰਡੇ ਹੱਤਦੀ ਹੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਂਘੂਲਗੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਢੇ ਰੋਹਕ ਢੰਗ ਕਲੰਕੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਕਾਨੂੰ ਲਾਕੇ ਤੇ ਉਤ੍ਥੁ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਸੰਚੂਹਿ ਦਾ ਵਰਣਨਾਲਕ ਢੰਗ ਕਲੰਕੀ ਬ੍ਰੀਸ ਦਿਤੇ ਦਾ ਏ।

1.2.1.3 ਵਾਲਥਾ :- ਇਨ੍ਹੇ ਪੱਕਿਤਿਯੋ ਚ ਨਿਰਨਥਕਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਗਾ ਦੇਖਾ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਦੇਖੇ ਕਿਝਾ— ਜੇ ਜੇ ਆਗਡਾ ਰਥਦਾ ਜਨਦਾ ਏ। ਉਸਦੇ ਕਾਨੀ ਕੋਈ ਲੀਹਕੇ—ਕਵਡੇ ਨਾਲੇ ਰਲਦੇ ਜਨਦੇ ਨ ਤੇ ਉਸਦਾ ਆਕਾਰ ਵਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਨਦਾ ਏ। ਕੇਵਿਧੇ ਬਾਹਰੋਂ ਤੁਧਰ ਲੰਘਨੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਇੱਨਾ ਤਾਗ ਹੋਵੇ ਜਨਦਾ ਏ— ਕੀ ਜੋ ਦੀਨੇ ਪਾਸੇ ਉਚੰਘੇ—ਉਚੰਘੇ ਪਾਂਡ ਨ। ਕਿਵੇਂ ਦੀ ਗਾਲ ਥੀ ਨੀਲੀ ਲੱਕੀਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਲਗਦਾ ਏ। ਐਸੇ ਰਸਤੀ ਥਮਾ ਥੀ ਦੇਖੇਆ ਗੀ ਲੰਘਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਉਤ੍ਥੁ ਦਾ ਜਾਗੇ ਐਸਾ ਲੁਕ੍ਕੁ ਸ਼ੁਲੁ ਹੋਵੇ ਜਨਦਾ ਏ, ਜਿਤੇ ਫਾਲਮਾਂ ਦੱਕਡ ਤੇ ਪੌਡਿਆਂ—ਜਾਨ ਖੇਤਰ ਲਾਭਨੇ ਸ਼ੁਲੁ ਹੋਵੇ ਜਨਦੇ ਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਖਿਖੂਰੀ ਨਾਹੀਂ ਹੋਵੇ ਦੇਖੇਆ ਦਾ ਦਿਲ ਥੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਵੇ ਜਨਦਾ ਏ।

ਤੁਸੋਂ ਦਿਕਖੇਓਾ ਜੋ ਅਸੇ ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੋਂ ਸੰਦਰਭ ਮੀ ਬਾਦੂ ਜੋਡੇਆ ਏ। ਸੰਦਰਭ ਮੀ ਅਸ ਚਿਟਠੀ ਰੁਕ੍ਤ ਲਖੋਏ ਦੇ ਪਤੇ ਆਂਗਰ ਮਨੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਚਿਟਠੀ ਜਿਨੀ ਸ਼ੀਲ ਕੀਤੇ ਨੇਵੇਂ ਹੋਏ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਤੁਧਰ ਚਿਟਠੀ ਮਿਲਨੇ ਆਹੁ ਦਾ ਪਤਾ ਗੈ ਨੇਵੇਂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੇਹੁ ਹੋਗ? ਚਿਟਠੀ ਉਸ ਕੋਲ ਪੁਜ਼ੀ ਗੈ ਨੇਵੇਂ ਸਕਗ। ਠੀਕ ਇਥੋਂ ਗੈ, ਸੰਦਰਭ ਦਾ ਅਥਨਾ ਚੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਰਾਹੋਂ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੇ ਕਾਰੇ ਚ ਦੱਕੋਂ ਜਾਂ ਤ੍ਰੱਕੋਂ ਗਲਲੋਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਏ। ਆਹ ਗਲਲਾ ਨ।

(ਅ) ਇਹ ਸਤਾਰਾ ਕੁਤੁੰਬ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ?

(ਕਿਸ ਪੀਥੀ ਚਾ? ਕਿਸ ਨਿਰਨਥ ਚਾ?)

(ਆ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਾਰੇ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਕੁਨ੍ਹ ਨੇ?

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰੀਨੋਂ ਗਲਲੋਂ ਦੇ ਚਤੁਰ ਸੰਦਰਭ ਚ ਦਿਤੇ ਜਨਦੇ ਨ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਆਹਲੀ ਕਡੀ ਚ ਗਦਾਂਸ਼ ਥਾ ਪੈਹਲੇ ਦੀ ਗਲਲਾ ਮੀ ਥੋਹੜੇ ਸਾਰੇ ਰਾਵਦੋਂ ਚ ਆਖਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਨ੍ਹੇ ਏ। ਜਿਥਾਂ ਸਫ਼ਕ ਤੁਧਰ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹੀਨੇ ਪਰੈਨਤ ਪੁਲਸ ਆਇਥੇ ਲੋਕੋਂ ਕੋਲਾ ਦੁਰਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦੀ ਏ ਤੇ ਲੋਕ ਜਿਨੇ ਥੋਹੜੇ ਤਾਂ ਚ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਨ, ਆਹ ਉਸ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਖੁਆਗ। ਤੁਸੋਂ ਥੀ ਗਦਾਂਸ਼ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੋਂ ਘਟੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਜਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰਨਥ ਦੇ ਕਾਰੇ ਚ ਦਸ਼ਨਾ ਹੋਵਦਾ ਏ। ਧਿਆਨ ਰਵੈ, ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਚ ਪੁਛੋਂ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਥਾਰੇ ਕਿਥਾ ਨੇਵੇਂ ਆਖਨਾ ਹੋਵਦਾ ਏ।

ਵਾਖਿਆ ਚ ਪੁਛੋਂ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਰਲ ਤੇ ਅਪਨੇ ਲਾਫ਼ਜੋ ਚ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੋਵੀ ਏ। ਵਾਖਿਆ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱ

ਪੁਕੋ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਜਾ ਤੀਨੀ (ਜੇ ਗੁਣੀ) ਹੋਨੀ ਚਾਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਦੇ ਸੁਆਲ ਗੀ ਸੁਅਰਾਨੇ ਆਰਤੀ ਦੀ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਕੀਤਿਆ ਜਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ।

1. ਸੰਦੰਖ ਜਾ ਕੀ ਪੈਹੂਲੀ ਇਥਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਾਈ ਰਾਕਦੀ ਹੈ :-

ਭਵਤਰਣ :-

‘ਜਿਥਾ-ਜਿਥਾ ਅੱਠ _____ ਪਾਟ ਜਨ ਕੜੀਂਦੀ ਹੈ।’

ਸੰਦੰਖ ਜਾ ਪੈਹੂਲੇ ‘ਅਕਤਾਰਣ’ ਦਾ ਇਕ ਟਕੋਹੂਦਾ ਲਾਹ ਏਹ ਹੌਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਿਰੀਕ ਗੀ ਝੁਟ ਪਤਾ ਚਲੀ ਜਨਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੇ ਕਿਸ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਾਂਸ਼ੰਗ ਬਾਖਾਂ ਚੀਜ਼ੀ ਹੈ। ਦੂਆ, ਨਿਰੀਕ ਗੀ ਜਕੀਨ ਹੋਈ ਜਨਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸ ਹਰ ਕਮੈ ਗੀ ਬਡੇ ਬਾਬੁਲਿਪਤ ਫੌਜਾ ਕਰਦੇ ਓ। ਤੀਆ, ਏਹ ਤਰੀਕਾ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਕੀ ਬੀ ਬੀਤ ਲਗਦਾ ਹੈ।)

2. ਬਾਖਾਂ ਲਿਖੀ ਲੈਨੇ ਪਰੈਨਤ ਇਕ ਹੋਰ ਕਡੀ ਲਿਖੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ ਹੈ :-

ਖਾਸ ਗਲਲ, ਖਾਸ ਟਿਧਣੀ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪ ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਤੈਹਤ ਦੀ—ਤੈ ਸਤਰਾਂ ਅਪਨੇ ਪਾਸੇਆ ਕੇਵੀ ਟਿਧਣੀ ਕਰਨੇ ਜਾਤੀ ਰਕਿਖਾਂ ਜਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ। ਜੇਕਰ ਜਲ੍ਹੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਦੇ ਚ ਕਿਸਾ ਲਿਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨੇਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਡੀ ਗੀ ਦਿਨ ਲਿਖੇ ਛੋਡੇਆ ਕੀ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* * *

1.2.2 ਕਿਸ ਹੋਰ ਗਦਾਂਸ਼ੋਂ ਦੀ ਬਾਖਾਂ :-

ਹੁਣ ਆਜੋ ਕਿਸ ਹੋਰ ਗਦਾਂਸ਼ੋਂ ਦੀ ਸਾਂਸ਼ੰਗ ਬਾਖਾਂ ਕਰਵੈ :-

(ਕ) ‘ਜਨ੍ਨੂ ਪਤਾ ਨੇਹੀਂ ਵਾਲ ਦੇ ਕਿਨ੍ਹੇ ਫਾਂਡਾਕੇ ਕੱਨੀ, ਕਿਨ੍ਹਿਂਦੇ ਹਿੱਸਲੀ ਦਿਧੇ ਜੋਤੇ ਦਾ ਗੁਲਲ ਕਿਟ੍ਟਾ ਹੋਈ ਇਕ ਜਿੜ-ਜਨ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹਾ। ਓਹ ਕਦੋਂ ਅਪਨੀ ਮਾਲ ਦਿਧੇ ਅਕਿਖਿਧੇ ਦੀ ਝੁਸਮੁਸੀ ਜੋਤ ਕੀ ਹੋਂਦਾ ਹੋਗ। ਓਹਦੇ ਯਾਮਨੇ ਚੁਪਚਾਰ ਸੂਤਰੇ ਗੀ, ਬਚੀ ਕੀ ਕੈਂਹਲ ਬਜਾਈ ਗੁਢ ਬੰਡੇਆ ਹੋਗ। ਓਹਦੀ ਦਾਦੀ ਦੂਆ ਨੇ ਕੀ ਬਿਹਾਇਆਂ ਗਾਂਦੇ—ਗਾਂਦੇ ਬਾਲੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਰਸੀ ਚਨੈ ਦੇ ਪਥੂਫੇ ਚੁਪਚਾਰ ਸੁਨੇ ਦਿਧਾਂ ਢੋਗ ਪਾਇਐ ਝੂਟੈ—ਸ਼ਾਟਾਈ ਦਿਕਖੇਆ ਹੋਗ। ਪਰ ਅਜ਼ਜ ਚਨ੍ਨੂ ਅਪਨੀ ਜਿੰਦੂ—ਯੋਝਾਨੀ ਦਿਧੇ ਮੇਂਦੇ ਕੀ ਗੈ ਨੇਹੀਂ ਅਪਨੇ ਬਢ੍ਹੇ ਬਡੇਰੇ ਦਿਧੇ ਆਸੋ—ਅਮਲਾਖੋਂ ਦੀ ਸਸਾਈਜਨ ਰੇਹੀ ਗੇਦਾ ਹਾ।’

(ਖ) ‘ਥੁਆਫੇ ਦਿਖਦੇ—ਦਿਖਦੇ ਗੈ ਉਸਨੇ ਕਿਸਾ ਦੋਆਡ ਪਾਨੀ ਚ ਪਾਈ ਤੇ ਓਹ ਇਟਟ ਬਨੀ ਗੇਆ। ਏਹ ਤੁਸੇ ਕੀ ਕੀ ਸਿਲ ਪਥਰ ਕਰੀ ਦੇਗ। ਉਸਨੇ ਬੁੰਦ ਗਦਲੇ ਪਾਨੀ ਚ ਛਫਕਾਈ ਤੇ ਬਫ਼ ਚਿਟਟਾ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਏਹ ਥੁਆਫਿਧੇ ਅਕਿਖਿਧੇ ਗੀ ਕੀ ਕੀ ਚੰਨੈਨ ਕਰੀ ਦੇਗ। ਫ਼ਹੀਂ ਤਨ ਓਹ ਦੋਆਡ ਜਾਂਗਲੇ ਦੇ ਸ਼ੀਸੇ ਪਰ ਮਲੀ ਤੇ ਓਹ ਲਿਵਕੀ ਪੈਆ। ਇਥਾਂ ਗੈ, ਏਹ ਥੁਆਫੇ ਦਨ੍ਦੇ ਗੀ ਕੀ ਲੋਡ ਲਾਈ ਦੇਗ। ਫ਼ਹੀਂ ਉਸਨੇ ਦੋਆਈ ਆਹਲਾ ਬੁਝ ਕਿਓਏ ਦੇ ਕਪਡੇ ਪਰ ਮਾਰੇਆ ਤੇ ਉਸ ਦਿਧਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਥੁੰਡਾਂ ਪਦਦਰਿਆਂ ਹੋਈ ਗੇਇਆਂ। ਏਹ ਥੁਆਫਿਧੇ ਖਾਇਧੇ ਕੀ ਇਥਾਂ ਗੈ ਬਣਾਈ ਦੇਗ। ਚਾਹੀਂ ਤਾਂ ਨੁਸਖਾ ਘਰ ਬਨਾਈ ਲੈਓ, ਅਸ ਪੈਸੇ ਕਮਾਨ ਨੇਹੀਂ, ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੁਸਖੋਂ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਨਿਕਲੇ ਆਂ।’

(ਗ) ‘ਰਾਫੋਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਗੀ ਮਿਜ਼ਰੇ ਦਾ ਗੇਲਾ ਕੀ ਗਲਾਧਾ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਛੋਈ ਦੀ ਕੁਡੀ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸੌਹਰੇ ਥਮਾਂ ਤੇਹਾਰ ਆਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਚ ਰਾਂ—ਬਰਗੇ ਰੇਖਾਂ, ਕਨਾਈਦਾਰ ਨਮੈਂ ਟਲਲੇ ਦੇ ਲਾਵਾ ਕਨੈ ਦੇ ਖਾਸ ਬਨ੍ਹੇ, ਜਿਨ੍ਹੇਗੀ ਮਿਜਰਾਂ ਜਾਂ ‘ਸਕੋਲਫੇ’ ਗਲਾਧਾ ਹੈ—ਕੀ ਆਂਦੇ ਨ। ਏਹ ਸਕੋਲਫੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਪਰ ਪਟੋਹੀ ਲੋਕ ਬਨਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਰਾਂ—ਬਰਗੇ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਇਨ੍ਦਾ

ਗੁਹਾਵ ਦਿਕਲਾਮੇ ਜੋਗ ਹੋਵਾ ਏ। ਫਿਸਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਚਾਨਾ ਰੋਜ਼ਾ ਮਿਜ਼ਰੇ ਵੇ ਮੇਲੇ ਲੇਈ ਪ੍ਰਸਿਦ਼ ਏ। ਛੋਗਰੀ ਲੋਕ ਮੈਂ
ਛਾ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪੋਥਾ ਮਿਜ਼ਰ ਹੋਏ ਦਾ ਏ।

(੧) "ਜੁਆ ਫਚਾਂ ਗੀ ਰਾਜਪੂਤੀ ਆਸੋਆ ਜਾਪਦਿਗਾ ਜਿਥਾ ਦੁਕਾਨੇ ਦੀ ਕਹੈਤ ਕੁਝੀ ਰਾਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ, ਫੇਰ,
ਪੇਸ਼ ਨੇਹੀਂ ਹੀ ਪਲਾਈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਜਾ ਗੁਜਾ ਪੀ ਚਲੇ ਗੇ ਸਾਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੀ ਜਿਥੇ ਕੁਝੀ ਦੀ ਮਾਂ ਘਿਯੁ ਗੀ ਨੇਂਹੋਵੇ
ਹਉ ਹਰੀ ਲੈਂਦੀ। ਪਸੂਹਿ ਜਾ ਪੈਹਲੇ ਗੇ ਪਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸਾਹ, ਗਾਡੀ ਜਾ ਇਕ ਗਜ਼ ਕਹੜੀ ਦਿੱਤਾ ਜਨਦਾ ਹਾ। ਜੋਕੜ ਜਾਣਾ
ਪੌਦਾ ਤਾ ਤਸ ਗਜ਼ ਜਾ ਗੁਹ ਜਾ ਪਹਾਂਦੇ ਤੇ ਰਾਮਨੀ ਚੌਂਚਾ ਪਾਛੀ ਪੂਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਨਦਾ ਤੇ ਜੇਕਰ ਥੀਡ ਜਮੀ ਪੀਂਦੀ ਤੋਂ ਅਤੇ
ਚੌਂਦੀ ਹਾ।"

ੴ ਉਚਚਰ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦ ਚੀਜ਼ ਗਈਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਰਾਂ ਰਾਮੇਂਦਰ ਵਾਖਾਂ ਫਾਲਾਂ ਹੋਗ -

(ਕ) ਅਵਤਰਣ :-

"ਚਨ੍ਨੂ ਪਲਾ ਨੇਹੈ ..... ਰੇਹੀ ਗੇਦਾ ਹਾ।"

ਸੰਦਰਭ :- ਏਹ ਸਤਰਾਂ ਸਾਡੀ ਪਾਟਿਆ ਪੁਸ਼ਟਕ 'ਸੀਰਾਜਾ ਛੋਗਰੀ ਅੰਕ ਨਮੰਬਰ 154' ਦੇ 'ਚਨ੍ਨੂ ਨਿਵਾਚ ਕਾਨੂੰ
ਮੈਂਦਿਆਂ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਮੀ ਹੋਰੇ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- 'ਚਨ੍ਨੂ ਨਿਵਾਚ ਸੰਸਮਰਣਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੇ ਦਾ ਨਿਵਾਚ ਏ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਚਨ੍ਨੂ ਜੋ ਹੈ
ਗੀ ਚਾਹਲੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਤਸ ਦਿਵੇਂ ਹੁਕਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਵਾਦੇ ਗੀ ਬਢੇ ਰੋਚਕ ਅਨਾਦਾਜ ਚ ਚੌਂਤੇ ਕਹਿਏ ਪਾਠਕੋ ਅਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਢੰਡੇ

ਵਾਖਾ :- ਤੁਧਾਰਲਿਏ ਸਤਰੇ ਚ ਲੇਖਕਾ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦੀ ਏ ਜੋ ਜਾਂ ਜਾਂ
ਗੇ ਵਾਕ ਦੇ ਫਲਾਕੇ ਜੀਕਨ ਦੇ ਖਟਟੇ-ਮਿਟਟੇ ਅਨੁਮਵਤੇ ਤੁਤਾਰ-ਚਢਾਏ ਚਨ੍ਨੂ ਗੀ ਇਸ ਲਪੈ ਤਹਾਰ ਫਲਾਈ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਹੈ।
ਉਸੀ ਤੁਸੀ ਦਿਕਿਖਾਈ, ਦਿਕਖਨੇ ਆਹਲਾ ਤੁਸੀ ਮਨੁਖ ਨੇਹੀਂ ਮਨੀ ਸਕਦਾ ਹਾ। ਵਲਕੇ, ਓਹ ਕੋਈ ਰਕਤ-ਜੂਲਾ ਤੋਂ
ਜਿਨ ਸਮਝਾਨੇ ਦੀ ਮੂਲਕ ਕਾਰੀ ਸਕਦਾ ਹਾ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹਾ ਜੋ ਚਨ੍ਨੂ ਅਪਨੀ ਮਾਝ ਦਾ ਵੀ ਲਾਡਲਾ ਰੇਹਾ ਹੈ। ਜੋ
ਪੰਦਾਇਸ਼ ਉਚਚਰ ਵੀ ਤੇ ਸੂਤਰੇ ਆਹਲੇ ਦਿਨ ਤੁਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮਾਂਗਲਿਕ ਕਮਾ ਕੀਤੇ ਹੋਨੇ। ਕੈਹਲ ਵੀ ਬਚੀ ਹੋਈ ਤੋਂ
ਬੰਡੀਏਂ ਹੋਨਾ। ਤੁਤਦੀ ਦਾਦੀ ਤੇ ਬੁਆ ਨੇ ਬਿਹਾਇਆਂ ਗਾਂਦੇ-ਗਾਂਦੇ ਤੇ ਕਲਿਧਨਾ ਲੋਕ ਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਈ ਤੁਸੀ ਚੱਨ੍ਹ ਦੇ ਹੈਂਦੇ-
ਚੁਨ੍ਹਾਂ ਦਿਵਾਂ ਦੀਰੋਂ ਪਾਇਥੈ ਝੂਟੇ-ਝੂਟਾਂਦੇ ਦਿਕਖੇਆ ਹੋਨਾ। ਪਰ, ਅਜ਼ ਚਨ੍ਨੂ ਅਪਨੀ ਜੁਗਾਨੀ ਵਿਧੇ ਮੇਂਦੇ ਦੀ ਮੈਂਹੋਵੇ
ਗਢੇ ਬਢੇਂ ਦਿਵੇਂ ਆਸੋ-ਮੇਂਦੇ ਗੀ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰੀ ਚੁਕੇ ਦਾ ਹਾ। ਅਰਥਾਤੁ, ਅਜ਼ ਵਿਲਕੁਲ ਗੈ ਲਾਵਾਰ ਤੇ ਦੀਨ ਹੋਈ ਕੁਝੇ ਵਾ

(ਖ) ਅਵਤਰਣ :-

"ਥੁਆਫੇ ਦਿਖਦੇ-ਦਿਖਦੇ ਗੇ ..... ਕਰਨ ਨਿਕਲੇਆ।"

ਸੰਦਰਭ :- ਏਹ ਗਈਆਂ ਸਾਡੀ ਪਾਟਿਆ ਪੁਸ਼ਟਕ 'ਸੀਰਾਜਾ ਛੋਗਰੀ ਅੰਕ ਨਮੰਬਰ 154' ਦੇ ਇਕ ਨਿਵਾਚ ਮੁੱਲ
ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਨਿਵਾਚ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਲਕਸੀ ਨਾਸਾਧਣ ਹੋਰੇ ਨ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਖੋਏ ਮੈਂ ਇਸ ਨਿਵਾਚ ਚ ਲਹਮੀ ਨਾਸਾਧਣ ਹੋਰੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਗੀ ਕਿਉਂ ਜਾਣੇ
ਮੁੜਮੇਵਾਜੇ ਦੀ ਕਲੀ ਖੋਲੀ ਦੀ ਏ। ਏਹ ਲੋਕ ਕਿਨ੍ਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕਾਨੈ ਅਪਨਾ ਸਮਾਨ ਕੇਂਚੀ ਦਿੱਤੇ ਨ ਜੇ ਖੁਰੀਦਨੇ ਗਿਆਏ

ਇਨ੍ਦੇ ਸ਼ਾਬਦ-ਯਾਤ ਚ ਪਲਤਾਵੀ ਇਨ੍ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਗੀ ਬੀ ਨੇਹੀ ਤਾਡੀ ਪਾਂਦੇ।

ਵਾਖਿਆ :- ਇਸ ਗਦਾਂਸ਼ ਚ ਬੀ ਨਿਵਾਖਕਾਰ ਇਕ ਮਾਜ਼ਮੈਵਾਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਗੀ ਸ਼ਬਦੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਾਜ਼ਮੈਵਾਜ਼ ਕਿਥਾ ਦਿਖਦੇ-ਦਿਖਦੇ ਕਿਸ਼ ਦੁਆਈ ਪਾਨੀ ਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਹ ਪਾਨੀ ਝੁਟਾ ਆਗਰ ਨਿਗਰ ਵਨੀ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਲਿਸ਼ਤੈ ਓਹ ਦਿਕਖਨੇ ਆਹਤੇ ਗੀ ਭਰਮਾਈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਦੁਆਈ ਵੀ ਤੁਨ੍ਦੇ ਜੁਸ੍ਤੇ ਗੀ ਫੌਲਾਦੀ ਬਨਾਈ ਦੇਗ। ਇਥਾਂ ਹੈ, ਇਕ ਛੁੱਟ ਪਾਨੀ ਚ ਛਿਛਕਿਤੈ ਓਹ ਗੱਦਲੇ ਪਾਨੀ ਗੀ ਸਾਫ਼ ਕਰੀ ਦਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਆਪਨੀਂ ਅਕਖਿਆਂ ਆਸਤੇ ਓਹਦੀ ਦੁਆਈ ਖੜੀਦੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਜ਼ਮੈਵਾਜ਼ ਜਨਤਾ ਗੀ ਇਸ ਚਾਲੀ ਮੁਟਟ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਹ ਬੀ ਉਸ ਦਿੱਧੀ ਗਲਿੱ ਚ ਝਟਟ ਆਈ ਜਨਦੀ ਹੈ। ਨਕਾਰੀ ਜਨੇਹੀ ਚੀਜ਼ਾ ਗੀ ਬੀ ਓਹ ਇਸ ਕਲਾਕਾਰੀ ਕਨ੍ਹੀ ਬੇਚਦੇ ਨ ਜੇ ਲੋਕ ਓਹਦੀ ਚਲਾਕੀ ਗੀ ਤਾਡੀ ਨੇਹੀ ਪਾਂਦੇ। ਮਾਜ਼ਮੈਵਾਜ਼ ਜਨਤਾ ਗੀ ਏਹ ਯਕੀਨ ਦੁਆਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਓਹ ਪੈਹੇ ਕਮਾਨੇ ਆਸਤੇ ਨੇਹੀ, ਬਲਕੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨੇ ਆਸਤੇ ਘਰਾ ਦਾ ਨਿਕਲੇ ਨ।

(ਗ) ਅਕਤਰਣ :-

“ਗੁਹਡੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਗੀ ਮਿੰਜਰੋਂ ਦਾ ਮੇਲਾ.....ਜਿਕਰ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ।”

ਸੰਦਰਭ :- ਏਹ ਸਤਰਾਂ ਸਾਡੀ ਪਾਠਿਆਂ ਪੋਥੀ ‘ਸੀਰਾਜ਼ਾ ਢੋਗਰੀ ਅੰਕ ਨਮ੍ਰਾਂ 154’ ਦੇ ਇਕ ਨਿਵਾਖ ‘ਹੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ੍ਵ ਮੇਲੇ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਦੀ ਰਚੇਤਾ ਡਾਂ. ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਚ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਹੁਗਰ ਦੇ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਸਿੰਦ੍ਵ ਮੇਲੇ ਦਾ ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਹੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਲਾਗਨੇ ਆਹਲੇ ਮੇਲੇ ਗੀ ਸੱਤੋਂ ਵਰਗ ਚ ਬੰਡੇਆ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਵਰਗ ਨ – ਰਾਹੀਂ-ਬਾਹੀ ਤੇ ਕਰਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ, ਰਾਮ ਤੇ ਕ੃਷ਣ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ, ਨਾਗ ਪੂਜਨ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ, ਸ਼ਾਹੀਦੇ ਦੇ ਬਲਿਦਾਨ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ, ਪੀਰੋ-ਫਕੀਰੋਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਨਾਨੇ ਮੇਲੇ।

ਵਾਖਿਆ :- ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਗਦਾਂਸ਼ ਚ ਰਾਹੀਂ-ਬਾਹੀ ਤੇ ਕਰਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਸਰਵਨਧੀ ਮੇਲੇ ਦੇ ਤੈਹਤ ਲੇਖਕਾ ਸੌਨ-ਮਾਦ੍ਰਾਂ ਮੰਨੀਨੇ ਆਹਲੇ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਤੇਹਾਰ ਵਾਰੈ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਜੇ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਤੇਹਾਰ ਤੁਘਰ ਮਿੰਜਰੋਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਅਪਨਾ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਨਮੀ ਵਾਹਤਾ ਕੁਡੀ ਅਪਨੇ ਪੌਕੈ ਗੇਦੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸੌਹਹਿਰਿਧੇ ਉਸੀ ਤੇਹਾਰ ਮੇਜਦੇ ਨ। ਜਿਸ ਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਕਪਡੇ ਤੇ ਖਾਸ ਬਚ੍ਚੇ ਬੀ ਹੋਂਦੇ ਨ, ਜਿਨ੍ਹੋਂਗੀ ਸਕੋਹਲਡੇ ਜਾਂ ਮਿੰਜਰਾਂ ਗਲਾਧਾ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਸਤੇ ਤੇ ਰੰਗ-ਵਰਗੇ ਗੀ ਪਟੋਹੀ ਜਾਤਿ ਦੇ ਲੋਕ ਬਨਾਂਦੇ ਨ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਮ੍ਬੇ ਲਾਕੇ ਚ ਮਿੰਜਰੋਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੇਹਡਾ ਅਪਨੇ ਟਕੋਹਦੇ-ਪਨ ਕਰੀ ਬਡਾ ਪ੍ਰਸਿੰਦ੍ਵ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਚ ਬੀ ਖਾਸਾ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ।

(ਧ) ਅਕਤਰਣ :-

“ਦੁਆ ਫਚਾਂ ਗੀ.....ਲਤਾਡਨਾ ਪੌਂਦਾ ਹੈ।”

ਸੰਦਰਭ :- ਏਹ ਸਤਰਾਂ ਸਾਡੀ ਪਾਠਿਆਂ ਪੋਥੀ ‘ਸੀਰਾਜ਼ਾ ਢੋਗਰੀ ਅੰਕ ਨਮ੍ਰਾਂ 154’ ਦੇ ਨਿਵਾਖ ‘ਦੁਆ ਫਚਾਂ, ਸਾਡੀ ਬੀਬੀ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਦਿਇਆਂ ਰਚਨਾਕਾਰ ਨ – ਪ੍ਰੋਫੀਚਰ ਚਮਾਂ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਨਿਵਾਖ ਰੇਖਾ-ਚਿਤ੍ਰ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੀ ਗੇਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਦੁਆ ਫਚਾਂ ਦਾ ਰੇਖਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿਰਜੇ ਦਾ ਹੈ ਜੇਹਡੀ ਲੇਖਕਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਨਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਰੇਖਾ-ਚਿਤ੍ਰ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਹੁਗਰ ਦੇ ਪਰਾਨੇ ਰੀਤਿ-ਰਖਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਸ ਰੇਖਾ-ਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਮਹੱਤਵ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹੈ।

व्याख्या :- इने सतरे च लेखका दुगर प्रदेश दी इक कुप्रथा दा वर्णन करदी ऐ। दुगर दी राजपूत जाई च इक करैहत चलदी आवा करदी ही। राजपूत अपनिये धीये गी जगदे सार गै घरती च दवाई छोडदे हे। बुआ फच्चा गी दी इस कुप्रथा करी कलेश पुजदा हा। पर, ओहदी पेश नेई चलदी ही। बुआ फच्चां गी जेकर कदें सफलता मिलदी ही ही, तो ओह पैदा होने आहली कुडी दी माझ करी गै गिलदी ही। जिस घरा च जनानी हठ करी लैदी तां बुआ फच्चा उस जनानी दी दाल बनी जन्दी ते कुडी गी बचाई लैदी। राजपूत लोक प्रसूति शा पैहलें गे घरे दे पछाड जां बाढी च इक गत कळदी लैदे हे। जागत पैदा होई जन्दा तां पताशे ते खम्मनी पाइयै पूरी दित्ता जन्दा हा। उ कुडी होने उपर उस गते च जीदी कुडी घरियै, उस पर मिट्टी पाई दित्ती जन्दी ही। अगले पंजे रोजे तगर कुडी दी नाज गी उस गते गी पैरे कन्ने लताडना पौदा हा। इक जनानी जात होने करी बुआ फच्चां गी कुडी कन्ने दित्ते हमदर्दी होई जन्दी ऐ ओह सामर्थ्य अनुसार उसी बचाने दे हीले करन लगी पांदी ही।

1.2.3 अध्यात :-

हट लिखे दे गद्यांशे दी संदर्भ, प्रसंग व्याख्या करो :-

(क) 'मे हली तगर नेई समझी सकेआ जे मँहगे लाल जां कीमत लाल दा केह मतलब ऐ? क्या सस्ते तात होर उस घरे च जम्मे, जित्यें लाल जां पुतर अग्गे गै मते जादा हे, ते मँहगे लाल होरें उस घरे च जन्म लेआ, जित्वं लाल जां पुतर मसां घाली होआ? ते लाल ते छडा पुतर दे अर्थे च गै नेई बरतोदा, लाल दा अर्थ हीरे मोती जांगर कीनती पत्थर बी होई सकदा ऐ, जां ते सूहा बी होई सकदा ऐ। ते जेकर ओह सच्चे गै गुणे च हीरे लाले कोल जादा कीनती ते सुन्दर नेई हे होंदे, तां मोती लाल ते उन्दे पुतर ते आजाद भारत दे पैहले प्रधान मंत्री हुंदे नाएं दे निगी जमझा नेई ही औनी।'

(ख) 'काश—क शैहरी जीवन दियां कौडतनां विस्सरियै में म्हेशां आस्तै इने शांत घारे च शरण लेई सकां काश—क आदमी दा मन इक नेहा चमत्कारी यंत्र होदा जे हर दिना दे दुक्खें कसालें गी अपने चेते च म्हेशां आस्तै डी—मगनीटईजिंग मशीन आंगर अपनी 'ममोरी लेन' चा खारज करी सकदा। काश में सारे मित्र—घातियें ते मीसने मूँ लोके दियां गल्लां ते नुहारां विस्सरी सकां, जिन मरहक्खे लाइयै मनुक्खी भावनाएं गी लहु—लुहान करियै सुआस्थ कन लयपथ झांडे चुकके दे न।'

oooooooo

DOGRI

ਲਪੰਤੇਖਾ

2.3.0 - ਪਾਠ ਦਾ ਜ਼ਿੱਦ੍ਯ

2.3.1 - ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਾ

2.3.1.1 - ਚੁਣੌਤੀ ਅਲੋਚਨਾ

2.3.1.2 - ਤੱਤੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਰਿਹਾਰ ਅਲੋਚਨਾ

2.3.1.3 - ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਤੱਤ

(ਕ) - ਕਥਾਨਕ

(ਖ) - ਪਾਤ੍ਰ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ, [ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ, ਸਹਾਇਕ ਪਾਤ੍ਰ, ਗੈਣ ਪਾਤ੍ਰ]

(ਗ) - ਚੰਵਾਦ

(ਘ) - ਮਾਝ-ਬੈਲੀ

(ਛ) - ਬਾਤਾਵਰਣ

(ਚ) - ਰਿਹਦ੍ਯ

2.3.2 - 'ਤੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਫੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਤਾਤਿਕ ਅਲੋਚਨਾ

2.3.2.1 - ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ

2.3.2.2 - ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ [ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ, ਸਹਾਇਕ ਪਾਤ੍ਰ, ਗੈਣ ਪਾਤ੍ਰ]

2.3.2.3 - ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੰਵਾਦ

2.3.2.4 - ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਮਾਝ-ਬੈਲੀ

o ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ

o ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਾਕਿਆਵਾਂ/ਵਾਕਿਆਵਾਂ

o ਸੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ

- (v) ਸ਼੍ਰੂਝਾਨੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ
  - (vi) ਅਲੋਚਨਾ ਦੀ ਬਰਤੂਨ
  - (vii) ਚੇਤੌ ਗਵਾਹ
- 2.3.2.5 — ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਬਾਤਾਵਰਣ
- 2.3.2.6 — ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼
- o ਉਪਯੋਗੀ ਕਲਾਬਾ
- 2.3.0 ਚਹੜੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ 'ਨੁਟਟੀ ਦੀ ਢੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਚਰ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨਾ ਸਖਾਵਾ ਜਾਹਨ।

2.3.1 ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਾ

ਕੁਸੈ ਥੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕ੃ਤਿ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨੇ ਦੇ ਕੇਈ ਤਰੀਕੇ ਹੋਈ ਸਕਦੇ ਨ। ਵੈਸੇ, ਮੁਟਟ ਤੌਰ ਉੱਚਰ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਦੱਖ ਚਾਲਿਤਿਆਂ ਕਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ ਹੈ :—

- 1) ਸੁਤੰਤਰ ਅਲੋਚਨਾ
- 2) ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਚਰ ਅਲੋਚਨਾ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਸੁਤੰਤਰ ਅਲੋਚਨਾ ਤੇ ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਚਰ ਅਲੋਚਨਾ ਦੀਨੋਂ ਹੀ ਚਮਡਾਵਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ।

2.3.1.1 ਸੁਤੰਤਰ ਅਲੋਚਨਾ।

ਇਸ ਚ ਪਾਠਕ / ਅਲੋਚਕ ਕੁਸੈ ਰਚਨਾ ਦੀ ਅਪਨੀ ਰੁਚਿ, ਜਾਨ, ਅਧਿਧਨ, ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸੁਵਿਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਕੇਲੇ ਓਹ ਤਤਿਆਂ ਦੀ ਥੀ ਅਨਦੇਖੀ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਮਾਨੇ ਤਤਿਆਂ ਦਾ ਲਿਝ ਕਿਸ ਤਤਿਆਂ ਹੀ ਲੇਂਦੇ ਹੋਏ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੁਆਲ ਦਿਕਿਖਾਏ, ਉਸਦੇ ਸੁਣ-ਦੀਰ੍ਘ ਵੇਖ-ਦੱਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2.3.1.2 ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਚਰ ਅਲੋਚਨਾ

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਦਾਨੇ ਕੁਸੈ ਥੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕ੃ਤਿ ਹੀ ਪਰਖਨੇ ਆਸਤੈ ਉਸ ਚ ਕਿਸ ਤਤਿਆਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਨੁੰ ਹੈ। ਓਹ ਤਤਿਆਂ ਹੋਨ ਤਾਂ ਰਚਨਾ ਸਫਲ ਮਨੀ ਲੈਂਦੀ ਜਨ੍ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਤਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਰਚਨਾ ਅਲਫਲ ਜਾਂ ਘਟੇਗਾ। ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਤਤਿਆਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :—

- (i) ਕਥਾਨਕ
- (ii) ਪਾਤ੍ਰ ਚਿਰਿਤ-ਚਿੜ੍ਹਣ
- (iii) ਸਕਾਦ
- (iv) ਭਾਸ਼ਾ-ਸੰਲੀ

(v) बातावरण

(vi) उद्देश्य

(क) कथानक

उपन्यास च एह तत्त्व खास महत्व रखदा ऐ। इस तत्त्व गी अग्रेजी च प्लाट (Plot) आखदे न। उपन्यास गी लिखने कोला पैहले उपन्यासकार जिस मूल कथा दी कल्पना अपने मनै च करदा ऐ ते याद च बडे विस्तार कनै जिसी खोल्लियै लिखदा ऐ, उसी गै कथानक आखदे न। एह महत्वपूर्ण तत्त्व ऐ। जियां इक अच्छी इमारत आस्तै अच्छी जगह (Plot) दा होना जरुरी ऐ, उंआं गै, इक अच्छे उपन्यास आस्तै अच्छे कथानक दा होना जरुरी ऐ।

(ख) पात्र चरित्र-चित्रण

उपन्यास दा दूआ महत्वपूर्ण तत्त्व चरित्र-चित्रण ऐ। उपन्यास च पात्रे दा चरित्र चित्रण इस चाल्ली कनै होए दा होना चाहिदा जे एह पढ़ने आहते गी सजीव ते स्वामावक लगगत। उपन्यास च त्राऊं चाल्लियै दे पात्र चित्रे गेदे होंदे न :-

(क) मुक्ख पात्र

(ख) सहायक पात्र

(ग) गौण पात्र

(क) मुक्ख पात्र

उपन्यास च इस चाल्ली दे पात्रे दा चरित्र-चित्रण बड़ी बरीकी कनै होए दा होंदा ऐ। अर्थात् उन्दे गुणे-दोशे गी रचनाकार ने बडे विस्तार कनै उपन्यास च गुहाडे दा होंदा ऐ। उपन्यास दी कथा इनै पात्रे उपर गै टिकी दी होंदी ऐ। नायक, नायका जां होर दुए पात्र, जिन्दे आलै-दुआलै कथानक दा ताना-बाना बुनेआ गेदा होऐ-उनेंगी मुक्ख पात्र गलाया जन्दा ऐ। इनै पात्रे गी जेकर उपन्यास चा कड्ढी दित्ता जां तां कथानक रूपी इमारत दा सारा ढांचा चरमराइयै डिघी सकदा ऐ।

(ख) सहायक पात्र

उपन्यास च इस चाल्ली वी महत्वपूर्ण होंदे न पर इन्दी गहना उपन्यास च मुक्ख पात्रे आगर नेई होंदी। जेकर इनै गी कथानक चा कड्ढी वी दित्ता जा तां कथानक गी मती आंच नेई औंदी। कथानक गी अगै रेढने, मुक्ख पात्रे दी लोड पाँदी ऐ। इक उपन्यास च सहायक पात्रे दी गिनतरी मुक्ख पात्रे शा केई गुणा मती होंदी ऐ।

(ग) गौण पात्र

पात्रे दी एह किस उपन्यास च सिफ्र प्रसारिक महत्व गै रखदी ऐ। ऐसे पात्र कुनै चेचे प्रसंगे च, घटनाएं च गै प्रकट होंदे न ते घटना जां प्रसंग दे मुकदे गै एह पात्र लोप वी होई जन्दे न। पाठके गी ऐसे पात्रे दा चेता वी नेई औंदा। पर फही वी मुक्ख पात्रे जां सहायक पात्रे दे गुणे-दोशे गी गुहाडने च गौण पात्रे दी भूमिका गी नकारेआ नेई जाई सकदा।

(ग) ਸਥਾਨ

ਲੋਕ ਜੀਂਦਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਪਾਵੇ ਦੇ ਮੁੱਲ ਭਿੱਕਲੇ ਦੇ ਸਾਵਾਂ ਰਾਹੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਹਿਰੇ ਤੋਂ ਉਘਡਦਾ ਏਂ ਕਨੌ ਗੇ ਕਥਾਨਕ ਅਗੋਂ ਰਿਹਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਆਸ ਜਾਂ ਸਾਵਾਂ ਪਾਵੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਾਮ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹਿੰਦੇ। ਲੀਏਕੇ ਸਾਵਾਂ ਗੀ ਪਾਠਕ ਮਤਾ ਧਸਨਦ ਕੁਝ ਨ। ਲੜਾਂ ਬਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲਾਖੇ ਸਾਵਾਂ ਦੀ ਵੀ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੋਈ ਵਿਦਿਸ਼ ਨੇਹੂੰ ਹੋਵੇਂ। ਸਾਵਾਂ ਗੀ ਕਥੋਪਕਥਨ ਵੀ ਆਖਦੇ ਨ।

(ਘ) ਭਾਸ਼ਾ-ਬੈਲੀ

ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸ ਖਾਲੀ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਬਰਤੂਨ ਕਰਦਾ ਹੈ—ਉਸੀ ਉਸਦੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਬੈਲੀ ਗਲੜ ਜਨਨ ਹੈ। ਸੱਤਲੜ ਤੋਂ ਸੱਤਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਬਰਤੂਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਪਾਠਕ ਦਾ ਮਤਾ ਪ੍ਰਿਯ ਰਚਨਾਕਾਰ ਬਨੀ ਜਨਨ ; ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਜਨਤਕਾ ਕਰੀ ਉਸਦੀ ਇਕ ਟਕੋਹੁਦੀ ਪਨਾਨ ਬਨੀ ਜਨਨੀ ਹੈ—ਜਿਸੀ ਅਸ ਉਸਦੀ ਬੈਲੀ ਗਲਾਈ ਸਕਨੇ ਆ। ਰਚਨਾਕਾਰ ਅਪਨੀ ਧੇਵੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਬੈਲੀ ਕਾਰਣ ਪਨਛੋਈ ਜਨਨ ਹੈ। ਮੁਹਾਵਰੇ, ਖੁਆਨ ਤੋਂ ਅਲੋਕਾਂ ਵੀ ਬਰਤੂਨ ਕਰਿਏ ਅਤੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਅਪਨੀ ਰਚਨਾਏ ਗੀ ਰੋਚਕ ਬਨਾਂਦੇ ਨ।

(ਙ) ਬਾਤਾਵਰਣ

ਕਥਾਨਕ ਵੀ ਮੌਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨੀ ਕਾਰਣ, ਪਾਤ੍ਰ ਸੈਹਜ ਤੋਂ ਸਮਾਵਕ ਚਹਿਰੇ—ਚਿੜ੍ਹਣ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹੇ ਢਾਰਾ ਬੋਲੇ ਗੇਂਦੇ ਸੱਭ ਕਾਰਣ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬੱਚੋਈ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਬੈਲੀ ਕਾਰਣ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਕ ਖਾਸ ਖਾਲੀ ਦਾ ਬਾਤਾਵਰਣ ਬਨਦਾ ਹੈ, ਜੇਹੁ ਪਾਠਕ ਗੀ ਤੁਹਾਨੇ ਰੱਗੇ ਚ ਰਾਗੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹੇ ਉਧਰ ਬੇਚਾ ਅਸਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਚ ਬਾਤਾਵਰਣ ਨਰੋਆ ਚਿੜ੍ਹੇ ਵਾਂਹੋਂ ਰਚਨਾ ਰੋਚਕ ਤੋਂ ਸਫਲ ਬਨਦੀ ਹੈ।

(ਚ) ਉਦੇਸ਼

ਹਰ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੋਈ—ਨਾ—ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਜਲਦ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰਚਨਾਕਾਰ ਅਪਨੀ ਵਿਚਾਰਖਾਰਾ, ਅਪਨਾ ਜਾਨ, ਜਕ ਅਨੁਮਨ ਟੁਏ ਲੋਕੋਂ ਕਾਨੀ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਆਸਤੀ ਓਹ ਕੁਸੀ ਕ੃ਤੀ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਟੁਏ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਮਨੀਅਜਨ ਕਰਨਾ, ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਗੀ ਪਰਤਿਯੋਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਕਲਾਗ ਕਰੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

2.3.2 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਢੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਤਾਤਿਕ ਅਲੋਚਨਾ

ਮਿਥਲੇ ਹਿੱਸੇ ਚ ਅਸ ਪਛੀ ਆਏ ਆਂ ਜੋ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕਥਾਨਕ, ਪਾਤ੍ਰ ਚਹਿਰੇ—ਚਿੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ-ਬੈਲੀ, ਬਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਉਦੇਸ਼ ਜਨੇਹ ਤਤ੍ਵੇਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਗੋਂ, ਹੁਣ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਚ ਅਪਨੀ ਪਾਹਣ ਪੋਥੀ ਤੋਂ ਦੀ ਢੋਰ (ਉਪਨਿਆਸ) ਦੀ ਤਾਤਿਕ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰੋਂ।

2.3.2.1 ਕਥਾਨਕ : 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਢੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਕਥਾਨਕ ਬਣਾ ਰੋਚਕ ਹੈ। ਕਥਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਸਾਰੀਮੀਨਿਕ ਹੈ। ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਬਲਕਾਰ ਆਜ਼ਮ—ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰੀ ਕੋਈ ਧਾਰੀ ਪਿੰਡਾ ਪੇਈ ਜਨਨ ਏ ਤੋਂ ਨੌਬਤ ਤਲਾਕ ਲੈਨੇ ਤਗਰ ਪੁੱਜੀ ਜੰਗੀ ਨ ਪਰ ਤਲਾਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹੀ ਸਮਸਥਾ ਦਾ ਸਥਾਈ ਢਲ ਨੇਹੂੰ ਹੋਂਦਾ। ਪਟਿਆਲੀ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਤੋਂ ਮਾਏ ਕਨੂੰਨ ਢਾਰਾ ਖਤਮ ਕਰੀ ਦਿਤੇ ਜੀਵਨ ਬੈਲੀ ਪਿੱਛੀ ਸਮਝੀ ਸਮਝਤਾ ਦੀ ਇਸ ਦੇਨ ਗੀ ਸ਼ੀਕਾਰਨੇ ਜਾਂ ਨਾਗਰ ਹੈ। ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਤ੍ਥੂ ਦੇ ਸਾਂਘਰੀਪੂਰੀ ਗੀ ਲੇਹੜੀ ਲਿਖੇਆ ਗੇਂਦਾ ਏਹੁੰਦੀ ਉਪਨਿਆਸ ਇਸੇ ਗਲੈ ਗੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤ ਕਰਨੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹੋਗਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਜਾਨੀਹਿਥਾਂ ਪਟਨਾ ਨੇਵੀ ਹੈ ਬਚਾਕ ਪਟਦਿਧਾ ਨ। ਏਸੇ ਸਮਾਜ ਵੀ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪਹਿਚਾਂ ਜਾਗਰ ਦੀ ਤੱਤਾਂ ਜਾਨੇਹਿ ਜਾਮਨਗਾਂ ਕਨੈ ਪਹਿਚਾਂ ਕਰਾਨੇ ਹੈ ਜ਼ਿਨ ਕਰੀ ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੋਈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿੰਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਕਹਕਾਰ ਗਲਤਾਫ਼ੀਏਂ ਹੀ ਅਹੁਕਾਰ ਵਾਰਣ ਤਨੋਤਾਨੀ ਕਈ ਜਨ੍ਮੀ ਹੈ। ਦਾਏ ਤੱਤਾਕ ਲੇਡੀਂ ਰਕਖੀ—ਬਕਖ ਰੈਹਨ ਲਗੀ ਪੀਂਦੇ ਨ। ਰੌਨੈ ਰੀ ਪੀਂਦੀ ਛੱਲੀ ਆਪਣੀ ਯਾਂ ਅਲੁਣਾ ਕਨੈ ਮੈਹਿਥੀ ਸਥਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਗੀ ਮਾ ਦਾ ਧਾਰ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਿਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਭਟਕਦੀ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਫਨੈ ਪਿਲਨੇ ਰੀ ਤਫ਼ਲ ਹੀ ਤਸੀ ਪਿਤਾ ਕਨੈ ਮਲਾਨੇ ਦਾ ਸਾਰ ਹਨਦੀ ਹੈ। ਇੱਨਾ ਹੀ ਨੇਵੀ, ਓਹ ਅਪਨੇ ਬਾਹੋਂ ਆਸੀਂ ਹਾਮੀ ਵੀ ਤੁਸਾਨੀ ਹੀ ਮਹਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਾਲੇ ਤਸਾਦੇ ਮਾਮੀ—ਪਾਪਾ ਪਹਿਤਿੰਧੈ ਕਿਟਠੀ ਹੋਣੇ ਦਾ ਤਸੀ ਜਕੀਨ ਦੁਆਂਦੇ ਨ।

2.3.2.2 ਪਾਤ੍ਰ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ

ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਪਾਤ੍ਰੇ ਵੀ ਗਿਨਤਰੀ ਪਟਟ ਹੈ। ਛੱਲੀ, ਸਤਿੰਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕੀਨੇ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਆਲੇ—ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਮਦਾ ਹੈ। ਰਿਤੁ ਰੰਜਨ ਤੇ ਨੀਰਜ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਹਾਇਕ ਪਾਤ੍ਰ ਨ। ਕੌਨਲ ਰਾਜਟੇਵ, ਮੰਜੂ ਗੀਤਾ, ਪ੍ਰਵੀਣ, ਰੂਪ ਲੜੀ ਵਗੈਰਾ ਗੈਣ ਪਾਤ੍ਰ ਨ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੀਨੇ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਣ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ। ਜੇਹਡਾ ਪਫ਼ਨੇ ਆਹਲੇ ਵੀ ਸੱਜੀਦ ਤੇ ਸ਼ਵਨਾਦਕ ਲਗਦਾ ਹੈ।

2.3.2.3 ਸੰਵਾਦ

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਏਹ ਤਤਿਆਂ ਵੀ ਬਡਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਅਵੇਂ ਸੰਵਾਦੋਂ ਕਨੋਂ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਵੀ ਨਰੋਆ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਥਾਨਕ ਚ ਵੀ ਜਾਨ ਆਂਦੀ ਹੈ। 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਭੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸੰਵਾਦ ਬਡੇ ਲੀਹਕੇ—ਲੀਹਕੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਦੂਰਪੂਰਣ ਨ। ਓਹ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਮਨੋਦੱਸ਼ਾ ਵੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਗੁਹਾਡਦੇ ਨ। ਸੰਵਾਦ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਨੁਕੂਲ ਨ। ਇਸ ਕਰੀ, ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਚੌਥਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਨ।

2.3.2.4 ਮਾਸਾ—ਸੈਲੀ

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬਰਤੋਈ ਵੀ ਮਾਸਾ ਠੇਠ ਡੋਗਰੀ ਨੇਵੀ ਹੋਇਥੈ, ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਆਹਲੀ ਈਹੜੀ ਛੋਗਰੀ ਹੈ। ਇਤ ਕਹਿਣੀ ਵਡੀ ਸੱਚਲ ਤੇ ਰੋਚਕ ਹੈ। ਅਂਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਾਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਤੂਨ ਕਹਿਣੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਮਾਸਾ—ਸੈਲੀ ਵੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਨੁਕੂਲ ਦਨਾਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਅਂਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਵਾਕਿਆਂ ਦੀ ਏਹ ਬਰਤੂਨ ਪਾਠ ਵੀ ਆਂਕਖਾ ਨੇਵੀ ਬਨਾਂਦੀ, ਬਲਕੇ ਪਾਠ ਵੀ ਜੈਹਜਤਾ ਦਕਤਾਵੀ ਹੈ।

ਅਂਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ : ਹਸਟੀਡ, ਕਾਈ ਰੂਮ, ਵੇਟਰ, ਫਾਸਟ, ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਗੇਮ, ਰੋਮਾਂਸ, ਪ੍ਰੂਵ, ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ, ਸੋਸਿਅਲੋਜੀ, ਕਲਾਸ ਮੇਟ, ਫਾਈਨ, ਲਾਈਵਰੀ, ਸੀਡ, ਇਨ੍ਟੀਸੈਸੀ ਵਗੈਰਾ।

ਅਂਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਾਕਿਆਂ/ਵਾਕਿਆਂ : ਹਾਊ ਬ੍ਰੇਵ ਧੂ ਆਰ!

ਵਨ ਮੌਰ, ਲਾਜੀ।

ਆਈ ਏਸ ਸਾਰੀ।

ਹਾਊ ਧੂ ਧੂ ਛੱਲੀ।

ਥੈਸਾ। ਹਮ ਗੂ ਵਾਂਟ ਪਲੀਜ ?

ਥਿਕ ਓਫ ਦ ਡੇਪਿਲ ਐਡ ਹੀ ਇਨ ਦੇਅਰ। ਵਗੈਰਾ-ਵਗੈਰਾ।

ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ : ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬਰਤੋਏ ਦੇ ਕਿਸ਼ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਇਸ ਯਾਲੀ ਨ :-

ਫੁਟਾ ਖਾਈ ਗੈਂਡ

ਸਿਲ-ਪਲਥਰ ਹੋਈ ਦੀ ਅਗਾਜੀ ਚ

ਖਾਨੋਆਂ ਨਿਗਲੀ ਗੈਂਡ

ਧਾਕਾ ਨਿਕਲੀ ਗੇਆ।

ਦਰਗੁਜਰ ਕਰਨਾ। ਵਗੈਰਾ-ਵਗੈਰਾ

ਖੁਆਨੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ : ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਠੇਠ ਢੋਗਰੀ ਦੇ ਖੁਆਨ ਨੇਈ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ। ਇਕ ਦਾਂਡ ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਹਿੜੀ/ਛੇਡੀ ਖੁਆਨੇ ਦਾ ਡੋਗਰੀਕਰਣ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਹੈ, ਜੇਹਡਾ ਕੇਇਥੋਂ ਥਾਹਰੋਂ ਅਟਪਟਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਧਾਂ :-

o ਅਜੌ ਕਲਲੈ ਦੇ ਬਚੇ ਬਚੈ ਦੇ ਵੀ ਬੱਦ ਕਨੀ ਗੇਦੇ ਨ।

o ਵੈਹਮਾ ਦਾ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚ ਕੋਈ ਅਲਾਜ ਨੇਈ।

ਅਲੰਕਾਰੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ : ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਟਾਮੈ-ਟਾਮੈ ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵੀ ਦਿਕਖਨੇ ਗੇ ਹਨ :-

o ਅਝੁਣਾ ਦੇ ਸੂਹਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਇਧਾਂ ਲੋਪ ਹੋਆ ਜਿਧਾਂ ਘੁਘ ਲਗਦੇ ਹੈਂ ਤਰੇਲੂ ਦਿਧਾਂ ਬੂਦਾਂ ਸੁਕੀ ਜਲਿ ਨ। (ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ)

o ਇੱਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਏਅਰਪੋਰਟ ਉਪਰ ਅਦ੍ਧੀ ਰਾਤੀਂ ਵੀ ਇੱਨੀ ਮੀਡ ਹੀ ਜਿਧਾਂ ਕੋਈ ਮੇਲਾ ਲਾਗੇ ਦਾ ਹੋਰੇ। (ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ)

ਚੇਚੇ ਵਾਕਿ

'ਤੁਟਦੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕਿਸ਼ ਵਾਕਿ ਐਸੇ ਵੀ ਹੈਨ, ਜੇਹਡੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਬੀਲੀ ਦੇ ਟਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਆਕਥੇ ਜਾਈ ਸਕਦੇ ਨ ਜਿਧਾਂ :-

- ਦਰਅਸਲ ਕੁਡਿਧੋਂ ਤੇ ਸਕਿਖਿਧੋਂ ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਹਥ ਬਧਾਓ ਤਾਂ ਏਹ ਦੂਰ ਨਸਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ ਨਵਿਲੇ ਵੱਡੇ ਜਾਓ ਤੀ ਏਹ ਨਕਕਾ ਪਰ ਆਈ ਬੌਹਨਿਧਾਂ ਨ।
- ਪਤਾ ਨੇਈ ਅਸੋ ਜਿਨਦਗੀ ਕਨੈ ਏਡਡਾ ਬਡਡਾ ਮਜਾਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਨਦਗੀ ਨੇ ਸ਼ਹਡੇ ਕਨੈ?
- ਕਦੋਂ-ਕਦੋਂ ਸਥ ਸੁਖਨਾ ਬਨੀ ਜਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੋਂ ਸੁਖਨਾ ਸਚੈਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਲੈਨਦਾ ਹੈ।
- ਜਿਨ੍ਹੇ ਵਚੋਂ ਗੀ ਸਾਂ-ਵਾਪ ਦਾ ਧਾਰ ਨੇਈ ਥਹੋਂਦਾ, ਖੀਰ ਉਨਦਾ ਇਧੈ ਹਵਾਰ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।
- ਮਤੇ ਜਖਮ ਐਸੇ ਵੀ ਹੋਂਦੇ ਨ ਜੇਹਡੇ ਨਜ਼ਰੀ ਨੇਈ ਆਂਦੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਥੇ ਵਾਕਿਆਂ ਥਮਾ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਟਕੋਹੜੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਝਾਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

2.3.2.5 ਵਾਤਾਵਰਣ

ਕਥਾਨਕ ਦੀ ਚੋਥੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਕਾਰਣ, ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਰੋਹਜ਼ ਤੇ ਰਾਮਾਵਕ ਚਰਿਤ-ਚਿੱਤਰ ਕਾਰਣ, ਤੁਨ੍ਹੇ ਢਾਰਾ ਘੋਲੇ ਗੇਂਦ ਸਥਾਨੇ ਕਾਰਣ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਰਤੀਅਈ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਕਾਰਣ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਕ ਖਾਸ ਯਾਲ੍ਸੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਨਦਾ ਹੈ। 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਨ੍ਹੇ ਤੱਤੇ ਦੇ ਮੇਲ ਕੱਨ੍ਹੀ ਇਕ ਰੋਹਜ਼ ਤੇ ਸਜੀਵ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਨਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਉਪਨਿਆਸ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਥੂਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਮੀ ਚਿੱਤਰਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪਾਠਕਾਂ ਮੀ ਅਪਨੇ ਰੰਗ ਚ ਰੰਗੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਰੋਏ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਰੋਚਕ ਤੇ ਸਫਲ ਹੈ।

2.3.2.6 ਤਵੇਖਿ

ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾਰਣ ਪਤਿ-ਪਲੀ ਦੇ ਰਿਖਤੋਂ ਚ ਤਨੀਤਨੀ ਇੱਨ੍ਹੀ ਧੰਨੀ ਜਨ੍ਹੀ ਜਨ੍ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਤਨੋਂਗੀ ਇਕ ਦੁਏ ਸ਼ਾ ਬਕਖ ਰੈਹਨਾ ਪੌਂਦਾ ਹੈ। ਨੀਵਤ ਤਲਾਕ ਤਗਰ ਪੁਜ੍ਜੀ ਜਨ੍ਹੀ ਜਨ੍ਹੀ ਹੈ। ਪਰ, ਤਲਾਕ ਵੀ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਸਥਾਈ ਹਲ ਨੇਈ ਹੈ। ਤਲਾਕ, ਪਤਿ-ਪਲੀ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਗੀ ਤੇ ਖਲਮ ਕਰੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਦੌਨੋਂ ਦਾ ਔਲਾਦ ਕਲੰਨੀ ਰਿਖਤਾ ਨੇਈ ਮਕਾਈ ਸਕਦਾ। ਤਲਾਕ ਵੀ ਸਜਾ ਔਲਾਦ ਗੀ ਮੈਂ ਮੋਹਨੀ ਪੌਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਹ ਵੀ ਬਾਗੇ ਕੁਸ਼ੇ ਕਸੂਰ ਦੇ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਰਾਹੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਿਦਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਪਿੱਛਮੀ ਜਗਤ ਵੀ ਇਹ ਦੇਨ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਧੀ ਇਤਥੂਂ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨੇਈ ਹੈ।

2.3.3 ਅਭਿਆਸ

ਸੁਆਲ 1 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਸ਼ੈਲੀ ਉਘਰ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

ਸੁਆਲ 2 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਵੇਂ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਚਰਿਤ-ਚਿੱਤਰ ਕਰੋ।

ਸੁਆਲ 3 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਵੇਂ ਕਥਾਨਕ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ।

ਸੁਆਲ 4 ਕਥਾਵਰਣ ਦੀ ਵਿਖੇ ਕਿਨ੍ਹੀ 'ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰੋ।

ਸੁਆਲ 5 'ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਪਥ ਕਰੋ।

ਸੁਆਲ 6 'ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾਵਰਣ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਪਰ ਇਸਦਾ ਸ਼ੀਰ਷ਕ ਕਿਨਾ ਸਾਰਥਕ ਐ - ਚੜ੍ਹਾ

ਉਪਯੋਗੀ ਕਤਾਬਾਂ

1. ਡੋਗਰੀ ਸ਼ੌਖ ਅੰਕ 1981–1982
2. ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ : ਜਿਤੇਨਦ੍ਰ ਉਘਮਪੁਰੀ
3. ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅੰਕ ਨੰ 0 107

000000

DOGRI

ਲੁਪਤੇਖਾ

2.4.0 – ਪਾਠ ਦਾ ਚਦੇਸ਼

2.4.1 – ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ

2.4.2 – ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਦਿਯਾਂ ਕਿਸਮਾਂ

2.4.2.1 – ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ

2.4.2.2 – ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰ

2.4.2.3 – ਗੌਣ ਪਾਤ੍ਰ

2.4.3 – 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਭੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਮੁਕਖ ਨਾਰੀ ਪਾਤ੍ਰ

2.4.3.1 – ਡੱਲੀ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ

2.4.3.2 – ਅਲੁਣਾ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ

2.4.4 – ਅੰਮ੍ਰਿਤ

o ਉਧਯੋਗੀ ਕਤਾਬਾਂ

2.4.0 ਚਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਚ 'ਤੁਟਈ ਦੀ ਭੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਵਾਰੈ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਹੁਗ।

2.4.1 ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਵਡਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਏ। ਇਸ ਚ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਇਸ ਚਾਲੀਂ ਕਨੈ ਹੋਏ ਦਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਜੇ ਪਢਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਸਜੀਵ ਤੇ ਸ਼ਵਗਾਵਿਕ ਲਗੇ। ਅਕਸਰ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਤ੍ਰਾਂਝਾਂ ਚਾਲਿਲਾਈ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ ਗੈ ਹੋਂਦੇ ਨ :-

(ਕ) ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ

(ਖ) ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰ

(ਗ) ਗੌਣ ਪਾਤ੍ਰ

2.4.1. ਪਾਤ੍ਰੇ ਦਿਧਾ 'ਕੇਸ਼ਾ'

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ੮। ਕਿਰਮੇ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਣਗੇ ਤੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਨਾਰੀ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

1.4.2.1 ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਆਏ ਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਹੈ ਉਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਰੀਢ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਤਾਂ ਨੇ ਗੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਕਢੀ ਸੂਝ-ਕੂਝ ਤੋਂ ਕੁਝਲਤਾ ਕੱਲੀ ਧਿਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਥਾਤ ਤਾਂ ਨੇ ਗੁਣੇ-ਦੋ਷ੇ ਗੀ ਜਨ੍ਮੇ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਾਰ ਕਲੈ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਗੁਹਾਡੇ ਵਾਂ ਨੂੰ ਰੇ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਗੀ ਘੁਮਦੀ ਹੈ। ਨਾਥਕ, ਨਾਥਕਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੁਏ ਪਾਤ੍ਰ ਜਿਨ੍ਹੇ ਉਦੇ ਕਥਾ ਵਾਂ ਜਾਰੀ ਰਹਾਂ ਗਲਾਂ-ਛਾਨਾ ਟਿਕੇ ਵਾਂ ਹੀਏ — ਤਾਂ ਨੇ ਗੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਗਲਾਧਾ ਜੱਨਦਾ ਹੈ। ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਗੀ ਜੇਕਰ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿੱਚ ਕਲ੍ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਜਾ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਹੋਈ ਜੱਨਦੀ ਹੈ।

2.4.2.2 ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰ

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਤਹਾਇਕ ਪਾਤ੍ਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੋਂਦੇ ਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਆਂਗਰ ਨੇਈ ਹੋਈ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਉਪਨਿਆਸ ਚਾ ਕਢੀ ਗੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਜਾਂ ਗੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਮਤੀ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਨੇਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਥਾ ਗੀ ਅਗੈ ਰੇਖੇ ਤੋਂ ਸੁਲਖ ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਚਰਿਤ ਗੀ ਹੋਰ ਮਤਾ ਗੁਹਾਡਨੇ ਆਸਟੇ ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰ ਦੀ ਲੋਡ ਪੀਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਹਾਯਕ ਹੋਣੀ ਗਿਨਤਾਰੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਗੁਣਾ ਮਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

2.4.2.3 ਗੌਣ ਪਾਤ੍ਰ

ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਇਹ ਕਿਸਮ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਿਰਫ ਪ੍ਰਸਾਗਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਪਾਤ੍ਰ ਕੁਨੇ ਚੇਚੇ ਪ੍ਰਸੰਗੋਂ ਚ ਤੇ ਘਟਜ਼ੁ ਚ ਨੇ ਪ੍ਰਕਟ ਹੋਂਦੇ ਨ ਤੇ ਘਟਨਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੁਕਦੇ ਗੀ ਇਹ ਪਾਤ੍ਰ ਲੋਪ ਵੀ ਹੋਈ ਜਨਦੇ ਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਐਸੇ ਪਾਤ੍ਰ ਚੇਤਾ ਵੀ ਨੂੰ ਰੀਹਨਦੇ। ਪਰ ਪਹੀ ਬੀ ਸੁਲਖ ਪਾਤ੍ਰੇ ਜਾਂ ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੇ ਗੁਣੇ-ਦੋ਷ੇ ਗੀ ਗੁਹਾਡਨੇ ਚ ਤੇ ਕਥਾ ਗੀ ਗਤਿਸ਼ੀਲ ਰਖਨੇ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਸੁਸਕਾਰ ਗੀ ਨਕਾਰੇਆ ਨੇਈ ਜਾਈ ਸਕਦਾ।

2.4.3 ਤੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਨਾਰੀ ਪਾਤ੍ਰ

ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਗਿਨਤਾਰੀ ਕਢੀ ਘਟ੍ਟ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਛੱਪੇਲੀ, ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਸੁਕਖ ਪਣ ਤੇ ਨੀਰਿਗ। ਇਹ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸਹਾਯਕ ਪਾਤ੍ਰ ਨ। ਇਨ੍ਹੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਥਾ ਗੌਣ ਪਾਤ੍ਰ ਵੀ ਹੈਨ ਜਿਧਾ :— ਕੋਮਲ, ਰਾਜਦੇਵ, ਸ਼ੱਖੀ, ਪ੍ਰਵੀਣ, ਰੂਪ ਲਈ, ਰਾਮੂ, ਸਾਕਕੂਬਾਈ ਵਾਗੇਸਾ—ਗੈਰਾ।

ਇਹ ਅਸ ਸਿਰਫ ਤੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰੇ ਉਘਰ ਹੈ ਚੱਚਾ ਕਰਗੇ।

ਇਨ੍ਹੇ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦੀ ਚਰਿਤ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੋਈ ਚਾਲਿਲਾਂ ਕਲੈ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡੌਲੀ, ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਵਿੱਚ ਚਰਿਤ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਚਾਲੀ ਨੇ ਕਿਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਸਤਿਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਹੈ।

2.4.3.1 ਡੌਲੀ ਦੀ ਚਰਿਤ-ਚਿਤ੍ਰਣ

ਤੁਟ੍ਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਡੌਲੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਥਕਾ ਵੀ। ਓਹ ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਦੀ ਸਨਾਨ ਹੈ।

ਸਾਰੇ-ਦੇ-ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਉਸਦੀ ਗਜੂਦਗੀ ਦਰ्ज ਹੈ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਆਏ ਦੇ ਡੱਲੀ ਦੇ ਚਾਰਿਤਰ ਗੀ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਫ਼ਗ ਕਨੈ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

1. ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਗੁਣ

ਪੂਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਡੱਲੀ ਦਾ ਚਾਰਿਤਰ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਪ੍ਰਰਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਹੈ ਜਿਥਾ ਥਮਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਉਸਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਨਾ ਪੌਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਧਾ :-

ਓਹ ਮਮੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਮੀ ਨੇ ਉਤੀ ਪਾਲਨੇ ਆਸਟੀ ਕਿਨ੍ਹੇ ਜਾਫਰ ਜਾਲੇ ਨ, ਉਸ ਆਸਟੀ ਕਿਨਾ ਤਾਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸਮਝ ਡੱਲੀ ਗੀ ਹੈ। ਇਥੈ ਕਾਰਣ ਐ ਜੇ ਓਹ ਕਿਸਾ ਵੀ ਐਸਾ ਨੇਈ ਕਰਨਾ ਚਾਹਨਦੀ ਜਿਸ ਕਨੈ ਉਸਦੀ ਮਮੀ ਗੀ ਕੋਈ ਦੁਕਖ-ਕਲੇਸ਼ ਪੁਜ੍ਜੇ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਬਾਹ ਆਸਟੀ ਵੀ ਇਸ ਕਰੀ ਹੌਮੀ ਨੇਈ ਮਰਦੀ, ਕੀ ਜੇ ਬਾਹ ਪੈਰੈਨਤ ਉਸਦੀ ਮਮੀ ਇਕਕਲੀ ਰੇਹੀ ਜਾਹਗ। ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਸੋਧਿਯੈ ਓਹ ਨੀਰਜ ਨੇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਕਮਾਲ ਜਾਗਤੈ ਆਸਟੀ ਬੀ ਨਾ ਕਰੀ ਓਡ੍ਡੀ ਹੈ।

ਓਹ ਅਪਨੀ ਸੂਝਬੂਝ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਕਰੀ ਗੈ ਬਨਵੰਡ ਜਨੇਹ ਮਹਾਨਗਰੈ ਚਾ ਬਾਰੈ ਪਤੇ ਦੇ ਵੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਸਤਿਯੇਨ ਗੀ ਤੁਧੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾ ਗੈ ਨੇਈ ਓਹ ਅਪਨੀ ਅਕਲਮਦੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਮਾਊ-ਬਵੈ ਗੀ ਵੀ ਮਲਾਈ ਦਿਨਦੀ ਹੈ।

2. ਮਾਵੁਕਤਾ ਦੇ ਅਂਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ

ਡੱਲੀ ਬਡੇ ਮਾਵੁਕ ਸਮਾਡ ਆਹਲੀ ਕੁਝੀ ਹੈ। ਓਹ ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਵੀ ਰਹੋਲ ਹੈ। ਓਹਦੀ ਧੀਡ ਗੈ ਨੇਈ ਸ਼ਹੇਲੀ ਆਂਗਰ ਵੀ ਹੈ। ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਦੇ ਸਮਾਡ ਤੇ ਉਨ੍ਦੇ ਤਾਗ ਬਾਰੈ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਜਾਨਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਮਨਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸਗੀ ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਕੋਲਾ ਸਥ ਕਿਸਾ ਰਹੋਆ ਹੈ। ਸੁਖ-ਸੁਕਿਧਾਂ, ਲਾਡ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਅਨਸਥਮਾ ਲਭਾ ਐ ਪਰ, ਫ਼ਹੀ ਵੀ ਉਸੀ ਇਕ ਕਮੀ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਡਕਦੀ ਰੈਹਨਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਮਝ ਚ ਨੇਈ ਆਂਦਾ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਸਤਿਯੇਨ ਕਨੈ ਕੀਡ ਨੇਈ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ? ਤਲਾਕ ਮਮੀ ਤੇ ਪਾਪਾ ਵਾ ਹੋਏ ਵਾ ਐ ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਤੀ ਸਜਾ ਡੱਲੀ ਗੀ ਗੈ ਮਿਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਆਸਟੀ ਤਡਕਦੀ ਰੈਹਨਦੀ ਹੈ। ਬਡੇ ਜਤਨੇ ਕਨੈ ਆਖਰ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫੋਨ ਤਾਫ਼ਰ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਗਲ ਕਰਦੇ ਓਹਦੀ ਜੀਮ ਕੁੰਦ ਹੋਈ ਜਨਦੀ ਹੈ। ਇਹ, ਉਸਦੇ ਮਾਵੁਕ ਸਮਾਡ ਕਰੀ ਗੈ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਡੱਲੀ ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਕੋਲਾ ਚੌਰੀ-ਚੌਰੀ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਦੁਕਖ ਨੇਈ ਹੋਏ। ਜਿਸਲੈ ਉਸਦੀ ਮਮੀ ਗੀ ਪਤਾ ਚਲੀ ਜਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਬਡੇ ਸੱਤਲਪੁਨੇ ਕਨੈ ਸਨਾਈ ਵੀ ਓਡ੍ਡੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪੈਰੈਨਤ ਉਸਦਾ ਇਕੱਲ ਲਖਾ ਬਨੀ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਇਹ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਮਮੀ-ਪਾਪਾ ਗੀ ਫ਼ਹੀ ਮਲਾਈਂ ਗੈ ਚੈਨ ਲੈਂਗ।

3. ਹਿੰਸਤੀ

ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਸਤਿਯੇਨ ਗੀ ਬਨਵੰਡ ਜਨੇਹ ਮਹਾਨਗਰ ਚ ਤੁਧੀ ਸਖਲਲਾ ਕਮ ਨੇਈ ਹਾ। ਪਰ ਡੱਲੀ ਧਾਈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਗੀ ਤੁਧੀ ਗੈ ਲੈਂਗ। ਉਸੀ ਕੇਈ ਦਿਨੋਂ ਤਾਗਰ ਜਤਨ ਕਰਨੇ ਪੌਂਦੇ ਨ। ਕੇਈ ਚਾਲਲੀ ਦਿਧਾਂ ਨਿਰਾਸਾਂ ਹਥ ਲਗਦਿਧਾਂ ਨ ਪਰ ਓਹ ਹਿੰਸਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ। ਖੀਰ, ਅਪਨੀ ਸ਼ਹੇਲੀ ਰਿਤੁ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਧ ਫ੍ਰੈਂਡ ਰੰਜਨ ਦੀ ਮਦਦ ਕਨੈ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਜਨਦੀ ਹੈ। ਡੱਲੀ ਦੇ ਥਾਹਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਿਂਦੇ ਨਿਰਾਸਾਏਂ ਕਨੈ ਦੋ-ਚਾਰ ਹੋਨੇ ਪਰ ਹਿੰਸਤ ਹਾਰੀ ਜਨਦਾ। ਓਹ ਨਿਰਾਸਾਏਂ ਚ ਵੀ ਆਸਾ ਦਾ ਲਡ ਫ਼ਡੀ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਹਿੰਸਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ।

੪ ਖੁਲ੍ਹਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਂ

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਛੌਤੀ ਖੁਲ੍ਹਾਰਾ ਤੇ ਸਮਾਈ ਗੁਣੀ ਦੇ ਸ਼ੀ ਚ ਚਿੜਰਾਈ ਹੀ ਏ। ਓਹ ਅਤਾਰਮਾਈ ਸਮਾਂ ਦੀ ਕੁਝੀ, ਰੱਦੀ ਕਾਰਣ ਹੈ—ਜੋ ਓਹਦੇ ਮਤੇ ਦੋਸਤ ਨੇਹੀਂ ਹੈਨ। ਓਹ ਖੁਲ੍ਹਾਰਾ ਤੇ ਸਮਾਈ ਏ ਇਸਦਾ ਧਰਾ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਸ ਗੱਲੀ ਅਥਵਾ ਜਾਨਦਾ ਏ ਹੈ ਜੇ ਨੀਰਜ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਹਿਲਾਰ ਹਰੀ ਇਕ ਗਾਰੀ ਦਿਖਾਵੇ ਗੇ ਪਸਾਨ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਅਸੀਂ ਕਾ ਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਆਹਲਾ ਨੀਰਜ ਹਰੀ ਉਸਦੇ ਬਾਕਿਤਾਤ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦਿਖਾਵੇ ਗੇ ਯਾਹਨ ਲਾਗੀ ਪੌਂਡਾ ਏ।

ਨਿਸ਼ਕਾਰੀ

ਨਿਸ਼ਕਾਰੀ ਚ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਰਾਕਦਾ ਏ ਜੇ ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਚ ਢੱਲੀ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਢੀ ਕੁਝੀ, ਕਨੈ ਹੋਰ ਦਾ ਏ। ਓਹ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਨਾਥਕਾ ਵੀ ਏ ਕੀ ਜੇ ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਰਸਦੇ ਧਮਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਵੇ ਉਸ ਅਤੇ ਜੇ ਖੁਲ੍ਹਮ ਹੋਈ ਏ। ਢੱਲੀ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਏ ਤੁਨੇ ਲੋਕੋਂ ਆਸਤੇ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਤੇ ਤਲਾਕ ਲੇਈ ਲੈਂਦੇ ਨ ਤੇ ਤੁਨੈ ਗੀ ਜਾਰੀ ਅਤੇ ਤਾਪ ਭੋਗਨੇ ਆਸਤੇ ਛੋਡੀ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਢੱਲੀ ਐਸੇ ਲੋਕੋਂ ਆਸਤੇ ਲਾਈਟ-ਹਾਊਸ ਦਾ ਕਮ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਪਾਵੇ ਏ।

2.4.3.2 ਅਰੂਣਾ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ

ਅਰੂਣਾ ਵੀ 'ਤੁਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਏ। ਓਹ ਸਤਿਯੇਨ ਦੀ ਪਲੀ ਤੇ ਢੱਲੀ ਦੀ ਮਮੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਅਰੂਣਾ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਜਿਸ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਹੋਏ ਦਾ ਏ—ਆਗੇ ਉਸ ਉਪਰ ਲੋਡ ਪਾਵੈ :—

1. ਪਲੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਅਰੂਣਾ

(ਕ) ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨੀ ਨਾਰੀ

ਅਰੂਣਾ ਪਫੀ—ਲਿਖੀ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਏ। ਇਸ ਕਰੀ ਉਸ ਚ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਆਹਲਾ ਟਕੋਹਦਾ ਗੁਣ ਏ। ਜੋ ਚਾਹਦੀ ਏ ਜੇ ਓਹਦਾ ਪਤਿ ਸਤਿਯੇਨ ਕਿਸ ਵੀ ਐਸਾ ਨੇਈ ਕਰੈ ਜਿਸ ਕਨੈ ਓਹਦੇ (ਅਰੂਣਾ ਦੇ) ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਵੀ ਠੇਹ ਪੁੱਜੇ। ਜੋ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਵਕਾਦਾਰ ਏ ਤੇ ਸਤਿਯੇਨ ਥਾ ਵੀ ਉਸੈ ਚਾਲੀ ਦੀ ਵਕਾਦਾਰੀ ਦੀ ਮੇਦ ਰਖਦੀ ਏ। ਸਤਿਯੇਨ ਵੇਂ ਦੇਵਕਾਈ ਦੀ ਜਿਸਲੈ ਉਸੀ ਮਿਨਕ ਲਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਜਾਗੀ ਪੌਂਡਾ ਏ।

(ਖ) ਚਰਿਤ੍ਰਵਾਨ ਨਾਰੀ

ਤਲਾਕ ਹੋਨੇ ਥਾ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਮਗਾਰਾ ਵੀ ਅਰੂਣਾ ਚਰਿਤ੍ਰਵਾਨ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਪਾਠਕੋ ਸਾਮੈ ਆਂਦੀ ਏ ਤੇ ਤਲਾਕ ਥਾ ਪੈਹਲੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਸਤਿਯੇਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪੂਰੀ ਵਕਾਦਾਰ ਰੱਹਦੀ ਏ। ਤੇ ਤਲਾਕ ਹੋਨੇ ਪਰੈਨਤ ਓਹ ਕੁਸੈ ਵੀ ਪੁਰਲ ਕਨੈ ਰਿਖਤਾ ਨੇਈ ਬਧਨ ਦਿੰਦੀ। ਨਾਂਡ ਗੈ ਦੁਏ ਬਾਹ ਵਾਰੈ ਸੋਚਦੀ ਏ। ਉਸਦੇ ਪਰਿਧਿਤ ਲੋਕ ਵੀ ਉਸਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਵਾਨ ਹੋਨੇ ਦਾ ਦਿੜਦ ਕਰਦੇ ਨ। ਰਾਜਦੇਵ ਨਾਂਡ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਜਿਸਲੈ ਉਸ ਆਗੈ ਬਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪੋਜਲ ਰਖਦਾ ਏ ਤਾਂ ਢੱਲੀ ਦੀ ਜਿਮ੍ਮੇਦਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਰਹਿੰਦੀ ਉਸਦੀ ਔਫਰ ਦੁਕਾਰਾਈ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਅਪਨੀ ਮਮੀ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਾਰੈ ਢੱਲੀ ਵੀ ਆਖਵਸ਼ਟ ਏ।

(ਗ) ਜਿਦੀ ਨਾਰੀ

ਅਰੂਣਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬਡਾ ਜਿਦੀ ਦੱਸੇ ਦਾ ਏ। ਸਤਿਯੇਨ ਥਾ ਤਲਾਕ ਲੈਨੇ ਪਰੈਨਤ ਓਹ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਨੇ ਉਸੀ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਥਾਂ ਵਾਹਰ ਕਛੂਡੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਉਸ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਵੀ, ਉਸਗੀ ਦਿਕਖਨੇ ਦੀ ਚਾਹ ਇਕ ਬਾਰੀ ਵੀ ਓਹਦੇ ਮਨੈ ਚ ਪੈਂਦਾ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ। ਉਸੀ ਕਲਾਪੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮੰਜੂਰ ਏ ਪਰ, ਬੇਵਕਾ ਪਤਿ ਨੇਈ।

2. ਮਾਂ ਦੇ ਰੌਪੈ ਚ ਅਲੁਣਾ

(ਕ) ਜਿਮੇਦਾਰ ਮਾਂ

ਡੱਲੀ ਦੀ ਪਰਵਰੀਂ ਖੜੀ ਚਾਲਲੀ ਹੋਈ ਸਕੇ, ਇਸ ਆਸਟੀ ਓਹ ਅਪਨੇ ਸੁਖੋਂ ਦਾ ਤਾਗ ਵੀ ਕਹਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ ਪਰ ਡੱਲੀ ਆਸਟੀ ਓਹ ਅਪਨੇ ਦੁਏ ਬਾਹ ਦੀ ਗਲਲ ਸੋਚਦੀ ਵੀ ਨੇਹੈ। ਡੱਲੀ ਆਸਟੀ ਅਚਾ ਘਰ ਮਿਲੀ ਜਾ, ਉਸੀ ਅਲੁਣਾ ਰਿਖ਼ਤ ਮਿਲੀ ਜਾ, ਇਸ ਆਸਟੀ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਰਾਹਦੀ ਹੈ। ਡੱਲੀ ਦੇ ਸੁਖਦ ਭਵਿਕਥ ਆਸਟੀ ਹੈ ਓਹ ਸਤਿਨ ਦੇ ਆਕਥੇ ਲਾਗਿਥੇ ਡੱਲੀ ਸਾਮੱਜੇ ਨਮੈਂ ਸਿਰੇਆ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਦਾ ਨਾਟਕ ਖੋਢਦੀ ਹੈ ਤੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਵੀ ਵੀ ਡੱਲੀ ਖਾਤਰ ਹੈ ਛਾਡਦੀ ਹੈ।

(ਖ) ਦੋਸਤ ਮਾਂ

ਰਿਖ਼ਤੇ ਚ ਤੇ ਓਹ ਡੱਲੀ ਵੀ ਮਮੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਬਰਤਾਵ ਦੋਸਤਾਨਾ ਹੈ। ਡੱਲੀ ਉਸ ਕੋਲਾ ਕਿਵਾ ਵੀ ਨੇਹੈ ਛਪੈਲਦੀ। ਅਲੁਣਾ ਵੀ ਉਸੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਸਤਿਨ ਵੀ ਤਪਾਸਾਦੇ ਬੇਲ੍ਹੇ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਡੱਲੀ ਚੋਰੀ ਰਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੁਛਣੇ ਉਪਰ ਉਸ ਕੋਲਾ ਛਪੈਲਦੀ ਵੀ ਨੇਹੈ। ਇਧਾਂ ਹੈ, ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਆਸਟੀ ਡੱਲੀ ਅਲੁਣਾ ਕੋਲਾ ਚੋਰੀ ਜਨਦੀ ਹੈ ਕੀ ਜੇ ਉਸ ਵੀ ਉਸਦਾ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨਾ ਪਸਾਨਦ ਨੇਹੈ। ਡੱਲੀ ਸਨਾਇਥੈ ਉਸ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨੇਹੈ ਕਰਨਾ ਚਾਹਦੀ। ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਅਲੁਣਾ ਵੀ ਪਤਾ ਚਲੀ ਜਨਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡੱਲੀ ਵੀ ਕੋਈ ਵਾਨਾ ਘਡਿਥੈ ਝੂਠ ਨੇਹੈ ਬੋਲਦੀ। ਦੌਨੋਂ ਚ ਆਪਸੀ ਸਮਝ ਖਾਸੀ ਹੈ।

(ਗ) ਸ਼ਾਨੀ ਮਾਂ

ਅਲੁਣਾ ਦਾ ਸ਼ਾਨਾਪਨ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਉਥੈ ਲਮਦਾ ਹੈ ਜਿਥੈ ਓਹ ਡੱਲੀ ਖਾਤਰ ਦੂਆ ਬਾਹ ਨੇਹੈ ਕਰਦੀ। ਓਹ ਚਾਂਹਦੀ ਤਾਂ ਕਲਾਪੇ ਅਗੈ ਗੋਡ੍ਡੇ ਟੇਕੀ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਲੀ ਜਾਂ ਬਨਵੰਡੀ ਜਾਂ ਮਹਾਨਗਰੇਂ ਚਾ ਅਪਨੇ ਆਸਟੀ ਸਾਥੀ ਤੁਫੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨੈ ਐਸਾ ਨੇਹੈ ਕਹਿਥੈ ਇਕ ਸ਼ਾਨੀ ਮਾਂ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਪੈਸ਼ ਕੀਤਾ। ਦੂੰਘ ਵਾਰੀ ਜਿਸਲੈ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਸ਼ੇਖੀ ਗੀਤਾ ਪਾਰੇਖ ਦੇ ਜਾਗਤ ਨੀਰਜ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੀ ਦਿਕਿਖਿਥੈ ਅਪਨੀ ਧੀ। ਡੱਲੀ ਆਸਟੀ ਪਸਾਨਦ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਖ਼ਤੇ ਵੀ ਓਹ ਹਤਥਾ ਨੇਹੈ ਜਾਨ ਦੈਨਾ ਚਾਂਹਦੀ। ਇਸ ਕਰੀ ਜਿਸਲੈ ਡੱਲੀ ਦੇ ਸੂਹਾਂ ਇਸ ਰਿਖ਼ਤੇ ਵਾਰੈ ਨਾ ਸੁਨਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੀ ਬਡਾ ਕਲੇਸ਼ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਰਿਖ਼ਤਾ ਤੋਡ ਚਢੀ ਜਾਨੇ ਵਾਰੈ ਹਰ ਮੁਸਕਨ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਕਰਥ

ਅਲੁਣਾ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਪਨਾਸ ਚ ਬਡਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਸਤਿਨ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਨੈ ਦਿਖਚੈ ਤਾਂ ਅਲੁਣਾ ਚ ਗੁਣੋਂ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਕਿਸਾ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਹੋਈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਏਹ ਦੋਸ਼ ਪਤਿ-ਪਲੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉਪਰ ਤੇ ਲਮਦੇ ਨ ਪਰ ਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਨੇਹੈ। ਅਲੁਣਾ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ, ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਬਕਾਦਾਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਓਹ ਜਿਮੇਦਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਹੈ।

2.4.4 ਅਮਧਾਸ

ਸੁਆਲ 1. ਸਤਿਨ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਅਪਨੇ ਲਫ਼ਜ਼ੋਂ ਚ ਕਰੋ।

सुआल २.

अरुणा दा चरित्र-चित्रण करो।

सुआल ३.

सत्येन ते अरुणा चा तुरो गी कुस पात्र दा चरित्र पसन्द ऐ ते की?

सुआल ४.

डॉली दा चरित्र-चित्रण करो।

चपयोगी कतावां

1. डोगरी साहित्य दा इतिहास : जितेन्द्र उघमपुरी
2. शीराजा डोगरी अंक नं. 107 : संपादक शिवराम 'दीप'

oooooooo

DOGRI**रूपरेखा**

2.5.0 – पाठ दा उद्देश्य

2.5.1 – पाठ-प्रक्रिया

2.5.2 – वेद राही हुन्दा परिचे

2.5.2.1 – जीवन परिचे

2.5.1.2 – वेद राही हुन्दा रचना संसार

2.5.3 – उपन्यास 'त्रुट्टी दी डोर' दा कथानक

2.5.4 – अभ्यास

- o उपयोगी कताबां

2.5.0 उद्देश्य

इस पाठ गी शैल चाल्ली पढ़ी लैने परैन्त विद्यार्थी वेदराही हुन्दे जीवन ते उन्दे रचना संसार कनै परिचित होडन।

2.5.1 पाठ-प्रक्रिया

इस पाठ च वेद राही हुन्दे व्यक्तित्व ते उन्दे कृतित्व दी जानकारी देने दे बाद उन्दे उपन्यास 'त्रुट्टी दी डोर' ते खास करी 'त्रुट्टी दी डोर' उपन्यास दे कथासार बारै तफसीली जानकारी दित्ती गेदी ऐ।

2.5.2 वेद राही हुन्दा परिचे

2.5.2.1 जीवन परिचे

डोगरी कथा साहित्य च वेद राही हुन्दा थाहर बड़ा टकोहदा ऐ। इनें डोगरी च तदूं लिखना शुरू कीता हा, जदूं डोगरी च लिखने आहले लोक बड़े टामे-टामे हे। जेहडे लिखा बी करदे हे, उन्दे च बी संकोच ते झाका हा। आत्म-विश्वास दी कमी बी ही ते अन्दरो-अन्दरी एह खतोला बी हा जे कुशबा डोगरी च लिखेआ बी जाई सकदा ऐ जां नेई। हालांकि, भगवत प्रसाद साठे होर सन् 1947 ई० च 'पैहला फुल्ला' कहानी संग्रह लिखियै ते छापियै डोगरी दे कथा साहित्यकारे गी कथा वत्त दस्सी चुके दे हे ते लिखने आहलें च नमी प्रेरणा मरी चुके दे हे। पर, फही बी उन्दे

کथا۔ سانگھ دے پریئت ایک لامبا تکلفا ہٹلی آئے دا ہا । اے سے یام چ ڈوگری دے چاں یووا ساہیتکار۔ - گلے
خلیلی، مدن بھون شامی، رام کوگار اکبرولی تے وید راہی لامگا گا یککے ہرے چ چار سانگھ کھانییے دے چاپیے ہے
ڈوگری ساہیت یا جگت گی گی رکھانیت کری دیتی ।

اہ چارے ساہیتکار ایگے چلییے ڈوگری کथا ساہیت یووا گھن دے مجاہوت یووا مانے گے । وید راہی ہے
جیس کھانی سانگھ کرنے اپنے کथا دے سافر دی شروعات کیتی ہی، یوسدا نام ہا ۔ ‘کالے ہتھ’ । اہ سانگھ ۱۸۵۹ ۱۰ چ چاپیے سامنے آیا ہا ।

وید راہی ہنڈا جنم سان ۱۹۳۳ ۱۰ چ ہوآ ہا । شوہل یووا گی ڈنے گی ساہیت یووا پریتی لگا ۔ رہا । ڈنے
دے اعلیا ہا اہ ہیندی تے ہردو چ یہ لیخدے ہے । کھانی دے اعلیا ڈنے ناٹک، ریڈیا ڈرامے، یونیورسٹی، گھرلے
اعلیا ہنڈا ک ساہیت یہ لیخدیا تے ہن یہ لیخدے آیا ہا ।

رجمگار تے کمی-غصے آسٹے راہی ہوئے گی ایک یاہر ٹیکنا نسیب نہیں ہوآ । ڈنے سارے شا پہلے ہے
چ ہنلائی ہمیں کیتی । ایسے رہی یہ ڈنے ڈوگری گی کہیں خوبصورت تے شاہکار رکھنا دیتی یا । فہی جنم کشمنیر دے سوہنے
ویماں یووا چپنے آہلی ہیندی پत्रیکا ‘یوچنا’ دے سانپادک ہونے । پر تکدیر ہنڈی یوگیت گی فیلمی دیکھی
بھرتنا چاندی ہی । اس کری، ڈنے ‘یوچنا’ دی سانپادکی یہ ڈوڈی تے مुہبی ہٹلی گے । کافی سانپادک دے واد راہی ہے
جیسے یہ اپنے نام ہنڈا لےآ । پیچلے پہنچی چالی ہرے یووا ہوئے مुہبی چ فیلم نیماں دے کمی چ یووا
کرنے، سکریٹ یوپے کرنے چوڈے دے ن تے ساہیت یووا سوچن گی نہیں ۔ ساہیتک گتیویڈی یہ آسٹے یہ یووا کھدے ہے ।

ایندیے کیش کھانییے دے انوکھا د مارک دی یہ دویں یووا ہا ۔ چ یہ ہوئے چوکے دے ن । کہندری ساہیتک یاکا دے
نہیں دیکھلی ڈنے گی کھانی سانگھ ‘آله’ یوپر پورسکृت کری چوکی ہی ہے । ریاستی کلیکرل یاکا دے یہ ڈنے گی ڈنے
لےخن یوپر سامانیت کری چوکی ہی ہے । فیلمی لےخن تے ٹی ۱۰ یو ۱۰ لےخن آسٹے یہ ڈنے گی کہیں پورسکار میلی ہے
دے ن ।

اپنی رہنچک یووا تے سانچی چریتر-چیترن آسٹے کथاکار وید راہی ہوئے ڈوگری ساہیت یووا پریتی ہے
پر مہشیں راج کر دے ہی ہنڈا ।

2.5.2.2.   وید راہی ہنڈا رکھنا-سنسار کھانی سانگھ

1.   کالے ہتھ

2.   آله   (ساہیتک یاکا دے یہ یووا پورسکृت)

یونیورسٹی

1.   ہاڈ، ہےڈی تے پتھن

2.   درےڈ

੩. ਤੁਟਾਈ ਦੀ ਢੋਰ

੪. ਗੱਜੂਨ

ਨਾਟਕ

੧. ਘਾਰੇ ਦੇ ਅਤਥਕ

ਫਲੋਚਨਾ

ਜਗਦਿਆਂ ਜੌਤਾਂ (ਤੁਟ੍ਠੂ ਤਿਵਿ ਚ)

ਹਸਟੇ ਅਲਾਕਾ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਰਦੂ ਚ ਬੀ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇਥਾਂ ਕੁਹਿਆਂ ਸੰਮੈਹ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਤੁਕੀ ਦਿਵਾਂ ਨ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਚ ਸੀਮਾ ਕਾ ਪਥਰ, ਤੇ 'ਟੂਟੇ ਰੂਖ ਨਹੀਂ ਪੀਥ' (ਕਹਾਨੀ ਸਾਡੀ), 'ਰਾਤ ਮੈਰ ਤ੍ਰਿਜਣ' (ਤੁਟ੍ਠੂ ਨਾਟਕ) ਆਦਿ ਤੁਲੋਚਨੇ ਲੋਗ ਕੁਹਿਆਂ ਨ।

2.5.3 ਉਪਨਾਸ 'ਤੁਟਾਈ ਦੀ ਢੋਰ' ਦਾ ਕਥਾਨਕ (ਸਾਰ)

ਇਹ ਉਪਨਾਸ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਤ੍ਥਨ ਦੇ ਸਾਂਘਰਸ਼ ਗੀ ਲੇਇਥੈ ਲਿਖੇਗਾ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਖ ਕੇਈ ਬਾਰੀ ਅਗਨੇ ਝੱਕਕਾਰ ਹੈ ਸਥਾਮਿਗਾਨ ਕਰੀ ਏਕਾਂਕੀ ਰੈਹਨੇ ਲੇਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਈ ਜੰਦਾ ਹੈ। ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਸਚ ਉਪਰ ਯਦੀ ਰੈਹਨੇ ਤੇ ਦੁਏ ਦੇ ਸਚ ਗੀ ਸਾਚ ਨੇਈ ਮਨ੍ਨਨੇ ਕਰੀ ਪਤਿ—ਪਲੀ ਬਖ਼ਕਾਰ ਛਿੰਡਾ ਆਈ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਨੌਬਤ ਤਲਾਕ ਤਗਰ ਆਈ ਪੁਜਾਈ ਹੈ। ਪਰ, ਤਲਾਕ ਬੀ ਹੈ ਇਹ ਮਸਲੇ ਵਾ ਸਥਾਈ ਹਲ ਨੇਈ ਹੈ। ਪਤਿ—ਪਲੀ ਦੇ ਰਿਖ਼ਤੇ ਤੇ ਮਾਏ ਕਨੂਨ ਖਤਮ ਕਰੀ ਦਿਨਦਾ ਹੈ ਪਰ, ਢੰਡੀ ਗੈਲਾਦ ਕੱਹ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਬਗੇਰ ਕੁਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਸਜਾ ਮੋਗਨੀ ਪੌਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੋਥਾਂ ਰੂਪੈ ਚ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੇ ਇਸ ਉਪਨਾਸ ਰਾਹੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਗੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਚਿਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੇ ਮਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਥੈ ਇਤਧੂ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਹੈਲੀ ਇਤ ਪਾਖਿਵੀ ਸਨ੍ਧਤਾ ਦੀ ਦੇਨ—ਤਲਾਕ ਗੀ ਸ਼ਵਾਕਰਨੇ ਸ਼ਾ ਨਾਵਰ ਹੈ।

ਉਪਨਾਸ ਚ ਸਤਿਯੇਨ, ਅਰੁਣਾ ਤੇ ਡੱਲੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਨ। ਡੱਲੀ ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਰੁਣਾ ਦੀ ਥੀਡੀ ਹੈ। ਓਹ ਅਪਨੀ ਸਾਂ ਭਲਣਾ ਕਲੰਚੇ ਰਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੀਡੀ ਜੇ ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਰੁਣਾ ਨੇ ਤਲਾਕ ਲੇਈ ਲੈਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਅਰੁਣਾ ਨੇ ਜੇ ਵਖ਼ੰਡ ਥਮਾ ਅਪਨਾ ਟ੍ਰਾਫ਼ਕ ਦਿਲ੍ਲੀ ਕਰਾਈ ਲੇਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇ ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਚੇਤੋਂ ਜਾ ਸ਼ੇਖਾਂ ਆਸਟੀ ਮੁਕਿਤ ਪਾਈ ਲੈ। ਓਹ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਚ ਕਿਸ—ਕਿਸ ਸਫ਼ਲ ਬੀ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ, ਹਾਲਾਤ ਫ਼ਹੀਂ ਉਸੀ ਸਤਿਯੇਨ ਦੇ ਰੀਹਰਾ ਚ ਲੇਈ ਆਨਦੇ ਨ। ਓਹਦਾ ਤਥਾਦਲਾ ਵਖ਼ੰਡ ਹੋਈ ਜੰਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਜੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ, ਓਹਦੀ ਥੀਡੀ ਡੱਲੀ ਆਸਟੀ ਏਹ ਖ਼ਬਰ ਕੁਸੇ ਬਡੀ ਖੁਚਖ਼ਰੀ ਜਾ ਘਟਟ ਨੇਈ ਹੋਈ। ਕੀਡੀ ਜੇ ਉਸੀ ਸ਼ੇਹਰੇ ਚ ਓਹਦੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਬੀ ਰੌਹਦੇ ਨ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਕਲੰਚੇ ਮਿਲਨੇ ਆਸਟੀ ਓਹ ਕਦੂਆਂ ਦੀ ਬੇਕਰਾਰ ਹੈ ਤੇ ਤਥਕਾ ਲੱਕਦੀ ਹੈ।

ਵਖ਼ੰਡ ਪੁਜ਼ਿਅਥੈ ਡੱਲੀ ਅਪਨੀ ਸ਼ੇਲੀ ਰਿਤੁ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦੀਵੇਤ ਕਲੰਚੇ ਮਿਲਿਥੈ, ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਸਤਿਯੇਨ ਗੀ ਤੁਪਣਾ ਗੁੜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵੇਂ ਚਾਲੀਂ ਦਿਯੇ ਨਿਰਾਸਾਏਂ ਕਲੰਚੇ ਦੀ—ਚਾਰ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਬੀ ਡੱਲੀ ਹਿਮਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ। ਖੀਰ, ਜਾਂਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਲੰਚੇ ਮਿਲਨੇ ਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਈ ਜੰਦੀ ਹੈ।

ਅਰੁਣਾ ਗੀ ਡੱਲੀ ਦਾ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਲੰਚੇ ਮਿਲਨਾ ਪਸਨਦ ਨੇਈ ਹੈ। ਓਹ ਉਸੀ ਰੋਕਨਾ ਬੀ ਚਾਹਦੀ ਹੈ ਪਰ, ਡੱਲੀ ਦੇ ਰੁਕੋ ਆਗੀ ਲਿਫ਼ੀ ਜਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਮਿਜ਼ਾਹੀ ਸਥਾਨਕ ਚ ਰੁਕ ਵਾਲੇ ਭੈਡ ਆਈ ਜਦਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਆਪਣੀ ਫੌਲੀ ਦੇ ਜਾਗਰ ਨੀਰਜ ਕਨੈ ਗੱਲੀ ਹੈ ਜਾਹਾਂਦੀ ਹੀ ਗੁੜ ਚਾਸਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਦੀਨੀ ਸਾਫ ਇੱਕਲ ਕਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਨੇਈ ਗਾਂਹਦੀ ਜੋ ਤਸਦੇ ਬਾਹ ਮਾਂਗ ਪੋਛੇ ਗਏ ਇਸਤਰੀ ਹੋਈ ਹਾ। ਫੌਲੀ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲੀ ਦਾ ਹੀ ਏਹ ਸਾਸ ਹੈ ਜੋ ਓਹਦੀ ਮਾਂਗੀ ਨੇ ਤਸੀ ਪਾਲਨੇ ਚ ਕਿਨੇ ਜਾਹ ਕੇ ਹੈ। ਉਸਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਗੁੜ ਪੁੱਲੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਹੀ ਫੌਲੀ ਹੀ ਸਾਗਕਾਨੇ ਦਾ ਜਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੌਲੀ ਹੀ ਨੀਰਜ ਪਸਾਂ ਵੀ ਆਈ ਹੈ। ਪਰ ਫੌਲੀ ਤਾਖੀ ਜਿਦੁਦ ਲਾਗ ਲਿਹੀ ਰੀਹਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਫੌਲੀ ਹੀ ਸਤਧੇਨ ਦੇ ਪਰ ਕਾਹ ਦੇ ਤਾਨ ਸਫੀ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਅਲਣਾ ਹੀ ਸਤਧੇਨ ਦੇ ਪਰ ਫੌਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਤਧੇਨ ਫੌਲੀ ਹੀ ਬਾਹ ਆਵੀ ਰਾਵੀ ਰੁਨੇ ਖਾਤਰ ਇਕ ਨਾਟਕ ਖੈਦਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਨਾਟਕ ਚ ਅਲਣਾ ਹੀ ਹੀ ਗੁੜ ਕਰੀ ਰੈਣਾ ਹੈ। ਓਹ ਦੌਰੇ ਫੌਲੀ ਆਪੀ ਜਾਹਰ ਕਰਦੇ ਨ ਹੋ ਚੁਨੇ ਕਿਟਠੇ ਰੀਹਨੇ ਦਾ ਸਮਯੋਗੀ ਕਰੀ ਲੇਆ ਹੈ। ਦੌਰੇ ਇੱਨ੍ਹੇ ਹੁਣੁਣੇ ਨਾਤਿਆ ਰੋਟਦੇ ਨ ਹੋ ਫੌਲੀ ਹੀ ਬੀ ਜਫੀਨ ਹੋਈ ਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਹ ਸੁਝੀ—ਸੁਝੀ ਨੀਰਜ ਕਨੈ ਲਾਡਿਧੀ, ਓਹਦੇ ਕਨੈ ਜਸੀਵ ਹੁਣੀ ਜਦੀ ਹੈ। ਅਲਣਾ ਤੇ ਸਤਧੇਨ ਵੀ ਤੁਮਰੀ ਦੇ ਇਸ ਦੁਏ ਘਰਣ ਤੁਧਰ ਪਿਛਲੇ ਮਤਮੇਦ ਮੁਲਿਲਿਧੀ ਨਮੈ ਸਿਰੇਆ ਜੀਵਨ ਜੀਨ ਲੈ ਦੀਂਦੇ ਹਨ।

ooooooooo

ਪਾਹ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਚ ਤੁਸੋਂ ਤੁਟਦੀ ਦੀ ਢੋਰ ਤਪਨਾਸ ਦੇ ਕਥਾਨਕ (ਜਾਰ) ਬਾਰੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਜ਼ਲ ਕੀਤੀ। ਇੱਤੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਡੇ ਤਪਨਾਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੁਧਰ ਵੀ ਲੋਡ ਪਾਈ ਗੇਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਓ ਅਸਾਸ ਚਾਹੇ ਕਥਾਨਕ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੀ ਗੇਂਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹੀ ਸੰਨੈ ਚ ਹੋਰ ਪਕਕਾ ਕਰਵੈ।

2.5.4 ਬਾਨ੍ਧਾਸ਼

ਤੁਆਲ 1. ਤੁਟਦੀ ਦੀ ਢੋਰ ਤਪਨਾਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੇ ਚ ਲਿਖੋ। (ਇਸ ਤੁਆਲ ਦੇ ਜਥਾਵ ਆਸਤੋਂ ਅਥਾਨ ਦਾ ਪੇਹਲਾ ਪੈਣ ਪਦ੍ਧਤੀ)

ਤੁਆਲ 2. ਦੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁਨ੍ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਤਫਸੀਲੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ।

ਸੁਆਲ 3.

ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁਨਦੇ ਕ੃ਤਿਤ ਕਾਰੇ ਵਿਸ਼ਲਾਰ ਚ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ।

ਸੁਆਲ 4.

ਤੁਟਲੀ ਦੀ ਛੋਰ ਤੁਪਨਾਸਾ ਦਿਧਾਂ ਖੂਬਿਆਂ ਤੇ ਖਾਮਿਆਂ ਦਰਸਾਓ।

ਉਪਯੋਗੀ ਕਤਾਰਾਂ

- o ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ : ਜਿਤੇਨ੍ਦਰ ਉਘਮਪੁਰੀ
- o ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅੱਕ ਨੰ. 107 : ਸੰਪਾਦਕ : ਸ਼ਿਵਰਾਮ 'ਦੀਪ'

0000000

General Questions on Prescribed Essays

Book : Sheeraza Dogri—Chonamen Dogri Nibandh Vishesh Ank, Part-I

ਨੋਟ : ਇਸ ਚ ਛੇ ਸ਼ਾ ਨੀ ਤਗਰ ਲੈਸਨ ਹੋਣ
ਲਪਰੇਖਾ

3.6.0 ਚਦੇਸ਼

ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਪਾਠੋਂ ਗੀ ਪਢਨੇ ਪਰੰਤ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਪਾਠਕਮ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀਂ ਦੀ ਜ਼ਾਂਗ ਸਮੀਕਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਰੋਖ਼ਣ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰੈਹਣ ਹੋਵੇਂ ਸਕਗ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਚ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀਂ ਪਢਨੇ ਦੀ ਮਾਵਨਾ ਗੀ ਜਾਂਗ ਵੀ ਸੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਐ ਜੋ ਓਹ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀ-ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣ। ਇਂਦੇ ਵਾਰੇ ਚ ਸੋਚਨ ਸਮਝਨ ਤੇ ਆਪੂਰ੍ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਭਾਵੇਂ ਦੀ ਕੋਣਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਅਧਿਖਨ ਸ਼ਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

3.6.1 ਪਾਠ ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਦੋ ਮਾਗ ਨ। ਦੀਨੋਂ ਮਾਗੇ ਦੇ ਦੋ—ਦੋ ਲੈਸਨ ਬਨਾਏ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਪੈਹਲੇ ਮਾਗ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਦੇ ਕੌਰ ਲਾਗੇ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀਂ (ਮੂਤ, ਚਨ੍ਹ, ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ, ਮਾਜਮੇਵਾਜ, ਸਲਾਲ ਤੇ ਹੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੌਲਿਕਾਂ ਕੀਤਾ ਗੇਂਦਾ ਐ। ਦੂਜੇ ਮਾਗ ਚ ਇਨੋਂ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਸਾਹਿਤ੍ਯਕ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤਾ ਗੇਂਦਾ ਐ।

3.6.2 ਪਾਠ ਪ੍ਰਕਿਧਾ

ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਪੈਹਲੇ ਦੀਨੋਂ ਪਾਠ (ਛੇ ਤੇ ਸਤ) ਚ ਨਿਵਾਰ੍ਥੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾ—ਪਕਖ ਦੀ ਪਰਖ ਫਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਐ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦੀਨੋਂ ਪਾਠੋਂ ਅਫ਼ ਤੇ ਨੀ ਚ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਐ।

ਪ੍ਰਵਾਨਗਲੀ

DOGRI

ਕੋਸੇ ਚ ਲਾਗੇ ਦੇ ਨਿਰਵਧੇ ਦਾ ਮਾਵ-ਪਕਖ ਦੀ ਦਿਖ਼ਟੀ ਕਨੀ ਗੁਲਾਂਕਨ

ਲੁਪਤੇਖਾ**3.6.0 ਚਹੇਈ**

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਛਿਥੈ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਲਲਿਤ ਨਿਰਵਧ, ਰੇਖਾਚਿੰਨ ਤੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਨਿਰਵਧੇ ਚ ਅਨੱਤਰ ਸਮਝ ਆਈ ਜਾਗ। ਭੂਤ ਇਕ ਲਲਿਤ ਨਿਰਵਧ ਐ ਜਿਸਾਂ ਲੈ ਕ ਚਨ੍ਹੂ ਰੇਖਾਚਿੰਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰਣ ਏ। ਢੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਨਿਰਵਧ ਰੇ। ਇਸ ਵਿਵੇਚਨ ਥਮਾਂ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਸ਼ਾਸ਼ਟ ਹੋਈ ਜਾਗ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਆਵਾਰ ਪਰ ਨਿਰਵਧੇ ਦਿਖ਼ਾਂ ਕੇਂਦੀ ਕਿਸਾਂ ਨ ਜਿਨ੍ਹੋਂਗੀ ਓਹ ਇਸ ਅਵਧਿਨ ਰਾਹੋਂ ਸਮਝਾਨੇ ਚ ਸਮਰਥ ਹੋਈ ਜਾਣਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਤ੍ਰੈਨੇਂ ਨਿਰਵਧੇ ਦੇ ਸਰਕਵਧੇ ਚ ਹਰ ਕਿਸਨ ਦੇ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਰੁਤਰ ਦੇਨੇ ਚ ਸਮਰਥ ਹੋਣਨ।

3.6.1 ਪਾਠ ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ—ਮੂਤ, ਚਨ੍ਹੂ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ—ਨਿਰਵਧੇ ਦਾ ਮਾਵਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾਪਕਖ ਦੀ ਦਿਖ਼ਟੀ ਕਨੈ ਗੁਲਾਂਕਨ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ।

3.6.2 ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ**3.6.2.1 ਮੂਤ ਨਿਰਵਧ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਿਆ****3.6.2.2 ਚਨ੍ਹੂ ਨਿਰਵਧ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਿਆ****3.6.2.3 'ਢੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ' ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਿਆ****3.6.3 ਅਧਿਆਸ****3.6.2.1 'ਮੂਤ' ਨਿਰਵਧ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਿਆ**

'ਮੂਤ' ਵਰਣਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਨਿਰਖ ਏ। ਇਸ ਚ ਮੂਤ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਮੂਤ ਇਕ ਕਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਏ। ਪਰ, ਅਜ਼ਿ ਏਹ ਇਕ ਸੰਜਾਵਾਵਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਬਰਤੋਆ ਕਰਦਾ ਏ। 99% ਲੋਕ ਇਸਦੀ ਗਿਰਜ਼ਾ ਚ ਨ। ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਕਨੈ ਜੋੜਨੇ ਦਾ ਕਮ ਮਡੀਨ ਤੇ ਦੁਆਲੇ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਸਤੇ ਕਨੈ ਉਂਦੀ ਰੋਜਾ—ਰੋਟੀ ਚਲਦੀ ਏ।

ਮੂਤ ਦੇ ਰਹਸ਼ਾਂ ਉਪਰਾ ਪਰਦਾ ਗੋਹਾਡੇ ਹੋਈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਬੀਤੀ ਤੇ ਜਾਗਬੀਤੀ ਕਿਸਾ ਘਟਨਾਏ ਦਾ ਉਲਲੋਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਮੂਤ ਸਰਕਵਧੀ ਪੈਹਲੀ ਘਟਨਾ ਉਨ੍ਹੇ ਜੀਵਨ ਚ ਆਪੂ ਅਦੂ ਘਟੀ ਹੀ ਜਦੂ ਓਹ ਦਸਮੀਂ ਜਮਾਤੇ ਚ ਪਢਦੇ ਹੈ। ਓਹ ਕਤਾਬਾਂ

ਲੈਨ ਜਾਮ੍ਹੂ ਆਏ ਦੇ ਹੈ। ਰਾਤੀ ਅਪਨੇ ਚਾਚਾ ਹੁੰਦੇ ਪਹ ਰੇਹ। ਕਲੱਗੈ ਮੌਹ ਨਹੋਰੈ ਘਰੈ ਗੀ ਜਾ ਦੇ ਹੈ ਰਸਤੇ ਚ ਇਕ ਪਰਛਾਈ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾ ਰਨੈਂਗੀ ਢੁਕ ਲਗਾ। ਉਸਗੀ ਭੂਤ ਸਮਝਿਥੈ ਓਹ ਰਸਤਾ ਛੋਡਿਥੈ ਜਿਗੀਦਾਰੇ ਦੇ ਕੁਲਲੇ ਪਾਸੀਵ ਬਵਨ ਲਗੇ ਜੇ ਉਸ ਪਰਛਾਈ ਰੂਹੀ ਦੋਥੀ ਨੇ ਥੀ ਉਨੈਂਗੀ ਕੋਈ ਚੋਰ-ਢਾਕੂ ਸਾਗਿੜੇ ਦਾ ਹਾ। ਪਰ, ਰਸਤਾ ਛੋਡਿਥੈ ਜਾਂਦੇ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਥੈ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤੇ ਪੁਢੇਆ ਜੇ ਓਹ ਕੁਨ ਰੈ? ਫ਼ਹੀ ਇਕ ਦੁਏ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਸਮਝਿਥੈ ਲੇਖਕ ਦਾ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਗੀ ਕੀਤਾ।

ਅਜਾਨਤਾ ਗੀ ਭੂਤ ਸਮਝਾਨੇ ਸ਼ਰਕਾਰੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਸ਼ਾ ਵੀ ਸੁਨੀ ਦੀ ਰੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਮੀਂ ਬਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਓਹ ਲਿਖਦੇ ਨ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਰਾਤੀ ਦੇ ਨਹੋਰੈ ਚ ਕੁਸੀ ਨੇ ਕੁਸੀ ਦੇ ਖੇਤਰੋਂ ਚਾ ਮੋਠ ਬਣਾਈ ਆਂਦੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਤੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਕ ਚਿਟ੍ਹੇ ਕਪਡੇ ਦਾ ਥਾਨ ਲੈਤਾ ਤੇ ਰਾਤੀ ਖੇਤਰੈ ਚ ਚਲੀ ਗੇਆ। ਥਾਨ ਦਿਯਾਂ ਦਮੈ ਚੂਹਕਾਂ ਵਾਸੋਂ ਪਰ ਵਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਚੁਪ ਕਰਿਥੈ ਊਘਿਥੈ ਦੇਵੀ ਗੇਆ। ਚੋਰੀ ਕਰਨੇ ਦੀ ਆਦਤ ਸ਼ਾ ਮਜ਼ਾਵੂਰ ਚੋਰ ਵੀ ਉਤ੍ਥੇ ਜਾਈ ਪੁਜ਼ਜੇ। ਖੇਤਰੈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਨੈਂਗੀ ਔਦਾ ਦਿਕਖੇਆ ਤਾਂ ਓਹ ਬਾਂਸ ਹਿਲਾਨ ਲਗੀ ਪੇਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਥੈ ਚੋਰ ਢਰੀ ਗੇ ਤੇ ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਗੀ ਮੂਤ ਖੇਡ ਸਮਝਿਵੇਂ ਅਪਨਿਆਂ ਦੰਦਲਾ ਤੇ ਚਾਦਰਾਂ ਉਤ੍ਥੇ ਗੈ ਸੁਟਿਟਿਥੈ ਜਿੰਦ ਬਚਾਈ ਨਾਸੀ ਗੇ। ਦੁਏ ਦਿਨ ਉਥੈ ਲੋਕ ਰਾਤੀ ਦੀ ਦਿਕਖੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਉਲੋਦੇ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ਬਨੋਂ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸਮਝਾਨ ਜੇ ਓਹ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਲਿਥੈ ਰਾਤੀ ਫਲਾਨੇ ਦੇ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਨੇਈ ਜਾਨ ਕੀ ਜਿਥੋਂ ਮੂਤ ਬਸਦੇ ਗੀ ਸ਼ਫਲਤਾ ਵੀ ਮਿਲੀ ਦੀ ਹੀ।

ਅਗਲੀ ਦੱਜੇ ਘਟਨਾਏਂ ਦਾ ਸਰਬਾਨ੍ਧ—ਇਕ ਡੰਗਰ ਹਸਤਾਲ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦਾ ਅਦ੍ਵੀ—ਅਦ੍ਵੀ ਰਾਤੀ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਕਸਰੀ ਮਾਲ ਦਿਕਖਨ ਜਾਨੇ ਤੇ ਦੂਆ ਸ਼ਤੀਰਿਥੋਂ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਆਸੇਆ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਕਂਡੇ ਕਡ੍ਹਨੇ ਤੇ ਅਪਨਾ ਰਾਤੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੇ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਨ। ਉਨੈਂ ਲੋਕੋਂ ਅਪਨੀ ਚਤੁਰ ਬੁਦਿ ਕਨੈ ਅਨਜਾਨ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਮੂਤ ਦਾ ਮੈਡ ਵਾਲੀ ਦਿੱਤਾ।

ਮੂਤੋਂ ਦਾ ਡਰ ਮਡੀਨ ਅਰਥਾਤ਼ 'ਸ਼ਾਨੇ' ਗੈ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਵਾਲਦੇ ਨ। ਓਹ ਬਡੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕਨੈ ਮੋਲੇ—ਮਾਲੇ ਲੋਕੋਂ ਨੂੰ ਲੁਛਦੇ ਤੇ ਮੂਰਖ ਬਨਾਂਦੇ ਨ। ਇਸ ਸਾਂਦਰਥ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੀ ਇਕ ਅਕਖੀਂ ਦਿਕਖੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਬਧਾਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਰੇ। ਓਹ ਲਿਖਦੇ ਮੂਤ ਨੇਈ ਹੋਇਥੈ ਉਸਦਾ 18-20 ਏਂ ਵਰੋਂ ਦਾ ਜਾਗਤ ਹਾ, ਜਿਸਨੇ ਕਾਲਾ—ਮੂਰਾ ਲਪੇਟੇ ਦਾ ਹਾ।

ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਰ ਲਿਖਦੇ ਨ ਜੇ ਕੋਈ ਵਾਰੀ ਅਪਨੇ ਪੈਰੋਂ ਦੀ ਛੇਡ ਵੀ ਨੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇ ਅਸੋਂਗੀ ਭੂਤੋਂ ਆਸੇਆ ਗੋਹਟਿਆਂ ਸੁਇਨਾ ਚ ਏ ਜਿਥੋਂ ਲੇਖਕ ਗੀ ਅਪਨੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਨਾ ਪੇਆ ਹਾ, ਉਤ੍ਥੂ ਕਨੈ ਜੁਡੀ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਦੇ ਸਰਬਾਨ ਚ ਰੋਹਦਿਆਂ ਹਿਥਾਂ। ਜੇਹਡਿਆਂ ਰਾਤੀ ਉਡ਼ਰਦਿਆਂ ਹਿਥਾਂ ਤੇ ਉਂਦੀ ਖੱਡਾਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਮੂਤੋਂ ਆਸੇਆ ਪਥਰ ਸੁਫਲੇ ਵਿਝੋਂਦਾ ਏ ਏਹ ਘਟਨਾ ਉਨ੍ਦੇ ਕਨੈ ਘਟੀ ਦੀ ਏ। ਦੂਝ ਘਟਨਾ ਜੰਗਲਾਤ ਦੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਜੇਹੜਾ ਰਾਮਵਨ ਢਵੀਜਨ ਚ ਉਡੀ ਰੋਹ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਵੈਫਮ ਹਾ ਜੇ ਇਥੋਂ ਮੂਤ ਬਸਦੇ ਨ। ਇਸ ਆਸਤੈ ਕੋਈ ਵੀ ਡਰਦਾ ਉਤ੍ਥੇ ਨੇਈ ਹਾ ਰੋਹਦਾ ਪਰ ਅਸਲੈ ਚ ਉਤ੍ਥੇ ਚਾਮਚਡਿਕਾਂ ਦਾ ਵੋਖ ਕਰਾਂਦੀ ਹੀ।

ਅਪਨੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼ਾ ਸੁਨੀ ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਗੀ ਦਰਜ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਓਹ ਲਿਖਦੇ ਨ ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਜਿਸਲੈ ਗੀ ਲਾਈ ਓਡਨਾ। ਜਿਸਲੈ ਉਨੈਂ ਕਪਡੇ ਸਾਂਗਨੇ ਤਾਂ ਉਸ ਥਾਹਰਾ ਪਰਾ ਕਪਡਾ ਝਾਡੀ ਜਾਨਾ ਜਿਸਗੀ ਓਹ ਮੂਤੈ ਦਾ ਬਾਹਨ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਖੀਰ ਉਨੈਂ ਓਹ ਘਰ ਗੈ ਛੋਡੀ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੈ ਚਾਲੀ ਦੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਮੁਡਦਾ ਘਰੈ ਚ ਮੁਡਦੇ ਦੀ ਛਾਤੀ ਪਰ ਲੜ੍ਹ੍ਹ ਰਖਨੇ ਤੇ ਦੂਝ ਸਮਝਾਨ ਘਾਟ ਕਿਲ੍ਲੀ ਗੱਡੀ

ਪੜ੍ਹਾਈ ਰੇ ਜਿਨ੍ਦੇ ਚ ਦਸ਼ਮੇਆ ਗੇਵਾ ਐ ਜੇ ਬਹੁ-ਬਹੁ ਵਿਸ਼ੀਕ ਵੀ ਰੀਤ-ਕਲਾ ਦੇ ਫਰ ਕਾਨੀ ਸਹਿਜੀ ਸੂਨ੍ਹ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਜਦੇ ਨ। ਕੌਝੂ ਬਾਰੀ ਕਿਥਾ ਸ਼ਵਾਖੀ ਲੋਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਹਾਲਕ ਆਸੀ ਘੂਰ੍ਹੇ ਪ੍ਰਾਤ ਵਾਲੇ ਸੋਹੇ ਦੇ ਨਾਮੇ ਤ ਜਾਤੀ ਦਿਵੇ ਨ ਤੇ ਕੌਝੂ ਵੀ ਇੱਕ ਪਿਛਾ ਸਿਰਫ ਰਚਨੇ ਦੀ ਹੀ ਭਾਗਨਾ ਹੋਵੀ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਮਨੇ ਦੇ ਪੀਰਕੀ ਲੀਕ ਅਫ਼ਨੀ ਫਲੀ ਜਾਮੈ ਵਾਡੀ ਜਨੀਤੀ ਦ ਸਾਡਤ ਛਾਰੀ ਹੁਦਾ ਪਾਵਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਨ। ਸੂਨ੍ਹ ਦੇ ਤਰਕੇ ਤ ਲੇਖਕ ਰਿਖਾਵੇ ਨ ਤਿਲੀ ਵੀ ਕੌਝੂ ਰੇਸੀ ਪੰਜਿਆਹੀ ਜਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੋਹੂ ਵੀ ਪਾਂਧੀ ਨੇ ਨੈਂਹ ਲਾਗੀ ਰਾਕੀ, ਓਹ ਅਛਾਨ ਅਛਾਨਤਾ ਹੀ ਗ੍ਰਾ ਚਨਦੀ ਹੈ।

ਲੇਖਨ ਤੇ ਛਟਖੂ ਤੁਮਰ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਨਮੈ-ਨਮੈ ਬਹਿਕਾਰ ਤੁਲਕਰੇ ਦੀ ਤੇ ਸੋਲੇ-ਕਾਲੇ ਅਨਤਾਨੇ ਜੋਹੂ ਸੂਨ੍ਹ ਕੌਝੂ ਨੈਂਹ ਨ ਕੋਈ ਜੋਹੂ ਚ ਮੂਤ ਅਮਰ ਹੈ।

ਮੂਤ ਨਿਵਾਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਨੁਖੀ ਸ਼ਵਾਤਮ ਦੀ ਦਮਯੋਰੀ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਆਸੀ ਜਿਥੇ ਕਿਉ ਛਟਖੂ ਦ ਤੁਲਕਰੇ ਕੋਈ ਜੋਹੂ ਇਨ੍ਹੇ ਘਟਨਾਏ ਹੀ ਪ੍ਰਨਾਵਸ਼ੀ ਬਗਾਨੇ ਆਸੀ ਸੁਹਾਵਰੇ-ਖੋਆਨੇ ਦੇ ਇਸਤਾ ਅਲੱਕਾਰੇ ਦ ਵੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਹੈ। ਕਿਨ੍ਹ ਇਹ ਚਨਾਹਣ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਨ-

ਸੁਹਾਵਰਾ ਪ੍ਰਥਾਗ :-

ਲੁਲੈ ਦਲੀਤੇ ਨੈ ਸਤਾਤੇ ਨੈ ਹੀ ਕੁਸੈ ਦੇ ਸੌਨੈ ਚਾ ਏਹ ਮੂਤ ਨਿਕਲੀ ਨਿ ਸਕਿਆ। ਪਛੀਨ ਦੁਆਲੇ ਫੁੰਡੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਨ।

ਫਾਨੂ ਮਦਾਨ ਸਾਫ ਦਿਖਖੇਜਾ ਬਾਦਰਾਂ ਬਣਾਇਆਂ ਤੇ ਦੰਦਲੀ ਕਨੈ ਸੋਠ ਕਾਫੀ-ਕਾਫੀ ਲਗੇ ਬਾਦਰੇ ਚ ਪਸਨ।

ਮਾਛ-ਚੂਡਾ ਕੋਈ ਕਮਯੋਰ ਦਿਲ ਹੋਵਾ ਤਾਂ ਤਤਥੋਂ ਹੈ ਗਸ਼ ਖਾਈ ਫੇਰ ਹੋਈ ਜਾਨਾ ਲ।

ਦਿਨ ਨਰ ਰਹੈ ਘਰ ਮੇਲਾ ਲਗੇ ਵਾ ਰੀਹਦਾ।

ਏਹ ਸਥ ਚਨਕਾਰ ਮੂਰੈ ਦੇ ਨਾਂਡ ਦੇ ਨ ਜੇਹੜੇ ਸਾਡੇ ਦਮਾਗੇ ਚ ਪਕਕਾ ਆਸਨ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਦੇ ਨ।

ਖੋਆਨ :-

ਇਕ ਚੂਪ ਤੇ ਸੌਂ ਇਲਾਜ।

ਅਲੱਕਾਰ ਪ੍ਰਥਾਗ ਚ ਉਪਮਾ ਰੂਪਕ, ਉਛੋਸਾ ਤੇ ਅਨੁਸਾਸ ਅਲੱਕਾਰੇ ਦੇ ਚਨਾਹਣ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਨੇ-

ਉਪਮਾ ਅਲੱਕਾਰ :-

ਏਹ (ਮੂਤ) ਫਰ ਨੇਹਾ ਝਟਕਾ ਦਿਨਦਾ ਹੈ ਜਿਥਾਂ ਆਕਥੋ ਵਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਰ ਛਹੋਈ ਜਾ।

ਰੂਪਕ ਅਲੱਕਾਰ :-

ਏਹ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਦੀ ਸਿਰ ਪੀਡੁ ਕਿਯਾ ਹੋਣੇ।

ਉਛੋਸਾ ਅਲੱਕਾਰ :-

ਸਿਫਲਾ ਦੀ ਦਬਕਥੀ ਥੋਹਰੇ ਦੇ ਬੂਹਟੇ, ਗਰਨੇ ਦੇ ਝੁੰਡ ਕਾਲੇ ਮੂਤ ਜਨ ਬੜੀਂ ਦੇ ਹੈ।

ਅਨੁਸਾਸ ਅਲੱਕਾਰ :-

ਇਥੇ ਕੋਈ ਹਾਕਮ ਆਏ ਜਿਨ੍ਦੇ ਕਨੈ ਗਹੁ-ਅਗੁ, ਦਸ਼-ਦਸ਼ ਆਦਮੀ ਹੋਂਦੇ ਰੇਹ ਓਹ ਹੀ ਤਹਿਥੀ ਗਤੀ ਫੇਰ ਪੁਦਿਤੇ

ਜਸਦੇ ਦਿਕਖੇ।

ਮਾਸਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਤਦਮਵ ਸ਼ਬਦ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਨਿਵਾਂਧ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਚ ਚਾਰ-ਥਨ ਲਾਵਾ ਐ।

ਹਿੰਦੀ ਤਦਮਵ ਸ਼ਬਦ

ਗਿਆਨ, ਅਗਿਆਨ, ਆਗਿਆ ਆਦਿ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ :-

ਮੈਡਿਕਲ ਕਾਲੇਜ, ਹੋਸਟਲ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਫਿਲਾਸਫਰ, ਸਿਸਟਮ, ਡੈਕਲ ਆਦਿ।

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਘਟਨਾ ਕਨੈ ਜੁਡੇ ਦੇ ਇਕ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮੂਹਾਂ ਇਧਾਂ ਕਰੋਆਏ ਦਾ ਐ-'ਕੱਜੇ ਕਾਹਨੂ ਭੇਟਾ ਬਦਲਿਯੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਧੋਂ ਨਿੱ ਇਤਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ।'

ਮੂਹ ਸਰਖਾਂਧੀ ਅਸਰਦਾਰ ਮਾਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਚ ਇਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਐ—

ਜਿਸਗੀ ਅਸ ਸਮਝੀ ਨਿੱ ਸਕਵੈ ਉਏ ਏਹ ਜਨੇਹ ਵਮਤਕਾਰ ਇਨੇ ਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸੰਝਾ ਚ ਆਂਦੇ ਨ।

ਇਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਮਾਵ ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾਪਕਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਏਹ ਇਕ ਸਫਲ ਨਿਵਾਂਧ ਐ।

3.6.2.2 'ਚਨ੍ਨੂ' ਨਿਵਾਂਧ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮੀਕਾ

ਚਨ੍ਨੂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਇਕ ਸਾਂਸਕਰਣਾਤਮਕ ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਐ। ਚਨ੍ਨੂ ਦਾ ਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਲਿਖਦਿਆਂ ਨ— "ਸੌਗੜੇ ਥਾਂ ਚ ਬਧੇ ਦੇ ਕਾਂਸੀ ਗੋਲੇ ਆਂਗੂ ਢੰਗਾ—ਤ੍ਰੇਹਡਾ ਤੇ ਲੌਹਕਾ ਸਿਰ, ਹੱਸਿਯੋਂ ਦੇ ਕਿੱਛ ਥੁੱਧੀ ਗੈ ਹੀ ਜੇ ਘਾਘਾਰੈ ਗੀ ਘੱਡਨੇ—ਘੱਡਾਨੇ ਬੇਲ੍ਹੇ ਕੁਤੈ ਵਾਹਰ ਜਾਨਾ ਪੈਈ ਗੇਆ ਤਾਂ ਗੈ ਨਕਕ ਖੁਰਧੇ ਦੇ ਵਿੰਡੇ ਆਂਗੂ ਤੇ ਆਠ ਕੁਤੈ ਚੀਰੈ ਲੈ ਮਟੋਈ ਦਿਆਂ ਗੈ ਲਮਦਿਆਂ ਹਿਆਂ — ਇਨੇ ਸਤਰੋਂ ਥਮਾਂ ਆਪੂ ਗੈ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਐ ਜੇ ਜਿਸਦਾ ਨੇਹਾ ਰੂਪ ਅਕਾਂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸਗੀ ਕੁਨ ਕੁਡੀ ਦਿੰਦਾ ਐ? ਜਾਂ ਕੁਨ ਕੁਡੀ ਨੋਆਡੇ ਕਨੈ ਬਾਹ ਕਰਨੇ ਗੀ ਤੇਆਰ ਹੋਂਦੀ ਐ? ਅਰਥਾਤਿ ਕੋਈ ਨੈਂਹੀ

ਇਕ ਤੇ ਚਨ੍ਨੂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਕੱਡੀ ਸ਼ੀਲ ਹੀ ਤੇ ਦੂਆ ਉਸਦੇ ਮਾ—ਬਲ ਵੀ ਨੈਂਹੀ ਹੈ। ਜੋਆਨੀ ਦੇ ਔਨੇ ਪਰ ਉਸੇ ਮਨੈ ਚ ਵੀ ਬਾਹ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜਾਗੀ। ਓਹ ਜਨੇ—ਖੇਨੇ ਗੀ ਆਖਦਾ ਜੇ ਉਸਦਾ ਬਾਹ ਕਰਵਾਓ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾਗੈ ਦਿਖਦਾ ਐ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਉਸਗੀ ਲਾਡੀ ਦੇ ਰੱਖੈ ਚ ਝੀਰੈ ਦਾ ਜਾਗਤ ਛੱਜ੍ਹੂ ਲਮਦਾ ਐ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਛੱਜ ਤੇ ਮੈਂ ਆਕਖੇਆ ਚਲ ਮੈਂ ਗੈ ਕੋਈ ਜਨਾਂ। ਏਹ ਸ਼ੈਹਰਾ ਦਿਆਂ ਕੁਡਿਆਂ ਤੇ ਪਿਟਟਨੇ ਗੈ ਜੁਗਡਿਆਂ ਨ।"

ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਨੇਹਾ ਅਸਰ ਪੇਆ ਜੇ ਓਹ ਜਿਸ ਲੈ ਵੀ ਕੁਸੈ ਕੁਡੀ ਗੀ ਦਿਖਦਾ ਤਾਂ "ਹਾਏ ਕੁਝ ਹਾਏ ਕੁਝ" ਕਰਦਾ ਉਫੀ ਖਡੋਂਦਾ ਤੇ ਦੁਹਾਤਥਿਆਂ ਪਿਛਨ ਲਾਗੀ ਪਾਂਦਾ।

ਏਹ ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਇਕ ਨੈਹ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਾਖਾ ਦਾ ਐ ਜਿਸ ਕਨੈ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਗੈ ਮਜਾਕ ਕੀਤਾ ਕਰਿ

ਤਸਦੇ ਸਾਥਿਧੇ ਵੀ ਉਸਦਾ ਮੌਜੂ ਲੈਤਾ।

ਕਲਾ ਪਕਖ ਦੀ ਦਿਖੀ ਕਨੜੀ ਇਸ ਨਿਰਧਾਰ ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਖੋਆਨ, ਸੁਹਾਤਰੇ, ਅਲਕਾਰ ਤੇ ਬਾਂਗ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਕਨੜੀ—ਕਨੜੀ ਵੈਗਰੀ ਸੰਖ੍ਖਕਤਿ ਗੀ ਗੋਹਾਡਨੇ ਆਹਲੇ ਫੋਗਰਾ ਪਕਵਾਨ ਤੇ ਗੈਹਨੇ—ਕਵੇਂ ਦਾ ਵੀ ਤਲਲੋਲ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

ਖੋਆਨ—

ਝਾਹ ਮੋਗਨੀ ਤੇ ਪਛ ਕਥਾਹ।

ਜ਼ੋਮੀ ਮੁਲਲਾ ਦੂਨਾ ਲਾਹ।

ਸੁਹਾਦਰੇ—

ਝਿਕਕੀ ਮੰਜੀ ਲੇਇਥੈ ਮਰਨ—ਕਰਤ ਪਾਰੀ ਲੇਆ।

ਚਨ੍ਹੂ ਦਾ ਸਗਨ ਆਯਾ, ਧੁਮਾਂ ਪੇਈ ਗੇਇਆ।

ਛਿਕਕਾਂ ਮਾਰੀ—ਮਾਰੀ ਸਥ ਕਤੇਹ ਹੋਈ ਗੇ।

ਚਨ੍ਹੂ ਖੁਸ਼ੀ ਕਨੜੀ ਆਫਰਨ ਲਗਾ।

ਝਟਟ ਅਨਦਰ ਜਾਇਥੈ ਲਾਡੀ ਦਾ ਝੁਣਡ ਗੋਹਾਡੇਆ ਚਨੇ ਦੇ ਆਨੇ ਟਢੋਇ ਗੇ।

ਤੂਹੀ ਗਣਡ ਦਿਕਿਖਾਇ ਚਨ੍ਹੂ ਬਾਗ—ਬਾਗ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਚਪਮਾ ਅਲਕਾਰ—

ਡੋਗਿਆਂ—ਕ੍ਰੇਡਿਆਂ ਲਤਾਂ ਅਗੋਂ—ਪਿਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਕੁਡਿਆਂ ਆਹਲੀ ਬਕਖੀ ਇਥਾਂ ਗੈ ਟੁਰੀ ਪੌਦਿਆਂ ਜਿਥਾਂ ਰੀਹੈ ਚ ਟਿੱਡੇ ਛੰਦੇ ਜੀਨ ਅਗਡੁ—ਬਗਡੁ ਕਰਦੀ ਜਾਫਕੀ ਆਹਲੇ ਰਸਤੇ ਟੁਰਦੀ ਐ।

ਲਪਕ ਅਲਕਾਰ—

ਚਨ੍ਹੂ ਦਚਾਰ ਸ਼ਵਾਰਤ ਕਰਾਨੀ ਤੇ ਤਾਂਵੀ ਉਪਰ ਲੇਤਰੈ ਕਨੜੀ ਰਾਗੀ—ਰਾਗੀ ਸੂਹੂ ਥੋਨਾ ਜੇ ਗੋਰਾ ਹੋਈ ਜਾ, ਫਰ ਪੁਡਾ ਚਵਾ ਵੀ ਕਦੋ ਤੁਗਲੇਆ।

ਉਤਕੇਕਾ ਅਲਕਾਰ—

ਚਨ੍ਹੂ ਪਤਾ ਨੇਈ ਕਾਊ ਦੇ ਕਿਨ੍ਨੇ ਫਡਾਕੇ ਕਨੜੀ ਕਿਨਿਧੀ ਹਿਸ਼ਤਾਲੀ ਦਿਖੇ ਜੋਤੇ ਦਾ ਗੁੱਲ ਕਿਵਾ ਹੋਈ ਇਕ ਜਿਨ੍ਹ—ਜਨ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹਾ।

ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਲਕਾਰ—

ਓਹਦੀ ਦਾਦੀ ਤੇ ਬ੍ਰਾਅ ਨੇ ਵੀ ਬਿਹਾਇਆਂ ਗਾਂਦੇ—ਗਾਂਦੇ ਖਾਲੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਉਸੀ ਚਨੈ ਦੇ ਪੱਧੂਡੇ ਉਪਰ ਸੁਨੇ ਦਿਖਾਂ ਫੋਰੀ ਪਾਇਥੈ ਝੂਟੇ—ਝੂਟਾਂਦੇ ਦਿਕਖੇਆ ਹੋਗ।

ਥੰਗ ਦਾ ਪੁਟ ਚਨੈ ਦੇ ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਰਾਹੋਂ ਇਥਾਂ ਲਮਦਾ ਐ—

ਸੌਗਢੁ ਥਾਂਡ ਚ ਬਧੇ ਦੇ ਕਾਂਸੀ ਗੋਲੇ ਆਂਗੂ ਡੀਆ—ਕ੍ਰੇਹਡਾ ਤੇ ਲੌਹਕਾ ਸਿਰ, ਹੱਸਿਧੇ ਦੇ ਬਿਚ ਬਡੀ ਦੀ ਸੁਣਿਡੈ ਉਪਰ ਓਪਰਾ ਜੋਡੇ ਦਾ ਲਮਦਾ ਬਾਹਵੈ ਬਿਕਨੇ ਆਹਲੇ ਚੌਡੇ ਚਾਘਰੇ ਨੇਹਾ ਹਾ।

ਡੋਗਰਾ ਸ਼ਾਸਕੁਤਿ ਗੀ ਗੋਹਾਡਨੇ ਆਹਲੇ ਡੋਗਰਾ ਪਕਵਾਨੋਂ ਦੇ ਨਾਏਂ ਦਾ ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਏ ਦਾ ਐ ਜਿਧਾ—
ਘੂਰ, ਸੁਨਿਧਿਆਂ, ਮਿਟਠਾ ਭਜ਼, ਲਡ੍ਹੂ, ਰਾਕਾਰਾਂ, ਖਗੀਰੇ ਆਦਿ।

ਡੋਗਰੇ ਗੈਹਨੇ—ਬਨਦੇ

ਕਡਿਧਿਆ, ਜੁਝ, ਪਰਿਬਨਦ, ਚਕਕ, ਫੁਲਲ, ਆਰਸੀ, ਹੌਰਦਲੀ, ਝੁਮਕੇ।

ਵਾਹ ਚ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਨੇ ਆਹਲਿਆਂ ਰਸਮਾਂ ਜਿਧਾਂ—

ਚਨ੍ਹ ਗੀ ਸ਼ਾਗਜ਼ ਦੇਨਾ, ਵਾਹ ਦਿਧਿਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨਿਆਂ, ਪਾਨੀ ਬਾਰਨਾ, ਦੇਰ ਗੀ ਗੋਦੀ ਚ ਛਾਲਨਾ ਆਦਿ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਡੋਗਰਾ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਦਾ ਵੀ ਅਪਨਾ ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਚ ਥੇਚਾ ਥਾਹਰ ਐ ਜਿਧਾਂ—

ਕੇਹ ਪਤਾ ਫ਼ਹੀ ਬਿਲ੍ਲੀ ਛਿਕਕੀ ਜਾ।

ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਇਸ ਨਿਵਾਖ ਚ ਚਨ੍ਹ ਦੇ ਰੇਖਾਵਿਤਰ ਰਾਹੋਂ ਪ੍ਰੋਠ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਏਂ ਡੋਗਰਾ ਸ਼ਾਸਕੁਤਿ ਦੀ ਨੁਮਾਯਾਂ ਤੱਤੀਂ
ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ।

3.6.2.3 'ਡੋਗਰੀ ਲੋਕ ਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ' ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਕਾ

ਏਹ ਇਕ ਅਨੁਸਾਂਧਾਨਾਤਮਕ ਨਿਵਾਖ ਐ। ਇਸ ਦਿਧਿਆਂ ਲੇਖਿਕਾ ਪ੍ਰੋਠ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੰਈ ਹੋਰ ਨ। ਇਸ ਚ ਤੁਨੋਂ ਰਾਮਕਥਾ ਦੀ
ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਚ ਥਾਹਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਉਦੇ ਸਥਾਨੀ ਰੰਗਾਂ ਪਰ ਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਦੀ ਐ। ਸਾਹਿਤਿਕ ਦਿਧਿਆਂ ਬਕਖ—ਬਕਤ
ਵਿਵਾਏਂ ਚ ਵੀ ਸਥਾਨੀ ਰੰਗਤ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਲਮਦੀ ਐ। ਸ਼ਾਸਕਾਰ ਸਰਖਾਂਦੀ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕ ਗੀਤੋਂ ਵਿਹਾਇਧੋਂ ਘੋਡਿਧੋਂ ਤੇ ਸੁਹਾਗੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ
ਦੇ ਪਾਤ੍ਰ, ਥਾਹਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਗੈਹਨੇ—ਬਖੇ ਤੇ ਟਲਲੇ ਲਾਈ, ਬਦਲੋਂਦੇ ਜੁਗੀ ਦਿਧਿਆਂ ਬਦਲਾਂਦਿਧਿਆਂ ਪਰਿਸਥਿਤਿਧਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨਾਂਦੇ ਨ। ਜਾਨ੍ਹੇ
ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਮੌਕੇ ਗਾਏ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਅਕਸਰ ਰਾਮ ਜਾਂ ਕ੃ਣ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਗੈ ਖੁਸ਼ੀ ਬੁਜ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਇਹ
ਦੇ ਗੀਤ—ਘੋਡਿਧਿਆਂ ਤੇ ਸੁਹਾਗ ਚ ਰਾਮ ਤੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਫੇਰੇ ਹੋਂਦੇ। ਕੁਡਿਆ ਦਾ ਬਬਕ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਤੇ ਜਾਗਰਤੈ ਦਾ ਬਬਕ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਾਖ ਵੀ
ਜਨਦਾ ਐ। ਰਾਮ, ਲਛਮਨ, ਕੌਸ਼ਲਿਆ ਤੇ ਸੀਤਾ ਆਦਿ ਪਾਤ੍ਰ ਧੁਗ ਦੇ ਕਲੰ—ਕਲੰ ਨਮਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਦੇ ਰੈਹਦੇ ਨ।

ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਕਲੰ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਕਿਸ ਭੋਜਪੁਰੀ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਉਲਲੇਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਚਾ ਇਕ ਲੋਕ ਗੀਤੈ ਚ ਤਥਾ
ਦੀ ਮੂਰਤ ਕੌਸ਼ਲਿਆ ਗੀ ਖੜਙ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ, ਜੇਹਡੀ ਪਤਿ ਵਿਧਿਆਂ ਚ ਵਾਕਲ ਹਿਰਣੀ ਗੀ ਉਸਦੇ ਹਿਰਣਾ ਦਾ ਖਲਡਾ ਦੇਂ
ਚ ਰਾਮ ਹਲ ਚਲਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਸੀਤਾ ਕਧਾਰਿਆਂ ਬਨਾਂਦੀ ਐ। ਗਰੈ ਦੇ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਵਰਲਾਪ ਕਰਦੀ ਐ, ਕੀ ਜੇ ਕਰਸਨ ਵ
ਨ। ਇਹੋ ਨੇਹ ਕੇਈ ਘਰੇਲੂ ਚਿਤ੍ਰ ਰਾਮਕਥਾ ਸਰਖਾਂਦੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਮਿਲਦੇ ਨ।

ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮ ਦੇ ਵਾਲਪੁਨੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨੇਹੈ ਐ। ਵਾਹ ਸਰਖਾਂਦੀ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਦੇ ਨੇਕ ਤੁਦਾਹਰਣ ਦੇਂ
ਤੁਨੋਂ ਅਪਨੇ ਕਥਨ ਗੀ ਪੁਝਟ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਰਾਮ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਐ ਜਿਸਦੀ ਕਲਿਆਨਾ ਹਰ ਤੁਡੀ ਕਰਦੀ ਹੈ—
ਵਰ ਹੋਏ ਸਿਰੀ ਰਾਮ, ਲਛਮਨ ਦੇਵਰ ਹੋਏ,

ਮਾਤ ਕੌਸ਼ਲਿਆ ਹੋਵੈ ਸਾਤਸਾ, ਸੌਹਰਾ ਦਸ਼ਾਖ ਰਾਜਾ।

ਮੈਂ ਤੇ ਮੰਗਨਿਆਂ ਜੁਧਾ ਜੀ ਦਾ ਰਾਜ

ਪਂਘੂੜੈ ਵੈਠੀ ਹੁਕਮ ਕਰਾ।

ਸੀਤਾ-ਸ਼ਵਦਰ ਚ ਰਾਮ ਨੇ ਗੈ ਧਨਖ ਤ੍ਰੋਹੇਆ ਹਾ ਤੇ ਸੀਤਾ ਕਨੈ ਘਾਹ ਕੀਤਾ ਹਾ ਫੁਰੈ ਮਾਨਸ ਹੀ ਹੈ ਸੁਹਾਂ ਚ
ਲੜ ਲੀਤੇ ਹਾ ਏ ਤੇ ਕੁਝ-ਗੁਰੈ ਰਾਮ ਦੀ ਬਾਲ ਬੇਚਾ ਹੀ ਦਿਵਿਖਾਈ ਪਨਖ ਮੇਈ ਚੁਟਣੇ ਦੀ ਰੀਤਾ ਹੀ ਏ। ਦੁਹ ਪਾਸੇ ਘੋਡਿਆਂ
ਵੱਖੋਂ ਰਾਮ ਲੜੀ ਪਾਉ ਗੀ ਜਨਕਪੁਰੀ ਜਾਇਥੈ ਧਨਖ ਚੁਕਕਾਨੇ ਹੀ ਆਖਦਿਆਂ ਨ। ਰਾਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ਹੀ ਰੀਸ ਹੀ ਦਿਲਦਰੇ ਜ਼ੀਗ
(ਜਨੇਸ਼ਰ) ਛਾਖਿਆਂ ਥੋਹੇ ਪਾਰ ਆਂਦੇ ਨ ਪਰ ਰਾਮ ਹੀਗਲੇ ਚ ਆਂਦੇ ਨ। ਰਾਮ ਤੇ ਰਾਵਣ ਹੀ ਜਾਨੀ ਜਨਕਪੁਰੀ ਚ ਪੁਜ਼ੀ ਹੀ
ਉਹਿਉਂ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਸੌਚਦਾ ਏ ਜੇ ਪਰ ਇਕ ਹਾਲਾਂ ਏ ਇਸ ਆਸਤੇ ਰਾਵਣ ਹੀ ਖਾਲੀ ਹਲਾ ਪਲੀਨਾ ਪੈਨ ਏ ਰਾਮ ਹੀ
ਹੀ ਹੈ ਸੀਤਾ ਗ੍ਰਾਹ ਹੋਗ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਕੋਇਥੈ ਜਨਕਪੁਰੀ ਸੀਤਾ ਜੁਖਾ ਚ ਪੁਜਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਾਰਨਾਹ ਚ ਰਾਮ ਦੇ ਬਨਵਾਸ, ਸਾਗੈਹੁਰੀ ਮਿਰਾਂ ਹੀ ਦਿਵਿਖਾਈ ਸੀਤਾ ਹਾ ਚਸਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ, ਰਾਮ ਦਾ ਰਸਗੀ ਸਮਝਾਨਾ
ਤੇ ਸੀਜ਼ ਹਰਾ ਦੀ ਚਚੀ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਰਾਵਣ ਆਰੋਆ ਸੀਤਾ ਹਣ ਕਰਿਧੈ ਲੈਕਾ ਲੇਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਰਾਵਣ ਫਲੀ ਮੰਦੀਦਰੀ ਸੀਤਾ
ਦੀ ਰਹਣ ਪਰਿਵੇ ਪ੍ਰਚੁਲਦੀ ਏ। ਇਥੋਂ ਸੀਤਾ ਹੋ ਮੰਦੀਦਰੀ ਸਾਂਘਾਦ ਬਹਾ ਹੈ ਆਪਨਾ ਜਨ ਹੀ ਬਡਾਂਦਾ ਏ—

ਭੀ ਰਾਮ ਦੀ ਰੜੀ ਤੇ ਲਾਭਮਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦੀ

ਏਹੁੰ ਜੋਥੇ ਪਾਂਡੇ ਉਥੋਂ ਇਤਥੋਂ ਕਿਧਾਂ ਆਈ ?

ਜਾਵਣ ਤੇਰਾ ਮਰੀ ਗੇਆ, ਰੱਡੇਪਾ ਦੇਨੇ ਹੈ ਆਈ।

ਵੱਖਿਆਂ ਦੇ ਰਾਕੜੇ ਚ ਫਸੀ ਦੀ ਸੀਤਾ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਚ ਚੁਣ ਰੈਹਦੀ ਏ, ਬੁਹਾਜ਼ਰਦੀ ਨੇਈ। ਦੁਹ ਪਾਲਤੇ ਰਾਮ ਹੀ ਦੁਵੀਂ
ਨ। ਢੁੰਢ ਬਾਂਗ ਚ ਦਾਖਾਂ ਪਕੀ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਤੋਤਾ-ਮੈਨਾ ਖਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਰਾਮ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਏ ਜੇ ਰਸਦੀ ਸੀਤਾ ਦਾ ਹਰਾ ਹੋਯਾ
ਹੈ। ਹਨੁਮਾਨ ਸੀਤਾ ਹੀ ਤੁਧੁਨ ਚੱਢੇ ਦਾ ਏ। ਲੈਕਾ ਪੁਜਿਆਈ ਓਹ ਸੀਤਾ ਕੋਲ ਰਾਮ ਦੀ ਛੁਠੀ ਸੁਟਵਾ ਏ। ਦੁਰ ਪਾਲਤੇ ਨੰਦੀਦਰੀ
ਦੀ ਰਾਣ ਹੀ ਸਮਝਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸਨੈ ਸੀਤਾ ਹਰਣ ਕਰਿਧੈ ਕਾਲ ਹੀ ਬਲਾਧੈ ਏ। ਯੁਛੁ ਪਰੈਨਤ ਚੈਨੋਂ ਗ੍ਰਾਏ ਦਾ ਮਿਲਨ ਹੋਲੀ ਹੀਤ
ਚ ਲਨਦਾ ਏ। ਜੁਖਾ ਪਤਤੀਓਈ ਆਨੇ ਪਰੈਨਤ ਰਾਮ ਜੀਵਨ ਦੀ ਘਟਨਾਏ ਸਾਰਖਾਂਦੀ ਇਕ ਲਾਭੀ ਗੇਧਾਤਮਕ ਕਲਾ ਲਚਾਨ ਦਾ ਜਾਂਗ
ਚ ਲਨਦੀ ਏ। ਇਸ ਚ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਸਨਹਾਕਢਾ ਮੇਲ ਏ। ਲੋਕ ਸਾਹਿਤਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ਷ਜ਼ਾਤ ਇਤਿਹਾਸ ਚ ਨੇਈ ਕਲਾ
ਕਲਿਆਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਫੋਅਾਰ ਏ। ਜਿਸ ਮੂਜ਼ਬ ਲੋਕ ਇਨ੍ਦੇ ਪਰ ਵਿਜਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਦੇ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਨ। ਕੁਝੋਂ ਨਾਵ ਪਥੀ ਗੁਰੂ
ਗੁਰੂ ਨਾਥ ਤੋਂ ਕੁਝੋਂ ਲਾਭਮਨ? ਰਾਮਕਥਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਵ ਦਾ ਮੇਲ ਧਾਰਿਕ ਮਾਵਨਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਲਨਦਾ ਏ।

ਛੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਤ੍ਰੇਤਾ ਯੁਗਾ ਦੀ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਨੇਈ ਬਡਾਂਦੀ ਕਲਕੇ ਛੋਗਰੇ ਦੀ ਦਾਸਤਾ ਬਡਾਂਦੀ ਏ। ਜਿਤ ਚ ਛੋਗਰੇ
ਦੇ ਨਿਰਖ-ਧਾਰ ਦੇ ਮੌਤੀ ਢਲਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤਿਆ ਦੀ ਸ਼ੋਮਾ ਬਧਾਂਦੇ ਨ।

ਅਨੁਸੰਧਾਨਾਤਮਕ ਲੇਖ ਚ ਗਈ ਦੀ ਮਾਸਾ ਦੇ ਗੋਹਾਡ ਆਸਤੇ ਕੋਈ ਥਾਹਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ। ਇਸ ਚ ਆਪਨੇ ਰੁਕ ਹੀ ਤੱਤ
ਕੱਲ ਬਾਤੇ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚਾ ਰੁਦਾਹਰਣ ਲੇਇਆ ਅਪਨੇ ਮਤ ਹੀ ਪੁਣਟ ਕਰਨਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜਿਸ ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਸਫਲ ਰੇਹੀ ਦਿਓਂ ਨ।
ਇਤੇ ਨਿਰਖ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚਾ ਉਦਾਹਰਣ ਲੇਇਆ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਕਢੀ ਚ ਕਢੀ ਪਰੋਇਆ ਇਕ ਕੇਨ ਦਾ ਕਮ ਕੀਤਾ ਗੇਵਾ ਏ।

3.8.3 ਬਾਮਾਜ਼

‘ਮੂਤ’ ਨਿਰਖ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸਿਦ੍ਧ ਕਰੀ ਜੇ ਏਹ ਇਕ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਕ ਕਿਸੈ ਦਾ ਨਿਰਖ ਏ।

‘ਪੰਨ੍ਹ’ ਨਿਰਖ ਦੇ ਅਭਾਰ ਪਰ ਚੰਨ੍ਹ ਦੇ ਰੇਖਾਚਿੜ ਪਰ ਲੇਖ ਲਿਖੀ।

‘ਛੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਹੀ ਧਾਨ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਛੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਦੇ ਰਾਮਕਥਾ ਸਾਰਖਾਂਦੀ ਚੇਖੇ
ਪੇਸ਼ੇ ਪਰ ਰੋਖਨੀ ਪਾਓ।

DOGRI

ਕੋਸੇ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦਾ ਮਾਵ ਪਕਖ ਦੀ ਟ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਮੂਲਧਾਕਨ

ਅਧੇਰੇਖਾ :

3.7.0 ਰਹੋਥਾ

ਇਤ ਪਾਠ ਗੀ ਪਛਿਧੈ ਨਿਧਾਰੀ ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ੈਲਿਆਂ ਕਨੈ ਪਰਿਚਿਤ ਹੋਈ ਜਾਣ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤਨੀਖਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲਗਭਗ ਹਾਸਤ ਕਰਨੇ ਜੀਗ ਬਨੀ ਜਾਣ। ਓਹ ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਤੇ ਵਿਵਰਣਾਤਮਕ ਨਿਵਾਰੇ ਚ ਅਨਾਰ ਜਨ੍ਮੇ ਚੌਨੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦੇ ਤਰਕਾਵੇ ਚ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁਆਲ ਦੇ ਉਤਾਰ ਦੇਨੇ ਚ ਸਮਰ्थ ਹੋਈ ਸਕਣਾ।

3.7.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ 'ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼', 'ਸਲਾਲ' ਤੇ 'ਫੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਦ਼ ਮੇਲੇ' ਨਿਵਾਰੇ ਦਾ ਮਾਵ ਪਕਖ ਤੇ ਕਲਾਪਕਖ ਦੀ ਵਿਖ੍ਯਾਤ ਕਨੈ ਮੂਲਧਾਕਨ ਕੀਤਾ ਗੇਤਾ ਹੈ।

3.7.2 ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਵਾ

3.7.2.1 'ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼' ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਾ

3.7.2.2 'ਸਲਾਲ' ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਾ

3.7.2.3 'ਫੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਦ਼ ਮੇਲੇ' ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਾ

3.7.3 ਅਨ੍ਯਾਨ

3.7.2.1 'ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼' ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਖਾ

ਪ੍ਰੋ। ਲਕਸੀ ਨਾਰਾਧਣ ਹੁੰਦਾ 'ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼' ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਸੈਲੀ ਦਾ ਨਿਵਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼' ਤਾਨੇ ਅਪਨਾ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਹਤਥ ਕਾਂਡੇ ਤੇ ਕਰਤਾਵੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼ੋਂ ਗੀ 'ਵਹਲਾਫਿਯੋਂ' ਦੀ ਜਾਪਾਵਿ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਦੀਆਂ 'ਮਾਧਾਸੂਰ' ਆਂਗੂ ਮਾਵਾ ਦੇ ਮੈਹਲ ਖਡੇਰੀ ਦਰਾਦਾ ਹੈ। ਉਦੀਆਂ ਗਲਲੇ ਦੇ ਜਾਲ ਚ ਫਸਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਥਾਣਿਕ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇ ਹੈ। ਪਰ, ਏਹ ਰਾਹਤ ਉਨ੍ਹੋਂਗੀ ਗੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਉਨ੍ਹੇ ਚ ਰਸੇ ਦੇ ਅਪਨੀ ਅਸਲੀ ਦੁਨਿਆਂ ਗੁਲਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮ'ਜਮੇਬਾਜ਼ ਅਪਨੀ ਗਲਲ—ਕਾਤਥ ਤੇ ਹਲਥੋਂ ਦੀ ਸਾਕਾਈ ਕਨੈ ਰਾਹ ਚਲਦੇ ਗੀ ਮਰਮਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਥਾਂ ਕੋਈ ਜਾਂ ਆਹਲਾ ਘਰਸਤੇ ਚ ਮ'ਜਮਾ ਲਾਈ ਖੱਪ, ਖੁਰਕ, ਦਮਾ, ਦੰਦ-ਪੀਛ, ਸਿਰ ਪੀਛ ਆਦਿ ਦੀ ਦੋਆਈ ਬੇਚੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕੇ ਗੀ ਚੁ

गरकी बाद्धे ते नफे नुकसान दे नुखे दस्सी सकदा ऐ। सप्त ते न्यौल दी लडाई कराई दिंदा ऐ। तली पर सरेआ जमाई दसदा ऐ पर, एह सब उस्सै गी प्राप्त होई सकदा ऐं जिसगी उन्दे पर अन्नी आस्था होंदी ऐ। असलै च मजमेवाज किश नई दिन्दा-लैंदा, बल्के फल प्राप्ति दी इच्छा रक्खने आहले दा विश्वास गै उसी फल दिंदा ऐ। अपने इत तथ्य दी पुरिट उन्ने इक लोक कथ्य कन्नी कीती दी ऐ जे जिसी फल नई थोना होऐ उसदी उए गति होंदी ऐ जियां कुसै सजाखे ने सोकेआ जे दिक्खने आं जे अ'न्ना कियां चली सकदा ऐ तां ओह अकर्ही बंद करिये दो-चार गई चलेआ ते रस्ते च पेदी अशर्फी कोला लंधी गेआ। मावार्थ जे गांगे बगैर मजमेवाज वी किश नई दई सकदे।

‘मजमेवाज’ गल्लै-गल्लै च गै लोकें गी सच्चाई कन्नी अवगत कराई दिंदे न। एह गल्ल बक्खरी होंदी ऐ जे उन्दी गल्लै गी समझने दी बुद्धि समने कश नई होंदी। उन्दा रूप-स्वातम बहरुपियें आंगू होंदा ऐ। ओह आपो-अपनी डुगडुगी बजाइयै लोकें गी भरमांदे न। संसार दी नश्वरता दी चर्चा करदे न। दरअसल एह दुनियां गै मजमेवाजें दी ऐ। कोई निकका मजमा लादा ऐ ते कोई बड़डा। सभै अपनी डुगडुगी बजांदे न। एह दुनियां जिनी चलाक ऐ, उन्नी गै भोली बी ऐ। दुनिया दा सच्च उए जेहडा जिसगी सच्च बझोऐ।

‘मजमेवाज’ खालस ललित निबन्ध ऐ इसदी माशा खोआन-मुहावरे युक्त लच्छेदार ऐ। जिसदे राहें लेखक ने दुनियां दे दस्तरूं पर व्यंग कीते दा ऐ।

‘मजमेवाज’ व्यंगात्मक निबन्ध ऐ। एह इक साहित्य दी विधा बी ऐ ते इक किसै दा द्रिश्टीकोण बी। अपनी गल्ल आखने दा इक शक्तिशाली जरिया बी ऐ। शैली दे लिहाज कन्नी व्यंगात्मक निबन्ध गैहरा असर पांदे न बशक्क इन्दी शैली हल्की-फुलकी होंदी ऐ पर गल्लै च वजन होंदा ऐ।

प्रो० लक्ष्मी नारायण होरें अपने भाव गी स्पश्ट करने आस्तै व्यंग दे इलावा खोआन, मुहावरे, अलंकार ते दूर्घ नाशा दी शब्दावली दा प्रयोग बी कीते दा ऐ। जि न्दे उदाहरण प्रस्तुत न-

मजमेवाजें पर व्यंग दे त्रिक्खे तीर चलांदे होई लेखक आखदे न -

एह मजमे आहले बी जियां कोई अज्जै-कल्लै दे मायासुर न जेहडे छडियें गल्लै दे जादू कन्नी माया दे दहडे-बहडे मैहल खडेरियै दिक्खने आहले गी उन्दे च बुहाली ओडदे न। उन्ने मैहलै च केह नई होंदा। दन्द पीडा दी दोआज उथ्ये, दमा, खंघ, खुरक ते नरहाते दा लाज उथ्ये, नमर्दी ते हाजर्मे दी कमजोरी दी कारी उथ्ये तुस कन्ने दे कीडे कढाई लैओ ते भाएं गोआचे दे गौ-बच्छे.....

दरअसल मजमेवाज साढियें करतूं दे सोआंग स्वाइयै असेंगी गै आखदे न-

मेह बड्डी लेला ? लेला !

गुरु बड्डा चेला ? चेला !

सस्स बड्डी नूह ? नूह !

मैं बड्डा तू ? मैं !

की जे हर कोई अपनी बढ़ेआई गै चाहन्दा ऐ।

ਵਾਂ ਗੀ ਹੋਰ ਅਸਰਦਾਰ ਨਨਾਨੇ ਆਰਤੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਥਾਹਰ-ਥਾਹਰ ਖੋਆਨ-ਮੁਹਾਰੋਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜਿਧਾ—

1. ਪੈਂਹਲੇ ਤੁਸ ਇਸ ਜਾਦੂ ਗੀ ਪਰਖੋ ਜੇਹਡਾ ਇਸ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਚ ਬਨਦ ਏ। ਤਲੀ ਪਰ ਸਰੋਗਾਂ ਜਮਾਗ।
2. ਜੇ ਥੁਆਫੀ ਅਕਖੀ ਅਗੋਂ ਕਾਲੇ-ਕਾਲੇ ਚਕਕਰ ਧਿਰਦੇ ਨ ਤੇ ਤੁਰੋਂ ਗੀ ਨਰਹਾਤਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਵੂੰਦ ਪਾਲੀ
ਤੁਸੇਂ ਗੀ ਅਗਲਾ ਜ਼ਹਾਨ ਲਭਨ ਲਾਗੀ ਪੀਂਗ।
3. ਪਰ ਅਜ਼ਜ਼ ਵੀ ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਬੁਡਡਾ-ਠੇਹਡਾ ਇਸ ਦਿਯਾਂ ਪੱਜ ਸ਼ੀਂਝਿਆਂ ਪੀ ਲੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਧਾ ਕਲਘ ਛੋਈ ਜਾ।
4. ਏਹ ਤੁਸੋਂਗੀ ਵੀ ਸਿਲ ਪਤਥਰ ਕਰੀ ਦੇਗ।
5. ਨੈਤਾ ਲੋਗ ਇਸੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਦੀ ਬਦੀਲਤ ਵੋਟ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਹਾਰੇ ਦੇ ਇਸੀ ਦੀ ਬਦੀਲਤ ਗੇਆ ਮਦਾਨ ਮਾਰੀ ਲੈਂਦੇ
ਨ। ਚਾਹੇ ਤੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਫਾਧਦਾ ਲੇਈ ਲੈਓ ਜੈਲੈ ਅਤੇ ਅਪਨੀ ਫੂਢੀ ਫੰਡੀ ਲੇਈ ਤਾਂ ਫਹੀ ਤੁਸੋਂ ਹਤਥ ਮਲਦੇ ਗੈ ਰੇਖੀ
ਜਾਨਾ ਏ।
6. ਕੋਈ ਚਰਕਟਾ ਚੇਲਾ ਏ ਜੇਹਡਾ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਲਨ ਕਤਰਦਾ ਏ।

ਖੋਡਾਨ—

ਘੜੀ ਦਾ ਖੁੰਬੇ ਦਾ ਸੌ ਕ੍ਰੋਹ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਅਲਕਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਅਨੱਤਗਤ ਉਪਮਾ, ਰੂਪਕ, ਉਤ੍ਰੇਕਾ ਤੇ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਲਕਾਰੋਂ ਦੇ ਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਇਸ ਨਿਵਾਚ ਚ ਮਿਲਦੇ
ਨ ਜਿਧਾਂ ਉਪਮਾ ਤੇ ਰੂਪਕ ਦਾ ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਏ—

ਏਹ ਮਜ਼ਮੇ ਆਹਲੇ ਵੀ ਜਿਧਾਂ ਕੋਈ ਅਜ਼ਜੈ-ਕਲਲੈ ਦੇ ਮਾਧਾਸੁਰ ਨ ਜੇਹੜੇ ਗਲਲੋਂ ਦੇ ਜਾਦੂ ਕਨੈ ਮਾਧਾ ਦੇ ਬਢ਼ਡੇ-ਬਢ਼ਡੇ
ਮੈਹਲ ਖਡੇਰੀਂ ਦਿਕਖਨੇ ਆਹਲੇਂ ਗੀ ਤੁਨ੍ਦੇ ਚ ਬੁਹਾਲੀ ਓਡਦੇ ਨ।

ਰੂਪਕ ਦਾ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੋਰ ਇਧਾਂ ਏ—

ਏਹ ਮਜ਼ਮੇ ਆਹਲੇ ਵੀ ਵਰਹੂਪਿਧੇ ਨ।

ਉਤ੍ਰੇਕਾ ਅਲਕਾਰ—

ਓਹ ਛਡਿਧੇ ਆਤੇ, ਮੈਦੇ ਤੇ ਸੁਖਨੇ ਦਾ ਮੈਹਲ ਏ, ਜਿਧਾਂ ਆਕਖੋ ਚਸ ਚ ਸਾਡੀ ਜਿਨਦਗੀ ਦਾ ਸੁਨਹੈਰੀ ਨਕਥਾ ਗੈ
ਹੋਂਦਾ ਏ। ਉਸ ਚ ਸਾਡੇ ਅਰਮਾਨੋਂ ਦੇ ਕਲੀਨ ਬਿਛੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਓਹ ਸਾਡਿਧੇ ਹਿਰਸੋਂ ਦੀ ਖ਼ਸ਼ਬੋਈ ਕਨੈ ਮੈਹਕਦਾ ਜਨ ਸੇਹੀ

- ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਲਕਾਰ—ਇਸਦੇ ਅਨੱਤਗਤ ਦੋਹਰਾਨੁਪ੍ਰਾਸ ਦੇ ਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਦੇ ਨ ਜਿਧਾਂ—
1. ਥੁਆਫੇ ਦਿਖਦੇ-ਦਿਖਦੇ ਗੈ ਉਤਾਨੇ ਕਿਥ ਦੋਆਂ ਪਾਨੀ ਚ ਪਾਈ ਤੇ ਓਹ ਇਟਟ ਬਨੀ ਗੇਆ।
  2. ਨਿਕਕੇ ਜਾਗਤ ਤਾਫੀ ਬਜਾਨ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਦੇ ਗਾਏ ਪਿਚੜੇ-ਪਿਚੜੇ ਹੋਈ ਜਾਨ।

ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ : ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਸ਼ਾਨਾ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਅਨੱਧਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਗੀ ਬਨਾਂਦੇ ਹੋਈ ਲੇਖਕ ਤੁਨ੍ਦੀ ਗੈ ਜਵਾਨੀ
ਵਰਣ ਕਰਦੇ ਨ—

ਮੈਹਰਾਨ, ਕਦਰਦਾਨ, ਕਿਸਮਤੀ ਬਾਗੇ ਕਿਸ ਵੀ ਨੇਈ ਥਾਂਦਾ। ਆਖਦੇ ਨ ਰਸਤੇ ਚਲਦੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਗੀ ਏਹ ਚੁਕ੍ਕਾ ਜੇ ਪਲਾ ਅਕਿਖਿਧੇ ਰਗੈਰ ਆਦਮੀ ਕਿਆ ਦੁਰੀ ਸਕਦਾ ਐ। ਇਸੀ ਮੈਹਰੀ ਚ ਰਨ ਪੰਜ-ਸਤ੍ਰੀ ਅਕਿਖਿਧਾਂ ਸੀਟਿਓ ਦਿਤਿਥਾਂ ਤੋਂ ਇਥਾ ਓਹ ਸੁਨੇ ਵੀ ਖਿਛੀ ਖੋਆਈ ਮੈਡਾ ਜੇਹਕੀ ਰਸਤੇ ਚ ਪੇਂਦੀ ਹੈ।

ਅਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਉਰ੍ਦੂ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਏ ਦੇ ਸ਼ਬਦੇ ਦੇ ਰਦਾਹਰਣ ਨ- ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ—ਮੈਹਰਾਨ, ਕਦਰਦਾਨ, ਤਕਲੀਫ, ਆਲਮ ਆਦਿ। ਅਨੌਜੀ ਸ਼ਬਦ—ਫੀਸ, ਜੈਕਸ਼ਨ, ਸਾਰਿਫਿਕੋਟ, ਕਲੋਸੋਫਾਰਮ ਆਦਿ।

ਮਾਤ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਲਾਪਕਖ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਕਾਨੀ ਮਾਂਜਮੇਬਾਜ ਇਕ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਨਿਰਵਚ ਹੈ।

3722. 'ਸਲਾਲ' ਨਿਰਵਚ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਕਾ।

'ਸਲਾਲ' ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਯਾ ਹੁਦਾ ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਥੀਲੀ ਚ ਲਿਖੇਗਾ ਗੇਦਾ ਨਿਰਵਚ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸੀਲੀ ਜੀਵਨੀ ਜਾਈ ਹੈ। ਸਲਾਲ ਜਾਨੇ ਵਾਂਦੇ ਰਸਤਾ ਤੋਂ ਉਸਦੀ ਮੁਗੈਲਿਕ ਸਿਥਤਿ ਵਾਂ ਜਾਧਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦੇ ਨ ਜੇ ਫੁੰਨੇ ਚੁਬੜ-ਚੁਕੜ ਤੱਤੇ ਪਰ ਪੈਇਲੀ ਵਾਰੀ ਜਾਨੇ ਆਹਤੇ ਵਾਂ ਕਿਤ ਢੋਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣੀ ਤੋਂ ਸੌਗਡੀ ਸਿਫ਼ਕੋ ਥਮਾਂ ਖਾਲ੍ਹ ਆਂਕੀ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਕਾਲਜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤੋਂ ਸਰਕਾਂਦੇ ਤਥਰੀ ਆਦੇ ਨ। ਪਰ, ਸਲਾਲ ਪੁਜਿਯੈ ਮਨੇ ਗੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੀਨੇ ਵੀ ਨਮੀ ਆਸ ਜਾਗਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣੀਤਿਕ ਝੋਮਾ ਮਨੇ ਗੀ ਮੋਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਥਾਂ ਬਝੌਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਸ਼ਤੀ-ਹਸ਼ਤੀ ਸ਼ਵਾਗਰ ਕਰਾ ਦੀ ਹੈ। ਲਾਲ, ਲਾਲੀ, ਜਫੇਦ, ਪੰਜੀ ਬਾਤੋਂ ਦਿਧਾਂ ਵਾਡਿਧਾਂ ਦਿਕਿਖਿਧਾਂ ਏਹ ਘਾਤੋਂ ਵਾਂ ਖਾਜਾਨਾ ਗੈ ਬਝੌਦਾ ਹੈ। ਇਸੈ ਦੇ ਬਧਾਰ ਪਰ ਲੋਕ ਵਿਸਥਾਸ ਹੈ ਜੇ ਫੁੰਨੇ ਫੁੰਨੇ-ਜਮਾਂਹਿ ਘਾਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਗੈ ਇਸ ਗੀ ਸ੍ਰੀ-ਲਾਲ ਅਥਾਤ ਸਲਾਲ ਆਖਿੇਗਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲਾਲ ਦੇ ਪਰਾਨੇ ਬਾਸਨੀਕ ਚੰਨੈਹਨੀ ਥਮਾਂ ਆਏ ਦੇ ਮੈਡਾਲ ਰਾਜਪੂਤ ਤੋਂ ਮਾਗਾ ਥਮਾਂ ਆਏ ਦੇ ਨਾਰੀਵ ਚਾਜਪੂਤ ਨੇ। ਇਹੀ ਆਪਸੀ ਲਡਾਈ ਮੂਜ਼ਕ ਸਲਾਲ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਚ ਬੰਡੋਈ ਗੇਗਾ। ਤੁਲੀ ਜਗ੍ਹ ਗੀ ਕੋਟ ਤੋਂ ਖਾਲ੍ਹਕੀ ਗੀ ਕੌਟਲੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਨਿਤਾ ਗੇਗਾ। ਮੈਡਾਲ ਚਾਜਪੂਤ ਉਥਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮਾਲ ਨ ਤੋਂ ਮੈਡਾਲ ਖਾਲਕੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਤੱਥੇ ਹੁਨ ਗ੍ਰਾਹਣ ਨੂੰ ਤਰਖਾਨ, ਮੇਘ, ਚੰਮੰਤ ਤੋਂ ਮੁਰਤਮਾਨ ਵੀ ਬਚਦੇ ਨ।

ਸਲਾਲ ਦੇ ਲੋਕ ਮੋਲੇ-ਮਾਲੇ, ਥਾਵਿਕ ਕੁਤੀ ਆਹਲੇ ਨ। ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕੁਲ ਦੇਵਤਾ 'ਚੰਗੇਨਾ' ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਰਬਚੰਦੀ ਚੰਗੇਕਲਤ ਦਰ ਕਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਤੁਲਾਂਖ ਇਸ ਨਿਰਵਚ ਚ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਅੜਾ ਕਰਾ 200 ਵਰੇ ਪੁਰਾਨੀ ਗੱਲ ਐ ਜੋ ਨਵੈਅਾਲ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਪਾਣੀ ਪਰਾ ਘਾਡ ਲੇਇ ਆਵਾ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਤੋਂ ਰਸਤੇ ਚ ਉਸਗੀ ਇਕ ਸਲੈਹਟਾ ਲਮਦਾ ਹੈ। ਉਸਗੀ ਓਹ ਚੁਕਿਥਾਈ ਹੈ ਗੀ ਆਵਾ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਥਾ ਸਲੈਹਟਾ ਛੁਡਕੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਦੰਗ ਹਿਤਸਾ ਧਰਤੀ ਚ ਸੁਕੀ ਜੋਵਾ ਹੈ। ਦੰਦਲ ਕਾਨੀ ਚਰੋਹਨੇ ਪਰ ਖੂਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਘਾਵਰੀ ਦੀ ਓਹ ਗ੍ਰਾਂ ਆਇਥੇ ਸਮਨੇ ਗੀ ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਟਰੇ ਹੋਇਥੈ ਸਾਥ ਗਾਡ ਰਹਨੀ ਦੇਵਤਾ ਮਨਦਾ ਹੈ। ਪੈਹਲੀ—ਪੈਹਲ ਚੰਦੇਲੇ ਗੀ ਦਰਸਨ ਦੇਨੇ ਤੋਂ ਮਨਨੇ ਗੁਜ਼ਰ ਇਸ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਨਾਂਡ 'ਚੰਗੇਨਾ' ਦੇਵਤਾ ਪੈਂਦਾ। ਜੋਕ, ਦੁਕਖ—ਤਕਲੀਫ ਹੋਨੇ ਪਰ ਇਤੇਹੋ ਸੁਲਖਨ ਸੁਖਦੇ ਨ। ਛੁੰ-ਛੁੰ ਸ੍ਰੀਨੇ ਜਾਗ-ਹਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਹ ਜਾਂ ਜਾਗਤੀ ਜਨਮ ਪਰ ਥੀ ਜਾਗ ਕਰਦੇ ਨ, ਬਕਰੇ ਵੀ ਬਲਿ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਗ੍ਰੀ—ਮੈਂ ਵਾਂ 'ਸੁਵਾਂ ਚਾਡਦੇ ਨ। ਰਾਤੀ ਦਾ ਦੁਦ ਨਾਂ ਆਪੂ ਪੀਂਦੇ ਨਾਂ ਗੀ ਕੁਸੀ ਗੀ ਬਾਹਰ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਇਸ ਸਰਬਚੰਦੀ ਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬਸਿੰਹ ਕਾਨੀ ਜੁਡੀ ਵੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵੀ ਤੁਲਾਂਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਚੰਗੇਕਲ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਜਵਰਦਸਤੀ ਦੁਦ ਆਹਨੀ ਦਾ ਹੁਕਾਮ ਦੇਨੇ ਪਰ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਪਲਾਂਗ ਪਰ ਸੀਨਾ ਮੁਲਕਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਲਾਂਗ ਪਰ ਸੀਨੇ ਵੀ ਕੋਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹੈ ਓਹ ਖਾਲ੍ਹ ਪਰਦੀਈ ਜਾਂਦੇ। ਆਪਣੀ ਗੱਲੀ ਮਨੀ ਲੈਨੇ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਕ੍ਰੋਪੀ ਰਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋਨੇ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਦੀ ਬਕਰੇ ਚਾਡਦੇ ਨ।

ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਜ਼-ਸਜ਼ ਫੁਟ ਦਿਧਾਂ ਮੂਰਤਾਂ ਵਨੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਤੋਂ ਦੀ ਸਾਜੀਵ ਝਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤ ਨਿਵਾਖ ਚੁਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਮੰਦਰ ਕਨੈ ਵਾਵਰਤਾ ਹਰ ਘਟਨਾ ਤੇ ਵਰਤੁ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਤਥੋਂ ਸਾਂਫੇ ਦੀ ਬਲਿ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਂਫੇ ਗੀ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਖੁੱਲਲਾ ਛੋਡੇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲਾਲ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਆਸਥਾ ਦਾ ਦੂਆ ਕੇਨ੍ਦਰ 'ਜੋਗਨ' ਦੀ ਪਿੰਡੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਲੋਹੇ ਦਿਧਾਂ ਕਡ਼ਿਭਿਆਂ ਪੇਦਿਆਂ ਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਰਾਹ ਬਦਬ ਜਾ ਘਟਟ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ, ਕਾਵੇਂ ਵੀ ਪੂਰਿਆ ਨੇਹੀਂ ਹੋਂਦਿਆਂ। ਇਤਥੋਂ ਵੀ ਬਕਰੇ ਦੀ ਬਲਿ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਕਾਲੀ ਮੰਦਰ ਚ ਵੀ ਬਕਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਖੂਆ ਲੁਹਾਰੀ ਇਨ੍ਹੇ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਕੁਲਦੇਵੀ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਪਰੈ—ਆਹਲੇ ਗੀ ਮਗੇਆਲ ਜਾਤਿ ਦੇ ਕੁਸੈ ਆਸੇਆ ਕਰਤਾ ਮਾਰਿਥੈ ਸਾਰੀ ਦੇਨੇ ਪਰ ਓਹ ਉਸ ਕਨੈ ਗੀ ਸਤੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਂ ਆਹਲੋਂ ਗੀ ਹਤਿਆ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਤਿਆ ਮਨਾਨੇ ਪਰ ਅਜ਼ਜ਼ ਉਸਦੀ ਮਾਜ਼ਤਾ ਹੈ।

ਜਾਮ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਮੰਦਰ ਚ ਛੋਂ—ਛੋਂ ਮੀਨੋਂ ਚੱਲ ਚਢਦੇ ਨ ਤੇ ਚੱਲੋਂ ਸਾਲਲੋਂ ਬਕਰੇ ਵੀ ਚਾਢਦੇ ਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਲੋਕ ਦੇਵਤਾਏਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਤਥੋਂ 12 ਲੌਹਕਿਆਂ—ਬਡ਼ਿਡਿਆਂ ਵੈਲਿਆਂ, 2 ਖੂਹ, ਇਕ ਪਾਨੀ ਦਾ ਨਾਡਾ ਤੇ ਜ਼ਰਤਿਹੁ ਮੰਦਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਤਥੂਂ ਦੇ ਲੋਕ ਢੋਗਰੀ ਮਾਸਾ ਬੋਲਦੇ ਨ। ਸੁਕਖ ਪੇਸ਼ਾ ਜਿਰੀਦਾਰੀ ਤੇ ਫੌਜ ਹੈ। ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਢੋਗਰਾ ਹੈ। ਪੈਰੋਂ ਜੁੜੀ ਦੇ ਥਾਹਰ ਸਰਦ—ਜਨਾਨਿਆਂ ਪੂਲਾਂ ਪਾਂਦੇ ਨ। ਲਾਡੀ—ਮਹਰਾਜੀ ਦੇ 'ਪੂਲੋਂ' ਦੀ ਖਾਸਿਧਤ ਲੀਰੋਂ ਦੇ ਫੁਸ਼ਨੂ ਹੈ। ਲੋਹਡੀ, ਹੋਲੀ, ਰਖ਼ਡੀ, ਟਿਕਕਾ, ਦੇਅਲੀ, ਠਿੰਜ, ਦਸੈਹਰਾ, ਜਨਮਾਸਟਮੀ, ਬਸੈਤ—ਪੱਚਮੀ, ਬਸਾਖੀ ਬਗੈਰਾ ਪ੍ਰਮੁਕਖ ਘਾਹ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨ।

ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਘਰ ਕੋਠੇ—ਕਚੇ, ਆਮ ਫਸਲਾਂ—ਮਕਕ, ਕਨਕ, ਰੁਕਖ—ਕੂਹਟੇ ਅਮਥ, ਫਕੂਡਾ, ਚੀਡ, ਖੋਡ ਤੇ ਨਾਰਦਾਨਾ ਵੀ ਖੂਬ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲਾਲ ਦਾ ਇਹ ਗ੍ਰਾਂ 12 ਏਂ ਮੀਲੋਂ ਚ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ 12 ਗੈ ਕਿਲੇ ਨ, ਇਥੋਂ ਕਦੇ ਫੌਜ ਪੈਹਿਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੂਨ ਇਥੋਂ 300 ਘਰ ਨ। ਇਸਦੇ ਪੈਰੋਂ ਚ ਬਗਦਾ ਚਨਹਾਂਡ ਦਰੇਆ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦੀ ਪਰਦਕਖਨਾ ਲੇਇਥੈ ਘਾਨਗੜ ਪੁਜਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਰ ਸਲਾਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਨੇ ਦਾ ਹੈ। ਸਲਾਲ ਗ੍ਰਾਂ ਕਨੈ ਲਾਗਨੇ ਮੂਜ਼ਵ ਗੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਗੀ ਸਲਾਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਆਖਦੇ ਨ। ਸਲਾਲਕੋਟ ਚ ਜਾਮਾਂ ਦਾ ਦਸਮੀਂ ਤਕ ਤੇ ਸਲਾਲ ਕੋਟਲੀ ਚ ਕੁਡਿਧੋਂ ਦਾ ਅਠਮੀਂ ਤਾਗਰ ਸ਼ਕੂਲ ਹੈ।

ਵਣਨਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਿਵਾਖ ਹੋਨੇ ਮੂਜ਼ਵ 'ਸਲਾਲ' ਦੀ ਮਾਸਾ—ਉਪਮਾ, ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਤੇ ਤਲੇਕਾ ਅਲੰਕਾਰੋਂ ਯੁਕਤ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਲਾਵਾ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸੇਂ ਦਾ ਵਰਣ ਵੀ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ।

ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ :

ਇਕ ਮੋਡਾ ਪਰ ਦੁਏ ਮੋਡੇ ਬਕਖੀ ਦਿਕਖੋ ਤਾਂ ਬਸ ਚਲਦੀ ਇਧਾਂ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਜਿਧਾਂ ਕੋਈ ਮਕੋਡੀ ਚੌਲੋਂ ਦੀ ਕਨੈ ਸ੍ਰੂਹੀ ਚ ਪਾਏ ਦੇ ਕੁਸੈ ਕਨ੍ਵਾ ਪਰ ਚਲਾ ਦੀ ਹੋਏ।

ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਲੰਕਾਰ :

ਚੜ੍ਹੇ—ਚੜ੍ਹੇ ਪਾਂਡੇ ਦੀ ਗੋਦਾ ਚ ਬਸੇ ਦਾ ਇਹ ਸਲਾਲ ਗ੍ਰਾਂ ਚੀਡੇ ਦੇ ਲਾਮ੍ਹੇ—ਲਾਮ੍ਹੇ ਜਾਂ—ਜਾਂ ਕਰਦੇ ਕੂਹਟੇ, ਦੱਖੂਹੈਂ ਦੇ ਸ੍ਰੂਹੇ ਗੁਟਟ ਫੁਲ ਹਰ ਔਨੇ—ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਹਸ਼ਤੀ—ਹਸ਼ਤੀ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦੇ ਨ।

ਭਲੋਗ ਅਲੰਕਾਰ :

ਤੱਤਾ ਕੈਠੇ ਦੇ ਕਦੇ ਥਲੈ ਨਜ਼ਰ ਪੈਹੁੰ ਜਾ ਤਾਂ ਸਾਰਕੱਢੇ—ਜਨ ਉਮਾਰੀ ਪੀਂਦੇ ਨ।

ਗਲ ਪ੍ਰਯੋਗ —

ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੁਆਨ ਗੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਤੱਨੇ ਗੀ ਸ਼ਬਦ ਚ ਦਿਕਖੋ—

ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਚੇਤੇ ਆਈ ਜੰਦਾ ਐ—ਹੁਨ ਮੁਲੀ ਰੀ ਗੁਲੀ ਮੁਫ਼ੀ ਨੇਈ ਦਿਨੀ ਸਿਰ ਬੁਲੀ।

ਇਹਾਂ ਗੀ 'ਅਜ਼ਜਕਲ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਥਾਹਰ 'ਆਜਕਲ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਐ ਜੇਹਡਾ ਸ਼ਾਯਦ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਵੀ ਗਲਤੀ ਛੋਈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਥਾਂ ਇਸੈ ਕਾਊ ਕਰੀ ਮਿਡਡਾ ਮਝੂਰ ਐ, ਜਿਸੀ ਆਜਕਲ ਪਵਨਪੁਰ ਕਰੀ ਆਖਦੇ ਨ।

ਲੋਕ ਵਿਖਾਸੋਂ ਦੇ ਅਨਤਾਗਤ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਲਾਲ ਦੇ ਬਸਨੀਕੇਂ ਦੇ ਘਾਵਿਕ ਵਿਖਾਸੋਂ ਦੇ ਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸਾਂਗ ਵਰਣਤ ਕੀਤੇ ਦੇ ਨ ਕਿਥਾਂ ਸਲਾਹਟੇ ਦਾ ਹਤਥਾ ਫਿਗੀ ਜਾਨੇ ਪਰ ਧਰਤੀ ਚ ਧਸਤੀ ਜਾਨਾ, ਰਾਤੀ ਦਾ ਦੁਢ ਨਾਂ ਆਪੂਰ੍ਵ ਪੀਨਾ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਬਾਹਰ ਕੁਝੀ ਗੀ ਦੇਣਾ—ਕਾਰਣ ਦੇਵ ਕੋਪ, ਦੇਵ ਪ੍ਰੂਜਾ ਚ ਸਾਂਫੇ ਜਾਂ ਬਕਕਰੇ ਦੀ ਬਲਿ ਦੇਨਾ ਆਦਿ।

ਮੁਖਦਰ ਚ ਸਲਾਲ ਇਕ ਰਮਣੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ੀਲ ਸਨਾਕਡਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇਸ ਨਿਵਾਚ ਦੀ ਮਾਸਾ ਮੁਹਾਵਰੇ ਥੋਖਾਨੋਂ ਬੁਝਤ ਬਣਾਉਣ ਐ।

3.7.2.3 'ਦੁਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਮੇਲੇ' ਨਿਵਾਚ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮੀਕਾ

ਖੋਨ੍ਹ ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੁਦੇ ਆਸੋਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਏਹ ਨਿਵਾਚ ਵਿਕਰਣਾਤਮਕ ਸ਼ੀਲੀ ਚ ਐ। ਵਿਰਟਿਕਾਕ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਦੇ ਲੜਾਂ ਕਾਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਦਮਾਵਨਾ ਐ। ਕੁਸੈ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਗੀ ਤੁਸਾਗੀ ਇਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਲੱਧੇ ਚ ਬੱਲਦੀ ਐ ਤੇ ਖਾਂ ਕਰਦੀ ਐ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੁਤਚਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਐ। ਮੇਲਾ ਆਪਸੀ ਮੇਲ—ਜੋਲ, ਹਿਰਖ—ਧਾਰ ਤੇ ਮਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਐ। ਇਹ ਚ ਬੱਖ—ਬੱਖ ਧਰਮ ਜਾਤਿ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕ ਢੋਰੀ ਚ ਬੱਝੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ ਅਧਾਰਤੁ ਮੇਲੇ ਅਨੇਕਤਾ ਚ ਐਕਤਾ, ਆਪਸੀ ਮੇਲ—ਜੋਲ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਚ ਮੇਲੋ—ਪਿਛੋਂ ਤਬੀਲਿਯੋਂ ਦੇ ਆਨੇ ਕਨੈ ਮੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲ—ਮੂਮਿ ਚ ਦੇਰੀ—ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਵੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਯੋਂ ਦਾ ਵੀ ਬਡਾ ਸੁਤਚਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਐ। ਇਸ ਮੂਜ਼ਬ ਦੁਗਾਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਮੇਲੇ ਚ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀ ਤੁਰ ਹੈ ਪ੍ਰਾਦੇਸ਼ਿਕ ਸੁਰ ਪੱਧਰ ਅਪਨਾ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਐ।

ਸੰਸਕ੃ਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਮਾਲਾ—ਮਾਲ ਦੁਗਾਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਬੱਦਾ ਮਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਰੀਹਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੇ ਚਾ ਪ੍ਰਸੁਕਖ ਚਾਂਸਕੂਤਿਕ ਰਾਹੀਂ—ਚਾਹੀਂ, ਦੇਰੀ—ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸ਼ੁਤੀ, ਪੀਂਹੋ—ਫਕੀਰੋਂ ਦੇ ਅਮਰ ਬਲਿਦਾਨ, ਧਰ—ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁਖ—ਸਮੁਦਿਆਸੀ ਨਾਹਿੰ ਦਾ ਕਰਤ੍ਤ—ਨਤ ਰਹੀ—ਚਾਹੀਂ, ਦੇਰੀ—ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਸ਼ੁਤੀ, ਪੀਂਹੋ—ਫਕੀਰੋਂ ਦੇ ਅਮਰ ਬਲਿਦਾਨ, ਧਰ—ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁਖ—ਸਮੁਦਿਆਸੀ ਨਾਹਿੰ ਦਾ ਕਰਤ੍ਤ—ਨਤ ਰਹੀ ਗਾਦਿ ਨੇਹ ਮੇਲੇ ਨ—ਜਿਨ੍ਹੇ ਚ ਆਪਸੀ ਸਾੜ੍ਹ ਲਗਦੀ ਐ। ਏਹ ਮੇਲੇ ਦੁਗਾਰ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਚ ਰਚੀ ਪਚੀ ਗੇਦੇ ਨ।

ਬਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਲੇਖਿਕਾ ਲਿਖਦਿਧਿਆਂ ਨ ਜੇ ਏਹ ਮੇਲਾ ਰਾਹੀਂ—ਚਾਹੀਂ ਤੇ ਕਰਸਾਨੀ ਜੀਕਨ ਕਨੈ ਸੰਖੇਪ ਰਖਦਾ ਐ। ਏਹ ਮੇਲਾ ਬਸਾਖ ਮੌਹਿਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰਾਂਦੀ ਗੀ ਲਗਦਾ ਐ ਤੇ ਇਸਦੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਐ ਮਾਂਗਡਾ ਨਾਚ। ਸੱਖੜ—ਬੱਖ ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਇਸਗੀ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਛੁੰਗ ਕਨੈ ਮਨਾਵਾ ਜੰਦਾ ਐ। ਉਧਮਪੁਰ, ਬਲੀਰ, ਕਾਹਨਾਚਕ ਬੈਗਾ ਥਾਹਰੋਂ ਏਹ ਮੇਲਾ ਤੈ—ਤੈ ਦਿਨ ਲਗਦਾ ਐ। ਇਸਦੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸ਼ਾਨਦਾਨ ਐ। ਲੋਕ ਗਾਂਗਡਾ ਨਾਚ ਦਿਖਦੇ ਨ, ਮਸਤੀ ਚ ਝੂਮਦੇ ਨ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਪ੍ਰਮਿਟਾਈ ਦੇ ਮਾਂਡੇ ਖਰੀਦਿਧੀ ਧਰ ਲੇਈ ਆਂਦੇ ਨ।

ਰਾਂਡੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹਾਡ ਮੌਹਿਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰਾਂਦੀ ਥਾ ਲੇਈ ਸੌਨ ਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰਾਂਦੀ ਤਕ ਚਲਦਾ ਐ। ਏਹ ਕੁਝਿਧੀ ਦਾ ਬਾਰ

ਏ। ਕੁਹਿਆ ਘਰੈ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਦਖੋਂ ਦੀ ਗਿਨਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਘਡੈ ਦੇ ਗਲਮੈਂ ਗੀ ਕਚੀ ਜਗੀਨ ਚ ਪੁਲ੍ਹੇ ਦਬਿਈ ਚੁੱਨ੍ਹੇ ਚ ਥਾਮ,
ਮਲ੍ਹਾ, ਜੌ, ਕਨਕ, ਪਾਹ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਲਾਦਿਆਂ ਨ। ਹਰ ਐਤਗਰ ਚੁੱਮੈਂਗੀ ਚਿਤਰਦਿਆਂ ਨ, ਗੀਤ ਗਾਂਦਿਆਂ ਨ ਤੇ ਸੌਨ ਸੌਨੈਂਦੀ
ਸਾਗਰਾਂਦੀ ਗੀ ਥੈਲ ਟਲ੍ਹੇ—ਕਾਪੁਛੇ ਲਾਈਂਦੇ, ਨੇਕਾਂ ਪਕਵਾਨ ਬਨਾਈਂਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੱਢੈ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨ। ਪਕਵਾਨ ਖੰਦਿਆਂ ਨ ਤੇ ਗੁੜੇ
ਧਰਖਾਹਦਿਆਂ ਨ।

ਪੁਲ੍ਹੇ ਹੁਗਰ ਦੇ ਫਾਣੀ ਦੇਵ-ਰਥਾਨੇ ਦਾ ਨਾਚ ਏ। ਮੋਲੇ—ਮਾਲੇ ਕਰਸਾਨ ਲੋਕ ਫਸਾਲ ਪਕਕਨੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਅਮ੍ਰ
ਦੇਵਖਾਨ ਪਰ ਕਿਟਦੇ ਹੈਂਦੀ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਪਥਨਗਾਦ ਕਰਦੇ ਨ। ਏਹ ਨਾਚ ਸਾਰੀ—ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚਲਦਾ ਰੀਹਦਾ ਏ ਤੇ ਬਢਲੈ ਮੁਕਦਾ
ਏ।

ਹੁਗਰ ਚ ਸ਼ਿਵ ਰਥਾਨੇ ਪਰ ਲਗਨੇ ਆਹਲੇ ਮੇਤੋਂ ਦਾ ਬੀ ਉਲੋਖ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੁਗਰ ਵਾਸਿਯੇ ਨੂੰ
ਆਸਥਾਰ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੃ਣ ਦਾ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਏ। ਰਾਏ ਸਤਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਥਾਹੋਂ ਪਰ ਬੀ ਹੁਗਰ ਦੇ ਕੇਈ ਥਾਹੋਂ ਪਰ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ
ਨ। ਯੇਹਦੇ ਅਪਨੇ—ਆਪੈ ਚ ਅਦਿਤੀਧ ਤੇ ਅਵਰਣੀਧ ਨ। ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਕਿ ਪ੍ਰਯਾ ਦੇ ਨੇਕੋਂ ਸਥਲੋਂ ਪਰ ਨਚਾਤ ਚ
ਵਡੇ ਭਾਰੀ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨ। ਲੋਕ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸ਼ਕਿ ਸਥਲੋਂ ਪਰ ਜਾਇਧੈ ਫਲ—ਫੁਲ, ਨਵੇਦ—ਮਿਠਾਇਆਂ ਤੇ ਮੰਟਾਂ ਚਾਢਦੇ ਨ। ਹੁਗਰ ਚ
ਪਿੱਜਗਾਤਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਬੀ ਅਪਨਾ ਥਾਹਰ ਏ ਤੇ ਨਾਗ—ਪ੍ਰਯਾ ਸਰਖਾਂਦੀ ਕਪਲਾਸ਼ ਕੁੰਡ ਤੇ ਵਾਸਕ ਨਾਗ ਦੇ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਚੰਦੇ ਮੌਜੂ
ਲਗਦੇ ਨ।

ਸ਼ਾਹੀਦੇ ਦੇ ਬਲਿਦਾਨ ਸਰਖਾਂਦੀ ਮੇਲੋਂ ਦਾ ਬੀ ਅਪਨਾ ਚੇਚਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਮੇਲੋਂ ਚ ਬਲਿਦਾਨੀ ਆਲਾਏ ਦੀ ਸਮਝਾਲ
ਚ ਬਣੇ ਭਾਰੀ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੀਰੋ—ਫਕੀਰੋਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹੋਂ ਪਰ ਬੀ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨ। ਹੁਗਰ ਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਇਨ੍ਹੋਂ ਮੇਲੇ
ਚ ਨਾਈ—ਵਰਗ ਦਾ ਅਪਨਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੇ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਥਾਹਰ ਏ। ਨਾਰਿਆਂ ਬਚਚੇ—ਦੁਆਹ ਤੇ ਟ੍ਰੁਬਡੀ ਜਨੇਹ ਥਾਰੋਂ ਪਰ ਕਿਟਦੇ ਬਹਿੰਦੇ
ਪ੍ਰਯਾ ਕਾਰਦਿਆਂ ਤੇ ਥਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸੁਖ—ਸ਼ਾਨਤੀ ਤੇ ਸਮੁਦਿ ਦੀ ਸੰਗਲਕਾਮਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨ।

ਹੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ ਤੌਰਾ ਪਰ ਇਕ ਸਮੂਦਰ ਦੇਸ਼ ਏ, ਜਿਥੋਂ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪੂ ਚੋਂ ਰਲੀ—ਮਿਲੀ ਰੌਂਦੇ
ਨ ਤੇ ਅਨੇਕਤਾ ਚ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸੁਰ ਬਖਾਨਦੇ ਨ।

‘ਹੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਫ ਮੇਲਾਂ ਨਾਂਡ ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਚ ਅਸੋਂਗੀ ਹੁਗਰ ਦੇ ਸਮੂਲਚੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਿਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਏ।
ਗ੍ਰਾਚੀਨ ਹੁਗਰ ਵਾਸਿਯੋਂ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਚ ਜਿਥੋਂ ਅਨੇਕ ਥਮੋ—ਮਜ਼ਹਬੋਂ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਅਨੇਕਤਾ ਚ ਏਕਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਏ।
ਉਥੋਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਥਮੋਂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਚ ਆਪਸੀ ਹਿਰਖ—ਧਾਰ ਤੇ ਸਮੋਖ ਦੀ ਮਾਵਨਾ ਬੀ ਲਭਦੀ ਏ।

ਹੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਰਸਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਏ। ਇਸ ਆਸਤੀ ਹੁਗਰ ਵਾਸਿਯੋਂ ਚ ਜਿਥੋਂ ਬਸਾਖ ਚ ਕਨਕ ਪਕਕਨੇ ਦੀ ਥੁੱਲੀ
ਚ ਭਾਗਡਾ ਪਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਉਥੋਂ ਗੀ ਅਥੇ ਦੀ ਛਾਰ ਤੇ ਖੁਲਲਾ ਅਨਲ—ਧਨ ਔਨੇ ਦੀ ਨਿਹਾਲਪ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਧਾ ਗੇਦਾ ਏ—
ਕਦੂ, ਓਗ ਬਸੀਆ, ਅਨਗਿਨੀਆਂ ਖਾਗੇ।

ਰਿਨਾਂ ਮਸਰੋਂ ਦੀ ਦਾਲ, ਵਿਚ ਅਮਕਡਿਆਂ ਪਾਗੇ।

ਅਰਥਾਤ ਥਰ ਮਤਾ ਅਨਾਜ ਹੋਗ ਤੇ ਮਤਾ ਖਾਗੇ।

ਰਾਹਡੇ ਹੁਗਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਰ ਏ। ਇਸ ਥਾਰ ਕਨੈ ਜੁੜਦੇ ਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਗੀਤ ਨ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਇਕ ਲੋਕਾਗੀਤੇ ਵੇਂਹੀ
ਥੋਲੋਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਨਿਵਾਚ ਚ ਇਹਾਂ ਕਲਮਬਦੂ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ —

ਉਡੁ ਮੇਰੀ ਕੁੱਜਾਫਿਧੇ ਮਫਿਧੇ, ਸਾਰਨ ਆਗਾ ਈ ਓ, ਆਹੋ
 ਕਿਂਥਾਂ ਉਛਲਾ ਨਿ ਬਕਖਾ ਕਰਨਾ ਅਫਿਧੇ, ਦੇਸ਼ ਪਰਾਯਾ ਈ ਓ, ਆਹੋ
 ਦੇਸ ਮੇਰੇ ਬਾਵਲ ਦਾ ਅਫਿਧੇ, ਨੂੰ ਪਰਾਈ ਓ, ਆਹੋ
 ਕਰਸਾਂਤੀ ਦੀ ਲੱਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਕਗਾਨੇ ਦਾ ਉਲ੍ਲੇਖ ਵੀ ਇਸੀ ਦੇ ਤੌਹਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਘਾਰ ਨਾ ਸਿਫ਼ ਦੁਗਾਰ
 ਵਾਸਿਧੇ ਦੇ ਵਿਖਾਸੇਂ ਦੀ ਝਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਦਾ ਐ ਕਲਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤਿਸ਼ੀਲਤਾ ਪਰ ਵੀ ਰੋਗਨੀ ਪਾਂਦਾ ਏ।

ਏਹ ਨਿਵਾਚ ਦੁਗਾਰ ਵਾਸਿਧੇ ਦੇ ਸਾਮੂਹਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਝਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਲੋਕ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਦੇ ਨਾਥ ਗਨ੍ਹੋਂ ਕਨੌਂ
 ਦੀ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਾਂਦਾ ਏ। ਮੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਛੋਗਰੇ ਦੇ ਲੋਕ-ਵਿਖਾਰੋਂ, ਅਨ੍ਧ-ਵਿਖਾਸੋਂ ਤੇ ਦੁਗਾਰ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਕਨੌਂ ਜੋਹੀ ਰਕਖਣੇ ਆਤੀ
 ਇਕ ਸ਼ਫਲ ਨਿਵਾਚ ਏ।

੩.੭.੩ ਅਨ੍ਧਾਸ

- ਪ੍ਰ੦- 'ਚੋਨਮੇ ਢੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ' ਸ਼ੀਰਾਜ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ, ਮਾਗ ਇਕ ਚ ਸਾਂਕਲਤ ਮਨ-ਪਸਨਦ ਕੁਸੈ ਇਕ ਨਿਵਾਚ ਦੀ ਸਾਹਿਤਿਕ
 ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ।
- ਪ੍ਰ੦- 'ਨ ਜਮੇਬਾਜ਼' ਨਿਵਾਚ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸਿਫ਼ ਕਰੋ ਜੇ ਏਹ ਇਕ ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਨਿਵਾਚ ਏ।
- ਪ੍ਰ੦- ਦੁਗਾਰ ਵਾਸਿਧੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਚ ਮੇਲੋਂ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਏ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟ ਦੁਗਾਰ ਦੇ
 ਗ੍ਰਹਿਣੀ ਮੇਲੋਂ ਨਿਵਾਚ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਕਰੋ।

000000

DOGRI

General Questions on Life and Contributions of Prescribed Essay Writers.

नोट : इस अट्ठ ते नौ तीसन हॉड्ल

रूपरेखा

चैरिस्य

इस यूनिट दे पाठें गी पढ़ने पर्ने विद्यार्थियें गी अपने पाठ्यक्रम च लगो दे ढोगरी निबन्धकारों दे जीवन परिचे ते ढोगरी साहित्य गी उन्दे योगदान दे बारे सरोखड जानकारी होई सकग। इसदे इलावा विद्यार्थियें च इने लेखकों दे निबन्धों दे भाव ते कला पक्ष दौनें द्विशिटये कनै मूल्यांकन करने दी समर्था दी पैदा होग ते विद्यार्थी इने लेखकों दे जीवन ते उन्दी साहित्यक-सिरजना सरबन्धी सुआलों दे उत्तर देने दी योग्यता हासल करी सक्छ।

पाठ परिचे

इस यूनिट दे इस भाग च दो पाठ न जिन्दे च ढोगरी दे प्रमुख निबन्धकारों श्री रामलाल शर्मा, प्रो० शक्ति शर्मा, प्रो० वेद कुमारी धर्म, प्रो० लक्ष्मी नारायण, श्री शिव दोबलिया ते प्रो० वीणा गुप्ता हुन्दे जीवन परिचे ते ढोगरी निबन्ध-साहित्य गी उन्दे योगदान दी चर्चा कीती गेदी ऐ। पाठ अट्ठ च पैहलें त्रांकं गद्यकारों दे जीवन परिचे ते उन्दे निबन्ध साहित्य बारे विस्तृत जानकारी दिती गेदी ऐ ते पाठ नौ च आगले त्रांकं गद्यकारों दे जीवन परिचे ते उन्दे निबन्ध साहित्य गी योगदान बारे चर्चा कीती गेदी ऐ।

पाठ प्रक्रिया

इस यूनिट दे दौनें पाठें च :-

1. निबन्धकार विशेष दा जीवन परिचे ते रचना-प्रक्रिया
2. रचना ते मान-सम्मान ते
3. निबन्ध साहित्य दा मूल्यांकन कीता गेदा ऐ।

प्रश्नावली

ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚਕਾਰੇਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਗੀ ਚੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ
ਲਪਟੇਖਾ

3.8.0 ਉਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਟਿਆਲੀ ਵਿਦਾਰਥੀਯੋਂ ਗੀ ਨਿਵਾਚਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ, ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ। ਵੈਦ ਕੁਮਾਰੀ ਚੱਝ
ਹੁਨਦੇ ਜੀਵਨ-ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਗੀ ਚੰਦੇ ਨਮੂਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਤਾਰੇ ਵਿਸ਼ੁਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਗ ਤੇ ਇਨ੍ਹੇ
ਕ੍ਰੈਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਕਿਤਤ ਹੋ ਕ੃ਤਿਤ ਦੇ ਕਾਰੇ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀ ਕੂਝੀ ਸੀ ਕਿਸਾਂ ਦੇ ਸੂਆਲਾਂ ਦੇ ਉਤਾਰ ਦੇਨੇ ਚ ਸਮਰ੍ਥ ਹੋਣ।

3.8.1 ਪਾਠ-ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ, ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ। ਵੈਦ ਕੁਮਾਰੀ ਚੱਝ ਹੁਨਦੇ ਵਿਕਿਤਤ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤ ਤਰਫਾਈ
ਲੌਹਿਧਾਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਂਦੀ ਐ।

3.8.2 ਪਾਠ-ਗ੍ਰਹਿਣਿਆ

3.8.2.1 ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਗੀ ਚੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਦਿਧਾ ਰਖਨਾ।
- III. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰ्मਾ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਾ।

3.8.2.2 ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਿ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਗੀ ਚੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਿ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਿ ਦਿਧਾ ਰਖਨਾ।
- III. ਪ੍ਰੋ। ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਿ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਾ।

3.8.2.3 ਪ੍ਰੋ। ਵੈਦ ਕੁਮਾਰੀ ਚੱਝ ਤੇ ਛੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤ ਗੀ ਚੰਦਾ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਪ੍ਰੋ। ਵੈਦ ਕੁਮਾਰੀ ਚੱਝ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਪ੍ਰੋ। ਵੈਦ ਕੁਮਾਰੀ ਚੱਝ ਦਿਧਾ ਰਖਨਾ।

III. ਪ੍ਰੋਤੁ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਟੀ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਸ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ।

3.8.3 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ

3.8.2.1 ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਨਿਵਾਸ ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਉਨ੍ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

1. ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਨੇ—ਚੁਨੇ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਚਾ ਇਕ ਨ ਜਿਾਨੇ ਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪਦ ਸਾਹਿਤਿਆ ਪਰ ਗੈ ਅਪਨੀ ਕਲਮ ਆਜਮਾਈ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਗਦਾ ਚ ਥੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਜਨਮ 13 ਨਵਾਂਵਰ 1905 ਈਂਠ ਚ ਸਾਂਵਾ ਤਸੀਲ ਦੇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਂਡ ਗੁਢਾ ਸਲਾਥਿਆ ਚ ਹੋਆ।

ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਪਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਜਾਂਗਲਾਤ ਦੇ ਮੈਹਕਮੇਂ ਚ ਮਲਾਜਮ ਹੋਈ ਗੇ। ਜਾਂਗਲਾਤ ਦੇ ਮੈਹਕਮੇਂ ਚ ਅਪਨੀ ਨੌਕਾਂ ਦੀਆਂਦਾਨ ਇਨੋਂਗੀ ਹੁਣਗਰ ਦੇ ਕੇਈ ਥਾਹਰੋਂ ਬਸਨੀਕੇਂ ਦੀ ਰੈਹਤ—ਬੈਹਤ ਦਿਕਖਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਂਡੇ, ਧਾਰੇਂ ਤੇ ਥਾਹਰੋਂ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਨ੍ਹਤਨਸ਼ੀਲ ਮਨ—ਮਾਲਿਤਿਸ਼ਾਕ ਗੀ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਕੀਤਾ। ਇਥੋਂ ਅਨੁਮਾਵ ਉਨ੍ਦੇ ਸਾਹਿਤਿਆਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰ੍ਤਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਰੇ। ਇਹ ਜਾਂਗਲਾਤ ਦੇ ਮੈਹਕਮੇਂ ਚਾ 1960 ਈਂਠ ਚ ਬਤੌਰ ਰੋਜ—ਅਫਸ਼ਰ ਰਿਟਾਈਰ ਹੋਏ। ਰਿਟਾਈਰ ਹੋਨੇ ਪਾਂਤ ਗੈ ਇਨ੍ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਆ ਜੀਵਨ ਰਸਮ ਹੋਆ।

ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਜਸ਼੍ਨ ਦੇ ਸਥਾਪਕ ਚ ਔਨੇ ਪਰ ਇਨ੍ਦੇ ਅਨੰਦਰ ਦਾ ਲੇਖਕ ਜਾਗੀ ਪੇਆ। ਸਾਹਿਤਿਆਕਾਰ ਸਾਥਿਧੇਂ ਜਾ ਪ੍ਰੇਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਏ ਗੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਤ੍ਰਮਾਂਸਾ ਦਾ ਰਿਨ ਤੋਆਰਨੇ ਮੂਜ਼ਵ ਗੈ ਡੋਗਰੀ ਚ ਲਿਖਨਾ ਰਸਮ ਕੀਤਾ। ਡੋਗਰੀ ਚ ਇਨ੍ਹਦੀ ਪੈਹਲੀ ਕਵਿਤਾ ਕੱਚੀ ਹੀ ਤੇ ਪੈਹਲਾ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ 'ਕਿਰਣ' ਏ। ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਖੀਰੀ ਸਮੇਂ ਤਗਰ ਓਹ ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਜਸ਼੍ਨ ਦੇ ਕਾਰਵਾਲ ਚ ਮੰਤ੍ਰੀ ਪਦ ਪਰ ਕਮ਼ ਕਰਦੇ ਰੇਹ ਨਾ। 8 ਮਾਰਚ 1995 ਈਂਠ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਇਹ ਅਸਰ ਸਾਧਕ ਅਪਨੀ ਲੰਮੀ ਵੀਮਾਂ ਕਾਨ੍ਹੀ ਲਡ੍ਹੇ—ਲਡ੍ਹੇ ਹਾਰੀ ਗੇਆ ਤੇ ਸੌਤ ਜਿਤੀ ਗੇਈ। ਓਹ ਕਾਲਗਤਿ ਦਾ ਗ੍ਰਾਹ ਬਨੀ ਗੇ।

2. ਸਾਹਿਤਿਆਕ ਪਰਿਚੇ

1960 ਈਂਠ ਜਾ ਅਪਨੇ ਸਾਹਿਤਿਆ ਜੀਵਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਰਸਮ ਕਰਿਏ ਤੌਲੇ ਗੈ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਜਗਤ ਚ ਅਪਨੇ ਆਸ਼ਤੀ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਲੇਆ। ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਨਿਰਾਂਤਰ ਸਾਧਨਾ, ਅਨੁਮਾਵ ਤੇ ਮਾਸਾ ਪਰ ਪਕਢ ਦੇ ਰਹਾਰ ਗੈ ਅਪਨੀ ਖਾਸ ਪਨਛਾਨ ਰਖਦੇ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਵਾਸ ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਥੀ ਅਪਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਦੇ ਕਿਥ ਨਿਵਾਸ ਵਕਖ—ਵਕਖ ਪੱਤ੍ਰ—ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਸਂਕਲਤ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਜਗਤ ਚ ਇਨਦਿਆਂ ਰਖਨਾ ਨ—

1. ਕਿਰਣ (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
2. ਇਨ੍ਦ੍ਰ ਘਨਖ (ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਗਜ਼ਲ ਸਾਂਗੈਹ)
3. ਸਾਰਗਮ (ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਗਜ਼ਲ ਸਾਂਗੈਹ)
4. ਰਤ੍ਨ ਦਾ ਚਾਨਨ (ਗਜ਼ਲ ਸਾਂਗੈਹ)
5. ਗੁੰਗੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਿੰਦਗੀਨਾਮਾ (ਨਿਵਾਸ ਸਾਂਗੈਹ)

किरण कविता संग्रह पर इनेंगी रियास्ती कल्घरल अकादेमी पासोआ पुस्कार प्राप्त होए दा ऐ ते जू दा चान्न गजल संग्रह उपर साहित्य अकादेमी दा पुस्कार वी मिली थुके दा ऐ।

३. श्री रामलाल शर्मा हुन्दे निवन्ध साहित्य दा गूल्यांकन

श्री रामलाल शर्मा हुन्दा "गूगी धरती दा जिंदगीनामा" नांड कनै इक लेख संग्रह ऐ जिस च डुगर दे जन-जीवन बारे 12 रचनां न। एह संग्रह 1989 वरे च प्रकाशित होआ। इनें रचनाएं दा निवन्ध साहित्य च अपना द्वाहुदा आहर ऐ।

"काढी वी इक कहानी ऐ। उज्ज ते बसैतर" नां दे निवन्ध च लेखक ने इंदा मानवीकरण करिये इन्दी गे जबानी इन्दी कहानी बखानी दी ऐ। पैहले "उज्ज" अपनी कहानी सुनांदा ऐ ते फ्ही बसैतर अपनी कहानी सुनांदे होई उज्जे बांगो-पिच्छे दे इलाके, बनस्पतियें, प्राकृतक ते इतहासक बातावरण दी कथ्य अलंकृत ते मुहावरे-खोजानें युक्त नशा च सुनांदा ऐ।

"पैरे दी खुंझ कोए दा फेर" नां दा निवन्ध इक खोजान कनै शुरु होए दा ऐ। इसी गी आवाज बनाइये जर्न होरे दर्जनात्मक शैली च किश इक घटनाएं दे उदाहरण देइये अपने तत्त्व भी पुश्ट कीते दा ऐ। कुतौ-कुतौ ते इचां खांदा ऐ जो लेखक निवन्ध नेहि लिखिये कहानी सुना दा ऐ।

"काढी ते ओहदियां बनस्पतियां" नांड दे लेख च मातृभूमि ते गाँ गी स्वर्ग शा दधीक गलाए दा ऐ। काढी दा दर्व स्पष्ट करदे होई लेखक ने काढी दी सीगा रेखा स्पष्ट कीती दी ऐ। इस्थुं दे लोके दे सभां स्पातम कनै बनस्पतिये दे नेहमे जरखन्ध गी स्थापत कीते दा ऐ। धां-कूट शा लेइये बड-बोहड, सिम्बल, टाहली किक्कर, खेंडा, आमली, और अम, तूत, जामन, सोहांजना, सीं, खैर, फलाही, द्रैहफ, निम्म, करीगल, पलाह, कमीला, कैम्बल, घमन, लसुळ, खान, बिल्लन, चांस, फक्काडी, वारना, काम, करगाल, गंडीला, ककोआ, किम्ब, जाम्हीरी, नीम्बू, आंडल-कांडल, खक, घतुरा, थोहर, कण्डयारी, गलोंड, ब्रैहकड, मक्खडा, पुडकडा, पित्त-पापडा, एडगा, बनांड, काई, चूट, र्योडा, खेंगा, गरना आदि बनस्पतियें दे गुण-धर्म पर बशेश ज्ञानवर्धक जानकारी प्रस्तुत कीती गेदी ऐ।

"वहम" नांड दा निवन्ध इक ललित निवन्ध ऐ। इस च उनें इसगी ला-इलाज रोग गलाए दा ऐ। वहम दा गुण कारण अपनी कमजोरिये पर पदा पाना ते भेड चाल भलाना ऐ।

पुगाडे वे-बसाहियें "सस्सा ते नूह" च आपसी मतभेदे गी गी परिवारिक फुहूं ते फसादे दा कारण गलाए दा ऐ। कुतौ लोक सस्सू गी दोस दिन्दे न ते कुतौ नूह गी, कुतौ सस्सू गी जंगा गलाया जांदा ऐ ते कुतौ नूह गी। पर असल वे जंगा-माझा कोहै नेहि होंदा, असले च इक-दूए गी नेहि समझाने पर गी ऐसी स्थिति बनदी ऐ।

"जलजीव, पशु ते पक्षिये दी साम सम्हाल" च मानव-जगत कनै इच्छे गैहरे सरखन्ध गी बखाने दा ऐ। भुख, पशु-पक्खरु ते जल-जीव इक-दूए दे पूरक न। दरअसल जीव गी जीव दा जीवन ऐ पर अति हर इक चीज दुरुख, पशु-पक्खरु ते जल-जीव इक-दूए दे पूरक न। दरअसल जीव गी जीव दा जीवन न। दी-पुरी होंदी ऐ। इन्दी साम सम्हाल करना वी मनुकखे दा घर्न ऐ। एह ते मानव जाति आसते प्रकृति दा वरदान न। इन्दी खा ठीक ढूगे कनै कीती जा तां एह सरकार दी यडी बढ्ही आमदन दा साधन न।

‘ਪਰੀਹਨਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਨਿਬੰਧ ਚ ਥਾਮੀ ਹੋਰੇ ਪਰੀਹਨੇ ਦਿਧੋ ਕਿਸਮੋ ਪਰ ਚੱਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਜੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਰੀਹਨਾ ਖਾਗਤ ਜੋਗ ਹੋਵਾ ਐ ਤੇ ਕੇਹੜਾ ਨੇਹੈ। ਪਰਾਨੇ ਜਮਾਨੇ ਚ ਪਰੀਹਨਾ ਅਰਥਾਤ ਅਤਿਥਿ ਬਿਨਾ ਤਿਥ-ਬਾਰ ਸੁਨਾਏ ਦੇ ਆਨੇ ਪਰ ਵੀ ਫਨਦਨੀਂ ਹਾ ਪਰ ਅਜ਼ਜ ਦੇ ਤੌਜ ਰਫ਼ਤਾਰ ਧੁਗ ਚ ਬਿਨ ਰਾਵੇ ਤੇ ਬਿਨ ਦਸ਼ੇ ਆਏ ਦਾ ਪਰੀਹਨਾ ਘੈਰੈ ਆਹਲੋਂ ਆਜ਼ੇ ਸੱਕਟ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਨੀ ਜਨਦਾ ਐ।

‘ਲੋਤੇ ਸਰਬਚੀ ਖੁਆਨ ਤੇ ਬੁਝਾਰਤਾਂ’ ਨਾਂਡ ਦਾ ਲੇਖ ਵਡਾ ਗੈ ਜਾਨਵਰਕ ਐ। ਇਸਦਾ ਅਧਿਯਨ ਕਰਨੇ ਪਰ ਢੋਗਰੇ ਦੀ ਸੱਖੂਤਿ, ਉਨ੍ਦੇ ਜਾਨ ਤੇ ਅਨੁਮਾਵ ਦੇ ਦਿਗਦਰਸ਼ਨ ਹੋਵੇਂਦੇ ਨ।

‘ਸੂਭਾ ਜਮ੍ਮੂ ਦਿਧਾਂ ਥਾਰਾਂ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਜਮ੍ਮੂ ਸੂਵੇ ਦਿਧੋ ਧਾਰੋਂ ਦੀ ਮਾਨੀਲਿਕ ਸੀਮਾ, ਇਨ੍ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਮਾਨਦ ਗੀ ਲਾਹ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ। ਇਨ੍ਹੋਂਨੀ ਸਿਖਾਈ ਦੇ ਮਹਾਗ੍ਰਾਨੀ ਦੇ ਪਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ।

‘ਜਨਮ ਸਰਬਚੀ ਸੰਸਕਾਰ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਲੋਕ—ਜੀਵਨ ਚ ਮਹਤਵ’ ਬਿਹਾਇਆਂ ਤੇ ‘ਬਧਾਵੇ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਢੋਗਰੇ ਸਮਾਜ ਚ ਸੁਤ ਤੇ ਥੀਡ ਦੇ ਜਨਮ ਪਰ ਫਕ਼ ਬੁਝਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵ੃ਤਤੀ ਗੀ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਜਿਤਧੋ ਪੁਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਖੁਸ਼ਿਧੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮਨੋਆ ਜਨਦਾ ਐ। ਬਿਹਾਇਆਂ—ਬਧਾਵੇ ਮਾਂਗਲਾਚਾਰ ਗਾਏ ਜਨਦੇ ਨ ਉਤਧੋ ਧਿਧੁ ਦਾ ਜਨਮ ਕਸ਼ਟਦਾਧਕ ਮਨੋਆ ਜਨਦਾ ਐ। ਪੁੜ੍ਹੇ ਦੇ ਜਨਮ ਪਰ ਰੁਲਟ੍ਟੇ—ਮਨੋਆ ਦੇ ਵੀ ਮਨਾਏ ਜਨਦੇ ਨ। ਇਸ ਸਰਮਾਏ ਰਾਹੋਂ ਅਸੋਂ ਗੀ ਅਜ਼ਜ ਵੀ ਅਪਨੇ ਬੀਤੇ ਧੁਗ ਦੀ ਕਦਰੋਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਰੇ।

‘ਛੁਗਰ ਦੇ ਹਿੰਦੁ ਸੰਸਕਾਰ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਚ੍ਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਥਾ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਕੀਤੇ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮੂਲਾਨ, ਕਾਰਣਵੇਚ, ਜਨੇਕ, ਵਿਦਾ ਰਸ਼ਾ ਕਰਨੇ, ਬਾਹ ਤੇ ਮੂਤੂ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ-2 ਸੰਸਕਾਰੇ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਦੀ ਐ।

‘ਜਮ੍ਮੂ ਚ ਸੌਰ ਸਪਾਟੋਂ ਦਾ ਥਾਹਰ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਮਾਨਸਰ, ਸਾਰੂਈਸਰ, ਸਨਾਸਰ, ਕਪਲਾਸ ਕੁੰਡ, ਕਿਰਤਵਾਹ, ਸੱਖੂਤਿ ਦੀ ਜਾਂਕੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕਰਦੇ ਨ।

3.8.2.2 ਪ੍ਰੋਠੇ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਮਾ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਗੀ ਉਨ੍ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

1. ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ

ਢੋਗਰੀ ਗਦੀ ਲੇਖਕੋਂ ਚ ਪ੍ਰੋਠੇ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਅਪਨਾ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇਂਦਾ ਜਨਮ ਜਮ੍ਮੂ ਸ਼ੰਹਰ ਚ ਸਨ ਇਕੱਥਾ—ਅਧਿਯਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਕਖੇਆ। ਏਮ੦ ਎ਠੋਂ ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਧੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਥਮਾਂ ਕੀਤਾ। ਏਹ ਹਿੰਦੀ ਦਿਧਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੇਹੀ ਚੁਕੀ ਨ। ਇਸ ਪਦ ਉਪਰਾ ਸੇਵਾ ਨਿਵੂਤ ਹੋਨੇ ਪਰੈਨਤ ਅਣਜਕਲ ਏਹ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗਤੀਵਿਧਿਆਂ ਚ ਕਰੋਕਰ ਰੁਜ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਨ।

2. ਸਾਹਿਤਿਕ—ਪਰਿਚੇ

ਢੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਨ੍ਦਾ ਅਪਨਾ ਇਕ ਚੇਚਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਸੰਸਾਰਣਾਤਮਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਵਿਧੋਂ ਪਰ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਿਆਂ ਰੱਖਨਾਂ ਨ—

ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ (ਨਿਵਾਚ ਸਾਂਗੈਹ)

ਸਥਾਦਾਂ (ਨਿਵਾਚ ਸਾਂਗੈਹ)

ਮਿਲਤੁਏ ਦਿਧਾਂ ਕਾਰਣਾ (ਜਪੁਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਂਗੈਹ)

ਪਾਖਿਆ ਦਾ ਸੁਖਨਾ (ਅਨੁਗਾਦ)

੧੦। ਸ਼ਾਕਿਤ ਰਾਮਾ ਹੁਨ੍ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਾ ਦਾ ਮੂਲਧਾਕਨ

ਡੋਗਰੀ ਗਿਵਾਚ ਦੇ ਖੋਤਾਰ ਚ ੧੦। ਸ਼ਾਕਿਤ ਰਾਮਾ ਹੁਨ੍ਦੇ ਦੀ ਨਿਵਾਚ ਸਾਂਗੈਹ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਹਲਾ ਨਿਵਾਚ ਸਾਂਗੈਹ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਦੀ ਦੂਜਾ ਨਿਵਾਚ ਸਾਂਗੈਹ 'ਸਥਾਦਾਂ' ਐ।

ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ :- ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਆਂ ਸ਼ਾਮਲਾਲ ਰਾਮਾ ਹੁਨ੍ਦੇ ਸੈਹਜੋਗ ਕਨੌ ਲਿਖੇਗਾ ਗੇਦਾ ਸਾਂਗੈਹ ਐ। ਇਹ ਤੱਥੇ ੧੯੬੧ ਵੰਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ ਹਾ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਗੀ ਕ੍ਰਿਝ ਹਿੱਸੇ ਮਾਸਾ, ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ ਤੇ ਸਾਹਿਤਾ-ਚ ਵਾਡੇ ਦਾ ਐ। 'ਮਾਸਾ' ਮਾਗ ਚ ਫੋਗਰੀ ਛਾ ਤੇ ਲਾਕਾਰਣ ਸਾਖਾਵੀ ਢੇ ਲੇਖ ਨ। ਏਹ ਸਥੀ ਲੇਖ ਜਾਨ ਵਹਕ ਨ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਮਾਸਾ ਤਸਤ੍ਤ੍ਵ ਚ ਵਿਚੋਹ ਮੂਸਕਾ ਨਨਾਵੇ ਨ।

'ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ' ਮਾਗ ਚ ਸਕਲਤ ਪੈਹਲੇ ਨਿਵਾਚ 'ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ' ਚ ਮਾਰਤੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ ਦੇ ਲਖਣ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲਨ ਕਰਨੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੁਖੀ ਸਾਮਾਜ ਬਨੀ ਸਕਦਾ ਐ ਤੇ ਧਰਮ ਗੈਂਡੇ ਗੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮਨੇ ਦਾ ਐ।

'ਗਾਈ ਪਾਠ' ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਨਾਡ ਦੇ ਦੁਏ ਨਿਵਾਚ ਚ ਰਾਈਅਤਾ ਦੀ ਪਰਿਆਸਾ, ਇਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਜਾਤੀ ਜਲਦੀ ਤਵੇਂ ਪਰ ਰੰਗਨੀ ਹੋਈ ਗੇਈ ਐ।

'ਗੈਂਡੀ ਮੋਜਨ' ਨਾਡ ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਚ ਇਸਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਯਿਤਰੇ ਇਸਗੀ ਇਕ ਬੁਨ੍ਦੀ ਆਈਕ ਗੈਰ ਪਰ ਸਤਤਾ ਦੱਸੇ ਦਾ ਐ ਦੁਏ ਪਾਸੀਂ ਇਨ੍ਹੇ ਸੇਵਨ ਕਨੌ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤੇ ਜ਼ਰੀਰ ਵੀ ਤੁਨਦਰਤ ਰੋਹਨਾ ਐ।

'ਛਿਨਾ ਤੇ ਅਨੁਧਵਿਖਾਸੀ' ਨਾਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਛਿਨੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਰਹਾਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਧਤਿ ਤੇ ਅਨੁਕਿਸ਼ਾਸ ਮਨੇ ਦੇ ਨ।

'ਗੋਬੀ ਜੀ' ਨਾਡ ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਚ ਮਾਸੁਕਤਾ ਦਾ ਪੁਟ ਸਕਖਰ ਐ। ਇਹ ਨਿਵਾਚ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਪਾਠਕੋਂ ਗੀ ਆਦਰਚ ਰਾਹਾਂ ਪਦਾਏ ਦਾ ਐ।

ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਮਾਗ 'ਸਾਹਿਤਾ' ਦੇ ਤੈਹਤ ਰਖਿਖਾਂ ਗੇਦਿਧਾਂ ਦੀ ਰਖਨਾ—ਡੋਗਰੀ ਲੇਕਾਗੀਤੋਂ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਵਿਕਣ ਤੇ ਬੜਾਲ ਪਥੀਤੀ ਨੇ ਜਾਣੇ ਰੀਂਗਕ ਸਾਹਿਤਾ ਪਰ ਪੂਰਾ ਜ਼ਤਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਨਾਕੀ ਪੰਜ ਰਖਨਾ—ਵੈਰ ਤੇ ਬੀਰੇ, ਬਸ਼ਕੋਝਾਂ, ਤਮੀਜ, ਟਪਲਾ ਤੇ ਜਾਂਗੇਗੀ—ਲਲਿਤ ਨਿਵਾਚ ਨ।

ਦੁਏ ਸਾਂਗੈਹ 'ਸਥਾਦਾਂ' ਚ ਸੋਲਾਂ ਨਿਵਾਚ ਸਕਲਤ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਕਲਕਤਾ—ਕਲਕਤਾ ਵਿਸ਼ੇ ਕਨੌ ਸਾਖਾਵਣਤ ਏਹ ਸਤਸ ਨਿਵਾਚ ਰੇਖਾ ਯਿੱਤੇ ਤੇ ਸਾਂਗਰਣ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਨਿਵਾਚੋਂ ਚਾ ਮਾਸਾ ਮਿਲਸਦਿਧਾਂ ਲਕੀਂਗਾਂ, ਚੰਨ੍ਹ ਮਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਤੇ ਅੰਨੀ ਆਖਾ, ਫੁਗਰ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਜਮਾਨੇ ਘਾਰੋਂ ਚ ਆਦਿ ਨਿਵਾਚ 'ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਾ' ਚ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਰਖਦੇ ਨ। 'ਮਾਸਾ' ਨਿਵਾਚ ਚ ਮਾਸਾ ਦੀ ਪਰਿਆਸਾ, ਮਿਲੀਅਨ ਤੇ ਇਸਦੇ ਸਿਕਖਨੇ ਬਾਰੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਈ ਐ। 'ਮਨੁਕਖੈ ਦੀ ਕਲਾ' ਪਰਮਾਲਾ ਆਸੇਆ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਈ ਸੰਖੀਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਿਤਿਹਾਂ ਕਾਰਣ ਮੈ ਸਮਝਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਨਾ ਮਨੋਆ ਗੇਦਾ ਐ। 'ਲੋਕ ਸਾਹਿਤਾ' ਚ ਫੁਗਰ

दੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ्य ਤੇ ਖਾਸ ਕਰੀ ਢੋਗਰੀ ਲੋਕ ਗੀਤੋਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਂਖੇਪ ਚ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਕਿਤ ਜਸਾਂ ਹੁਨ੍ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਆਮ ਜਨ-ਜੀਵਨ ਚ ਰਖੇ-ਪਥੇ ਦੇ ਸਰਲ ਤੇ ਸਰਸ ਨਿਵਾਚ ਨ।

3.8.2.3 ਪ੍ਰੋ. ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦੀ ਚੰਨਦਾ ਧੋਗਦਾਨ

1. ਜੀਵਨ-ਪਰਿਚੇ

ਪ੍ਰੋ. ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਹੁਨ੍ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਨ੍ਹ 1932 ਈਂਡ ਚ ਜਾਮ੍ਹ ਸ਼ੈਹਰ ਚ ਹੋਆ। ਏਹ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਮਾਸਾ ਦਿਯਾਂ ਵਿਟੂਸੀ ਨ। ਇਨੋਂਗੀ ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੀ ਲਿਖਨੇ-ਪਢਨੇ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਮੇਂ ਚ ਖਾਸ ਰੁਚਿ ਰੇਹੀ ਹੈ। ਏਹ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਚ ਵੀ ਲਿਖਦਿਯਾਂ ਨ।

ਪ੍ਰੋ. ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਹੋਰੋਂ ਕਈ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੇਨਥ 'ਨੀਲਮਤ ਪੁਰਾਣ' ਪਰ ਸ਼ੋਵ ਕਾਰਾਂ ਕਾਲੀ
ਪੀਂਏਚਾਈਡੀ ਦੀ ਡਿਗ੍ਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਏਹ ਜਾਮ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਿਆਲਾਈ ਦੇ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਵਿਮਾਗ ਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਅਵਕਾਸ ਰੇਹੀ ਚੁੱਗੇ
ਦਿਯਾਂ ਨ। ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਵਿਮਾਗ ਥਮਾਂ ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਹੋਇਥੈ ਅਖ਼ਜਕਲ ਏਹ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਮੇਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਮਾਸਾ
ਦੇ ਤਰਕਕੀ-ਬਾਦਧੇ ਦੇ ਕਮੇਂ ਚ ਅਪਨਾ ਸਕਿਧ ਧੋਗਦਾਨ ਦੇਆ ਕਰਦਿਯਾਂ ਨ।

2. ਸਾਹਿਤਕ-ਪਰਿਚੇ :-

ਢੋਗਰੀ ਮਾਸਾ ਵਿਝਾਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਖਾਸ ਧੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਹੈ। ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਮਾਸਾ ਦੀ ਤਰਕਕੀ ਮੂਜਬ ਕੌਂਠ
ਗੰਦੇ ਇਨ੍ਦੇ ਕਮੇਂ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਈ 1985 ਈਂਡ ਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗ੍ਰਾਂਟਸ ਕਮੀਸ਼ਨ ਪਾਸੇਆ ਇਨੋਂਗੀ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗੇਖਾ।
ਢੋਗਰੀ ਬਨਿ-ਵਿਝਾਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਭੌਂਡ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਹੋਰੋਂ ਬਡਾ ਗੈ ਸਾਰਾਹਨੇ ਜੋਗ ਕਮ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਿੱਤੇ
ਪਰ ਫੈਨਮਾਰਕ ਦੇ ਕੋਏਨ ਹੇਗਨ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਿਆਲਾਈ ਚ ਕਮ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਢੋਗਰੀ ਦਾ ਉਚਵਾਰਣ ਤੇ ਉਸਦਾ ਲਿਖਤ ਰੂਪ, ਪ੍ਰਾਵਲਨ
ਆਫ ਸਟ੍ਰੈਸ਼ ਏਣਡ ਵਾਵਲ ਕਵਾਲਿਟੀ ਆਫ ਢੋਗਰੀ, ਢੋਗਰੀ ਸ਼ਬਦੇ ਦਾ ਖੀਰਲਾ ਸੁਰ, ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਔਰਾਂ ਢੋਗਰੀ ਕਾ ਸਨ੍ਵਾਦ ਤੇ ਢੋਗਰੀ
ਸੁਰਾਂ ਕੇ ਕੁਛ ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਲੇਖ ਢੋਗਰੀ ਅਨੁਸਥਾਨ ਖੇਤਰ ਚ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਰਖਦੇ ਨ।

ਰਚਨਾ :-

1. ਲਿਟ੍ਰੇਰੀ ਏਣਡ ਕਲਵਰਲ ਸਟਡੀ ਆਫ ਨੀਲਮਤ ਪੁਰਾਣ (ਸ਼ੋਧ ਗ੍ਰਥ)
2. ਕਈ ਦਰਘਣ (ਢੋਗਰੀ ਲੇਖ ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ)
3. ਮਲਲਟ ਸ਼ਤਕ (ਕੋ-ਆਥਰ)
4. ਨਰੇਨਦਰ ਦਰਘਣ (ਨਰੇਨਦਰ ਖਜੂਰਿਆ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਵਿਤਾਏਂ ਪਰ ਸਹਾਦਤ ਪੋਥੀ)
5. ਪ੍ਰੋ. ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਹੁਨ੍ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ

ਨਿਵਾਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਨ੍ਦੇ ਫੁਟਕਰ ਲੇਖੋਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ 'ਕਈ ਦਰਘਣ' ਇਕ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਲੇਖ ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ
ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਕਈ ਦੇ ਗਹਾਨ ਸਾਂਸਕ੃ਤ ਸਾਹਕੋਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ ਸਾਨ੍ਹ 1973 ਈਂਡ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ
ਹੈ।

ਪੈਹਲਾ ਲੇਖ 'ਨੀਲਮਤ ਪੁਰਾਣ' ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਸ਼ਪਣ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਏਹ ਕਈ ਦੇ

ਸਾਂਕੁਤ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਸਮਨੋ ਸ਼ਾ ਪੁਰਾਨਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੈਨਥ ਹੈ। ਕਲਹਣ ਨੇ ਵੀ ਅਧਨੀ ਰਾਜਤਰੀਗੀਣੀ ਆਸਟੀ ਇਸ ਗੈਨਥ ਦਾ ਬਢੀ ਮਹਦ ਲੈਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਕਥਮੀਰ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਸਾਂਕੁਤਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਟਕੋਹਦਾਂ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਗੈਨਥ ਦੀ ਕਥਾ ਅਧਾਰ ਤਨਮਜ਼ਿਯ ਆਸੇਆ ਵੈਸਥਪਾਧਨ ਗੀ ਪੁਛੇ ਗੇਂਦੇ ਇਕ ਸੋਆਲ 'ਕਥਮੀਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਹਾਮਾਰਤ ਦੇ ਯੁਦ਼ ਚ ਕੀ ਨੇਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਗਾ?' ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

ਕਲਹਣ ਤੇ ਚਨਦੀ ਵਿਕ਼ਰਮਾਕਦੇਵ ਚਰਿੜ੍ਹ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਰਸਾਂ ਕਿਲਹਣ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਚੁਸਦੇ ਕਾਲ ਦਿਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਰਿਖਿਤਿਹੈ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਦਿਨਦੇ ਹੋਈ ਉਸ ਆਸੇਆ ਕਥਮੀਰ ਛੋਡਿੰਦੀ ਚਾਲੁਕਾਂ ਦੀ ਕਲਾਗੀ ਨਗਰੀ ਚ ਪੁਜਿਗੈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਵਿਕ਼ਰਮਾਕਦੇਵ ਹੁੰਦੀ ਰਾਜਸਮਾਂ ਚ ਵਿਦਾਪਤਿ ਦਾ ਆਸਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕਾਨ੍ਹੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜਸ਼ ਗਾਨੇ ਆਲੀ ਹੈ ਰਨੋਂ 'ਵਿਕ਼ਰਮਾਕਦੇਵ ਚਰਿੜ੍ਹ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਮਹਾਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਰਾਤਾਰਾ ਸਾਰਾਂ ਨ ਤੇ ਚਨੋਂ ਸਾਰੇ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਧਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਦਾ ਲੇਇਧੈ ਚੁਸਦੇ ਕੁਝਲ ਰਾਜਨੀਤਿਝ ਤਗਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਤੂਤ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। 'ਕਲਹਣ ਤੇ ਚਨਦੀ ਰਾਜਤਰੀਗੀਣੀ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਕਲਹਣ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਰਿਖਿਤਿਹੈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਇਨੋਂਗੀ ਹੈ ਚਨਦੀ ਕੁਝਲ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣੋਂ ਦੀ ਚਰ੍ਚਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਚਨੋਂ ਰਾਜਕਥਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਰੇ ਸਹੀਂਹੇ ਗੀ ਤੇ ਨੀਲਮਤ ਪੁਚਾਣ ਗੀ ਅਪਨੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਮਝੀ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਬਰਤੇ ਦਾ ਹੈ।

ਏਹ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਨੀਤਸਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਗੈਨਥ ਹੈ ਬਲਕੇ ਕਾਵਿ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਸ਼ਾਨਤ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਤਾ ਹੈ। ਕਥਮੀਰ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਸਾਂਕੁਤਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਸੁਨਾਨੇ ਦੇ ਕਾਨ੍ਹ ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵਰਗੀਣੀ ਦਿਵੇਂ ਲੈਹੜੇ ਦਾ ਵੀ ਨੰਦ ਦਿਨਦਾ ਹੈ।

ਕਥਮੀਰੀ ਕਵਿ ਜਾਧਾਨਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਵਿ 'ਪ੍ਰਥਮੀ ਰਾਜਵਿਜਿਤ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਪ੍ਰਥਮੀਰਾਜ ਚੀਹਾਨ ਦੇ ਵੈਸ ਦਾ ਤੇ ਚੁਸਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ ਦੀ ਥੈਲੀ ਕਿਲਹਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਵਿ 'ਵਿਕ਼ਰਮਾਕਦੇਵ ਚਰਿੜ੍ਹ' ਕਾਨ੍ਹੀ ਮਲੀ ਹੋਵੇਂ ਤਗਰ ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਵੀ ਤੁਲਾਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ।

'ਆਰ੍ਯ ਜਾਤਿ ਦਾ ਮੂਲ ਸਥਾਨ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਇਸ ਸਰਵਨਾਈ ਚ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਵਿਦ੍ਵਾਨੋਂ ਦੇ ਸਤ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਲੋਖਿਕਾ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਪਰ ਪੁੱਛਦਿਧਾਂ ਨ ਜੋ 'ਹਡਾਇਆ' ਦੀ ਸਮਝਤਾ ਦੇ ਲੇਖ ਪਾਂਡੀਂ ਜਾਨੇ ਪਰ ਹੈ ਏਹ ਸਮਸਥਾ ਹਲ ਹੋਗ।

'ਕਥਮੀਰਾ ਦੇ ਕਿਸ ਪਰਾਨੇ ਸਿਕਕੇ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਕੁਝਾਨ ਕਾਲ ਦਾ ਲੇਇਧੈ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਰਾਜੇ ਆਸੇਆ ਚਲਾਏ ਗੇਂਦੇ ਸੁਨ੍ਹੇ, ਭਾਸੇ ਦੇ ਸਿਕਕੇ ਤੇ ਚਨਦੀ ਬਨਾਵਟ ਦੀ ਚਰ੍ਚਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ।

'ਕਥਮੀਰਾ ਦੇ ਪਰਾਨੇ ਮਨਦਰ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਕਥਮੀਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਨਦਰਤਾ ਦੇ ਕਾਨ੍ਹੀ-ਕਾਨ੍ਹੀ ਮਨੁਕਖੀ ਕਲਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਮਾਰਿਣਾਂ ਤੇ ਅਵਨਿਤੁਪੁਰ ਦੇ ਮਨਦਰੋਂ ਦਾ ਤੁਲਾਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਇਨੋਂ ਮਨਦਰੋਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਲ ਤੇ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਬਣੇਸਾ ਜਾਨਕਾਰੀ ਇਸ ਲੇਖ ਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

'ਕਥਮੀਰੀ ਕਵਿ ਕ੍ਰਮੇਨਦ੍ਰ ਦੀ ਰਹੁੰਦ ਛਾਤ੍ਰੇ ਬਾਰੇ ਖਿੜਾ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਛਾਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ, ਚਾਦੀ ਜੀਵਨ ਵਿਤੀਸ਼ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਪਰ ਰੋਣਾਂ ਪਾਈ ਦੀ ਹੈ। ਲੋਖਿਕਾ ਨੇ ਕ੍ਰਮੇਨਦ੍ਰ ਦੇ ਤ੍ਰਾਂਖ ਗੁਣੋਂ 'ਚਾਲੁਚਾਂ', ਦਰਸੋਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਾਨ੍ਹੀ ਆਹੁ ਤਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੇ ਦੇ ਜੇਹੜੇ ਪਟਿਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਦਾਰਥਿਹੈਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਗੀ ਗੋਹਾਡਦੇ ਹੋਈ ਅਥੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਿਆਨਾ ਆਸਟੀ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਜਾਤਨ ਨ। ਵਿਦਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਿੱਸਖ-ਪਾਰ ਸਖਾਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ।

'ਕਥਮੀਰੀ ਕਵਿ ਕ੍ਰਮੇਨਦ੍ਰ ਦੇ ਵਿਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਬਨਾਰ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਦੁਰ ਲੇਖ ਚ ਵਿਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦੀ ਉਮਰ, ਵਿਦਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਥਾਹਰ, ਵਿਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦੇ ਉਦੇਸ਼, ਵਿਦਾ ਆਸਟੀ ਅਮਾਸ ਦੀ ਲੌਹ, ਚਾਰਿਤ ਨਿਰਮਾਣ, ਨਸ਼ਤਾ, ਸੰਦੋਖ, ਧਰਮ ਪਾਲਨ ਦੇ

ਨਿਯਮ ਤੇ ਇਸਦਾ ਲਾਹ ਦੂਏਂ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨੇ ਸਾਰਕਥੀ ਤਤਵਾਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਾਨੀ ਪਾਈ ਦੀ ਏ।

‘ਕ੍ਰੈਮੇਨਦ੍ਰ ਦੇ ਧਨ ਸਾਰਕਥੀ ਕਿਸ ਬਚਾਰ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਤ੍ਰਿਏ ਲੇਖ ਚ ਧਨੈ ਦੀ ਮੈਹਮਾ, ਧਨੈ ਦੀ ਰਸਾ, ਮਨ੍ਦੀ ਕਮਾਈ, ਧਨੈ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਵਿਖੋਂ ਪਰ ਵਿਰਤੁਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

‘ਲਖਕ ਦੀ ਸਹਦਾਅ-ਲੀਲਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਨਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਲੈਪਾ, ਓਹਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਘਾਟ, ਜੋਆਨੀ, ਗੈਹਨੈ-ਭਰੈ ਟਲੈ-ਕਪਡੇ ਪਰ ਨਿਰੰਭਰ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਨੋਂ ਤਤਵਾਂ ਗੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ ਖੋਹਲਿਲਾਈ ਵਾਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

‘ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕਥਾਗੀਰਾ ਦੀ ਦੇਨ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਕਥਮੀਰ ਦੇ ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਕਾਵਿ ਸਾਹਿਤਿਕ ਦੀ ਝਲਕ ਦਸ਼ਾਨੇ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਦਾਗੋਦਰ ਗੁਜ਼ ਦੀ ‘ਕੁਛਨੀਮਤ’ ਰਲਾਕਰ ਦਾ ਹਰਵਿਜਾਇ, ਸ਼ਿਵਸ਼ਵਾਮੀ ਦਾ ਕਫਿਕਨਾਮ੍ਯੁਦਧ ਮਹਿਸੂਸ ਯਾਕਲ ਕਦ ਦਾ ਦੇਲਰਾਮਾ ਕਥਾ ਸਾਰ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਵਿ ਪਰਾਵਰਾ ਕ੍ਰੈਮੇਨਦ੍ਰ ਦੇ ਕਾਵਿਆਂ, ਮਲਲਟ ਦਾ ਮਲਲਟਸ਼ਤਕ, ਸਿਲਣ ਦਾ ਚੁਪੈ ਸ਼ਤਕ, ਸੂਕਿਤ ਸੰਗ੍ਰੰਹ, ਨਾਟਕ ਆਦਿ ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਚ ਟਿਕਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਏਹ ਸਥਾਨ ਲੇਖ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਨ।

3.8.3 ਅਭ्यਾਸ

ਪ੍ਰੋ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਰਿਚੇ ਦਿਨੇ ਹੋਈ ਤਾਂਨੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਸਥਾਨ ਨਿਭੜ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰੋ ਪ੍ਰੋ ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਦਿਨੇ ਹੋਈ ਤਾਂਨੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦਾ ਮੂਲਧਾਨਕ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰੋ ‘ਅਨੁਸਾਂਧਾਨਾਤਮਕ ਲੇਖ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਪ੍ਰੋ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਈ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਹਰ ਏਂ ਇਸ ਕਥਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟ ਚ ਤਾਂਨੇ ਨਿਵਾਰੇ ਦੀ ਵਾਖਾਂ ਕਰੋ।

000000

DOGRI

ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚਕਾਰੇਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਮੁਨਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

ਪ੍ਰਤੀਲੀ

19.0 ਰਹੇ ਰਥ

ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪਾਂਡਿਯੈ ਵਿਦਾਖਿੰਧੇ ਮੀ ਨਿਵਾਚਕਾਰ ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ, ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੋ। ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੁਨਦੇ ਹੋਣ-ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਮੀ ਤੱਨੇ ਨਮੂਲੇ ਜੋਗਦਾਨ ਥਾਰੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਗ ਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਦੇ ਵਿਕਿਤਿਵ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤਿਵ ਦੇ ਕਾਰੇ ਚ ਵਿਦਾਖਿੰਧੀ ਕੁਸ਼ੇ ਵੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਉਤਸ ਦੰਨੇ ਬਾਅਦ ਸਮਝ ਹੋਵੇਗਾ।

19.1 ਪਾਠ-ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ, ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੋ। ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੁਨਦੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤਿਵ ਤੱਥਕਾਰੀ ਨਿਵਾਚਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਂਦੀ ਹੈ।

19.2 ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਲਿਆ

19.2.1 ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ ਤੇ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਮੀ ਤੱਨੀ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ ਦਿਧਾਂ ਰਚਨਾਂ।
- III. ਪ੍ਰੋ। ਲਖਮੀਨਾਰਾਧਣ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕਾਨ।

19.2.2 ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਤੇ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਮੀ ਤੱਨੀ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਦਿਧਾਂ ਰਚਨਾਂ।
- III. ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕਾਨ।

19.2.3 ਪ੍ਰੋ। ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਤੇ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਚ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਮੀ ਤੱਨੀ ਯੋਗਦਾਨ-

- I. ਪ੍ਰੋ। ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੁਨਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ।
- II. ਪ੍ਰੋ। ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਦਿਧਾਂ ਰਚਨਾਂ।

III. प्रो० धीणा गुप्ता हुन्दे निबन्ध-साहित्य दा मूल्यांकन।

3.9.3. अभ्यास

3.9.2.1 प्रो० लक्ष्मीनारायण ते ढोगरी निबन्ध साहित्य गी उन्दा योगदान

1. जीवन-परिचे

ढोगरी निबन्ध साहित्य दे खेतर च प्रो० लक्ष्मीनारायण हुन्दा इक टकोहदा थाहर ऐ। ढोगरी निबन्ध साहित्य गी ह'ने इक नभी दिशा दित्ती दी ऐ। इन्दा जन्म सन् 1932 ई० गी होआ। प्रो० लक्ष्मीनारायण होर जम्मू विश्वविद्यालय च अंग्रेजी दे प्रोफेसर रेही चुके दे न ते अल्वर्टा विश्वविद्यालय कनाडा च वी अंग्रेजी विशे पढांदे रेह न।

विदेश च रौहने पर इन्ने अनुग्रह कीता जे श्रीमद्भगवद्गीता भारती संस्कृति दी इक एहन पोथी ऐ। इस्त अंग्रेजी च सुद्धे तरजमे होए दे न। इन्दे मनै च वी श्रीमद्भगवद्गीता दा ढोगरी अनुवाद करने दी लालझा जनै बक्ख-बक्ख लेखकें ते अनुवादकें दियां गीता सरबन्धी रचनाएं दा गूढ़ अध्ययन कीता ते फ्ही अपनी प्रतिमा ते लेखन कुशलता कनै ढोगरी साहित्य गी श्रीमद्भगवद्गीता दा ढोगरी अनुवाद भेट कीता।

2. साहित्यक-परिचे

प्रो० लक्ष्मीनारायण होर ढोगरी दे कन्नै-कन्नै हिन्दी, उर्दू ते अंग्रेजी भाशाएं वी साहित्य सिरजना करदे न। जित्यें ओह हास्य-व्यंग विशे दे निबन्धे च सिद्धहस्त न उत्थें ओह गूढ़ ते गम्भीर विशें पर वी उस्तै चाल्ली दी रुक्त रखदे न। इन्दे मते सारे ढोगरी दियें बक्ख-बक्ख पत्र-पत्रिकाएं च वी संकलत न। प्रो० लक्ष्मीनारायण हुंदियां त्कन न :-

1. कंडियारी दे फुल्ल (हास्य-व्यंग निबन्ध संग्रह)
2. निकियां-निकियां गल्लां (हास्य-व्यंग निबन्ध संग्रह)
3. साहित्य चर्चा (अलोचना शास्त्र)
4. एन इंट्रोडक्शन टू ढोगरी फोक लिट्रेचर एंड स्टाडी आर्ट (अंग्रेजी च)

इनाम :-

‘कंडियारी दे फुल्ल’ निबन्ध संग्रह पर इनेंगी रियास्ती कल्वरल अकादेमी दा पुरस्कार प्राप्त होए दा।

3. प्रो० लक्ष्मीनारायण हुन्दे निबन्ध साहित्य दा मूल्यांकन

निबन्ध साहित्य च प्रो० लक्ष्मीनारायण हुन्दे निबन्ध संग्रह-कंडियारी दे फुल्ल ते निकियां-निकियां गल्ला हास्य व्यंगात्मक निबन्धे च अपना चेचा थाहर रखदे न।

‘कंडियारी दे फुल्ल’ निबन्ध संग्रह च जारां निबन्ध न। इन्दे राहें लेखक ने समाजक बुराइयें ते मुख्य कमजोरियें गी अपने व्यंग दा नशाना बनाए दा ऐ। इस संग्रह दा पैहला निबन्ध ‘छडें दा कोठा’ च लेखक ने मर्दी टब्बरदारी ते बघदी अबादी गी अपने व्यंग दा नशाना बनाए दा ऐ। जित्यें लोक टब्बरदारें गी कराए पर मकान भै

ਦੇਸਾ ਜਾਹਨਦੇ ਰਤਥੋਂ ਛਡੇ ਵੀ ਇਥੈ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੀਨੋਂ ਚ ਫਕ਼ਾਂ ਏ ਜੇ ਮਤੀ ਟਕਾਰਦਾਰੀ ਪਰ ਜਿਤਥ ਰਾਮ—ਰੌਲਾ ਮਤਾ ਪੌਂਡਾ ਏ। ਬਲਦੇ—ਬਕ਼ਹਰੇ ਸੁਰ ਨਿਕਲਦੇ ਨ ਰਤਥੋਂ ਛਡੇ ਸਾ ਏਹ ਫਰ ਰੌਹਨਕਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਚਨਿਦਿਆਂ ਸੀਆਰਿਆਂ ਫਾਲਿਧੀ ਕੁਝੀ ਫੁਰ੍ਹ ਨੇਂਹ
ਹੋਈ ਜਾਨ।

‘ਹੋਟਲੀ ਆਹਲਾ ਮਨਾ’ ਇਕ ਰੇਖਾਚਿੜ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹੋਂ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਆਪਣੇ ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਿਆਨ ਬਨਾਏ
ਹਾਂ ਰੇ ਜੇਹੁੰਦੇ ਦੂਜੇ ਵੀ ਸੱਗਤੀ ਚ ਪੀਨੇ ਕਨ੍ਹੀ ਆਪਾਨਾ ਸੁਆਤਗ ਗੁਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨ।

‘ਭਾਗਰੇਖਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਨਿਵਾਚ ਚ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨੇ ਤੇ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਆਪਣੇ ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਿਆਨ ਬਨਾਵਾ ਗੇਦਾ ਹੈ।
ਇਸ ਚ ਇਕ ਐਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਰੇਖਾਚਿੜ ਖਿੜਕੇ ਵਾ ਏ ਜੇਹਡਾ ਵਿਰਕਤ, ਯੇਲਾਗ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜੋਤਸੀ ਹੋਨੇ ਦਾ ਢੌਂਗ ਰਖਿਧੀ ਲੋਕਾਂ
ਤੀ ਤਮਿਧੀ ਚਿਤਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‘ਕਲਾਬੰਗ’ ਚ ਸਾਸ੍ਥੂ ਤੇ ਨੂਹਾਂ ਦੇ ਝਾਗਡੇ ਚ ਘੋਨੇ ਆਹਲੇ ਪੁਜ਼ਰੈ ਵੀ ਤਸਵੀਰ ਲੈਹਰਿਆ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀ ਗਈ
ਹੈ ਜਿਥਾਂ ‘ਪਰ ਘਰਮਪੁੜ ਨਿਸ਼ਾਕਖਤਾ ਵੀ ਨੀਤਿ ਪਰ ਫਟੇ ਦੇ ਹੈ। ਉਨ੍ਹੋਂਗੀ ਸਮਝੀਆ ਨੇਹਾ ਕਰਦਾ ਜੇ ਓਹ ਕੁਝੀ ਦੇ ਪੁਜ਼ਰ ਮਤੇ ਨ
ਜਾਂ ਵਹਿ, ਇਸ ਲੋਈ ਬਫਰ ਸਟੇਟ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਦੀਨੇ ਅਖਿਖਿਧੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਚੁਪਚਾਪ ਸ਼ਹਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‘ਵਰਸਟੀਪ’ ਨਿਵਾਚ ਅਜ੍ਜੀ ਦੇ ਅਚਾਮਗ੍ਰਸਤ ਮਨੁਕਖਿਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਜਾਕਕੋ ਤਕਕੇ ਵੈਹਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵੀ ਸਥਾਈ
ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਸਫਲ ਨਿਵਾਚ ਨ। ਜਾਕਕੋ ਤਕਕੇ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕ ਨਾਂਡ ਸਿਰਫ ਆਲਸੀ ਹੋਂਦੇ ਨ ਕਲਕੇ
ਝਨਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵੀ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਜਿਥੋਂ ‘ਟਰਲਨਨਦ’ ਨਿਵਾਚ ਚ ਟਰਾ ਮਾਰਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ ਚਿਨ੍ਹਿਤ ਏ ਚਤੁਰੋਂ ਰਖਾਰੇ
ਨਿਵਾਚ ਚ ਰਖਾਰੇ ਦਿਧੇ ਅਨੇਕ ਕਿਰਸੇ ਗੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਿਆਨ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇਹੁੰਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿਕਾਰ ਵੀ ਜਾਫ਼ ਚ
ਹੁੰਦੇ ਨ ਤੇ ਮੌਕਾ ਹਤਥਾ ਨੇਹੀਂ ਖੁੜ੍ਹਨ ਦਿਨਦੇ। ਇਸ ਆਸਤੀ ਲੇਖਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨ—

‘ਰਖਾਰਾ ਕੇਹ ਨਿੰ ਕਰੀ ਸਕਦਾ? ਓਹ ਚਾਹ ਤਾਂ ਬਤੋਏ ਦਾ ਸਜ਼ਾਰ ਕਰੀ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਥੁਆਫ਼ੀ ਅਖਿਖਿਧੇ ਚ ਨੇਹੀਂ ਸਲਾਈ
ਥਾ ਜੇ ਕਿਸ ਓਹ ਚਾਹ ਤਾਂ ਯੈ ਲਵੈ। ਓਹ ਤਲੀ ਪਰ ਸਰੋਆਂ ਜਮਾਂਦਾ ਏ।’

‘ਸ਼ਾਹ ਜੀ’ ਮਕਖੀਚੂਸ ਲੋਕਾਂ ਵੀ ਨੁਮਾਧਿੰਦੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਨਿਵਾਚ ਹੈ। ਪੈਸਾ ਜੋਡਨੇ ਤੇ ਕਮਾਨੇ ਦੇ ਚਕਕਰੇ ਚ ਨੇਹੀਂ
ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਤੇ ਖਾਨ—ਲਾਨ ਵੀ ਮੁਲ੍ਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨ।

ਸਮਾਜ ਦਿਧੇਂ ਵਿਸਾਂਗਤਿਧੇਂ, ਮਨੁਕਖੀ ਸ਼ਵਾਤਮ ਦਿਧੇਂ ਕਮਜ਼ੋਰਿਧੇਂ ਦੇ ਇਲਾਕਾ ‘ਕਸ਼ਮਾ ਕਰਨਾ, ਧਨਵਾਦ’ ਨਿਵਾਚ ਰਾਹੋਂ ਲੇਖਕ
ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸ਼ਬਦੇ ਵੀ ਉਚਿਤ—ਅਨੁਧਿਤ ਤੇ ਵੱਡਾ ਸਵਾਨੀ ਬਰਤਾਨ ਗੀ ਅਮੀਨੀ ਵਾਂਗ ਵੀ ਲਪੇਟ ਚ ਲਪੇਟ ਦਾ ਏ।

ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੇ ਸਮਨੋਂ ਨਿਵਾਚੇ ਵੀ ਮਾਸਾ ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਹੈ। ਮਾਸਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਲੰਕਾਰੇ ਦਾ ਵੀ ਨਰੋਆ ਰੂਪ ਮਿਲਦਾ
ਹੈ ਜਿਥਾਂ—

ਮੁਹਾਵਰੇ—

ਅਜ੍ਜੀ ਕਲਲੇ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਰੈਨ ਬਚੇਦਾ ਗੀ ਸਮਝੀਗੇ।

ਸਾਡੀ ਕਲਘਨਾ ਉਸ ਅਰਡਾ ਚ ਤ੍ਰਾਹਿਧੀ ਹਵਾ ਹੋਈ ਗੇਈ।

ਹਵਥ ਅਜੋਂ ਵੀ ਲੀ—ਲੀ ਕਰਾ ਦਾ ਹਾ।

ਫਿਰੀ—ਫਿਰੀ ਮੇਰਿਆਂ ਖੁੜ੍ਹਾਂ ਕੁਲ੍ਹੀ ਗੇਝਧਾਂ ਨ। ਆਦਿ

ਅਲੰਕਾਰ :- ਅਲੰਕਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚੁਣਪਾ ਤੇ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਇਧਾਂ ਨ-

ਚਥਮਾ ਅਲੰਕਾਰ :-

1. ਕਿਸੀ ਜਾਤ ਬਾਕਾ ਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ ਜਿਧਾਂ ਕੁਸੈ ਮੁਖੀਹਰੇ ਚ ਵਾਦ ਕੇਆ ਦਿਧਾਂ ਹੋਨ।
2. ਰਾਵਰੇ ਦੀ ਕੁਝੇਗੀ ਇਧਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਰੀਹਦੀ ਐ ਜਿਧਾਂ ਸੂਫਿਧੀਂ ਗੀ ਭਵਾ ਦੀ।
3. ਇਸ ਟਰਲਨਨਦ ਦੇ ਪਫਦੇ ਹੇਠ ਉਨ੍ਦਾ ਮਾਊ ਕਲੈ ਦਾ ਰਕਖੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਇਧਾਂ ਛਾਪੀ ਗੇਆ ਜਿਧਾਂ ਘੋਗਡੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਜੁਨ੍ਹੀ ਜਾਧਾਨਾ ਮਾਊ ਦੀ ਬੁਰਕਲੀ ਚ ਉਧੀ ਜਾਂਦਾ ਐ।

ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ :-

ਸਸ਼੍ਵੂ ਨੁਹਾਂ ਦੀ ਲਲਾਈ ਚ ਗਾਲਿਧੇ ਦਾ ਕੇਹ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਹੋਂਦਾ ਐ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਕੇ ਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ—

1. ਜੀਹਥਾ ਦੀ ਮਸੀਨਗਲਾ ਚਾ ਦਜਾਦਨ ਗੋਲਿਧਾਂ ਵਰਾ ਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ।
2. ਘਨਵਾਦ ਦੀ ਇਸ਼ਟਰੀ ਫਿਰਦੇ ਗੈ ਉਨ੍ਦੇ ਸਥੇ ਦਿਧਾਂ ਤ੍ਰੂਡਿਧਾਂ ਪਦਵਰਿਧਾਂ ਹੋਈ ਜਾਡਨ ਫ਼ਹੀ ਓਹ ਥੁਆਡਾ ਘਨਵਾਦ ਜੱਥੇ ਢਾਲਦੇ ਥੇਲੈ ਕੌਲਾ ਸ੍ਰੂਹ ਬਨਾਡਨ ਤੇ ਜੋ ਓਹ ਕਿਸ ਕਾਜਾਇਧਾਂ ਕਰਨ ਵੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਦੇ ਜਾਗਤ ਤੇ ਜਨਾਨੀ ਉਨ੍ਦਾ ਸੱਥਾ ਫਾਗਿਡੀ ਉਸੀ ਉਨ੍ਦੇ ਅਨੰਦਰ ਢਾਲੀ ਓਡਡਨ।

ਦੂਆ ਨਿਵਨਥ ਸਾਂਗੈਹ ਨਿਵਿਕਧਾਂ—ਨਿਵਿਕਧਾਂ ਗਲਲਾਂ ਵੀ ਜਾਰੋਂ ਨਿਵਚੋਂ ਦਾ ਮਜਮੂਆ ਐ। ਇਸ ਚ ਵੀ ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਨਿਵਨਥ ਨ। ਪੈਹਲਾ ਨਿਵਨਥ ਮਜਮੇਬਾਜ ਐ। ਇਸਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਨਕਾਰੀ— 3.7.2.1 ਦੇ ਤੈਹਤ ਦਿੱਤੀ ਗੇਂਦੀ ਐ।

ਦੂਆ ਨਿਵਨਥ 'ਖੁੰਝ ਹੋਈ ਗੇਈ ਅਕਿਖਧਾਂ ਲਾਈ ਏਠੇ' ਚ ਨਿਵਨਥਕਾਰ ਆਖਦੇ ਨ 'ਇਕ, ਸੁੱਕ ਦੱਬ ਤੇ ਖੁਰਕ ਰੂਹ ਚਾਰ ਗਲਲਾਂ ਤ੍ਰਾਪਿਧਾਂ ਗੁਜ਼ਿਧਾਂ ਨੇਈ ਰੀਹਦਿਧਾਂ।' ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਨਿਵਨਥ ਚ ਟਰਲਨਨਦ ਹੁਨ੍ਦੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਗੈ ਇਕ ਨੇਹ ਸ਼ਖ਼ਜ ਦ ਰੇਖਾਚਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ ਜੇਹਡਾ ਦ੍ਰਾਏ ਦੇ ਸਿਰ ਪਰ ਗੈ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰਦਾ ਐ।

'ਸਾਫੇ ਸਾਕ—ਸਰਖਨੀ ਨਿਵਨਥ ਚ ਉਨ੍ਹੇ ਲੋਕੋਂ ਪਰ ਵਾਂਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ ਜੇਹਡੇ ਚਢਦੇ ਗੀ ਸਲਾਮ ਕਰਦੇ ਨ। ਜੇਕ ਥੁਆਡੇ ਪਲ੍ਲੇ ਨੇਈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਥੁਆਡਾ ਨੇਈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਚ ਤੁੰਦਾ ਕੋਈ ਥਾਹਰ ਹੈ ਤਾਂ ਸਥੈ ਤੁੰਦੇ ਸਾਕ—ਸਰਖਨੀ ਨ ਇਸੀ ਚਾਲੀ 'ਅਤਥਰੁਂ ਤੇ ਹਾਸੇ ਨਿਵਨਥ ਚ ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ— "ਹਾਸੇ ਤੇ ਅਤਥਰੁਂ ਦੋਏ ਗਲਾਮੀ ਦੇ ਪਟੇ ਨ ਜੇਹਕੇ ਸਾਫੇ ਗੇਲੇ ਚ ਪੰਦੇ ਨ। ਹਾਸੇ ਤੁਸਦੇ ਗਲਾਮ ਨ ਜੇਹਡਾ ਸਾਫੇ ਕੋਲ ਐ ਤੇ ਅਤਥਰੁਂ ਤੁਸਦੇ ਗਲਾਮ ਨ ਜੇਹਡਾ ਸਾਫੇ ਕੋਲ ਨੇਈ ਐ।"

'ਨਿਵਿਕਧਾਂ—ਨਿਵਿਕਧਾਂ ਗਲਲਾਂ ਨਿਵਨਥ ਰਾਹੋਂ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਫੇ ਸਮਾਜ ਗੀ ਸਚੇਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ ਜੇ ਤੁਰ ਨਿਕਕੀ ਗਲਲਾਂ ਪਰ ਗੈ ਵਡੀ ਗਲਲ ਨਿਮਰ ਕਰਦੀ ਐ ਜੇਕਰ ਅਸ ਨਿਕਕੀ—ਨਿਕਕੀ ਗਲਲੋਂ ਗੀ ਨਜ਼ਾਰ ਅਨੰਦਾਜ ਕਰਦੇ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਕੇਈ ਵਡਿਆਂ ਸਮਸਥਾਂ ਵਨੀ ਸਕਦਿਧਾਂ ਨ ਜਿਧਾਂ 'ਨਿਕਕੀ ਗਲਲਾਂ ਦੀ ਦਰਗੁਜਰ ਇਨ੍ਹੀ ਗੈ ਕਮ—ਅਕਲੀ ਐ ਜਿਨ੍ਹੀ ਮਸ਼ੁਏ ਦੇ ਥਲਲੇ ਚ ਪੇਂਦੀ ਦਰੇਡ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਕਰੀ ਦੇਨੀ।'

'ਜੇ ਅਸ ਜਨਾਨੀ ਹੋਂਦੇ ਇਕ ਵਾਂਗਾਤਮਕ ਨਿਵਨਥ ਐ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਜਨਾਨੀ ਦੇ ਕਿਸ ਗੁਣੋਂ ਤੇ ਦੋਸ਼ੋਂ ਗੀ ਗੋਹਡੇ ਦਾ ਐ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਇਕ ਨੇਹੀ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਚਾਹਨ੍ਦੇ ਨ 'ਸੋਚਨਾਂ ਜੇ ਅਸ ਕਦੋਂ ਇਸ ਕੁਝੀ ਦੇ ਥਾਹਰ ਹੋਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਨੌਕਰੀ ਆਹਲਾ ਫਿਕਰ ਤੇ ਮੁਕਕੇ ਦਾ ਗੈ ਹਾ, ਤੇ ਨੇਈ ਤਾਂ ਕੁਸੈ ਗਣਧੀ ਦੇ ਪਕਕੇ ਤੇ ਅਕਲੀ ਦੇ ਕਚਵੇ ਲਾਲੇ ਕਨ੍ਹੈ ਝਾਟ ਵਾਹ ਕੀ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਇਧਾਂ ਸਾਫੀ ਜਿਨ੍ਦਗੀ ਦੇ ਗੜ੍ਹੇ ਗੀ ਖਿਚਵਨੇ ਲੇਈ ਇਕ ਫਾਗਾ ਥਾਈ ਜਾਂਦਾ।'

ਕਾਹਨਾਹ ਲੋਕੇ ਦੀ ਕਲੀ ਖੁਲ੍ਲੀ ਜਾਨੇ ਪਰ ਮੀ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਬੂਗ ਨੇਹੀਂ ਸਨਦੇ ਬਲਕੇ ਆਵਦ ਨੇ 'ਛੁਤੇ ਨੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਚੁਸੀ ਚੰਗੀ ਸਲਾਹ ਦੇਨਾ ਦੁਸ਼ਮੀ ਗੀ ਆਲਾ ਸਾਰਨਾ ਹੈ।'

ਉਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ੋ ਅਸ ਕੋਹ ਦਸਾਵੈਂ ਚ ਟਲਰਦਾਰੀ ਗੀ ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬਣਾਗਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਨੇ ਵੇਂ ਹੀਡੇ ਜਾਨੇ ਵਾਂ ਛੁਦਰੀ
ਭੁਲ ਵਿਕਾਸ ਰਕੀ ਜੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਰਿਤਤ ਕਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਆਸੀਂ ਸਾਮਰਿਤ ਹੋਵੇਂ ਜਿਥੇ ਹੈ। ਜੇਕਾਂ ਆਨੇ ਜਾਂ
ਫੇਰੇ ਹਾਸੀ ਸੇ ਜੇਕਾਂ ਨਖਟ੍ਟੂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਸੀਂ। ਇਸੀ ਚਾਲੀ 'ਚਾਹੇ ਹੈ ਕਾਨ' ਨਿਕਲ ਜਾ ਇਸਾਂ ਸਾਮਰਿਤ ਇਕਾਵੇਂ ਤੋਂ
ਅਨੇਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਲਾਏ ਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਰ ਲੌਕ ਕਾਢੇ ਦੀ ਚਾਪਵਾਈ ਬੇਲੀ ਉਸਦੇ ਅਸਲੀ ਆਈ ਤੋਂ ਆਧਾਈ ਵੀ ਪਾਸ ਕੇ
ਉਠੇ ਕਿਥਾ 'ਹਕ ਬਾਰੀ ਰਾਨੇ ਗੀ ਧਾਮ ਦਾ ਕਾਟ ਆਗ ਜਿਸ ਪਰ ਇਕ ਤਸ਼ੀਬ ਹੀ ਓਹ ਹੈ ਜੇਹੀ ਜਾਲੀ ਜੇ
ਹੀ ਸੋਹੇ ਜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਚਾਲੀਗਤ ਏਹ ਹੀ ਜੇ ਕੁਝੀ ਜਾਗੀ ਨੇ ਜੱਸਿਸੀ ਆਈ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹੁ ਦਸਤੀ ਤੇ ਹੀ
ਹੈ। 'ਗਾ ਜਨਾਮ ਸਕੂਟਰ' ਗੀ ਗਥੇ ਦਾ substitute ਨੇਹੀਂ ਸਨੇ ਬਲਕੇ ਗਥੇ ਗੀ ਜਤਾ ਕਾਸਾਦਰ ਗਲਾਵ ਤੇ ਹੈ। 'ਪੈਂਹਸੀ ਕਈ
ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਗਥੇ ਦੀ ਅਸਲੀ ਕੀਮਤ ਪਨਾਨੀ ਤੇ ਹੁੰਨੈ ਤੋਹੀ ਪਨਾਨੇ ਆ। ਓਹ ਗਰੀਬ ਮੁਕਤਾ—ਜਨਾ ਗੀ ਜਾਂਦੀ ਜਾ ਤੇਜੀ
ਗੱਲ ਆਵਦਾ। ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਜੇ ਉਸ ਦਿਨ ਕੋਲਾ ਸਕੂਟਰ ਕਿਥਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਸੁਹਲਾਰ ਹੋਵੇਂ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਬਲਤੀ
ਕਲਕ ਝੋਰ ਰੁਹਾਰੈ ਕੇਹ ਕਿਸਾ ਛਕਾਰੀ ਜੰਦਾ ਹੈ।'

ਹੁਤ ਪਕਕਾਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਚ ਜਿਥੋਂ ਵਾਂਗ ਦੇ ਸਰੋਖਣ ਉਦਾਹਰਣ ਇਨ੍ਦੇ ਨਿਕਲੇ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਨ ਹਾਲੋ ਸੁਹਲਾਰ ਕੋਥਾਂ
ਕਲਕਾਰੇ ਦੇ ਹੀ ਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਦੇ ਨ।

ਗੁਹਾਰੇ-

ਹੁਤ ਢੇਰ ਜੇ ਸਾਂਦੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਨੇ ਕੁਝੀ ਸਾਡੇ ਕਲਾ ਤੇ ਨੇਹੀਂ ਕਤਰੀ ਲੇ।
ਤੇ ਸਾਂਡਿਆ ਫੋਜਾ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦਨਦ ਖਟਟ ਕਰੀ ਦੇਡਨ ਤੇ ਅਸ ਵੈਰੀ ਗੀ ਬੋਲਿਂਦੇ ਵ ਕੁਝਕਾ ਬਨਵਾਈ ਪ੍ਰਾਹੰ ਕਲਾਂ
ਵੇਂ ਜਾਨੀ ਸੁਟਗੇ ਤਾਂ ਜੇ ਦੁਨਿਆ ਧਾਰ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਸਿਕਖੈ।
ਪਾ ਤੂਂਤੇ ਛਢੀ ਸੂਂਗੀ ਦੀ ਦਾਲ ਖਾਨੀ ਹੈ ਓਹ ਸ਼ਹਾਰਾਜ ਕਿਸਾ ਖਾ ਕਹੇ ਛਡਾ ਜਾਣੇ ਪਰ ਹੀ ਲੱਕਕ ਕੇਂਦੇ ਹੈ।
ਤੇ ਪਹੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ—ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਦੇ ਸੂਂਹਾਂ ਚਾ ਪਾਨੀ ਬਾਗਨ ਲਗੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
ਤੇ ਬੇਲੇ ਘੁਗੂ ਦਨਦ ਹੋਆ ਤਾਂ ਤੁਨੇ ਗੀ ਕਿਸਾ ਸਾਹ ਫਿਰੇਆ।

ਇਸ ਜਾਗਰੂਨੇ ਹੀ ਕੇਹ ਨਕਕ ਪ੍ਰਾਣ ਆਹਨੀ ਓਡੇ ਨ।
ਜੇ ਅਸ ਜਨਾਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸ ਪੁਛੀ ਸਕਦੇ ਓ ਜੇ ਅਸ ਕੋਹਕੀ ਕੁਝੀ ਛੁੱਡੀ ਹੋਵੇ।

ਜੇ ਰਾਸਨ ਵੇਂ ਜਾਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸ ਪੁਛੀ ਸਕਦੇ ਓ ਜੇ ਰਾਸਨ ਜਾਹਨਾ ਪੋਪਾ ਕਲਕਾਰੇ—ਲਡਕਾਦ ਹੈ ਜਾਂ

ਦੇਮ ਤੁਟਟੀ ਜਾਗ।

ਗੁਹਾਨ-

ਜਾਨ ਹੈ ਤੇ ਜਹਾਨ ਹੈ।
ਥੇਹੇ ਜਨਾਨਿਧੀ ਦੀ ਗੁਤ ਖੁਰੀ ਪਿਲ੍ਹੀ।

- आਖਦੇ ਨ ਬਗਾਨੀ ਪੱਤਲੀ ਭਤ ਮਤਾ ਲਮਦਾ ਐ।

ਅਲੰਕਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚ ਉਪਮਾ, ਰੂਪਕ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਪ੍ਰਰਤੂਲ ਨ-

ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ-

- ਪਰ ਜਿਆਦਾਤਰ ਓਹ ਗਿਛੁੰਹੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਮਰੇ ਦਾ ਸ਼ਕਾਰ ਗੈ ਤੁਪਦੇ ਨ।
- ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਯੋਕਰ ਤੁਸੇਂ ਕੁਝ ਖਾਨੇ—ਪੀਨੇ ਆਹਲੀ ਪਾਟੀ ਚ ਦਿਖੇਆ ਹੋਏ ਤਾਂ ਓਹ ਇਧਾਂ ਫਾਵਡੇ ਦੇ ਪੌਂਦੇ ਨ ਜਿਧਾਂ ਬੈਤਲ ਸਾਹਨ ਘਾਵੈ ਦੇ ਫੇਰ ਪਰ ਪੀਦਾ ਐ।
- ਤੁਸੇਂ ਭਾਰੀ ਕੁਸੇ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲੀ ਕਰੋ ਤੇ ਪਹੀ ਥੀ ਏਹ ਮੁਸਕਨ ਐ ਜੋ ਓਹ ਉਸੀ ਮੁਲਲੀ ਜਾ ਪਰ ਇਕ ਨਿਕਕੀ ਨੇਹੈ ਗੱਲ ਅਕਖੀ ਚ ਪੈਦੇ ਮੁਸਨੂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਰਫ਼ਕਦੀ ਰੀਹਦੀ ਐ।
- ਵੇਲਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਇਨਾ ਗੈ ਕਠਨ ਐ ਜਿਨਾ ਫਾਵੁ ਖੋਤਰਨਾ।

ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ-

- ‘ਤੂੰ ਅਪਨੇ ਜਾਗਰੂ ਗੀ ਸੌਗਲ ਪਾ।’ ਚੌਥਰੀ ਨੇ ਮਹਾਂਤੋਆ ਦਿੱਤਾ, ‘ਮਰਤੇ ਦਾ ਸਾਹਨ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਖੇਤਰੇ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨ ਲਗੇ ਵਾਈ ਫਾਫ਼ਕ ਪਜਾਈ ਓਫ਼ਗਾ।’
- ਤਾਂ ਪਹੀ ਓਹ ਢੋਲ ਗੈ ਸਾਫ਼ੀ ਕੁਂਗਲੀ ਜਡਾ ਪਰ ਚੂਂਡੀ ਦਾ ਸਟਾਕਕਾ ਛੋਡਦਾ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ੀ ਕੈਹਲ ਬੜੀ ਜਾਂਦੀ।
- ਇਧਾਂ ਸਾਫ਼ੀ ਜਿਨਦਗੀ ਦੇ ਗਛੇ ਗੀ ਖਿਚਵਾਨੇ ਲੋਹੈ ਇਕ ਫਗਾ ਥਹੋਈ ਜੇਦਾ।

ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਲੰਕਾਰ-

- ਓਹ ਸਾਫਿਧੇਂ ਆਸੋ ਮੰਦੇਂ ਤੇ ਸੁਖਨੇ ਦਾ ਮੈਹਲ ਐ ਜਿਧਾਂ ਆਖੋ ਉਸ ਚ ਸਾਫ਼ੀ ਜਿਨਦਗੀ ਦਾ ਸੰਨੈਹੂਰੀ ਨਕਾਰਾ ਗੈ ਫਲੀ ਗੇਦਾ ਐ।
- ਤੇ ਪਹੀ ਇਧਾਂ ਸੁਣਡੀ ਲਵਾਡਨ ਜਿਧਾਂ ਆਖੋ ਸਾਹਵਾ ਕਨੈ ਰੀਹਨੇ ਕਰੀ ਤਾਨੇਗੀ ਥੀ ਬਲੈਤੀ ਧੂੰਦ ਲਗੀ ਗੇਵੀ ਹੋਏ।
- ਤੇ ਜੇ ਅਸ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਕਰੀ ਵੈਹਦੇ ਜਿਧਾਂ ਆਖੋ ਵਰਸਾਤ ਹੂਨ ਪਹੀ ਕਾਂਦੇ ਔਨੀ ਗੈ ਨੇਹੈ।
- ਤੁਸੇਂ ਕੁਝੇ ਸਮੇਲਨ ਦਾ ਉਤਸਵ ਲੇਈ ਔਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾਵਤਨਾਮੇ ਪਰ ਅਕਸਰ ਏਹ ਲਿਖੇ ਦਾ ਦਿਖੇਆ ਹੋਗ ਜੇ ਮੇਹਰਬਾਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਬਚ੍ਚੇ ਅਪਨੇ ਕਨੈ ਨੇਹੈ ਆਹਨਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਹਨਗਾ ਜਿਧਾਂ ਆਖੋ ਸਮਗਲਡ ਕਰਨੇ ਦੇ ਜ਼ਰਾਬਰ ਐ ਜਿਸਦੇ ਫੜਕਾਂਦੇ ਗੈ ਤੁਸੇਂ ਗੀ ਸਮਾਜੀ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਗ।

ਹਿੰਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਦੂਰੀ ਮਾਸਾਏ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਨੈ ਥੀ ਵਿਗਾਤਮਕ ਨਿਵਾਰੀ ਦੇ ਕਲਾ ਤਜਖ ਚ ਨਿਖਾਰ ਆਏ ਦਾ ਐ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਨਾਸਕ ਥਾਹਰੇ ਪਰ ਇਨ੍ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਕਿਸ ਉਦਾਹਰਣ ਨ—
ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ—

ਸਮੇਲਨ, ਉਤਸਵ, ਸਤੀ—ਸੁਘਾਰ

ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਿਵਾਂ ਰਖਨਾ— ਤਫ਼ਲਤ ਬੀਤੇ ਰੈਨ, ਪਿਧਾ ਵਿਨ ਨੀਂਦ ਨ ਆਏ, ਤੁਣਡੀ ਆਗ ਆਦਿ।

ਹਿੰਦੀ ਗੀਤ ਦੇ ਕੋਲ-ਜਵ ਪਾਰ ਕਿਯਾ ਤੋ ਢੁਨਾ ਕਥਾ?

ਚੜ੍ਹੂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ—

ਫਲਮ, ਸਲਤਨਤ, ਖਾਨਦਾਨ, ਮਕਾਬਲਾ, ਮੁਲਖ, ਫ਼ਝੂਲ, ਰਸਮ, ਕਥਾਮਤ, ਹਜ਼ਾਮਤ ਆਦਿ।

ਡੂਹੋਂਡੀ ਸ਼ਬਦ—

ਫਲਮ, ਲੌਕ, ਰਿਟਰੀਟ,¹ ਕੈਚੁਏਲਟੀ, ਏਡਵਾਰਸ, ਪੋਜੀਸ਼ਨ, ਆਈਰ, ਆਂਟੀ, ਕਲਜ, ਅਕਲ, ਫਿਲਮ, ਡਾਕਹੈਕਟਰ, ਛਾਮਾ, ਛਾਪਲਾਗ, ਕਵਾਲਟੀ, ਇੱਤਸ਼ਹੁਕਟਰ, ਇੱਕਵਾਰੀ ਕਮੀਸ਼ਨ, ਬੰਨ, ਟੂ, ਆਦਿ।

ਸਾਂਖੇਪ ਚ ਪ੍ਰੋਠੇ 0 ਲਈਨਾਰਾਧਣ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ ਬਚਾਰਾਤਮਕ ਨਿਧਾਰ੍ਥ ਦੇ ਸਰੋਖਹੁ ਨਮੂਨੇ ਨ ਜਿਨ੍ਹੇ ਚ ਹਾਲਕ-ਧੰਗ ਤੋਂ ਤਲਾਅਣ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮਿਕਾਣ ਹੈ।

3.9.2.2 ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਤੋਂ ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਉਨ੍ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

1. ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੁਨ੍ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ 1946 ਈਂਦੀ ਵੱਡੀ ਤਹਿਤੀਲ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂ ਹਟਟ ਚ ਹੋਇਆ। ਜਾਨ 1971 ਵੱਡੀ ਪੈਹਲੀ ਕਾਨੀ 'ਮਮਤਾ ਕੁਥੋਂ ਏ' ਸੀਰੀਜ਼ ਡੋਗਰੀ ਚ ਛਾਪੀ ਹੈ। ਸਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੈਰੇਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਪਨਾ ਵਿਵਸਾਹਿਕ ਜੀਵਨ ਸ਼ਰਕਾਰੀ ਮਲਾਇਮਤ ਕਾਨੈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਲਾਲ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤੌਹਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨਿਆਂ ਬਲਮੁਲਿੱਲੇਂਵਾਂ ਸੇਵਾ ਅਪੰਤ ਕੀਤੀ ਦਿਓਂ ਨ।

ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਤ੍ਰੈਮਾਸਿਕ ਵਾਲ ਪਤ੍ਰਿਕਾ 'ਜੋਤ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਚ ਤੀ ਇਨ੍ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਵੀ ਵਾਲ ਸਾਡਿਲਾਂ ਵੀ ਕਥਾਰੀ ਚ ਏਹ ਇਨ੍ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਾਹੀਨੀਧ ਕਮ ਹੈ। ਇਸ ਕਮ ਆਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਬਲਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ ਨਿਸ਼ਦੇ ਚ ਏਹ ਜਾਂਨੂੰ ਭਾਵੰਤਨਿਕ ਮੈਨੋਜਿੰਗ ਡਾਕਹੈਕਟਰ ਦੀ ਹੈਸੀਵਤ ਰਖਦੇ ਨ।

2. ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਰਿਚੇ

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੋਰ ਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਡੋਗਰੀ ਚ ਕਾਨੀਆਂ ਗੀ ਲਿਖਦੇ ਨ ਕਲਕੇ ਏਕਾਂਕੀਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪੇ ਚ ਵੀ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਉਨ੍ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਹਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਏਕਾਂਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਨਿਵਾਚ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਨ੍ਹੇ ਲਲਿਤ ਨਿਵਾਚੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਖੋਜਾਤਮਕ ਤੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਨਿਵਾਚ ਵੀ ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਪੱਤ੍ਰ-ਪਤ੍ਰਿਕਾਏ ਚ ਛਘਦੇ ਰੀਹਦੇ ਨ। ਪਿਛੋਂ ਚਾਰੇ ਵਿਨਿਦਿਆਂ ਲਿਹਨਿਆਂ, ਲੇਖ ਤਾਰੀ ਆਦਿ ਰੇਡਿਓ ਕਲਮੀਰ ਜਾਮੂ ਥਮਾ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਹੋਂਦੇ ਰੀਹਦੇ ਨ।

ਖੱਤਾ :—

ਜੋਤ ਏਕਾਂਕੀ ਸਾਂਝੇ

3. ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੁਨਦੇ ਨਿਵਾਚ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਮੂਲਖਾਂਕਨ

ਦੋਬਲਿਆ ਹੁਨਦੇ ਫੁਟਕਰ ਨਿਵਾਚ ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਪੱਤ੍ਰ-ਪਤ੍ਰਿਕਾਏ ਚ ਬੇਲੋ-ਬੇਲੋ ਸਿਰ ਛਘਦੇ ਰੀਹਦੇ ਨ।

ਸਲਾਲ ਤੇ 'ਬਾਜ ਆਏ ਲੀਡਰੀ ਥਮਾ' ਇਨ੍ਹੇ ਲਲਿਤ ਨਿਵਾਚ ਨ।

ਸਲਾਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਾਂਧਿਪੁਰਮ ਚ ਬਾਤੀਰ ਸੈਕਾਸ਼ ਅਫਸਰ ਕਰਨੇ ਪਰ ਇਨੋਂਗੀ ਸਲਾਲ ਵੀ ਮੁਗੀਲਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਲਾਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਜਾਂਧਿਪੁਰਮ ਚ ਬਾਤੀਰ ਸੈਕਾਸ਼ ਅਫਸਰ ਕਰਨੇ ਪਰ ਇਨੋਂਗੀ ਸਲਾਲ ਵੀ ਮੁਗੀਲਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ

ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪਾਰਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੀ ਗੀ ਝੁੰਮੇ ਅਪਨੇ ਨਿਰਨ ਦਾ ਪਿਛੇ ਚਨਾਯਾ। ਸਲਾਲ ਗੀ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਰਸ਼ੇ, ਲੱਖਣ ਕਿਂਤੁ ਬਨਰਾਖਿਆਂ ਘਾਤਾ ਤੇ ਫੁਸਦੇ ਨਾਗਕਰਣ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮੀ ਇਹ ਨਿਰਨ ਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੀ ਗੇਈ ਹੈ।

ਸਲਾਲ ਦੇ ਭੀਤੇ—ਆਲੇ ਲੀਕੇ ਦੀ ਚਾਰਿਤ੍ਰਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਏ, ਧਾਰਮਿਕ—ਗੁਰਤਿਧੇ, ਲੋਕ—ਵਿਸ਼ਾਸੇਂ ਲੋਕ ਦੇਖਣੇ ਕੱਥੇ ਪਾਠਕੇ ਗੀ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਕਾਏ ਦਾ ਹੈ। ਰਾਤਾਲ ਵਾ ਏਹ ਧਾਰਹੇ ਮੀਲੇ ਚ ਫੈਲੇ ਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਵਾਰਹੇ ਮੀਲੇ ਚ ਬਾਰਹਾਂ ਕਿਤੇ 2 ਜਿਤੇ ਕਦੇ ਫੌਜ ਪੈਹੂਜ਼ ਦਿਨੀ ਹੈ। ਸਲਾਲ ਚ 300 ਪੁਰ ਨ ਤੇ ਬਸਾਨੀਕੋਂ ਦੀ ਮਾਸ਼ਾ ਢੀਗਰੀ ਹੈ। ਹਥੋਂ ਇਕ ਜਾਗਰੂਤੇ ਦਾ ਦੋਵੇਂ ਤਕ ਰੁਕ੍ਤਾਲ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝਿਧੇਂ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰੀ ਹੈ। ਏਹ ਇਕ ਰਾਮਣੀਧ ਸਥਲ ਹੈ।

ਇਸ ਨਿਰਨ ਵੀ ਮਾਸ਼ਾ ਰੈਹਲਾ ਤੇ ਜਾਰਲ ਹੈ। ਨਿਰਨ ਗੀ ਪਢਦੇ ਸਾਰ ਗੀ ਸਲਾਲ ਗੀ ਦਿਕਖ਼ਾਨੇ ਦੀ ਲਾਲਤਾ ਜਾਣੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਲੰਕਾਰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਤੈਲਤਾ ਤੁਪਾਂ, ਤਲੋਕਾ ਤੇ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਗਲਕਾਰੇ ਦੀ ਬਰਤੂਨ ਆਮ ਹੈ।

ਚਪਮਾ ਬਲਕਾਰ—

ਇਕ ਮੋਡਾ ਪੇਰਾ ਦੁਏ ਮੋਡੈ ਬਕਖੀ ਦਿਕਖੋ ਤੋ ਬਸ ਚਲਦੀ ਇਥਾਂ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਜਿਧਾਂ ਕੋਈ ਮਕਾਡੀ ਚੌਲੇ ਦੀ ਨੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਚ ਪਾਰ ਵੇਂ ਕੁਸੇ ਕਨ੍ਧਾ ਪਰ ਚਲਾ ਦੀ ਹੋਵੇ।

ਚਕੋਕਾ ਅਲਕਾਰ—

ਪੱਤਸਾ ਕੈਫੇ ਜੇ ਕਦੋਂ ਥਲੈ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੇ ਜਾ ਤਾਂ ਸਾਰਕਾਫੇ ਜਨ ਤੁਬਰੀ ਪੈਂਦੇ ਨ।

ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਲਕਾਰ—

ਚੜ੍ਹੇ—ਚੜ੍ਹੇ ਫਾਡੇ ਦੀ ਗੋਦਾ ਚ ਬਸ਼ੇ ਦਾ ਏਹ ਸਲਾਲ ਗ੍ਰਾਂ ਚੀਡੇ ਦੇ ਲਮ੍ਮੇ—ਲਮ੍ਮੇ ਸਾਂ—ਚਾਂ ਕਰਦੇ ਚੂਟ ਦਵ੍ਹੀਜਿਧੇ ਦੇ ਸੂਹੇ ਗੁਟਟ ਫੁਲਲ ਹਰ ਐਨੇ—ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਫੁੱਸੀ—ਫੁੱਸੀ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦੇ ਨ।

ਚਿਖੇਸ਼ ਗਲਲ ਇਸ ਨਿਰਨ ਵੀ ਏਹ ਹੈ ਜੇ ਇਤਦੇ ਰਾਹੋਂ ਢੀਗਰੇ ਦੇ ਆਸਥਾ—ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਝਲਕਦੇ ਨ।

‘ਕਾਜ ਆਏ ਲੀਡੀ ਥਾਂਗਾਂ ਇਕ ਲਲਿਤ ਨਿਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਤਸ ਪੁਲਥ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਤੁਨੇ ਲੀਕੇ ਦੇ ਅਪਨੇ ਵਾਂਗ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਨਾਏ ਦਾ ਹੈ ਜੋਹਦੇ ਲੀਡੀ ਦੇ ਚਕਕਰੋਂ ਚ ਫਸਿਧੇ ਅਪਨਾ ਭਵਿਕਖ ਵੀ ਬਰਖਾਦ ਕਰੀ ਦਿੰਦੇ ਨ।

ਇਸ ਨਿਰਨ ਵੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਣਨਾਤਮਕ ਹੈ ਤੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਬਚਾਰੇ ਗੀ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਨੇ ਆਤਮੀ ਵਾਂਗ ਦਾ ਰਹਾਰ ਲੈਂਦੇ ਵੇਂ ਆਹੁਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਕੋਈ ਕਦੂਡਾ ਐਹਲਕਾਰ। ਹੋਗਾ ਏਹ ਜੇ ਇਕ ਚੰਗੇ, ਸੂਹੇ ਪੈਸੇ—ਆਹਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰੇ ਗੀ ਮੁਕਖ ਪਰੀਹਨਾ ਚੁਨੀ ਲੈਂਦੇ ਲਾਲਾ ਹੋਰ ਕੁਸੀ ਦੀ ਨਾਂਹ ਜਾਰੇ ਕਨੈ ਪਕਛੀ ਪੈਟੇ ਦੇ ਹੈ। ਚਾਮਨੈ ਬੈਠੇ ਸੰਕਾਫੇ—ਚਹਾਰੇ ਲੋਕੇ ਗੀ ਦਿਕਖੀ ਤੁਨੇ ਗੂੰਹ ਪਰ ਕੱਢੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ।

‘ਮੁਕਖ ਪਰੀਹਨੇ ਦੇ ਚੁਨਾਨੇ ਦੇ ਵੀ ਫਾਯਦੇ ਨ। ਇਕ ਵੀ ਆਹੁਦੇ ਕਲਾਕਾਰੇ ਦਾ ਹੈਸਲਾ ਬਧਾਨੇ ਦੀ ਗਲਲ ਜ਼ਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਏ ਜੋ ਕੋਈ ਕਦੂਡਾ ਐਹਲਕਾਰ। ਹੋਗਾ ਏਹ ਜੇ ਇਕ ਚੰਗੇ, ਸੂਹੇ ਪੈਸੇ—ਆਹਲੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰੇ ਗੀ ਮੁਕਖ ਪਰੀਹਨਾ ਚੁਨੀ ਲੈਂਦੇ ਲਾਲਾ ਹੋਰ ਕੁਸੀ ਦੀ ਨਾਂਹ ਜਾਰੇ ਕਨੈ ਪਕਛੀ ਪੈਟੇ ਦੇ ਹੈ। ਚਾਮਨੈ ਬੈਠੇ ਸੰਕਾਫੇ—ਚਹਾਰੇ ਲੋਕੇ ਗੀ ਦਿਕਖੀ ਤੁਨੇ ਗੂੰਹ ਪਰ ਕੱਢੇ ਇਕੱਥੇ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਬਨਕੀ ਹੈ। ਹਥ ਪੈਰ ਹੁੰਦੇ

हैं गे। माइक पर इक सज्जनें बोलेआ जे लाला होर अपने बचार तुन्दे सामने रखड़न.....तां ओह इयै बोली
हैं भैनो ते भाओ, इक गलासा पानी।' गलाई ओह धड़ाम कीते दे रटेज पर गै लिगी पै।

दुगार दे भोले-भाले लोकें आसेआ सरकारी अफसरे दी जी-ज्हूरी करने पर उनेंगी गै सरकार गलाने ते
लालार दे नांज पर शोशत होने आहले लोकें दा चित्रण लेखक इनें शब्दे च करदे न-

'अरस जेल्ली दी उन्दे कनै बजार जंदे तां रस्ते घलदे लोक नमस्ते करदे, हत्य मलांदे ते कनै पुढ़ी लैंदे
लालारं कुर्यै जा करदियां न। देवा सनेआरा पुछदा सरकार मेरे लेई कोई सेवा होग तां दस्सेओ, झटकेई मीटे आहला
शखदा, आजो सरकार, गोल सीना जां मछली घर छोड़ी आमां सरकार।'

अलंकार प्रयोग दे तैहत उपमा ते रूपक अलंकार दा प्रयोग आम होए दा ऐ।

रूपक अलंकार-

1. लीडर लोक भाशन करदे परेन्त फुर रर ... कीते सरुड़ वटी निकली जंदे। लोक गणें दी मकिख्यै
आंगर उन्दे पिच्छे दौड़दे पर ओह छुहाड़ नेई दिन्दे।
2. जनाब पता नेई जे उन्दे कोल ऐसी केहड़ी गिदड़सिंगी ही, वस जित्यै जंदे कम्म होई जंदा, भाशन
करदे ते लोक इयां किडे होंदे जियां कृष्ण दी बंसी सुनियै वृज दियां गोपियां।

रूपक अलंकार-

एह सब दिक्खी अस सोचें दी पनडुब्बी च वेही सारा समुंदर छोली मारदे पर हत्य किश नेई बोंदा।

खोगान-

1. दब्बै नेई मारी मीनकी ते पुतर तीर अन्दाज।
2. आक्खना जिन्ना असान ऐ करना उतना गै मुश्कल।

हिन्दी खोगान-

होनहार विवान के होत चिकने पात।

मुहावरे-

1. आने परतोई गे।
2. हत्य-पैर ठंडे होई गे।
3. घर खाने दियें चीजें पर इस चाली हत्य फेरदे कुसी गी पता नेई लगदा।
4. वस अस गै इक्कले रेही गे, जेहके सिंश पर कफन ढान्नी छाती तानियै नघड़क जा रदे हे।
5. पुलस चौकी पर साढ़ी ओह पिटाई होई जनाब असे गी नानी घेते उठी आई।
इसदे इलावा श्री शिव दोबलिया होरें अलोचनात्मक लेख अर्थात् अलोचनात्मक निबन्ध द्वी लिखे दे न।

3.9.2.3 प्रो० वीणा गुप्ता ते ढोगरी निबन्ध साहित्य गी उन्दा योगदान

1. जीवन परिचे

ढोगरी भाशा-विज्ञान दे खेतर च प्रो० वीणा गुप्ता हुन्दा इक विशेष थाहर ऐ। इन्दा जन्म सने 1950 ई० च जम्मू शैहूर च होआ। इन्मे 1972 च एग० ४० संस्कृत जम्मू विश्व विद्यालय दे संस्कृत विभाग थमां कीती दी। इसदे पैरेन्ट एह ढोगरी रिसर्च सैटर दे अल्टर्गत ढोगरी च रिसर्च करन लगियां ते इत्थे हिन्दी भाशियें गी ढोगरी सम्बन्धे आसौ इने हिन्दी ढोगरी वार्तालाप संदर्शिका तेआर कीती। 'ढोगरी वाक्य विन्यास' विशे पर इन्नेंगी पी० एच० ई० दी डिग्री प्राप्त होई दी ऐ। अज्जकल प्रो० वीणा गुप्ता होर ढोगरी विभाग दियां अध्यक्षा न।

2. साहित्यक परिचे-

ढोगरी भाशा च रिसर्च करदे होई गी इन्दे अन्दर साहित्यकार जागी पेआ। इन्मे अपने आप गी ढोगरी कल्पे गी समर्पित करी दित्ता। जिसदे फलस्वरूप इन्मे 'हिन्दी ढोगरी वार्तालाप संदर्शिका' तेआर कीती। भाशा-विज्ञान, साहित्य ते लोक साहित्य स्तरबन्धी उन्दे सुद्धे लेख बक्ख-बक्ख पत्र-पत्रिकाएं च प्रकाशत होई चुके दे न ते ओह लेख स्तरबन्धे जोग दी न। ढोगरी साहित्य गी उन्दी देन इस चाल्ली ऐ-

1. हिन्दी ढोगरी वार्तालाप संदर्शिका
2. ढोगरी वाक्य विन्यास
3. ढोगरी भाशा : उद्गव और विकास
4. ढोगरी कविता प्रमुख रुझान
5. ढोगरी व्याकरण
6. अनुवाद विज्ञान (सैह-लेखन)
7. सादै अध्यापके आसौ ढोगरी लिपि ते उच्चारण सम्बन्धी निर्देश
अनुवाद :-

1. बंकिम चन्द्र चैटर्जी (मोनोग्राम आंग्रेजी थमा)
2. मेरियां यूनिकर्सिटियां

3. प्रो० वीणा गुप्ता हुन्दे निबन्ध साहित्य दा गूल्घांकन

निबन्ध साहित्य दे खेतर च प्रो० वीणा गुप्ता हुन्दी प्रकाशत पोथी 'ढोगरी कविता प्रमुख रुझान' ऐ। एह झंड तगर दी ढोगरी कविता च मिलने आहले प्रमुख रुझान गी चाँदे कीता गोदा ऐ। 1960 तगर दी ढोगरी कविता गी उन्मे दाऊँ हिस्से च बंडे दा ऐ—गुंडली ढोगरी कविता, जिस च कवि दत्त शा लेइये कवि रामधन तगर कविता गी रुझे दा ऐ। दुए हिस्से च 'आघुनिक ढोगरी कविता' ऐ। जिसदे तैहत पं० हरदत हुन्दे कशा लेइये दीनू भाई पन्त, प्रो० रामगणा

ਆਸ਼ਨੀ, ਕਿਥਾਨ ਰਮੈਲਪੁਰੀ, ਵੇਦਪਾਲ ਦੀਏ, ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਤਮਾਤ, ਠਾਂ ਰਖੂਨਾਲ ਸਿੰਹ ਸਮਾਜ, ਗਮ੍ਭੀਨਾਥ ਸਮਾਂ, ਕੋਹਰਿ ਸਿੰਹ ਮੁਕੂਰ, ਧਸ ਜਮੀ ਬੱਗੀਰਾ ਹੁਨ੍ਦੀ ਕਹਿਤਾ ਵਾ ਮੂਲਾਂਕਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ।

ਮੁੰਢਲੀ ਕਹਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਤੀਰ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਇਕ ਪਾਸੀ ਫੈਗਰਾ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਗੀ ਦੀ ਸਿਖਿਤਾ ਹੈ ਜੁ ਸਾਡੇ ਧਾਰਨ ਜੀਵਨ, ਸੱਸ੍ਤੇ ਤੇ ਜਨਾਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਕੱਢੀ ਦੌਰੀ ਦੇ ਔਰੀ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਮਰੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਕਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਥੋਂ ਇਕੀ-ਦੂਟੀ ਕਹਿਤਾ ਚ ਭਗਤੀ ਮਾਵਨਾ, ਜੀਵਨ ਹੀ ਸਾਫ਼ਲ ਬਨਾਨੇ ਲੇਈ ਆਤਮਾ ਹੀ ਸਲਲ ਰਾਹਾਨੇ ਤੇ ਨੇਕ ਕਾਰ੍ਮ ਕਰਨੇ ਵਾਂ ਮਾਤ ਪ੍ਰਮੁਖ ਹੈ।

ਆਖੂਨਿਕ ਕਹਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਜੀਰ ਪਰ ਦੇਸ਼-ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕੂਪਿ ਕਿਤਾਨ, ਸਮਾਜਕ ਵਾਹਨਾਂ ਜਨ-ਜਾਗਰਨ, ਜੁਨੀ ਮਾਸਾ ਦੇ ਘਰਤੀ ਵਾਂ ਰਿਨ ਚੁਕਾਨਾ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ, ਅਤੀਤ ਦਾ ਗੁਣਾਨ, ਕਰਮਾਨ ਸਿਖਿਤਾ ਦੀ ਜਿੰਦਾ, ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਯਛੂਹੇ ਵਾਂ ਖੁਲਨ, ਨੈਤਿਕਤਾ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦ ਹੀ ਆਗਾਜ਼ਮਾਦ ਆਦਿ ਦੀ ਨਸਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਹੈ।

ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ-2 ਚ 1961 ਕਥਾ 1975 ਈਂਠ ਤਾਂਗ ਦੀ ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਾਨੇ ਆਹਤੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ ਹਿੱਖ-ਪਾਰ, ਪ੍ਰਕੂਪਿ-ਚਿਤ੍ਰਣ, ਧਾਰੀਨਿਕਤਾ ਵਾਂ ਸੁਰ, ਮਿਰਾਸਾਵਾਦ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਫੁਲਾਵਾ ਫੌਗਰੀ ਮਹਾਕਾਲਾਂ 'ਰਾਸਾਗਰ' ਜਾਹਲਕਾਲਾਂ 'ਚਾਨੀ', ਲੈਹਾਰੀ ਤਾਂਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਵਾਖੀ ਬੁਝਾਨਾਂ ਹੁਨ੍ਹੇ ਆਂਸੋਝਾ ਬਖਾਨੇ ਗੇਂਦੇ ਹੋਵਾਂ ਦਰਮਾਨ ਪਰ ਸਹਿਜ਼ਾਰ ਕਵੀ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਹੈ।

ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ-3 ਚ 1976 ਈਂਠ ਕਥਾ 1985 ਈਂਠ ਤਾਂਗ ਦੇ ਦਾਹੁੰਕ ਵਿੱਚ ਨੰਦੀ ਕਹਿਤਾਵ ਜਨਜ਼ਸ਼ਾਨੀ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਹੈ। ਏਹ ਸਮਾਂ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਰਾਜਨੈਤਕ ਖੀਂਡੁਲ ਵਾਂ ਸਮਾਂ ਰੇਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹੀ ਹੋਰ ਦਾਹੁੰਕ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਕਹਿਥੇ ਜਿਥੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਗਤ ਰੁਝਾਨੇਂ ਹੀ ਅਪਨੀ ਕਹਿਤਾਏਂ ਦਾ ਵਿਚੋ ਬਨਾਏ ਦਾ ਹੈ ਰਨੈ ਹੀ ਵੀ ਤਮਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਥਾਂ ਕਰੂੰਦਾ ਸਿਧਾਸ਼ਤ ਦੀ ਜੁਲਾਂਤ, ਗਰੀਬ ਮੇਹਨਤਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ, ਦਲਿਤ ਦਮਨ, ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਚਿਖਾਈ ਹਾਂਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰਾਵਾਰ, ਹਕਕੋ-ਇਕੂੰਦੀ ਹੀ ਬੱਛ-ਤੁਕਤੀਮ ਚ ਫਕੀਂ-ਫਕੀਂ ਆਦਿ ਮਜੂਦਾ ਦੌਰ ਦਿਹੋਂ ਖਾਮਿਥੇ-ਨੁਟਿਥੇ ਖਲਾਕ ਬਕੋਂ ਦਾ ਸੂਹ ਵੀ ਬਖਾਲੇ ਦਾ ਹੈ।

ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ-4 ਚ 1986 ਈਂਠ ਕਥਾ 1995 ਈਂਠ ਤਾਂਗ ਦੇ ਦਾਹੁੰਕ ਵਿੱਚ ਜਾਨੇ ਆਲੀ ਕਹਿਤਾਏਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੁਝਾਨ-ਸਮਾਜਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਫਕੀਂ-ਫਕੀਂ, ਮਰਹੁਮਖੇਵਾਂਹੀ, ਦਕਾਤਰਾਪਨ, ਸਿਧਾਸ਼ਤੀ ਚਾਲਾਂ, ਜੂਹੁ ਜਾਂ ਗੀਲਨ ਤੇ ਕ੍ਰਾਨਿਕਾਰੀ ਸੁਰੇ ਹੀ ਬਾਂਦੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ।

'ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਚ ਰਾਈ ਮਾਵਨਾ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚੰਡੀਂ-ਕੇਲੇ ਸਿਰ ਰਾਈ ਪਰਿਵਿਆਸੀ ਸਤਾਰਕ ਹਾਫ਼ਾਵਾਦੀ ਤੁਸ਼ਟਾਵਦ ਭਾਵੇਂ ਹੀ ਬਾਂਦੇ ਕੀਤਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਨਤਗਤ ਹਰਦਤ ਜਾਸ਼ਨੀ, ਮੁਕੂਰ, ਕਿਥਾਨ ਸੌਲਪੁਰੀ, ਵਜ਼ ਜਮੀ, ਫਰਮਾਨਨਦ ਜਲਸ਼ਾਕ, ਕਲਾਨ ਸਿੰਹ, ਮੋਹਲ ਲਾਲ ਸਪੋਲਿਦਾ ਆਦਿ ਕਹਿਥੇ ਦੀ ਰਾਈਵਾਦੀ ਕਹਿਤਾਏਂ ਦੇ ਹਦਾਹਾਰਣ ਵੀ ਪ੍ਰਲੁਟ ਕੀਤੀ ਦੇ ਹਨ।

'ਫੌਗਰੀ ਗਜ਼ਲ - ਇਕ ਜਾਧਯਾ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚੰਡੀਂ ਫੌਗਰੀ ਗਜ਼ਲ ਵੇਂ ਹੁਣ ਪੀਨੇ ਤੇ ਪਿੱਤੇ ਗੀ ਫੌਗਰੀ ਮਾਵਨਾ ਦੇ ਗਲੇ ਦੇ ਰਾਸ ਜਾਨੇ, ਫੌਗਰੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਰਾਖ ਸੁਆਤਮ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਜਾਕਰੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀਤ ਸੁਰੇ ਗੀ ਬਾਂਦੇ ਕੀਤਾ ਗੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਤਦੇਵ ਕਨੈ ਹੀ ਫੌਗਰੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਕਲਾ ਪਕਖ ਪਰ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਪਾਇ ਗੇਂਦੀ ਹੈ।

'ਆਖੂਨਿਕ ਫੌਗਰੀ ਕਹਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਤਰ ਦਾ ਭਵਿਕਖ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਆਖੂਨੀ ਸੇਖ ਚੰਡੀਂ ਕੀਤੀ ਦੇ ਤੁਅਰਦੇ ਕਹਿਥੇ ਵੀ ਰਕਾਵਾਏ ਕਿਸ਼ ਇਕ ਕਹਿਥੇ ਦੀ ਕਹਿਤਾਏਂ ਚ ਪਾਏ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਖਾਸ ਗੁਣੇ ਵੀ ਪਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਹਿਤਾ ਦੇ ਭਵਿਕਖ ਹੀ ਸਿੰਫ ਕਹਿਥੇ ਦੀ ਹੈ ਦੇਨਦਾਰੀ ਨੇਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਬਲਕੇ ਇਸਦਾ ਮੁਤਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ ਦੇ ਗਾਹੀਲ, ਚੀਹ੍ਹੇ ਪਾਲਕ ਵਾਂ ਹੀ ਅਜ਼ਾਹੀਕ ਵਾਂ ਹੀ ਗੀ ਕੀਤੇ ਗਨੇ ਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਚ ਪ੍ਰੋਵੀਨਸ ਹੁਨਦੇ ਹੋਣੇ ਲੇਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀਗਤਾ ਏਹ ਐ ਜੋ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਹਰ-ਇਕ ਤਰ੍ਥ ਤੇ ਅਨੇ ਜਾਂ
ਗੀ ਪ੍ਰੋਟ ਕਰਨੇ ਆਈ ਬੋਗਰੀ ਕਾਨ੍ਹਿਧੀ ਦੀ ਕਾਨ੍ਹਿਤਾਂ ਦਾ ਤਦਾਹਰਣ ਕਰਿਆ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਦੁਜਾਂ ਹੁਨਦੇ ਕੋਈ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਨ-ਕਾਰਨ ਗੁਮਾਰੇ ਗੀਰਾਜਾ ਬੋਗਰੀ ਤੇ ਬੋਗਰੀ ਗੋਬ ਆਨੰ ਪਾਸ਼ਾਂ
ਚੌਥੀ ਅੰਕਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

3.੭.੩ ਭਾਖਿਆਸ

- ੴ੦- ਬੋਗਰੀ ਨਿਵਾਸ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਪ੍ਰੋਵੀਨਸੀਨਾਰਾਗਣ ਹੁਨਦਾ ਸਥਾਨ ਨਿਵਾਸਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਉਨ੍ਦੇ ਵਿਗਾਤਮਕ ਨਿਵਾਸੇ ਪਰ ਕੋਈ
ਲਿਖੀ।
- ੫੦- ਪ੍ਰੋਵੀਨਸ ਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਹੁਨਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਾਰਿਵੇਦ ਦਿਨੇ ਹੋਈ ਉਨ੍ਦੀ ਨਿਵਾਸ ਕਲਾ ਦਾ ਮੂਲਿਕਾਨ ਕਰੇ।
- ੬੦- ਸਲਾਲ ਨਿਵਾਸ ਗੀ ਧਾਨ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਬਲਿਆ ਹੁਨ੍ਦੀ ਨਿਵਾਸ ਕਲਾ ਦਾ ਮੂਲਿਕਾਨ ਕਰੇ।
- ੭੦- ਉਚਾਰ ਲਿਖਿਤ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕੁਸ਼ੀ ਇਕ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਾਰਿਵੇਦ ਦਿਨੇ ਹੋਈ ਉਨ੍ਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਾਰਿਵੇਦ ਪਰ ਲੇਣੂ ਲਿਖੀ।

੦੦੦੦੦੦

DOGRI**4.10.0 लपरेखा**

4.10.1 उद्देश्य – इस पाठ गी पढ़िये विद्यार्थी कहानीकार बन्धु शर्मा हुन्दे जीवन, उन्दिये कहानिये ते निबन्धों बारे जानकारी हासल करी सकडन। ते कन्नै गै कवि ते गीतकार यश शर्मा हुन्दे जीवन ते काव्य दारे जानकारी प्राप्त करी सकडन।

4.10.2 आधार समग्री**भाग – क**

- i) परशार्मे (कहानी संगैह)
- ii) कींगरे (कहानी संगैह)
- iii) मील पत्थर (कहानी संगैह)
- iv) सुर धरती दे (निबन्ध संगैह)

भाग – ख

- i) जो तेरे मनचित लगी जा

4.10.3 पाठ परिचे**4.10.4 भाग – (क) साहित्यकार बन्धु शर्मा****4.10.5 भाग – (ख) कवि यश शर्मा**

4.10.4.1 बन्धु शर्मा हुन्दी कहानी दा मूल्यांकन

4.10.4.2 बन्धु शर्मा हुन्दे निबन्धों दा मूल्यांकन

4.10.5 भाग – ख**कवि यश शर्मा**

4.10.5.1 यश शर्मा हुन्दिये कवताएं दा मूल्यांकन

4.10.5.2 यश शर्मा हुन्दे गीतों दा मूल्यांकन

4.10.6 ਅਭਿਆਸ

4.10.4 ਲੇਖਕ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ

4.10.4.1 ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ

ਸ਼੍ਰੀ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਢੋਗਰੀ ਦੇ ਮਨ-ਪ੍ਰਗਲੋਚਨ ਦੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰੇਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਦੀ ਜਨਮ ਸਨ् 1934 ਈਂਤ ਚ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਦੂਜੀ ਕਹਾਨੀ 'ਪਰਛਾਮੇ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਮੋਂ ਕਹਾਨੀਕਾਰੇਂ ਵਿੱਚ ਅਪਨਾ ਗਾਨਯੋਗ ਥਾਹਰ ਬਣਾਈ ਲੈਤਾ। ਇਹਾਂ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਢੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰੇਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੇਵਤ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਵੀ ਹਸ਼ੀਧਤ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ

- ਪਰਛਾਮੇ 1972

- ਕੀਂਗਰੇ 1983

- ਮੀਲ ਪਲਾਹੀ 1998

ਲੇਖ ਸੰਗ੍ਰੰਥ

- ਸੁਰ ਘਰਤੀ ਦੇ 1993

ਸਨ् 1972 ਈਂਤ ਚ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਪੈਹਲਾ ਢੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ 'ਪਰਛਾਮੇ' ਛਪਿਆ ਪਾਠਕ ਸਾਮ੍ਰਾਜਿਕ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦੇ ਮਾਵ ਵਡੇ ਸੂਖਮ ਤੇ ਵਿਤ ਲਗਨੇ ਨ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਇਨ੍ਹਿਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। 1975 ਈਂਤ ਚ ਰਿਆਸਤੀ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇਂਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਕੀਤੇ ਦੇ ਹੈ।

'ਪਰਛਾਮੇ' ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਹਾਨਿਆਂ ਸੈਹਜ ਕੋਮਲ ਤੇ ਮਨੁਕਖੀ ਮਾਵਨਾਏਂ ਵਿੱਚ ਲੇਇਆ ਲਿਖੀ ਗੇਂਦਿਆਂ ਨ। ਜੀਵਨ ਦਿਆਂ ਲੌਹਕੀ-ਲੌਹਕੀ ਘਟਨਾਂ ਤਨ੍ਹੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰੰਥ 'ਪਰਛਾਮੇ' ਢੋਗਰੀ ਕਥਾ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿੱਚ ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਟਕੋਹਦਾ ਬਾਬਾ ਹੈ। ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦੀ ਸਨਨੋਂ ਯਮਾ ਵਡ੍ਹੀ ਏਹ ਖੂਬੀ ਹੈ ਜੇ ਓਹ ਆਪੂ ਕਿਸਾ ਨੇਹੀਂ ਆਕਿਖੀ ਪਰਿਸ਼ਿਖਿਤਿਵਿੱਚ ਕੋਲਾ ਖੁਆਇਥੈ ਅਪਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਗੇ ਆਨੀ ਰੁਝੇਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪਰਛਾਮੇ 'ਰੰਗਲੀ ਚਿਡੀ', 'ਲੀਕਰ ਤੇ ਪੁਲ' ਜਨੋਹਿਧਾਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਜ਼ਫ਼ਲ ਜਾਨਦਾਰ ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਦੀ ਨਮੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ। 'ਪਰਛਾਮੇ' ਕਹਾਨੀ ਚ ਕਹਾਨੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਬੁਆ ਜਾਨਕੀ ਅਪਨੇ ਗਮ ਫਲੰਦ ਤਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਜਾਨਕੀ ਅਪਨੇ ਗਮ ਫਲੰਦ ਰਕਖੇ ਦਾ ਫਲੰਦ ਦਿਕਖਨੇ ਦੀ ਤਾਂਹਗ ਤੇ ਦੁਏ ਸਮਾਜੀ ਗੁਲਲੇ ਤੇ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਬੰਧਨ।

'ਰੰਗਲੀ ਚਿਡੀ' ਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਚ ਗੀਤਾ ਨਾਂ ਦੀ ਲੌਹਕੀ ਕੁਝੀ ਦੀ ਮਨੋਦੰਸ਼ਾ ਦਾ ਸਜੀਵ ਚਿੜਣ ਸਾਮ੍ਰਾਜਿਕ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਰੰਗਲੀ ਚਿਡੀ ਗੀਤਾ ਆਸਤੇ ਇਕ ਸਮਝਾ ਏ ਤੇ ਓਹਦੇ ਗਾਨਬਾਲਕ ਸਾਗਧਾਨ ਦਾ ਗਾਹਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। 'ਲੀਕਰ ਤੇ ਪੁਲ' ਇਕ ਸੋਚਾਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਕਿਸਾ ਕਮਜ਼ੂਰ ਤੇ ਮਾਵੁਕਲਾਵਾਦੀ ਕਹਾਨਿਆਂ ਨ। ਸਨੌਰੀ ਦਾ ਗਾਲਕੀ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨੇ ਪਰ ਕੋਈ ਨੀਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਛਾਮੇ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਸਥੀ ਕਹਾਨਿਆਂ ਢੋਗਰੀ ਨਮੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਚ ਗੀ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ।

ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਬਨ੍ਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ 'ਕੀਂਗਰੇ' ਸਨ् 1983 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਢੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ਫ਼ਲ ਵਿੱਚ

ਇਹ ਇੱਕ ਸਲਖਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਕਹਾਨੀ 'ਚੋਤਾਂ ਦੇ ਝਰਾਖੇ' ਹੀ ਵੀ ਅਧਿਥਾਥ ਕਹਾਨੀਂ ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਚੁਣਾ ਲੋਡਦਾ ਹੈ। ਕਥਾਨਕ ਭਾਵੁਕਤਾਵਾਦੀ ਹੈ, ਕਥਥ ਘੜ੍ਹ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਹਾਫ ਮਤਾ ਹੈ। ਹੁਗਰ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੈਨਕ ਤੇ ਪਰਮਨ ਬਣਾਵ ਅਧਾਰਤ ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਕੁਲ 10 ਕਹਾਨੀਆਂ ਨਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਨੀਂ ਦੇ ਪਾਤਰ 'ਚੋਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਵਣਾਲੀ' ਨ ਤੇ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਜੀਵਤਾ ਹੈ ਜਿਹਾ ਚ ਆਹ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਥੇ ਤ੍ਰੈਤੀ ਹੈਠ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਵਣੂੰ ਨ। 'ਰਿਖ਼ਤ', 'ਪਰੈਹਨਾ ਇਕ ਰਾਤੀਂ ਦਾ', 'ਰਸਤਾ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ' ਨਮਿਆਂ ਕਹਾਨੀਆਂ ਨ ਜਦ ਕੇ 'ਛੂਟੂਂਦੇ ਅਤੀਤ', ਲੀਕਾਂ ਤੇ ਲੋਰੇ, 'ਹਿੱਪੋਕੈਟ ਬਨਾਮ ਮਰੀਹਾਂ', 'ਮੋਏ ਦਾ ਪਕਖੁੱਲ' ਤੇ 'ਅਗ ਤੇ ਲੋਰੇ' ਆਖੂਨਿਕ ਕਹਾਨੀਆਂ

ਰਿਖ਼ੇ ਕਹਾਨੀ ਬਡੀ ਮਾਰ੍ਮਕ ਤੇ ਸਾਫਲ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਤੱਤਰ ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪੁਤਰ ਦੇ ਸਮਾਂ, ਸਿਦਾਂਤੋਂ ਤੇ ਅਹਮ ਮਾਵ ਵਿਖਾਵ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਟਕਰਾਵ ਚ ਉਨ੍ਦਾ ਰਿਖ਼ਤਾ ਇਕ ਯੁਗਨੂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਖ਼ਤੋਂ ਦਾ ਪਚਾਸਾਂ ਵੇਖਣੇ ਸਾਕਨੇ ਆਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਟਟੈਹਨੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਟਿਮਟਮਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਪਰੈਹਨਾ ਇਕ ਰਾਤੀਂ ਦਾ' ਇਕ ਘਟਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਬੇਕਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਕਾਰ ਹੈ। ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਸਹਾਨੂਮੂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਲੇਈ ਓਹ ਕੋਈ ਹਰ੍ਵੇਂ ਇਸਤੋਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮਨਧੜਤ ਕਿਸੇ ਘੜਦਾ ਤੇ ਸਨਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਖੇ ਪੀਂਡਾ ਨੇਈ ਛੁਡਦੇ, ਜੇਕਰ ਓਹ ਚੋਰੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਵਾਸਤੇ ਇੱਨ੍ਹੀਂ ਜਿਲ੍ਹੀਂ ਓਹਦੇ ਤਾਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

'ਰਸਤਾ ਅਪਨਾ-ਅਪਨਾ' ਇਕ ਐਸੇ ਪ੍ਰਤੀਬਦ्ध ਵਿਕਿਤ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ ਜੇਹਡਾ ਦੁਨਿਆ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਚ ਹਾਰੀ ਗੇਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੰਤੀ ਹਾਰ ਸੀਕਾਰ ਨੇਈ ਕਰਦਾ। ਓਹ ਇਕ ਸਿਦਾਂਤਵਾਦੀ ਵਿਕਿਤ ਹੈ, ਭਾਏ ਓਹਦੇ ਸਿਦਾਂਤ ਕਿਸਾ ਵੀ ਹੋਨ। ਮਾਏ ਓਹਦੇ ਸੰਧਰ੍ਹ ਵਿਖੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੇਈ ਰੇਹਦੀ ਤੇ ਭਾਏ ਓਹ ਸਮਾਜ ਲੇਈ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਲੇਈ ਫਾਯਦੇਮਹੱਦ ਸਿਫੂ ਨੇਈ ਹੋਗ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨੇ ਆਪ ਚ ਤੱਤਲੀ ਹੈ ਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਔਗ ਖੂਨੀ ਕ੍ਰਾਂਤਿ।

'ਟੁਕਡੇ-ਟੁਕਡੇ ਅਤੀਤ' ਇਹ ਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਸਰਕਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਰਥਾਰਵਾਦੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਚ ਅਜੂਕਾਦਾ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕਾਰਣ ਪਤਿ-ਪਲੀ ਦੇ ਸਰਕਨ੍ਹਾਂ ਚ ਕਿਨਾਂ ਛਿੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕਹਾਨੀ ਤੁਨ੍ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੁਨੀ ਗੇਦੀ ਹੈਂ ਤੇ ਓਹਦੇ ਗੈ ਅਤੇਰ ਫੁੰਦੇ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਹੈ। ਤਲਾਕ ਦੇ ਬਾਦ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਨੋਸਿਥਿਤਿ ਤੇ ਅਤੀਤ ਦਾ ਬੜਾ ਧਰਥਾਰਵਾਦੀ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੈ।

ਲੀਕਾਂ ਤੇ ਲੋਰੇ ਸਮੱਗ੍ਰਿਦਾਇਕ ਫੰਗੋਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਡੋਗਰੀ ਚ ਲਿਖੀ ਗੇਦੀ ਗਿਨੀ ਚੁਨੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀਂ ਚ ਇਕ ਹੈ। ਜ਼ਲਦਾਇ ਪਾਗਲਪਨ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਹੋਇਥੈ ਇਕ ਧਰ੍ਮ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਏ ਧਰ੍ਮ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਕਿਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਟੁਕੁਦੇ ਨ। ਤੇ ਇਸ ਕੁਝ ਦਿਨ ਵਿਖੇ ਚ ਬੇਕਸੂਰ ਲੋਕ ਕਿਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਮੁਕਖ ਉਦਦੇਸ਼ ਲੇਖਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਚ ਦੱਗੋਂ ਥਮਾਂ ਹੋਈ ਦੀ ਸਥਿਤਿ ਦੇ ਦੱਗੋਂ ਦੇ ਕਾਰਣੋਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਨਾ ਹੈ।

ਤੁਥਾਈ 'ਮੋਏ ਦਾ ਪਕਖੁੱਲ' ਕਹਾਨੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਕਨ੍ਹੇ ਸ਼ੁਲ੍ਹ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਆਮ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਖਾਣ-ਖਾਨੇ ਚਾਂ ਦੂਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਖੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਵਿਖੇ ਹੋਵਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਧੂਹੀ ਢਾਕ ਬਂਗਲੇ ਚ ਠੈਹਰਨੇ ਲੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੂਰ ਧਾਡੇ ਗੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤੀਈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਕੀ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੀ ਜੋਗ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦੀ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਹਾ, ਓਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਿਸਥਿਤੀਂ ਵਿਖੇ ਨੇਹਾ ਰੇਹੀ ਸਕਦਾ। ਕਹਾਨੀ ਚ ਪਕਖੁੱਲ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜੇਹਦੇ ਆਸੀ-ਪਾਸੀ ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਤਾਨਾ-ਵਾਨਾ ਬੁਨੇਆ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਨਿਕਕੇ-ਨਿਵਜ਼ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਸਹਾਇਤਾ ਕਨ੍ਹੇ ਕਹਾਨੀ ਗੀ ਅਗੈ ਬਧਾਏ ਦਾ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਲੇਈ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਵੀ ਨਾਮਾ ਹੈ।

'ਅਗ ਤੇ ਲੋਂ ਨਾਂਦ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਗੀ ਵੰਧੁ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦੀ ਕਹਾਨੀਂ ਚ ਸਾਰਭ੍ਰੇ਷਼ਟ ਕਹਾਨੀ ਆਖਿਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਂ ਵਿਖੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਿਸ ਚਾਲ੍ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਗੀ ਬਹੁਡੇ ਥਮਾਂ ਬਡਾ ਖਤਰਾ ਗੋਲ ਲੈਂਦੇ ਲੇਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੀ ਦਿਵੀ ਹੈ। ਰੁਟਟੀ ਵਿਖੇ

ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਇੱਸਾਨੀ ਰਿਖਤੇ ਗੀ ਇਸ ਹਦਦ ਤਕ ਪ੍ਰਮਾਵਤ ਕਰਦੀ ਐ। ਓਹ ਅਪਨੀ ਔਲਾਦ ਗੀ ਵੀ ਮੌਤੀ ਦੇ ਕਾਲੇ ਅੜੇ ਖੂਨ ਚ ਘਕੈਲਨੇ ਪਰ ਤੇਆਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਐ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਅੰਤ ਮਾਰਿਕ ਐ। ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਗੁਕਖ ਪਾਤਰ ਡੇਵਿਡ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦੱਸ਼ਾ ਗੀ ਲੋਥਕ ਨੇ ਬਣੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਵਕਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

ਬੰਧੂ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਤ੍ਰੀਆ ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ 'ਮੀਲ ਪਤਥਰ' 1998 ਈੰਠ ਚ ਛਪੇਆ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਕੁਲ ਜਾਂਨ ਕਹਾਨਿਆਂ ਨ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਚ 'ਪਰਾਇਮੈਂ ਤੇ ਰੰਗਲੀ ਚਿੜੀ' ਕਹਾਨਿਆਂ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਦੇ ਪੈਹਲੇ 'ਪਰਾਇਮੈਂ' ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਚੁਕੀ ਦਿਯਾ ਨ।

'ਮਨਾਰ, ਦਰੇਖਾ ਤੇ ਰਾਜਨਾਥ' ਕਥਮੀਰ ਦੇ ਆਤਕਵਾਦ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਕਹਾਨੀ ਐ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਦਸੇ ਨ ਰੇ ਜੇ ਆਤਕਵਾਦ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਤ੍ਥੇ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਗੁਸ਼ਲਗਾਨ ਆਪਸੀ ਹਿਰਖ ਦੇ ਗੂਢੇ ਰਿਖਤੋਂ ਚ ਬੜੇ ਦੇ ਨ, ਓਹ ਆਤਕਵਾਦ ਨੇਹੀਂ ਚਾਂਹਦੇ

'ਤੈ ਵਾਰਕੇ ਚੌਫੀ ਖਾਈ' ਮਨੋਵਿਜਾਨਕ ਕਹਾਨੀ ਐ। ਅਜਾਤਵਾਸੀ ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਸਿਰਮੀਰ ਕਹਾਨੀ ਐ ਜੇਹਦੇ ਚ ਬਦਲਦੇ ਜੀਵਨ ਮੂਲੇਂ ਗੀ ਸਂਘਰਸ਼ ਦੀ ਸਿਥਤਿ ਚ ਦਸੇ ਦਾ ਐ। 'ਪਲੇਟਫਾਰਮ' ਕਹਾਨੀ ਚ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਕੁਝ ਗੈ ਸਜੀਵ ਚਿਤ੍ਰਣ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਪੈਹੇ ਕਾਰਣ ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਮਾਨਸਕ ਫਕੱਕਾ—ਫਕੱਕਾ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਵੀ ਬਡਾ ਸ਼ੀਲ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਕਹਾਨਿਆਂ ਲਿਖਨੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬੰਧੂ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਲੇਖ ਵੀ ਲਿਖੇ ਦੇ ਨ, ਕਨੈ ਗੈ ਦੂਝ੍ਯੋਂ ਮਾਸ਼ਾਏਂ ਦਿਵੇਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਤੇ ਜਾਟਕੇ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਇਨ੍ਦਿਯੋਂ ਕੋਈ ਉਤਕੁਦਾ ਕਹਾਨਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਐ।

4.10.4.2 ਬੰਧੂ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁਨ੍ਹੇ ਨਿਵਾਂਦੇ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ

'ਸੁਰ ਘਰਤੀ ਦੇ ਨਾਂਡ ਦਾ ਲੇਖ ਸਾਂਗੈਹ 1993 ਈੰਠ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਗੀ ਤ੍ਰਾਂਝ ਹਿੱਸੇਂ ਚ ਕੰਢੇਖਾ ਗੇਵੇ ਨੁਰਤਾਲ, ਲੀਕਰਾਂ ਤੇ ਜੀਵਨ ਧਾਰਾਂ। ਏਹ ਲੇਖ ਪਤ੍ਰ—ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਵੀ ਛਪੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਫਹੀ ਬਾਦ ਚ ਇਨੋਂਗੀ ਕਲੰਚੀਂ ਪੋਥੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਈ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਐ।

'ਸੁਰਤਾਲ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਪੈਹਲੇ ਹਿੱਸੇਂ ਚ ਡੋਗਰੀ ਪਾਂਡੀ ਲੋਕ ਸਾਂਗੀਤ ਗੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸਾਂਗੀਤ ਮਨੇ ਦਾ ਐ ਜਿਤ ਸਿਰਜਨੇ ਚ ਕਰਸਾਨੇ, ਗੁਜ਼ਰੇ, ਫੌਜਿਯੋਂ ਤੇ ਸੈਕਲੋਂ ਬਜੋਗਨੇ ਦਾ ਹਤਥ ਮਨੇ ਦਾ ਐ। ਲੋਕ ਗੀਤੋਂ ਗੀ ਗਾਨੇ ਆਹਲੀ ਮਝੂਰ ਗਤਾਂ ਵਾਂਗਿਕ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕ ਸਾਂਗੀਤ ਗੀ ਨਮੁਲਾ ਖ਼ਜਾਨਾ ਤੇ ਅਸਰ ਵਿਰਾਸਤ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ। ਇਸਦੀ ਸਾਂਮ—ਸ਼ੰਮਾਲ ਕੱਤਾ ਜਾਂਦੇ ਜਾਰੇ ਦਾ ਕਰਤਵਾਂ ਆਕਥੇ ਦਾ ਐ।

'ਫਾਡੇ ਦਾ ਸਾਂਗੀਤ ਮਾਖਾਂ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖਕ ਚ ਲੋਕ ਕਾਵਿ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਵਿਧਾ 'ਮਾਖ' ਦਾ ਚਿੜਕ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਏਹ ਵਿਧਾ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਧ ਨੇਈ ਅਨਤਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਧ ਰਤਰ ਉਪਰ ਖਾਤਿ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਚੁਕੀ ਦੀ ਐ। ਇਸ ਵਿਧਾ ਗੀ ਛੁਗਗਰ ਦੇਸ਼ ਚ ਗੈ ਗਾਥਾ ਪਾਂਡੀ ਸੰਖ੍ਯਕਤਿ ਦੀ ਧਾਰਾ ਚ ਦੀਧੋਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਥਾਹਰੋਂ—ਥਾਹਰੋਂ ਚਮਕਾ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਲੋਕ ਸਾਂਗੀਤ ਦੀ ਕੁਸੈ ਹੋਰ ਵਿਧਾ ਦਾ ਢੇਰ ਜਾਂਨਾ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਨੇਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇ ਮਾਖ ਦਾ।

'ਸੀ ਤਾਰੇਂ ਚ ਬੜੇ ਦਾ ਇਕ ਕਲਾਕਾਰ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਨੌਖੇ ਸਾਜ ਸਾਂਤੂਰ ਵਾਦਕ ਪਂਠ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਾਰੀ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਜੇ ਤੱਤੀ ਨਿਸ਼ਤਾ ਸਾਖਾ—ਮੇਹਨਤ, ਮਤਵਾਤਰ ਰਿਯਾਜ ਤੇ ਕਲਿਨਾ ਸ਼ਕਿਤ ਕਨੈ ਗੈ 'ਤੁਨੋਂਗੀ ਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਸਕੀ। ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਸਾਂਗੀਤ ਗੀ ਸਾਂਤੂਰ ਦੇ ਰੂਪੇ ਚ ਨਮੁਲੇ ਸਾਜ ਕਨੈ ਵਾਕਫ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਸ਼ਾਰੀ

ਹੋਵੇ ਬਡੇ ਆਸਾਵਾਦੀ ਨ। ਤਾਂ ਨੇ ਅਪਨਾ ਰਾਮਗਾਨਪੂਰਵਕ ਅਸਿਤਤ ਨਾਂ ਰਿਫ਼ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਗੈ ਹਾਸਲ ਨੇਈ ਕੀਤਾ, ਬਲਕੇ ਬਦਸੈ ਵੱਡੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੈਤੇ ਦਾ ਐ।

‘ਲੀਕਰਾਂ’ ਨਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਪੈਹੜੇ ਨਿਕਾਲ ‘ਰਚਨਾਕਾਰ ਨਰੇਨਦ੍ਰ’ ਚ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਗੀ ਇਕ ਸਫਲ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮਨੇ ਵਾਏ। ਤਾਂ ਨੇ ਆਕਖੇ ਦਾ ਐ ਜੇ ਉਨ੍ਹੀ ਕਾਨੀ ਤੇ ਕਹਾਗਿੱਧੇ ਰਾਹੋਂ ਜੋਹੜੇ ਮਨੁਕਖੀ ਸਾਂਸਾਰ ਗੀ ਸਿਰਜੇਆ ਓਹ ਨਕਲੀ ਓਪਰਾ ਤੇ ਹੋਏ ਦਾ ਸਾਂਸਾਰ ਨੇਈ ਹਾ। ਤਸਦੀਦ ਸਾਂਸਾਰ ਆਪਨਾ ਭੀਗੇ ਦਾ ਦਿਕਖੇ ਦਾ ਤੇ ਮਾਮੂਸ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਕੁਲ ਮਲਾਇੱਧੇ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਹੋਰੋਂ, ਗੀ ਛੋਗਰੀ ਦਾ ਬੇਜੋਡ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਮਨੇ ਦਾ ਐ।

‘ਲਖਾਰੀ ਵਿਕਲ’ ਨਾਮਕ ਲੇਖਾ ਚ ਕੁਝੁ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋਂ ਢੋਗਰੀ ਤੁਪਨਿਆਸ ‘ਫੁਲ ਬਿਨਾ ਢਾਲੀ’ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਦਿਕਲ ਹੁੰਦੇ ਗਾਰੇ ਆਕਖੇਆ ਜੇ ਓਹ ਚੁਪ-ਚੀਤੇ ਗੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਦੇ ਰੇਹ। ਤਾਂ ਨੇ ਇਲੀ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਜੇ ਸਾਡੀ ਤੁਗਾਰ ਦੀ ਬਦਨਸੀਬੀ ਹੀ ਜੇ ਓਹ ਸਾਡੇ ਚ ਨੇਈ ਰੇਹ ਪਰ ਓਹ ਅਪਨੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਸਿਰਜਨਾ ਲੋਈ ਸਦਾ ਮਾਨ ਤੇ ਆਦਰ ਕਨੈ ਕੇਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਜੇ ਕਰੇਸ ਉੰਦੇ ਕਨੈ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਢੋਗਰੀ ਮਾਸਾ ਗੀ ਕਿਸਾ ਹੋਰ ਤੁਪਨਿਆਸ ਤੇ ਕਿਸਾ ਕਹਾਨਿਆਂ ਝੋਈ ਜਦਿਧਾਂ।

ਕੁਝੁ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਸਮਾਜੀ ਧਥਾਰਥ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼-ਕੈਂਦੀ’ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਦੇਸ਼ਕਵੁ ਢੋਗਰਾ ਹੁੰਦੇ ਕੈਂਦੀ ਤੁਪਨਿਆਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ। ਇਸ ਤੁਪਨਿਆਸੈ ਕਹਿੱਧੇ ਦੇਸ਼ਕਵੁ ਢੋਗਰਾ ਨੂਰਨ ਹੁੰਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪ੍ਰੇਮਕਲਦ ਕਨੈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਕੀ ਜੇ ਜਿਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮਕਲਦ ਨੇ ਵਧਾਪਕ ਸਮਾਜ ਗੀ ਸਾਮਨੈ ਖਫੇਰੀ ਦਿੱਤਾ ਹਾ ਤਾਂ ਗੈ ਨੂਰਨ ਹੋਰੋਂ ਸਮਨਗਰੈ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਉਨ੍ਹੀ ਗੀ ਮਾਸਾ ਚ ਅਪਨੀ ਕਾਨੀ ਕਨੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

‘ਜੀਵਨ-ਬਾਰਾ’ ਨਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰੀਏ ਹਿੱਸੇ ਚ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋਂ ਜਿਨਦਗੀ ਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੀ ਮੈਹਮਾ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਜੇ ਸਾਹਨੂ ਗੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਨੈ ਮੌਹ ਏ, ਤਸੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਨੈ ਮਮਤਾ ਏ, ਮਾਨ ਏ। ਖੀਰਾ ਚ ਲੇਖਕ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਅਜ ਚਾਹਨੇ ਗਾ ਜੇ ਜਸ ਗਤਿਸ਼ੀਲ ਰੀਹੁੜੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਦੇਸ ਬਹੁ-ਫੁਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਅਸੰਗੀ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਜੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਦੀ ਹਰ ਕੁਰੀਤਿ ਤੇ ਬੁਰਾਈ ਗੀ ਸੁਲਿਲਦੇ ਵਰ੍ਹਮਾਨ ਦੀ ਹਰ ਦੇਨ ਗੀ ਨਕੇਦ ਸਮਝਿੱਧੇ ਸ਼ੀਕਾਰੀ ਲੈਂਦੇ।

ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦ੍ਰੂਗਾ ਲੇਖ ‘ਮਿਰਿਆ ਗਲਿਵ’ ਚ ਗਲਿਵ ਦੀ ਸਾਥਰੀ ਗੀ ਬਣੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਛਲੈਪੇ ਦੀ ਖਾਨ ਮਨੇ ਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ 73 ਵਰੇ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਓਹ ਕੋਹੜੇ-ਕੋਹੜੇ ਜਾਕਖਡੇ ਗੀ ਜਾਰਦੇ ਰੇਹ। ਤਾਂ ਨੇ ਨਿਜੀ ਗਲਿਵ ਦੇ ਵਕਿਤਿਤ ਤੇ ਕੁਤਿਤ ਦੀ ਪਰਚੀਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਜਿਤ੍ਯੂ ਤੋਡੀ ਉਨ੍ਹੀ ਮਾਸਾ ਦਾ ਸਰਕਨ੍ਹ ਐ ਮਾਸਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਪਾਜ਼ਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏ। ਜੇਹਡੀ ਹਰ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸਮਝਾ ਤੌਲੇ ਗੀ ਆਈ ਜਦੀ ਏ। ਇਨ੍ਹੀ ਕਹਾਗਿੱਧੇ ਚ ਵਿਝੇ ਦੀ ਪਕਢ, ਸ਼ਿਤਿ ਚ ਸਾਦਗੀ ਮਾਸਾ ਚ ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਤੁਗਾਰ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੂ ਘਟਨਾਏ ਚ ਮਾਰਿਕਤਾ ਤੇ ਪਾਜ਼ਰੇ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਚ ਦੂਰ ਅਨਦਰ ਤਕ ਝਾਂਕਨੇ ਦੀ ਸਕਤਿ ਸਪਣਟ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦੀ ਏ। ਕੁਝੁ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਕਾਨੀ ਬਡਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਨੇਈ ਪੌਦੀ। ਤਾਂ ਨੇ ਜੇ ਕਿਸ ਲਮਦਾ ਏ ਤਸੀ ਓਹ ਰਿਹ੍ਹੀ-ਸਾਦਾ ਮਾਸਾ ਚ ਪਾਠਕੋਂ ਅਗੋਂ ਰਖੀ ਓਹਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹਿਆਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਮਨੇ ਪਰ ਅਨਮਿਟ ਛਾਪ ਛਾਡੀ ਜਨਿਧਾਂ ਨ।

4.10.5 ਕਵਿ ਯਸ਼ ਰਾਮਾ

ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਸੋਹਲ ਸ਼ਲੈਪੇ ਦਾ ਦੱਸਨ ਕਰਾਨੇ ਆਹਲਾ, ਜਿਨਦਗੀ ਦੇ ਦੁਕਖ-ਕਸਾਲੇ ਗੀ ਸਮੇਟਨੇ ਆਹਲਾ ਤੇ ਤੁਗਾਰ ਘਰਤੀ ਗੀ ਲੋਡ ਪੀਨੇ ਪਰ ਦੇਸ਼ਵਾਸਿਧੇ ਗੀ ਨਗੇ ਮੁਗ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲੇਈ ਪ੍ਰੇਰੇ ਆਹਲਾ, ਗੀਤੇ ਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਯਸ਼ ਰਾਮਾ ਹੁਨਦਾ ਜਨਮ ਪੱਧ ਹਰਦਾਲ ਰਾਮਾ ਹੁੰਦੇ ਘਰ 19 ਫਰਵਰੀ 1829 ਗੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਚ ਹੋਆ। ਇਨ੍ਹਾ ਪਰਿਪਾਨ ਕਲਾ ਨਗਰੀ ਬਸੋਹਲੀ ਜਨੇਹੀ ਆਹਲਾ

ਪਰ ਬੀਤੇਆ। ਯਸ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਿਆਈ ਪ੍ਰਿਨਸ ਆਫ ਵੈਲਜ ਕਾਲੇਜ ਚ ਕੀਤੀ ਹੀ। ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਵੀ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਵਾਸਨ ਗੈ ਪੇਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੋਂ ਆਹ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਧਿਆਂ ਕਨੈ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਦਾਨ ਚ ਵੈਟਿੰਗ ਕਿਨਾ—ਕਿਨਾ ਘਿਰ ਮਿਛੀ ਤੋਂ ਕਨੈ ਭਰੋਚੇ ਦੇ ਗੀਤੇ ਦਾ ਨਨਦ ਲੈਂਦੇ ਰੌਹਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹੇ ਰਾਥੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹੇ ਗੀਤ ਸੁਨਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵੀ ਫੜੇ ਸੂਝੇ ਦਾ ਰੱਖਣਾ ਕਰਦੇ ਰੌਹਦੇ ਹੋ। ਪੈਹਲੇ—ਪੈਹਲ ਏਹ ਹਿੰਦੀ ਚ ਲਿਖਦੇ ਹੋ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਗੈ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਕੀਤੀ ਅਪਨੇ ਭਾਵ—ਮਰੋਚੇ ਗੀਤ ਮਿਟਦੇ ਸੁਰੋਂ ਚ ਗਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਸਾਗਾਂ ਜਨ ਬੜੀ ਜਨਦਾ ਐ। ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ ਚ ਅਲਮਸਤਾ, ਕੁਝ ਸੰਲਪੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਪੈਰੈਨਾ ਯਸ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋ ਗੀਤ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਕੁਸੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਾਯਰੇ ਚ ਗੀਤਕਾਰ ਜਿਸਲੈ ਅਪਨੇ ਭਾਵ—ਮਰੋਚੇ ਗੀਤ ਮਿਟਦੇ ਸੁਰੋਂ ਚ ਗਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਸਾਗਾਂ ਜਨ ਬੜੀ ਜਨਦਾ ਐ। ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ ਚ ਅਲਮਸਤਾ, ਕੁਝ ਸੰਲਪੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਪੈਰੈਨਾ ਯਸ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋ ਗੀਤ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਗੀਤੋਂ ਦੇ ਵਿਝੋਂ ਤੇ ਸੁਰ ਸਮਨੋਂ ਦੇ ਜੁਦਾ—ਜੁਦਾ ਨ। ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋ ਗੀਤ ਅਲਮਸਤਾ ਤੇ ਸੰਲਪੂਰੀ ਹੋਰੋ ਮੁਤਾਸਰ ਕੀਤਾ ਗੈ, ਕਨੈ ਗੈ ਉਨ੍ਹੇ ਪਰ ਉਦੂ ਸ਼ਾਯਰ ਫੈਜ ਤੇ ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਯਾਨਵੀ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਢਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦਾ ਐ।

4.10.5.1 ਯਸ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁਨਿਦਿਧਿਆਂ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ

ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰ ਕਵਿ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਗੀਤਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ ਤੇ ਸਟੇਜ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਹੈਨ। ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਛਿਲ ਗੱਲਾਂ ਹੋਇਆਂ ਬੀਤਿਆਂ ਲੇਈ ਮਹੁਕਰ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਰਲਿਗੈ ਗੀਤ ਵੀ ਲਿਖੇ ਦੇ ਨ।

ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ ਚ 'ਕਰਸਾਨ', 'ਡੁਗਰ ਦੇਸ ਬਚਾਨਾ ਜਿੰਦੇ', ਸਾਡੇ ਸੌਨੇ ਗੀ ਸ਼ਿਡਕਾਂ ਤੇ ਚੌਕ ਪੇਟੇ' ਤੇ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਦੀਥੇ ਚ ਛੱਪੀ ਦਿਯਾ ਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਯਸ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ ਗੀ ਅਪਨਾ ਇਕ ਗੀਤ—ਕਵਤਾ ਸੰਗ੍ਰੰਥ 'ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਿਤ ਤਮਾਂ ਤੇ ਗੀਤੋਂ ਗੀ ਬਕਖ—ਬਕਖ, ਸ਼ਾਂਗਾਰਕ, ਰੱਤੋ—ਵਾਰੋ, ਪਰਵ—ਤੇਹਾਰੋਂ ਸਰਕਵਾਂਦੀ, ਧਾਰੰਕ ਤੇ ਦੇਸ ਪਾਰ ਵਿਝੋਂ ਚ ਬੰਡੇ ਦਾ ਐ।

— ਕਵਿ ਨੇ 'ਕਰਸਾਨ' ਕਵਤਾ ਚ ਸ਼ਾਹੁਕਾਰੇ ਆਸੇਆ ਮਜੂਰੋ—ਕਰਸਾਨੋਂ ਉਧਰ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਵਾਰੈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ

'ਕੁਸ ਨੇ ਏਹ ਕਰਸਾਨ ਬਨਾਯਾ

ਦੁਨਿਆਂ ਦੇ ਰਿਜਕਾ ਦਾ ਦਾਤਾ

ਦਿਕਖੋ ਲੋਕੋ ਨਹੋ ਸਾਈ ਦਾ

ਇਸਗੀ ਰੁਟਾਂਦੀ ਦਾ ਵੀ ਘਾਟਾ

ਦੁਏਂ ਦੇ ਘਰ ਸੁਰਗ ਬਨਾਂਦਾ

ਅਪਨਾ ਘਰ ਰਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਬਨਾਧਾ'

ਇਸੀ ਚਾਲੀ 'ਸਾਡੇ ਸੌਨੇ ਗੀ ਸ਼ਿਡਕਾਂ ਤੇ ਚੌਕ ਪੇਟੇ' ਨਾਮਕ ਕਵਿਤਾ ਚ ਸ਼ਾਰੀ ਹੋਰੋਂ ਰਾਜਾਰਾਨੀ ਤੇ ਮੀਰੋ—ਬਜੀਰੋ

ਆਸੇਆ ਮੇਹਨਤ ਕਥ ਤੇ ਮਜੂਰ ਲੋਕੋਂ ਪਰ ਐਥ ਕਰਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਇਧਾਂ ਗਲਾਈ ਦੀ ਐ :—

'ਜੇਕਾਰ ਨੇਈ ਜਕੀਨ ਤਾਂ ਦਿਕਖੋ

ਮੰਡੀ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਿਤਥੈ ਬਜੀਰ ਵੱਹਦੇ

ਅਜੋਂ ਤੋਡੀ ਵੀ ਕਨਥੇ ਤੇ ਤੌਕਡੇ ਪਰ

ਸਾਡੇ ਹਥੋਂ ਦੇ ਤੁਲੀ ਨਸ਼ਾਨ ਰੌਹਦੇ
 ਤੁਨੋਂ ਮਾਫਿਧੋਂ ਚ ਸੁਖ ਰੋਜ ਲਾਇਧੈ
 ਤੁਸਾ ਸੁਖਾ ਧੀ ਨੀਦਰ ਰੋਈ ਰੇਹਦੇ
 ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਗੀ ਸ਼ਿਛਕਾਂ ਤੇ ਚੌਕ ਪੇਦੇ

ਕਵਿ ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਦੀਨੋਂ ਕਥਿਤਾਏ ਚ ਸਮਾਜੀ ਫਕੌ—ਫਕੀ ਖਲਾਫ ਸੁਆਜ ਚੁਕਕਦੇ ਹੋਈ ਆਮ ਜਨਤਾ ਗੀ ਸੌਹਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ।

4.10.5.2 ਧਣ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁਨਦੇ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਕ

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਧਣ ਸ਼ਾਰੀ ਹੁਨਦੇ ਸੱਗ੍ਰੰਹ “ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਚਿਤ ਲਗੀ ਜਾ” ਚ ਮੇਲਾ, ਬੰਜਾਰਾ, ਬਸਤੇ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਨ ਚਿਤ ਲਗੀ ਜਾ ਆਦਿ ਗੀਤ ਬੱਡੇ ਸਾਨਹਾਕਣ੍ਹੇ ਤੇ ਉਤਕੂਝਟ ਨ। ਤੁਨੋਂ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪੈਹਤੇ ਹਿੱਤੇ ਚ ਰਾਂਗਾਰਕ ਵਿਥੇ ਰਿਧਰ ਕਾਨੀ ਚੁਕਕੀ ਦੀ ਹੈ। ਰਾਂਗਾਰਕ ਗੀਤ “ਸਾਜਾਂ ਧਿਰਦਿਧਾਂ” ਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਮਨਾ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦਾ ਯਿਕ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਚ ਦਸਤੇ ਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਰੀ ਕੋਈ ਦੀ ਸ੍ਰੀਤਾ ਦੀ ਢੋਰੀ ਚ ਭੜਕੀ ਦੀ ਸਾਜਾਂ ਧਿਰਦੇ ਹੈ ਤੁਸਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਦੁਆਸੀ ਸਸੂਸ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਤੁਸਦੀ ਵੇਦਨਾ ਮਰੋਚੇ ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਨ :—

ਸਾਜਾਂ ਧਿਰਦਿਧਾਂ ਚਿਤ ਕਲਮਾਈ ਜਾਂਦਾ
 ਜਿਨੋਂ ਜਾਈ ਪਰਦੇਸੇ ਨ ਲਾਏ ਢੋਰੇ
 ਤੁਨੋਂ ਵੈਰਿਧੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਈ ਜਨਦਾ।
 ਹੋਇਧੋਂ ਬੀਤਿਧੋਂ ਗਲਲੋਂ ਪੁਰਾਨਿਧੋਂ ਦਾ
 ਕੋਈ—ਕੋਈ ਚੇਤਾ ਢੰਗ ਲਾਈ ਜਨਦਾ
 ਸਾਜਾਂ ਧਿਰਦਿਧਾਂ

ਇਸੇ ਚਾਲ੍ਲੀ “ਪਿਧਲੈ ਦਾ ਬੂਹਟਾ” ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਤਾ ਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਘੌਕਿਧੋਂ ਲੋਈ ਵੇਦਨ ਦਿਖਾਨੇ ਜ਼ੋਗ ਹੈ। ਓਹ ਸੌਹਨੇ ਚਾਰਾ ਦਾ ਅਪਨੀ ਅਮਵਡੀ, ਭਾਮੀ ਗੀ ਚੇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਰੌਦੀ ਹੈ। ਕਵਿ ਦੇ ਬੋਲ ਨ :—

ਫਿਕਿਧੀ ਦੇ ਸਿਰੇ ਪਰ ਪਿਧਲੈ ਦਾ ਬੂਹਟਾ
 ਬਾਬਲੈ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਾਰਾਡ
 ਨਾ ਮੇਰੀ ਅਮਵਡੀ ਨਾ ਗੇਰਾ ਬਾਬਲ
 ਕੁਨ ਸਾਂਝੀ ਗਲੇ ਕਨ੍ਹੇ ਲਾਡ
 ਤੇ ਭਰੀ—ਮਰੀ ਜੀਨ ਅਵਿਖਿਆਂ
 ਮਾਰਿਧੀ ਮਹੂਕਾ ਲੱਧਿਆਂ
 ਜਾਦਿਧਾਂ ਵੀ ਮਡੀ ਜ਼ਖਿਕਧਾਂ
 ਕਾਲਜੀ ਕਟਾਰਾ ਲਾਗਿਆਂ

‘ਕਦਲੀ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਗੀਤੇ ਚ ਮਾਨਵੀਕਰਣ ਦਾ ਬਡਾ ਸ਼ੈਲ ਉਦਾਹਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਦਲੀ ਗੀ ਜੀਵਂਤ ਕੁਡੀ ਆੰਗਰ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਚੱਤਦੀ ਸਮੌਦਸ਼ਾ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਹੇ ਸਾਰੇ ਖਲ੍ਹੇ ਫੌਂਝੇ ਕਹਨੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਆਹ ਕਦਲੀ ਆਹਲਾ ਲੋਖਾ ਅਪਨੇ ਦੁਖਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਸੈ ਕਹਨੈ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਥਾਨ ਕਿਸ਼ ਚੁਪਚਾਪ ਜਾਰੀ ਰੀਹਦੀ ਹੈ। ਗੀਤੇ ਦੇ ਬੋਲ ਨ :-

ਨਾਂ ਕੂਂਦੀ ਨਾਂ ਦਰਦ ਸੁਗਾਂਦੀ, ਨਾਂ ਗੈ ਨਜਰਾਂ ਚੁਕਦੀ

ਕੂਝੇ ਗੇਤੀ ਸੋਚੇ ਪੇਟੀ, ਕਿਛ ਚਲਦੀ ਪਹੀ ਰੁਕਦੀ

ਸਿਕਲ ਦੱਪੈਹਰੀ ਕੁਨ ਜੋਗੀ, ਸਾਜਾ ਗੇਆ ਬਨਾਈ

* * *

ਚਰ ਮੋਹਥੇ ਚਰ ਕਿਛ ਤਾਂ ਹੀਲਾ ਭਾਰ ਮਨੈ ਦਾ ਹੋਈ ਜਾ

ਕਿਛ ਤਾਂ ਚੈਨ ਥਹੋਏ ਖੁਸ਼ੇ ਦਾ ਕਿਛ ਤਾਂ ਦਰਦ ਚੰਡੀਓ ਜਾ

ਦੁਰ ਹਿੱਸੇ ਗੀ ਪਵੰ-ਤੇਹਾਰ ਸਰਖਾਈ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗੀਤੇ ਚ ਬਣੇ ਦਾ ਹੈ। ‘ਕਸਤਾਂ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਗੀਤ ਗੀ ਵਰਣਨਾਤਮਕ ਗੀਤ ਦੇ ਕਹਨੈ-ਕਹਨੈ ਇਤੀ ਇੰਡ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੀਤ ਵੀ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਕੀ ਜੋ ਅਸੱਗੀ ਗੀਤ ਪਛਨੇ ਜਾਂ ਸੁਣਨੇ ਪੱਚਿਤ ਇਧਾਂ ਸ਼ਹੂਸ ਹੋਵਾਂ ਹੋ ਏ ਯੇ ਇਸ ਗੀਤੇ ਚ ਸਾਸ਼ਾਤ ਚੱਖੀਰ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਫਿਰਦੀ ਜਾਨ ਰੋਹੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਇਧਾਂ ਨ :-

ਚਲੀ ਗੜਜ ਬਸਨਤ ਮਨਾਨ ਗੋਰੀ

ਛਨ ਛਨ ਪੱਜੇਵੇਂ ਦੀ ਛਨਕ ਦਿਕਖੋ

* * *

ਪੀਲਾ ਕੁਰਤਾ ਤੇ ਪੀਲੀ ਐ ਚਾਦਰ ਲੇਦੀ

ਮੇਲੈ ਪੁਜ੍ਜੇ ਦੀ ਕਿਨ੍ਨੀ ਤੌਲ ਪੇਟੀ

ਥੌਹ ਰੇਹਦਾ ਨਿ ਜਾਨਾ ਐ ਕੁਤ ਵਕਖੀ

ਮੈਲਾ ਲਗਨਾ ਪਰਲੇ ਚਗਨ ਗੋਰੀ

ਤੇਹਾਰ ਸਰਖਾਈ ਤੁਨਦਾ ਗੀਤ “ਹੋਲੀ” ਬਡਾ ਗੈ ਸ਼ੈਲ ਗੀਤ ਹੈ। ਤਾਨੇ ਅਪਨੇ ਇਸ ਗੀਤ ਚ ਹੋਲੀ ਗੀ ਰੰਗੇ ਦੀ ਰਾਨੀ ਅਲਵੇਲੀ, ਮਸਤਾਨੀ ਤੇ ਸਮਨੇ ਦੇ ਮਨਮਾਨੇ ਆਹਲੀ ਇਧਾਂ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ :-

ਅਲਵੇਲੀ ਐ ਮਸਤਾਨੀ ਐ, ਹੋਲੀ ਰੰਗੇ ਦੀ ਰਾਨੀ ਐ

ਹੋਲੀ ਮਰਪੂਰ ਜੋਆਨੀ ਐ, ਹੋਲੀ ਸਮਨੇ ਮਨਮਾਨੀ ਐ

ਐ ਪੜਾਣੀ ਕਲਮ ਬਸੋਹਲੀ ਦੀ, ਏ ਚਿਤ੍ਰ ਕੁਸੈ ਚਿਤੇਰੇ ਦਾ

ਏਹਦੇ ਚ ਰਾਘਾ-ਰਾਨੀ ਗੀ, ਕਾਹਨੈਂ ਨੇ ਆਨੀ ਪੇਰੇ ਦਾ

ਆਹ ਰੰਗ ਡੌਲਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ, ਏ ਖਿਡ-ਖਿਡ ਕਰਦੀ ਹਸ਼ਾਂ ਦੀ

ਹਿੱਖੀ ਦੇ ਰੰਗੇ ਰੰਗੀ, ਰਾਘਾ ਕਾਹਨੈਂ ਮਨ ਬਸੈ ਦੀ

यश शर्मा होरें अपनी "मेला" कविता च मेले दा हू-ब-हू चित्र चितरे दा ऐ। इसी अस वर्णनात्मक ते बिम्ब प्रधान गीत आखी सकने आं। इस गीत च कभी एह ऐ जे इसदा खीरी बंध याकी आहले बंधे कनै मेल नेई खंदा ऐ। सारे बंधे च मेले दे द्रिश्य मनै गी छूहने आहले न पर खीरी बंध च विशे इकदम बदलोई दा सेई होंदा ऐ। इस बंध च कवि दी देश-प्यार दी भावना जागी दी लमदी ऐ। मेला" गीत च कवि दे भाव इ'यां न :-

"मेले आई दी ए, मेले दी व्हार दिक्खी लै
कैंतें आहलिये दा कैंतें कनै प्यार दिक्खी लै

×   ×   ×

कुसै चूडियें दी पेदी, कुसै गजरे दा चाझ
कोई सीसा कंधी, साबनै दा पुछदी भाझ
कोई आखदी ऐ भाई एहदे पैसे घट्ट ला
कोई दूरा दा गै दिक्खी-दिक्खी भरै ठंडे साह"

किश भजने च शर्मा होरें प्रभु गी बी चेते रखे दा ऐ, ते ओहदे चरणे च चित लाने दी गल्ल दे कनै प्रभु गी इस मायावी संसार थमां पार लाने आहला आख्ये दा ऐ। भजन इ'यां ऐ :-

"हरी चरणे चित ला, प्रभु चरणे चित ला
उऐ पत्तन, उऐ बेडी, उऐ पार पुजाझ
हरी चरणे चित ला.....
झूठे यार याराने झूठे
सेब अपने बेगाने झूठे
झूठे ऐ कारी
हरी चरणे चित ला।"

कवि ने अपने गीतें च छडे हिरख-प्यार दी गै गल्ल नेई कीती दी सगुआं देश-प्यार दे गीत बी उसदे अद्बुद हिस्सा न। उ'नें अपनी "मां धरती" कनै सनसम्प प्यार ऐ, इस करी ओह अपनी "आरती" नां दी कविता च धरती मां गी सम्बोधित करदे होई इ'यां आखदा ऐ :-

"मैं दो चार गीतें कवितें दे कनै
तेरी आरती उतारां तां किंयां उतारां
तेरे रूप छलैपे ने जादूं
मैं तैकी बसारां, बसारां तां किंयां

×   ×   ×

ਪੇਰੇ ਸੋਆਸੇ ਅਨੰਦਰ, ਪੈਰੀ ਆਤਮਾ ਚ
 ਏਹ-ਇਧੈ ਸੁਗਂਧੀ ਐ ਜੌ ਬਾਸ ਕਰਦੀ
 ਕਦੋਂ ਏਹ ਥੀ ਹੋਆ ਜੇ ਪਾਰਦੇਸੇ ਅਨੰਦਰ
 ਤੇਰੇ ਚੇਤੇ ਆਏ, ਗੈ ਨੀਦਰ ਮੀ ਆਈ

ਅਧੀਤ ਇਸ ਘਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮੇਰੇ ਲਹ-ਲਹ ਚ ਬਸਤੀ ਦੀ ਐ। ਕਦੋਂ ਕੁਝੀ ਦੂਰ ਪਾਰਦੇਸ਼ ਮਿਗੀ ਢਸਦਾ ਕੇਤਾ ਆਉ
 ਜਾ ਤਾਂ ਮਿਗੀ ਨੀਦਰ ਨੇਹੂੰ ਆਈ ਐ।

“ਕਦਮ ਬਧਾਡ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਥਿਤਾ ਚ ਕਹਿ ਨੇ ਵੀਰੇਂ ਗੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਤਨੋਂਗੀ ਬੈਰਿਧੈ ਦਾ ਨਾਗ ਕਰਨੇ ਤੇ ਕਦਮ
 ਆਨ੍ਹੇ ਬਚਾਨੇ ਦੀ ਗਲਲੇ ਵਧਾਂ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ” :-

“ਤੂ ਬੈਰਿਧੈ ਦਾ ਨਾਸਾ ਕਰ ਕਦਮ ਬਧਾਡ ਕਦਮ ਬਧਾਡ
 ਤੂ ਅਪਨੀ ਆਨ-ਬਾਨ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਨ ਗੀ ਮਟਾਯਾ ਨੇਈ
 ਤੂ ਮਰਦਾ ਮਰੀ ਜਾਣਾ, ਪਰ ਤਰੰਗੇ ਗੀ ਝੁਕਾਯਾ ਨੇਈ
 ਤੂ ਜਿਸਦੀ ਗੋਦਾ ਖੇਡੇਆ, ਤੂ ਅਜ਼ ਓਹਦਾ ਰਿਣ ਚੁਕਾਇ
 ਕਦਮ ਬਧਾਡ ਕਦਮ ਬਧਾਡ
 ਤੂ ਬੈਰਿਧੈ ਦਾ ਨਾਸ.....”

ਗੀਤਕਾਰ ਲਲਕਾਰ, ਵਾਦਰੀ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਅਨੁਸਾਗ ਮਰੋਚੇ ਗੀਤੋਂ ਗੀ ਚੁਸਲੇ ਲਿਖਦਾ ਐ ਜਿਸਲੇ ਯਾਹੂ ਚਾਹਦਾ ਐ ਤੇ
 ਢਸਦਾ ਮੁਲਖ ਨਰੋਆ ਤੇ ਸਨਾਕਡਾ ਬਨੇ ਦਾ ਰਵੈ। ਇਧੈ ਜਨੇਹੀ ਮਾਵਨਾ ਕਵਿ ਦੀ “ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਲਸਾ ਨੇਈ” ਕਹਤਾ ਚ ਦਿਕਤਾ
 ਗੀ ਮਿਲਦੀ ਐ ਬੋਲ ਨ :-

“ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਲਸਾ ਨੇਈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਛੇਖਾ ਨੇਈ
 ਬਸ ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਮੇਰੀ ਅਕਖੀ ਚ ਸਮਾਈ ਜਾ
 ਤਚਵਿਧਿਆਂ ਬਾਰਾਂ ਗਿਣਾ ਗੀਤ ਗਾਨੇ ਆਹਲਿਧੇ
 ਸੁਨਦਾ ਗੈ ਰੰਮਾਂ ਤੇਰਾ ਗੀਤ ਸਦਾ ਗਾਈ ਜਾ”

ਕਲਾ ਪਕਖ ਦੀ ਫਿਲਿਪੀ ਕਨੈ ਕਵਿ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਢੀ ਸਰਲ ਤੇ ਜਮਨੇ ਦੀ ਸਮਝਾ ਔਨੇ ਆਫਲੀ ਐ। ਈਲੀ ਦੇ
 ਅਘਾਰ ਰੁਧਰ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਕੇਹ ਜਾਨੀ, ਪ੍ਰੀਤਾਂ, ਚਮ੍ਭੇ ਦੀ ਘਾਰ ਆਦਿ ਰਚਨਾਏ ਚ ਵਿਖੇ ਦੇ ਕਾਰ-ਬਾਰ ਦਸਾਹਨੇ ਕਨੈ ਜਮੀ
 ਚੀਜ ਨੇਈ ਲਗਦੀ ਐ। ਇਧਾਂ ਬੜ੍ਹਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਕਵਿ ਗੀ ਇਸੀ ਲਿਖਨੇ ਲੇਈ ਮਤੇ ਹਾਰੇ ਆਡ-ਤੋਡ ਕਰਨੇ ਪੇ ਹੋਨ। ਕਿਥਾ ਇਕ ਕਹਤਾਏ
 ਚ ਤੁਕਬਨਦੀ ਦਾ ਦੌਸ਼ ਬੀ ਅਕਖਰਦਾ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਤਨਿਦਿਧੇ ਰਚਨਾਏ ਚ ਮਾਵੁਕਤਾ, ਸੀਚ ਤੇ ਕਲਘਨਾ ਦਾ ਬਢਾ ਸੁਨਦਰ ਮਿਸ਼ਨ
 ਮਿਲਦਾ ਐ। ਇਸ ਕਨੈ ਗੈ ਗੀਤਕਾਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਕਥਿਤਾਏ ਤੇ ਗੀਤੇ ਚ ਉਪਮਾ, ਅਨੁਸਾਸ ਅਲਾਂਕਾਰੇ ਦਾ ਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

ਕਵਿ ਦੇ ਬਸਤ ਨਾਂਡ ਦੇ ਗੀਤ ਚ ਅਨੁਸਾਸ ਅਲਕਾਰ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਉਲ੍ਲੋਖਨੇ ਜੋਗ ਐ। ਜਿਧਾ :-

*ਛਨ-ਛਨ ਪੱਜੇਵੇਂ ਬੀ ਛਨਕ ਦਿਕਖੋ
 ਗੋਰੇ ਗੋਰਿਆ ਦੇ ਅੰਗ-ਅੰਗ ਦਿਕਖੋ
 ਜਕਥਾ ਨੈਨ ਦਿਕਖੋ ਰੂਪ ਰੰਗ ਦਿਕਖੋ
 ਓਹਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਹੋਨੇ ਸੰਯੋਗ ਤੇਰੇ

ਇਧਾਂ ਗੈ ਉਪਮਾ ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਮੇਲਾ' ਗੀਤ ਚ ਬਡਾ ਸ਼ੈਲ ਚਤੁਰਾਏ ਦਾ ਐ :-

*ਮਾਏ ਸਾਂਦਲੀ, ਗੁਲਾਬੀ ਸੂਹੇ ਸਾਲੂ ਆਹਲਿਆਂ
 ਕਿਧਾਂ ਦੌੜਦਿਆਂ ਹਿਰਣਿਆਂ ਮਾਰੀ ਜਾਲਿਆਂ
 ਮਾਏ ਜੋਬਨੋਂ ਦੇ ਮਾਰੈ ਕਨੈ ਨੀਨਿਦਿਡਿਆਂ ਹੋਨ
 ਜਿਧਾਂ ਝੁਕੀ-ਝੁਕੀ ਪੈਨ ਚਮੜੇ ਦਿਯਾਂ ਡਾਲਿਆਂ

ਧਾਰਾ ਸ਼ਰਮਾ ਨਾਮਵਰ ਗੀਤਕਾਰ ਕਥਾ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਜਾਦੂ ਐ, ਮਿਠਾਸ ਐ ਤੇ ਮਾਦਕਤਾ ਜਿਸ ਥਮਾਂ ਪਰਤਕਖ ਹੋਂਦਾ ਐ ਜੇ
ਧਾਰਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਸੜਵੇਂ ਗੈ ਇਕ ਨਾਮਵਰ ਗੀਤੋਂ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨ। ਜੇਹਡੇ ਢੋਗਰੀ ਕਵਿਧੇਂ ਦੀ ਮੈਹਫਿਲੋਂ ਚ ਬਾਹ-ਬਾਹੀ ਲੁਟਟਨੇ
ਚ ਕਾਮਧਾਰੇ ਰੇਹ। ਇਸ ਗਲਲਾ ਗੀ ਕੋਈ ਬੀ ਨਕਾਰੀ ਨੇਈ ਸਕਦਾ ਐ।

— — —

4.10.5 ਅਸਥਾਸ

1. ਬਨ੍ਧੂ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦੀ ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਵਿਥੋਂ ਪਰ ਲੋਡ ਪਾਓ।
2. ਬਨ੍ਧੂ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਿਦਿਧੇਂ ਕਹਾਨਿਧੇਂ ਦੇ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਬਾਰੈ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰੋ।
3. 'ਸੁਰ ਘਰਤੀ ਦੇ' ਨਿਬੰਧੋਂ ਦਿਧਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਂ ਦਸ਼ਾਓ।
4. ਧਾਰਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦੇ ਕਾਵਿ ਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਚਿਤ੍ਰਣ ਪਰ ਰੋਸ਼ਾਨੀ ਪਾਓ।
5. ਧਾਰਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦੇ ਕਾਵਿ ਚ ਵਰਿਤ ਦੇਸ਼ ਪਾਰ ਦੇ ਸੁਰ ਬਾਰੈ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰੋ।

oooooooo

DOGRI

Very Short Answer and Objective Type Questions from both the Books

ਚੋਟ : ਹੱਦ ਚ 11, 12 ਤੇ 13 ਲੈਸਨ ਛੌਫ਼ਨ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਖਾ

4.11.0 ਲਾਈ

ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਦੇ ਪਾਠੀ ਗੀ ਪਢਨੇ ਪੈਰੈਂਤ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਪਾਠਿਆਕਮ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਉਪਨਾਸ ਤੁਟੀ ਦੀ ਢੌਰ ਤੇ ਚੋਨਮੈ ਢੋਗਰੀ ਨਿਵੰਧ ਚਾ ਲੌਹਕੇ ਜਾਵਾਬ ਆਹਲੇ ਸੁਆਲੋਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਵਾਰੋਂ ਚ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮਿਲਣ।

ਲੈਸਨ ਨੰ. 11 ਚ ਤੁਟੀ ਦੀ ਢੌਰ ਉਪਨਾਸ ਸਰਬਹੀ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਉਤਰ, ਲੈਸਨ ਨੰ. 12 ਚ ਚੋਨਮੈ ਢੋਗਰੀ ਨਿਵੰਧ ਭਾਗ—1 ਸਰਬਹੀ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਉਤਰ ਤੇ ਲੈਸਨ ਨੰ. 13 ਚ ਦੌਨੇ ਕਤਾਬੋਂ ਤੁਟੀ ਦੀ ਢੌਰ ਉਪਨਾਸ ਤੇ ਚੋਨਮੈ ਢੋਗਰੀ ਨਿਵੰਧ ਸਰਬਹੀ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਸ਼ਹੇਈ ਉਤਰ ਵੀ ਕਨੈ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ।

ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸੁਆਲੋਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇਨੇ ਦੀ ਯੋਗਯਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ।

DOGRI

ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਝੀ ਦੀ ਢੋਰ ਚਾ ਲੈਹਕੇ ਜਗਾਵ ਆਹਲੇ ਸੁਆਲ ਤੇ ਚੰਦੇ ਰਤਤਰ।

॥੧॥ ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਝੀ ਦੀ ਢੋਰ' ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।

ਉ. ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 'ਤਲਾਕ' ਨਾਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਜੇਹਡੀ ਪਛਮੀ ਦੇਸ਼ ਥਮਾਂ ਸਾਫੇ ਦੇਸ਼ ਚ ਆਈ ਏ ਤਸ ਦੇ ਮੈਡੇ ਪਾਰਿਸ਼ਮੇ ਕਨੈ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਰਲਕੁਲ ਕਰਾਓਨਾ ਏ। ਏਹ ਮਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਧੀ ਇਤਥੁੰ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬਨ੍ਹਕੂਲ ਨੇਂਦ੍ਰ ਏ। ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਅਪਨੇ ਸਵਾਭਿਮਾਨ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾਰਣ ਪਤਿ—ਪਲੀ ਦੇ ਰਿਖ਼ਤੇ ਚ ਵੀ ਤਨੋਤਨੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਆਹ ਇਕ ਦੁਰ ਚਾ ਬਕਖ ਰੌਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਇਸਦੀ ਮੁਕਖ ਕਵਹ ਅਹੱਮ ਗੀ ਬਨਦਾ ਏ ਜੇਹਡਾ ਸਾਚ ਤੇ ਝੂਠ ਚ ਫਕ਼ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸ਼ਹਿਦੀ ਸ਼ਕਿਤਾ ਗੀ ਕੁਦੂ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਵੀ ਸਤਧੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣ ਬਦਕਾਰ ਗਲਤਪੈਹਮੀ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾਰਣ ਤਲਾਕ ਦੀ ਨੌਕਰ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੀਡ ਢਾਲੀ ਗੀ ਮੋਗਨੇ ਧੀਂਦੀ ਏ ਜੇਹਡੀ ਬਿਨਾ ਕੁਸ਼ੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਦੇ ਹਿਰਖ ਗੀ ਤਰਸਦੀ ਰੋਹਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੁਕਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਹੋ ਗੀ ਹਾ ਜੇ ਅਹੱਮ ਚ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੇਹੁ ਵਾਰੀ ਕੁਸ਼ੇ ਕਸੂਰ ਲੇਂਦੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਥ ਬਨਦੇ ਨ। ਜਿਥਾ ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੋਰ ਚ ਸਾਤਧੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਢਾਲੀ ਲੇਂਦੇ ਨਸ਼ੀਖਤ ਬਨੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।

॥੨॥ ਨੀਰਜ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ—ਧਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਉ. ਗੀਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਬੀਣ ਪਾਰੇਖ ਦਾ ਬਡਾ ਜਾਗਰਤ ਨੀਰਜ ਜੇਹਡਾ ਅਮਰੀਕਾ ਪਢਾਈ ਕਰਾ ਦਾ ਏ ਪਰ ਅਪਨੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨੇਂਦ੍ਰ ਸੁਲੈ ਵਾ। ਤਾਂ ਗੇ ਤੇ ਆਹ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਸੰਦ ਦੀ ਕੁਝੀ ਕਨੈ ਬਾਹ ਕਰਨੇ ਲੇਂਦੇ ਰਾਜੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਨੀਰਜ ਢਾਲੀ ਗੀ ਸਾਚਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ ਆਹ ਉਸਦੀ ਹਰ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਏ ਇਤਥੁੰ ਤਧਰ ਜੇ ਨੀਰਜ ਗੀ ਮਿਲਨ ਆਈ ਦੀ ਢਾਲੀ ਜਿਸਲੇ ਉਸੀ ਚਕਮਾ ਦੇਵਿਧੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਨੀਰਜ ਇਸ ਗਲ੍ਹੀ ਦਾ ਰੋਹ ਨੇਂਦ੍ਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਦੀ ਗਲ੍ਹੇ ਕਣਾਂ ਜਿਸਲੇ ਉਸੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਢਾਲੀ ਅਪਨੇ ਪਾਧਾ ਗੀ ਮਿਲਨ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਆਹ ਉਸਾਂ ਆਪੂ ਤਥੇ ਛੋਡਨ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਹ ਢਾਲੀ ਦੀ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਗੀ ਮਿਲਾਨੇ ਦੀ ਕੋਣਸ਼ ਚ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਕਾਮਯਾਵ ਵੀ ਹੋਂਦਾ ਏ।

ਨਿਰਕਿਰੀ ਚ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਨੀਰਜ ਪਛੇ ਲਿਖੇ ਦਾ ਸਮਝਾਦਾਰ ਜਾਗਰਤ ਏ ਜੇਹਡਾ ਅਪਨੇ ਕਣਾਂ ਬਡਵੇਂ ਦਾ ਮਾਨ ਇਜ਼ਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਏ।

॥੩॥ ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਝੀ ਦੀ ਢੋਰ' ਕਿਤੇ ਸਾਗਰਥਾ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਏ?

ਉ. ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਮਹਾਨਗਰੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇਤਥੁੰ ਦੇ ਸਾਂਘਰਾ ਗੀ ਲੇਂਦੀ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਮਨੁਕਖ ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਅਪਨੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਸਵਾਭਿਮਾਨ ਕਰੀ 'ਏਕਾਂਕੀ ਰੀਹਨੇ ਲੇਂਦੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਸਾਚ ਉਪਰ ਥਾਂਡੀ ਰੀਹਨੇ ਤੇ ਦੁਰ ਦੇ ਸਾਚ ਗੀ ਸਾਚ ਨੇਂਦ੍ਰ ਮਨੇ ਕਰੀ ਪਤਿ—ਪਲੀ ਬਦਕਾਰ ਛਿੱਡਾ ਆਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਨੌਕਰ ਤਲਾਕ ਤਧਰ ਆਈ ਪੁਜਾਦੀ ਏ। ਪਰ ਤਲਾਕ ਵੀ ਤੇ

ਇਸ ਮਰਲੇ ਦਾ ਖ਼ਸਾਈ ਹਤ ਨੇਹੂ ਏ। ਪਤਿ-ਪਲੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ੇ ਹੋ ਗਏ ਕਨੂਨ ਖ਼ਲਨ ਕਰੀ ਦਿਨਦਾ ਏ ਪਰ, ਉਨ੍ਹੀ ਔਲਾਦ ਕੇਹ ਕੋਈ ਉਸੀ ਤੇ ਵੱਡੇ ਕੁਸੈ ਕਾਤੂਰ ਦੇ ਸਜਾ ਮੋਗਨੀ ਪੌਂਦੀ ਏ। ਯੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੇ ਇਸ ਉਪਨਾਸ ਰਾਹੋਂ ਇਸੀ ਸਮਸਥਾ ਗੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਣਸਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ੴੴ ਉਪਨਾਸ 'ਤੁਝੀ ਦੀ ਛੋਰ ਦੇ ਪੁਰਸਾ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦਾ ਸਂਕਿਤ ਪਰਿਚੇ ਲਿਖੋ?

ਚ. ਸਤਿਯੇਨ ਇਸ ਉਪਨਾਸ ਦਾ ਮੁਕਖ ਪੁਰਸਾ ਪਾਤ੍ਰ ਸਾਤੇਨ ਇਕ ਰਾਮਿਮਾਨੀ ਪੁਰਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦਾ ਏ। ਸਤਿਯੇਨ ਅਪਨੀ ਲਾਈ ਕਨੈ ਕਥਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਹਾ ਪਰ ਕਿਵਾ ਐਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਓਹ ਤਲਾਕ ਲੇਈ ਲੇਨੇ 'ਨ ਫੁ ਫੌਂ ਵੀ ਸਤਿਯੇਨ ਕੁਸੈ ਹੋਰ ਕਨੈ ਬਾਹ ਨੇਹੂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਗੀ ਉਨਾਂ ਗੈ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਓਹ ਤਲਾਕ ਕਥਾਂ ਪੈਕੂਲੇ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਸਤਿਯੇਨ ਅਪਨੀ ਧੀਡ ਢਾਲੀ ਕਨੈ ਅਨਸਥਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੇ ਡਾਲੀ ਉਨੋਂਗੀ ਬਾਹ ਨੇਹੂ ਕਰਨੇ ਦਾ ਝੁੱਜਲਾ ਚੁਨੌਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਉਸਗੀ ਇਸ ਸਮਝਦਾਰ ਪਿਤਾ ਆਂਗਰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਏ।

ਨੀਰਜ- ਗੀਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਵੀਣ ਪਾਰੇਖ ਦਾ ਬੜਾ ਜਾਗਤ ਨੀਰਜ ਜੇਹਡਾ ਅਮਰੀਕਾ ਪਢਾਈ ਕਰੀ ਆਏ ਦਾ ਏ ਅੜ੍ਜੀ ਦੇ ਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਾਗਤ ਏ। ਨੀਰਜ ਡਾਲੀ ਗੀ ਸਾਵਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਓਹ ਡਾਲੀ ਗੀ ਮਿਲਨ ਰੋਜ ਕਾਲੇਜ ਚਲੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਜਿਸਲੇ ਓਹ ਉਸਕੀ ਚਕਮਾ ਦੇਇਏ ਦੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਇਸ ਗਲ੍ਹੀ ਦਾ ਰੋਹ ਨੇਹੂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਲੁਣਾ ਦੀ ਗਲ੍ਹੇ ਕਥਾਂ ਜਿਸਲੇ ਉਸੀ ਪਾਸ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਡਾਲੀ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਗੀ ਮਿਲਨ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਉਸਕੀ ਆਪੂ ਚਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ੴੴ ਉਪਨਾਸ 'ਤੁਝੀ ਦੀ ਛੋਰ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤ੍ਰੇ ਦਾ ਸਂਕਿਤ ਪਰਿਚੇ ਲਿਖੋ।

ਚ. ਡਾਲੀ: ਪੂਰੇ ਉਪਨਾਸ ਚ ਢਾਲੀ ਇਕ ਸਮਝਦਾਰ ਕੁਝੀ ਦੇ ਰੂਪੇ ਚ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣ ਦੀ ਇਕ ਨੈ ਧੀਡ ਏ। ਸਾਰਾ ਉਪਨਾਸ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਗੈ ਘੁਸਦਾ ਏ। ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਦਾ ਫਰ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਬਧਾਨ ਰਖਨਾ ਤੇ ਇਸ ਗਲ੍ਹੇ ਦਾ ਧਿਵਾਰ ਕਸਨਾ ਜੇ ਅਗਰ ਓਹ ਬਾਹ ਕਰੀ ਲੇਗ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਲੀ ਹੋਈ ਜਾਨਾ ਏ, ਉਸਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਖੂਤ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਬਨਵੈ ਜਾਨੇਹ ਮਹਾਨਗਰੋਂ ਚ ਕੁਸੈ ਗੀ ਤੁਪਣਾ ਸਖਲਲਾ ਕਮ ਨੇਹੂ ਏ ਪਰ ਇਹ ਡਾਲੀ ਦੀ ਹਿਮਤ ਹੀ ਜੇ ਸਤਿਯੇਨ ਗੀ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਧਾਤੀ ਕਨੈ ਸਤਿਯੇਨ ਤੇ ਅਲੁਣ ਗੀ ਮਿਲਾਨੇ ਚ ਕਾਮਧਾਬ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਅਲੁਣ: ਡਾਲੀ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਉਪਨਾਸ ਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਅਲੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਪਛੀ ਲਿਖੀ ਤੋਂ ਆਤਮਨਿਰ ਹਨੋਂ ਕਰੀ ਓਹ ਇਕ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨੀ ਨਾਰੀ ਏ ਤੇ ਜਿਸਲੇ ਉਸਦੇ ਸ਼ਵਾਮਿਮਾਨ ਗੀ ਠੇਹ ਪੁਜਦੀ ਏ, ਓਹ ਸਤਿਯੇਨ ਥਮਾ ਵਲਾਕ ਲੇਨੇ ਪਰ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਅਫੀ ਦੀ ਰੀਹਨ੍ਦੀ ਏ ਤੇ ਨੇਹੂ ਬਾਹਨ੍ਦੀ ਹੀ ਜੇ ਉਸਦਾ ਸਾਧਾ ਉਸਦੀ ਧੀਡ ਪਰ ਪਵੇ ਤਾਂ ਗੈ ਓਹ ਆਂਹ ਸਤਿਯੇਨ ਕਨੈ ਮਿਲਿਏ ਇਕ ਨਾਟਕ ਵੀ ਖੇਡਦੀ ਏ।

DOGRI

ਹੀਰਾਂ ਛੋਗਰੀ 'ਬੋਨਮੌਂ ਛੋਗਰੀ ਨਿਬਵਣੇ' ਚਾ ਲੌਹਕੇ ਜਾਵਬ ਆਹਲੇ ਸੁਆਲ ਤੇ ਚੰਦੇ ਭਜ਼ਰ।

ਪੁ. 1 ਸਾਂਸਕ੍ਰਤਕ ਘਾਰ ਰਾਡੇ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ।

ੴ. ਰਾਡੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹਾਡ ਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰਾਂਦੀ ਥਮਾਂ ਸੀਨ ਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਸਾਂਗਰਾਂਦੀ ਤਾਗਰ ਪੁਰੇ ਫੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਮਨਾਵਾ ਜਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਕੁਡਿਆਂ ਅਪਨੇ ਘਰ ਦੇ ਬੇਹੱਡੇ ਜਾਂ ਕੋਠੋਂ ਪਰ ਕਾਚੀ ਜਮੀਨਾ ਚ ਘੱਡੇ ਦੇ ਗਲੋਂ ਗੀ ਦਿਵਿਧੀ ਉਨ੍ਹੇ ਚ ਕਨਕ, ਮੁਕਕੀ, ਕੀਤੇ ਮਾਹ ਦੇ ਦਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿ ਨਦਿਆਂ ਨ। ਹਰ ਐਤਵਾਰੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕੁਡਿਆਂ ਕਿਟਿਦਿਆ ਹੋਂਝੈ ਆਪੂ ਵਨਾਏ ਦੇ ਰਾਂਗੇ ਕਨੈ ਇੰਦੀ ਪਿਤਰਕਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਰਾਡੇ ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਘਰ ਪੁਲਸ਼ੋਂ ਦੀ ਸਖ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਾਵੇ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਬੜਾ ਰਾਡਾ ਜਿਸਗੀ ਘਮ ਰਾਡਾ ਵੀ ਗਲਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੋਨਾ ਸਾਗੋਸਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਮਨੋਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁ. 2 ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਰਖ਼ਬੀ ਮੇਲੋਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ।

ੴ. ਬਾਂਸ ਮਰ ਫੁਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਦੇਵੀ—ਦੇਵਤੇ ਸਰਖ਼ਬੀ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨ। ਜਿਥੋਂ ਲੋਕ ਅਛਾ ਕਨੈ ਆਂਦੇ ਨ ਤੇ ਅਪਨੇ ਇਉਂ ਦੰਵ ਗੀ ਪੂਜਦੇ ਨ ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮਜਾ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਚ ਸ਼ਿਰੋਂ ਦੇ ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਲਗਾਨੇ ਆਹਲੇ ਮੇਲੇ ਜਿਵਾਂ ਪਸੰਡਲ ਦਾ, ਸੁਦਮਹਾਦੇਵ ਦਾ, ਉਤਰਖੈਹਨੀ ਦਾ, ਦੇਵਕਾ ਦਾ, ਪੀਰਖੀਹ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਸਿਛ ਨ। ਇਥੋਂ ਲੋਕ ਚੇਤਰ ਚੌਂਦੇਂਗਾ, ਆਸ ਪੁੱਲੇਭਾ ਚੋਂ ਸ਼ਿਵਸਾਗੀ ਪਰ ਕਿਟਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ ਤੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮਜਾ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਰਾਮਨੀਗੀ, ਜਨਮਟਮੀ, ਦਸੈਹਰੇ ਪਰ ਵੀ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨ। ਨਰਾਤੋਂ ਚ ਨਰਸਿੰਘੇ ਦੇ ਮਨਦਰ ਘਗਵਾਲ ਚ ਵੀ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਪੁ. 3 ਮੂਤ ਨਿਬਵ ਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕੇਹ ਚੁਝੇਖਾਂ ਹੈ।

ੴ. ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਨੁਮਰੋਂ ਰਾਹੋਂ ਇਹ ਦਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸਾ ਸ਼ਵਾਰੀ ਲੋਕ ਅਪਨੇ ਮਤਲਬ ਜਾਸ਼ੀ ਜੂਹੇ ਮੂਤ ਦਾ ਢਰ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਮਨੇ ਚ ਵਾਲੀ ਦਿੰਦੇ ਨ ਤੇ ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਇੰਦੇ ਪਿਛੇ ਸਿੱਫ ਢਰਨੇ ਦੀ ਗੈ ਭਾਵਨਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਆਖਨਾ ਹੈ ਜੇ ਸਾਡੀ ਅਡਾਨਤਾ ਤੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਗੈ ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਅਗੋਂਗੀ ਮੂਤ ਹੋਨੇ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਕਰੋਂਗਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਬਕਖੀ ਜਿਥੋਂ ਮਨੁਕਖੀ ਸੁਆਤਮ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਆਸਤੀ ਕਿਸ ਘਟਨਾਏ ਦਾ ਚਲਾਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ ਉਤੇ ਗੈ ਦੁੱਝ ਬਕਖੀ ਚੁਨੌਤੀ ਕਨੈ ਮਕਾਬਲਾ ਕਰਨੇ ਕਰੀ ਸਾਚ ਵੀ ਸਾਮੈਂ ਆਨੀ ਟਕਾਏ ਦਾ ਹੈ।

ਪੁ. 4 'ਚਲਨ੍ਹ' ਨਿਬਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਪਰ 'ਚਲਨ੍ਹ' ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਨ ਕਰੋ।

ੴ. ਸੀਗਡੇ ਥਾਂ ਚ ਬਵੇ ਦੇ ਕਾਂਸੀ ਗੋਲੇ ਆਂਗੂ ਢੀਗਾ — ਨੈਹਡਾ ਤੇ ਲੌਹਕਾ ਸਿਰ, ਹੈਸਿਯੇ ਦੇ ਬਿਚ ਵਡੀ ਦੀ ਸੁਇਧੀ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਜਾਂਦੇ ਦਾ ਲਮਦਾ। ਮੂੰ ਓਹਦਾ ਬਾਹੋਂ ਬਿਕਾਨੇ ਆਹਲੇ ਚੌਡੇ ਚਾਗਧਰੇ ਨੇਹਾ ਹਾ। ਅਜੈ ਮਿਟੀ ਥੁਣੀ ਗੈ ਹੀ ਜੇ ਘਸ਼ਾਈ ਗੀ ਘਡਨੇ—ਘਢਾਨੇ ਬੈਲ੍ਹੇ ਕੁਲੈ ਬਾਹਰ ਜਾਨਾ ਪੇਈ ਗੇਤਾ ਤਾਂ ਗੈ ਨਕਕ ਖੁਰਪੇ ਦੇ ਬਿੱਡੇ ਆਂਗੂ ਤੇ ਓਠ ਕੁਸੀ ਜਧਾਨਿਆਂ ਕੁਝਿਆਂ ਗੀ ਘਡੇ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਹੋਈ ਗੇਤੇ ਮਹੌਰੇ ਆਂਗੂ ਕੁਤੇ ਗੁਟਟੇ ਤੇ ਕੁਤੇ ਦਾ ਸੁਦਟੇ ਹੈ। ਅਕਲੀ ਬੰਦ ਕੀਡਿਆਂ ਜਨ, ਚੌਰੇ ਲੇ ਮਟੀਓਈ ਦਿਵਾਂ

ਗੈ ਲਮਦਿਆਂ ਨ। ਦਾਜੈ ਦੇ ਪਲਡੈ ਦੇ ਪਾਵੋ ਆਂਡਰ ਗੰਘਰਿਆਂ ਲਤਾਂ ਤੇ ਫਿਡ੍ਹ ਮਾਂ-ਮਹੇਟਰ ਵਚੇ ਆਲਾ ਲੇਖਾ ਹਰ ਵੈਲੇ ਤਨੋਏ ਵਾ।

ਪ੍ਰ4 ਭੂਤੁ ਵੈਹਮ ਰੇ, ਇਸਦਾ ਬਕ ਚਦਾਹਰਣ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਰਾਮਬਨ ਤੁਵੀਜਨ ਦੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਜੇਹੜਾ ਤੁਡੀਲ ਰੋਜ਼ ਚ ਹਾ ਤਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਮਨਨਾ ਹਾ ਜੇ ਇਤੇ ਮੂਰੌਂ ਦਾ ਬਾਸ ਐ ਪਰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇੰਦੇ ਇਸ ਮਨੈ ਦੇ ਵੈਹਮ ਗੀ ਖਤਮ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜੇ ਮੂਰ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਨੇ ਆਹਲੀ ਬਾਜ ਗੀ ਚਾਮਚਡਿਕੇ ਰੂਪ ਚ ਮਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜੇਹੜਿਆਂ ਰਾਤੀ ਤੁਡੁਰਦਿਆਂ ਹਿਯਾਂ ਤੇ 'ਖੜਕ' ਦੀ ਬਾਜ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਮੂਰ ਦਾ ਏਹਸ਼ਸ ਕਰਾਵੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰ5 ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਉ. ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੇ ਸੰਭਾਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

DOGRI

ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਟੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਤੇ 'ਚੋਨਮੌ' ਡੋਗਰੀ ਨਿਵੰਧ ਚਾ ਵਿਸੇ-ਪਰਕ ਲੈਹਕੇ ਸੁਆਲ:
ਲੋਈ ਭਜਰ ਤਾਲਿਯੈ ਟਿਕ (✓) ਕਰੋ:-

1. 'ਤੁਟੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਨਾਥਕਾ ਐ।
ਡਾਲੀ / ਕੋਮਲ / ਅਰੂਣ
2. ਡਾਲੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਐ।
ਨੀਰਜ / ਸਤਯੇਨ / ਪ੍ਰਵੀਣ
3. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨਿਵੰਧ ਦਾ ਨਾਂ ਐ
ਮੂਤ / ਝੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਦ ਮੇਲੇ / ਸਲਾਲ
4. ਗ੍ਰੋ. ਲਖਮੀਨਾਰਾਯਣ ਹੁੰਦੇ ਨਿਵੰਧ ਸ਼ੰਗੈਹ ਦਾ ਨਾਂ ਐ
ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ / ਝੁਗਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ / ਕਂਡਿਆਰੀ ਦੇ ਫੁਲਲ
5. ਨੀਰਜ ਦੀ ਮਮੀ ਅਰੂਣ ਦੀ ਲਾਗਦੀ ਐ
ਝੇਲੀ / ਭੈਨ / ਮਰਯਾਈ
6. ਡੱਕ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੇਇ ਹੁੰਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਐ
ਮੂਤ / ਚਨੂ / ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ
7. ਇਂਦੇ ਚ ਵੇਦ ਰਾਹੀ ਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਐ
ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੂਲਾਂ / ਹਾਡ ਬੇਡੀ ਤੇ ਪਤਨ / ਸ਼ਾਨੋ
8. ਅਰੂਣ ਗੀ ਅਪਨੇ ਕਨੈ ਦੂਆ ਬਾਹ ਕਰਨੇ ਆਸਟੈ ਆਖਦਾ ਐ
ਰਾਜਦੇਵ / ਪ੍ਰਵੀਣ / ਸਤਯੇਨ

9. ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ ਹੁੰਦੇ ਨਿਰੰਥ ਦਾ ਨਾ ਏ।
ਮੂਤ / ਸਲਾਲ / ਮਾਜਮੇਵਾਜ
10. ਮਾਜਮੇਵਾਜ ਨਿਰੰਥ ਦੀ ਸ਼ੀਲੀ ਏ
ਵਾਂਗਮਾਲਕ / ਵਣਨਾਲਕ / ਵਿਚਾਰਸਾਲਕ
11. ਚਨ੍ਹੂ ਰਚਨਾ ਏ
ਰੇਖਾਚਿੜ / ਯਾਤਰਾਲੇਖ / ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ
12. 'ਸਲਾਲ' ਨਿਰੰਥ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨ
ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖੜ੍ਹੂਰਿਆ / ਰਾਮਲਾਲ ਰਾਮਾ / ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ
13. ਉਪਨਿਆਸ 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੌਰ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹੋਆ ਹੈ।
1968 ਈ. ਚ / 1978 ਈ. ਚ / 1988 ਈ. ਚ
14. 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੌਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨ
ਵੇਦ ਰਾਹੀ / ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘਈ / ਵੇਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
15. 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੌਰ' ਉਪਨਿਆਸ।
ਸਮਾਜੀ ਉਪਨਿਆਸ ਏ / ਰਾਜਨੈਤਿਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ / ਪੌਰਾਣਿਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ
16. ਅਲੱਣ ਤੇ ਸਤਿੰਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੋਂ ਨੀ ਜੋਫਨੇ ਦਾ ਸਾਥਨ ਬਨਦੀ ਏ
ਅਲੱਣ / ਢਾਲੀ / ਗੀਤਾ
17. ਅਲੱਣ ਦੀ ਸ਼ੇਲੀ ਏ
ਡਾਲੀ / ਕੋਮਲ / ਰਿਤੂ
18. ਇਨ੍ਦੇ ਚ ਫੁਗਰ ਦੀ ਸੱਸਕੂਤਿ ਉਪਰ ਅਧਾਰਤ ਨਿਰੰਥ ਏ
ਮਾਜਮੇਵਾਜ / ਫੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਮੇਲੇ / ਸਲਾਲ
19. 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੌਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਪ੍ਰਵਾਨਤਾ ਏ।
ਪਤਿ—ਪਲਿ ਦੇ ਸਰਕਥੇ ਚ ਤੁਟਟਨ ਦੀ / ਪਤਿ—ਪਲਿ ਦੇ ਸਰਕਥੇ ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ / ਪਤਿ—ਪਲਿ ਦੇ ਸਰਕਥੇ ਦੇ ਕਤਲ
ਦੀ
20. ਸਤਿੰਨ ਕਲੰਏ ਏਕਸੀਫੈਨਟ ਕੇਲੇ ਸਜੂਦ ਮਹਿਲਾ ਹੈ।
ਰਜਨੀ / ਗੀਤਾ / ਕੋਮਲ

1. ਅਲੋਚਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੂਪਰੰਗ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ।
2. ਜਮ੍ਹਾ / ਵਿਲੀ / ਕਲਕਤਾ
3. ਢੱਲੀ ਦਾ ਬਾਹ ਹੋਆ ਹੈ।
4. ਨੀਰਜ ਕਨੌ / ਰਖਨ ਕਨੌ / ਗੋਪਾਲ ਕਨੌ
5. ਇਨ੍ਦੇ ਚ ਹਾਸਧ ਵਿਧਾਤਗਕ ਨਿਵੰਧ ਹੈ
6. ਭੂਤ / ਮਜ਼ਮੇਵਾਜ / ਸਲਾਲ
7. ਡਾਲੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।
8. ਨੀਰਜ / ਸਤਿੰਨ / ਪ੍ਰਵੀਣ
9. ਮੂੰਹ ਨਿਵੰਧ ਦਾ ਮਾਵ ਹੈ।
10. ਅਥ ਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਦਾ ਖੰਡਨ / ਅਨੁਧਵਿਸ਼ਵਾਸੇ ਦਾ ਮੰਡਨ / ਅਨੁਧਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
11. 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੋਰ' ਰੁਪਨਾਸ ਗੀ ਛਾਪੇ ਦਾ ਹੈ।
12. ਕਲਪਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ / ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ / ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ
13. ਨੀਰਜ ਦਾ ਢਾਲੀ ਕਨੌ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ।
14. ਬੋਆਏ ਫੈਂਡ ਦਾ / ਮੰਗਤਰ ਦਾ / ਸਿਰਫ ਕਲਾਸ ਫੈਲੋ ਦਾ
15. 'ਸਲਾਲ' ਨਿਵੰਧ ਚ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਚੱਚਾ ਹੈ
16. ਚੱਚੇਨ ਦੇਵਤਾ ਦੀ / ਬਾਬਾ ਜਿਤੀ ਦੀ / ਮੈਡ ਦੇਵਤਾ ਦੀ
17. 'ਵੈਦ ਰਾਹੀਂ' ਗੀ ਕਿਸ ਕਤਾਕਾ ਤੁਧਰ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਅਰਵਾਣ ਥਾਏ ਦਾ ਹੈ।
18. ਬਾਲੇ / 'ਤੁਟਟੀ ਦੀ ਢੋਰ / ਗਰਮਜੂਨ
19. ਕੋਮਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨਦੀ ਹੈ
20. ਐਸਾ ਮਨਾਨੇ ਆਸਤੀ / ਮਰਤੀ ਕਰਨੇ ਆਸਤੀ / ਕਲਾਪੇ ਗੀ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਆਸਤੀ
21. ਗੀਤਾ ਪਾਰੇਖ ਦੇ ਪੁੜ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ
22. ਰੰਜਨ / ਸਤੀਸ਼ / ਨੀਰਜ
23. ਇਨ੍ਦੇ ਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀਵਾਲਿਆ ਹੁਨਦੀ ਬਾਲ ਮਨ੍ਤਰਿਕਾ ਹੈ
24. ਸ਼ੀਰਾਜ਼ਾ / ਜੋਤ / ਲੋਡ

33. ਸੀਰਾਜਾ 'ਚੋਨਮੈਂ ਛੋਗਰੀ ਨਿਰੰਧ' ਚ ਕੁਲ ਨਿਰੰਘ ਨ।

8 / 5 / 6

34. ਮੰਜਮੇਗਾਜ ਨਿਰੰਘ ਦਾ ਭਾਬ ਐ

ਚਲਾਕੀ ਗੀ ਗੁਹਾਫਨਾ / ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨਾ / ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ

35. ਡਾਲੀ ਦੇ ਪਿੜਾ ਰੌਹਵੇ ਹੈ

ਯਮ੍ਮੂ / ਦਿੱਲੀ / ਬਾਮਵੰਡ

36. ਚਨ੍ਹੂ ਨਿਰੰਘ ਲਿਖੇ ਦਾ ਐ।

ਰਾਮਲਾਲ ਸ਼ਾਮੀ / ਸ਼ਿਵਦੋਵਲਿਆ / ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਮੀ

37. ਸਲਾਲ ਨਿਰੰਘ ਚ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਕੁਲ ਦੇਵਤਾ ਐ।

ਚੈਨਾ / ਸੱਰੈਨਾ / ਘਰੈਨਾ

38. ਸਾਰੇ ਨਾਰਤ ਚ ਨਰਾਲੀ ਸ਼ਾਨ ਐ।

ਡੁਗਰ ਦੀ / ਯਮ੍ਮੂ ਦੀ / ਕਲੁਏ ਦੀ

39. 'ਚੋਨਮੈਂ ਛੋਗਰੀ ਨਿਰੰਘ' ਮਾਗ 1 ਚ ਕੁਲਲ ਨਿਰੰਘ ਨ।

5 / 6 / 7

40. ਇਨ੍ਦੇ ਚ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਦਾ ਰੁਪਨਿਆਸ ਐ

ਸਰਕਾਂਢੇ / ਚੱਖਡੀ / ਦਰੇਡ

ਚਤੁਰ - 1. ਅਲਣਾ, 2. ਸਤਧੈਨ, 3. ਮੂਤ, 4. ਕਫ਼ਿਯਾਰੀ ਦੇ ਫੁਲਜ, 5. ਸ਼ਹੇਲੀ, 6. ਛੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਰਾਮਕਥਾ, 7. ਛਾਡ ਬੇਲੀ ਤੋਂ ਪਤਨ, 8. ਰਾਜਦੇਵ, 9. ਸਲਾਲ, 10. ਬੰਗਾਤਮਕ, 11. ਰੇਖਾਚਿੱਤਰ, 12. ਸ਼ਿਵ ਦੋਬਲਿਆ, 13. 1978 ਈ., 14. ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ, 15. ਸਮਾਜੀ ਰੁਪਨਿਆਸ, 16. ਡਾਲੀ, 17. ਕੌਮਲ, 18. ਡੁਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਦ ਮੇਲੇ, 19. ਪਤੀ-ਪਤਿ ਦੇ ਸਰਕਾਂਦੇ ਚ ਤੁਟਟਨ ਦੀ ਯਮ੍ਮੂ, 20. ਰਿਜਨੀ, 21. ਦਿੱਲੀ, 22. ਨੀਰਜ ਕਨੈ, 23. ਮੰਜਮੇਗਾਜ, 24. ਸਤਧੈਨ, 25. ਅਨ੍ਧਾਵਿਸ਼ਵਾਸੇਂ ਦਾ ਖੱਡਨ, 26. ਛੋਗਰੀ ਸੰਖਧਾ, 27. ਮੰਗੇਤਰ ਦਾ, 28. ਚੈਰਨਾ ਦੇਵਤਾ ਦੀ, 29. ਆਲੋ, 30. ਕਲਾਪੇ ਦੀ ਘੁਟਨ ਦੂਰ ਕਰਨੇ, 31. ਗੀਰਜ, 32. ਜੋਤ, 33. 6 ਯਮ੍ਮੂ, 34. ਚਲਾਕੀ ਗੀ ਗੁਹਾਫਨਾ, 35. ਬਾਮਵੰਡ, 36. ਸ਼ਕਿਤ ਸ਼ਾਮੀ, 37. ਚੈਰੈਨਾ, 38. ਡੁਗਰ ਦੀ, 39. 6, 40. ਦਰੇਡ

oooooooo